CHARLES DICKENS

İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ

Çeviri: MERAM ARVAS

CAN

İki Şehrin Hikâyesi

Charles Dickens

İngilizce aslından çeviren: Meram Arvas

Can Yayınları

Charles Dickens

1812'de İngiltere'nin Portsmouth kentinde doğdu. Babası hapse düşünce okuldan ayrılıp bir fabrikada çalışmak zorunda kaldı. Bu dönemde işçi sınıfının yaşamını ve sıkıntılarını yakından tanıma fırsatı buldu. Babası dönünce eğitimini tamamladı, önce bir avukatla, sonra liberal bir gazetede çalıştı. Mister Pickwick'in Serüvenleri (1837) adlı ilk romanı çok tutuldu. Ardından gelen Oliver Twist önce yayın yönetmenliğini üstlendiği bir dergide tefrika edildi. Bunu Nicholas Nickleby, Antikacı Dükkânı ve Martin Chuzzlewit izledi. Bir Noel Şarkısı (1843) olağanüstü bir başarı elde etti. Dombey and Son, Dickens'ın romancılığında bir dönüm noktası oldu. David Copperfield'da, toplumsal sorunlardan çok kendi deneyimlerine ağırlık veren Dickens, İki Şehrin Hikâyesi ve Büyük Umutlar'la zirveye çıktı. Dickens'ın yapıtları, gerçekçi biçemin, düzyazı ustalığının, mizahi bir dehanın ve benzersiz edebi karakterlerin en önemli örnekleri olarak değerlendirildi. Dickens, 1870'te Chatham yakınlarında Gad's Hill'deki kır evinde öldü.

Meram Arvas

1972'de Ankara'da doğdu. TED Ankara Koleji'ni bitirdikten sonra yüksek öğrenimini Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladı, yüksek lisansını Amerikan Dili ve Edebiyatı dalında yaptı. Ankara Üniversitesi, Bilgi Üniversitesi, Beykent Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalıştı. John Updike, John Fowles ve David Lodge'dan çevirileri yayımlandı. Halen Koç Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapıyor.

Birinci Bölüm

Yeniden Dirilen

I
Dönem

Zamanların en iyisiydi, zamanların en kötüsüydü, hem akıl çağıydı, hem aptallık, hem inanç devriydi, hem de kuşku, Aydınlık mevsimiydi, Karanlık mevsimiydi, hem umut baharı, hem de umutsuzluk kışıydı, hem her şeyimiz vardı, hem hiçbir şeyimiz yoktu, hepimiz ya doğruca cennete gidecektik ya da tam öteki yana –sözün kısası, şimdikine öylesine yakın[1] bir dönemdi ki, kimi yaygaracı otoriteler bu dönemin, iyi ya da kötü fark etmez, sadece "daha" sözcüğü kullanılarak diğerleriyle karşılaştırılabileceğini iddia ederdi.

İngiltere tahtında koca çeneli bir kral ile bet yüzlü bir kraliçe, Fransa tahtında ise gene koca çeneli bir kral ile temiz yüzlü bir kraliçe vardı.[2] Her iki ülkede de halkın açlığı pahasına karnı doyan soyluların her şeyin ilelebet böyle güllük gülistanlık devam edeceğine dair bir inancı vardı.

Milattan Sonra 1775 senesiydi. Bu fevkalade dönemde İngiltere'de, şimdi olduğu gibi, ruhlar âlemiyle haberleşmeden geçilmiyordu. Joanna Southcott[3] daha yeni yirmi beşine basmıştı ve yıllar önce Muhafız Alayında görevli, kehanet gücüne sahip bir er, Londra ve Westminster'ın yıkılacağının hazırlıklarının yapıldığını ilan ederken aslında bu yüce varlığın dünyaya gelişini müjdelemişti. Cock-lane'deki hayaletin, son zamanlarda türeyen ruhlar gibi hafifçe masalara vurup (özgünlükten hiç payını almamış) mesajlarını bıraktıktan sonra defedilmesinin üzerinden yalnızca on iki yıl geçmişti. Dünyevi meselelere dair basit mesajlar ise Amerika'daki İngiliz vatandaşlarının kongresi sonunda İngiltere tahtına ve halkına yeni yeni ulaştırılıyordu; işin ilginç yanı, bu mesajların tüm insanlık için, Cock-lane'deki evlerin kızlarına gelen her türlü mesajdan daha önemli olduğu ortaya çıktı.

Ruhani meselelerde kalkanı ve üç çatallı asası olan kız kardeşi[4] kadar iddialı olmayan Fransa, yokuş aşağı son hızla inerken kâğıt paralar basıp bunları harcıyordu. Dahası, elli altmış metre ötede geçit töreni yapan pis bir papaz sürüsüne saygı gösterisinde bulunmak için yağmurun altında diz çökmedi, diye bir gencin ellerini kesmek, kerpetenle dilini koparmak ve

bedenini diri diri yakmak gibi Hıristiyan rahiplerin rehberliğinde gerçekleşen kimi insancıl hareketlerle kendini eğlendiriyordu. O zavallı genç infaz edilmeden çok önce, Fransa ve Norveç korularında kök salmış koca ağaçların bir kısmı muhtemelen, Oduncu, yani Kader tarafından kesilip keresteye dönüştürülecek, sonra da içinde bir çuvalın ve bıçağın yer aldığı, tarihin kara lekesi olan hareketli bir tahta çerçeve haline getirilecekti. [5] Muhtemelen Paris yakınlarındaki sert toprakları işleyen çiftçilerin derme çatma küçük ek binalarına tam da o gün yağmurdan korumak için hantal at arabaları konmuştu; köy çamuruna bulanmış, domuzların koklayıp durduğu, kümes hayvanlarının içine tünediği ve Çiftçinin, yani Ölüm'ün, Devrim kurbanlarını giyotine taşımak için ayırdığı at arabalarıydı bunlar. Bu Oduncu ve Çiftçi durmadan çalışırlardı ama çok da sessizlerdi ve ellerinde iplerle giderken kimsecikler duymadı onları; zaten uyanık olduklarından kuşkulanmak tanrıtanımazlık ve hainlik olurdu.

İngiltere'de, onca millî böbürlenmeyi haklı çıkaracak düzen ve emniyet yok denecek kadar azdı. Başkentte bile her gece silahlı adamlar pervasızca evleri soyuyor, yolları kesiyorlardı; insanlara güvenlik sebebi ile eşyalarını döşemecilerin depolarına bırakmadan şehirden ayrılmamaları salık veriliyordu; gece yol kesen bir haydut gündüz tüccar olarak karşına çıkabiliyordu; bir keresinde "Kaptan" kimliğiyle yolunu kestiği bir adam komşu dükkânın sahibi çıkmış, yolu kesilen adam haydutu tanıyarak ona meydan okumuş, hatta yiğitçe onu kafasından vurup yoluna devam etmişti; bir başkasında yedi haydut posta arabasına pusu kurmuştu, arabanın muhafızı üç tanesini vurmuş ama "cephanesinin tükenmesi sebebiyle" diğer dördü tarafından vurulmuştu. Böylece soygun huzur içinde gerçekleşmişti; sonra şu muhteşem zatın, Londra Valisi'nin, Turnham Green'de yolu kesilmiş, haydut bu muhterem şahsiyeti tüm eşlikçilerinin gözü önünde soyup soğana çevirmişti; Londra hapishanelerindeki mahkûmlar gardiyanlarla savaşıyor, yüce yasa, fişek hazneli tüfeklerini üstlerine boşaltıyordu; hırsızlar saray salonlarından soylu lortların boyunlarındaki pırlanta haçları kesip alıyorlardı; alaybozan tüfekli askerler kaçak mal bakmaya St. Giles'a gittiklerinde halk onlara, onlar da halka ateş açıyor, dahası hiç kimse bunda bir olağanüstülük görmüyordu. Tüm bu olan bitenin ortasındaki kişi, her daim meşgul ve her daim işe yaramaz birinden bile daha sefil olan cellat, taleplere zor yetişiyordu; kah envai çeşitteki suçluyu ipe diziyor, kâh salı günü yakalanan hırsızı cumartesi asıyor; kâh

düzinelerle adamın ellerini dağlıyor, kâh Westminster Hall'un kapısının önündeki broşürleri yakıyordu; bugün zalim bir katilin, yarın ise bir çiftçinin oğlunun üç kuruşunu araklayan rezil bir hırsızın canını alacaktı.

İşte bütün bu olaylar ve benzeri binlercesi, sevgili 1775 senesi ve hemen sonrasında gerçekleşti. Ortalık bu haldeyken ve kimselerin aldırış etmediği Oduncu ve Çiftçi çalışırlarken o iki koca çeneli adam ile biri bet diğeri temiz yüzlü iki kadın paçaları tutuşarak da olsa ellerindeki ilahi hakkı taşımaya devam ettiler. Nitekim haşmetleri 1775 senesi boyunca sürdü ve aynı sene sayısız küçük insan –diğerlerinin arasında bu tarihsel kayıtta da yer alan küçük insanlar– önlerinde uzanan yollarda yürüdü.

II
Posta Arabası

Kasım ayının sonlarında bir cuma gecesi, bu hikâyedeki ilk küçük insanın önünde uzanan Dover yoluydu; Dover posta arabası, Shooter's[6] Tepesi'ni ağır aksak tırmanmaya çalışırken adamın önünde uzanan yol. O da diğer yolcular gibi posta arabasının yanında çamura bata çıka yokuşu çıkmaktaydı; o koşullarda keyiflerinden yürüyor değillerdi tabii; tepe, koşum takımı, çamur, araba, hepsi öyle ağırlaşmıştı ki atlar üç defa duraklamış, hatta isyankâr bir gayretle Blackheath'e dönmek ister gibi arabayı yolun karşı tarafına sürüklemişlerdi. Ne var ki, bazı vahşi hayvanların "akıl"dan nasibini aldığı görüşüne aykırı davranmanın yasak olduğunu yazan savaşla ilgili makaleyi okumuş oldukları halde, kırbaç, arabacı ve muhafız bildiklerini okudular; böylece atlar pes ederek görevlerinin başına döndüler.

Atlar başları öne eğik, kuyrukları titrek, çamura bata çıka, sanki bacakları her an eklem yerlerinden dağılıverecekmiş gibi tökezleye tökezleye ilerlediler. Arabacı onları dinlendirip ihtiyatlıca, "Deeeh! Hadi bakalım!" diye harekete geçirdikçe soldaki at başını ve tabii üzerindekileri vahşice sallıyordu –sanki arabanın tepeyi tırmanmasına karşı koyan alışılmadık bir azmi vardı. Yolcumuz ise, at ne zaman hareketlense, her gergin yolcunun irkileceği gibi irkiliyor ve huzursuzlanıyordu.

Her yanı buğulu bir sis kaplamıştı ve huzur arayan ama bulamayan kötü bir ruh gibi sahipsizce yolun yukarılarına doğru süzülüyordu. Yapış yapış buz gibi sis, tekinsiz bir denizdeki dalgalar misali, halka halka yayıldı etrafa. Sis öyle yoğundu ki, araba lambalarının ışığı ancak birkaç metre ilerisini gösteriyordu ve buna hızla soluyan atların dumanı karışıyordu, sanki bütün bu sis onlardan yayılmıştı etrafa.

Diğer iki yolcu da posta arabasının yanında ağır ağır ilerliyordu. Üçü de elmacık kemiklerine ve kulaklarına kadar sarınıp sarmalanmıştı ve ayaklarında yüksek konçlu çizmeler vardı. Hiçbiri de diğer ikisinin neye benzediğini söyleyemezdi; çünkü açıkta kalan tek yanlan gözleriydi,

zihinlerinin içi ise bir muamma. O günlerde yolcular öyle hemen güvenmezdi birbirine, ne de olsa yolculardan birinin soyguncu ya da onun yardakçısı olması ihtimali yüksekti. Her handa ve birahanede, efendi ya da köylü olması fark etmez, "Kaptan"ın adamları olabilirdi. Böylece 1775 senesinin Kasım ayında o cuma gecesi zar zor yokuşu tırmanırlarken Dover posta arabasının muhafızı, arabanın arka tarafındaki, kendisine ait yere tünemişken, ayaklarını birbirine vurarak bir yandan bunları düşünüyor, bir yandan da elini ve gözünü, içinde altı-yedi tane dolu silahın, fişek hazneli dolu bir tüfeğin ve bir avcı bıçağının olduğu sandığın üzerinden hiç ayırmıyordu.

Dover posta arabasında her zamanki sevecen hava hâkimdi, yani muhafız yolculardan, yolcular birbirlerinden ve muhafızdan, kısaca herkes herkesten şüpheleniyordu, arabacının emin olduğu tek şey ise atların vaziyetiydi; iki cihan bir olsa bu yolu çıkamayacaklardı.

"Deeh!" dedi arabacı."Hadi bakalım! Ha gayret, sonra tepedeyiz, Tanrı'nın belaları, şuraya gelene kadar neler çektirdiniz bize! Joe!"

"Söylee!" dedi muhafız.

"Saat kaç Joe?"

"On biri on geçiyor."

"Hadi yaa!" diye haykırdı arabacı, canı sıkkın, "daha Shooter'ı çıkamadık bile! Deeh! Hadi, yürüyün!"

Baştaki at kamçıyı yiyince birden öne atıldı, peşinden de diğer iki at. Dover posta arabası bir kez daha, yanında, uzun çizmeleriyle çamura bata çıka yürüyen yolcularıyla birlikte mücadele veriyordu. Araba durduğunda yolcular da durmuş, birbirlerinin dibinden ayrılmamışlardı. İçlerinden biri çıkıp da diğerine o sis ve karanlıkta biraz önden gitmeyi teklif etme cesaretini gösterecek olsa, hemen o an haydut diye vurulması işten bile değildi.

Bu son gayretle araba nihayet zirveye ulaştı. Atlar soluklanmak için durdular ve muhafız tekerleklerin altına iniş için gereken takozu koyduktan

sonra yolcuların binmesi için arabanın kapısını açtı.

Arabacı oturduğu yerden aşağı bakarak uyaran bir ses tonuyla bağırdı, "Hey Joe!"

"Ne var Tom?"

İkisi de kulak kabarttılar.

"Hızlıca bize yaklaşan bir at var Joe."

Muhafız, "Bence dörtnala yaklaşıyor Tom," diye karşılık verdi ve kapı tutmayı bırakarak çabucak yerine çıktı. "Beyler! Kıpırdamayın lütfen!"

Bu telaşlı ricayla beraber tüfeğin horozunu kaldırarak savunmaya geçti.

Bu tarihsel kayda konu olan yolcu tam o sırada arabaya binmekteydi; diğer iki yolcu da hemen arkasındaydı. Adam vücudunun yarısı arabada, yarısı dışarıda, basamakta öylece kalakaldı; diğerleri de aynı şekilde yolda. Hepsi bir arabacıya, bir muhafıza bakıp kulak kabarttılar. Arabacı arkaya baktı, peşinden muhafız baktı, hatta en baştaki at bile onlara uyarak kulaklarını dikip arkaya baktı.

Arabanın tıkırtısının kesilmesiyle çöken dinginliğin üstüne bir de gecenin dinginliği eklenince iyice sessizleşmişti her yan. Atların solumaları sanki heyecanlanmış gibi huzursuzca titretiyordu arabayı. Yolcuların kalbi dışarıdan duyulacak kadar hızlı atıyordu; zaten bu sessiz duraklayış, soluk soluğa kalışlarını, soluklarını tutuşlarını ve başlarına geleceklerin düşüncesiyle çarpan kalplerini olduğu gibi duyurmuştu etrafa.

Dörtnala koşan atın öfkeli sesi tepeye kadar geldi. Var gücüyle "Heey!" diye seslendi muhafız. "Dur orada! Yoksa ateş ederim!"

Dizginler aniden çekilmişti, çamur şapırtılarının ve sislerin içinden bir adam sesi yükseldi, "Dover postası mı bu?"

Muhafız, "Sana ne?" diyerek sertçe karşılık verdi. "Sen kimsin?"

"Dover postası mı bu?"

"Niye soruyorsun?"

"Eğer öyleyse, bir yolcuyla konuşmak istiyorum."

"Hangi yolcuyla?"

"Mr. Jarvis Lorry'yle."

Az sonra bizim yolcu bu kişinin kendisi olduğunu söyledi. Muhafız, arabacı ve diğer iki yolcu kuşkulu gözlerle ona baktılar.

Muhafız, sisler arasındaki adama, "Olduğun yerde kal!" dedi, "Hata yapacak olursan pişman olursun. Mr. Lorry, konuşun lütfen."

Yolcu, "Nedir mesele?" diye sorduktan sonra hafif titrek bir sesle, "Kimsiniz? Jerry sen misin?" dedi.

(Muhafız, "Jerry midir nedir, herifin sesini hiç beğenmedim," diye homurdandı kendi kendine "sesi benimkinden bile boğuk.")

"Evet Mr. Lorry."

"Ne oldu?"

"Ardınızdan size bir pusula gönderdiler. T. ve Co.dan."

Mr. Lorry, arkasındaki iki yolcunun kibarlıktan çok aceleden kaynaklanan desteğiyle basamaktan inerken, "Bu haberciyi tanıyorum muhafız," dedi, bu arada diğer iki yolcu apar topar arabaya binip kapıyı kapamış, pencereyi örtmüşlerdi. "Yaklaşabilir; sorun yok."

"Umarım yoktur ama emin olmak lazım," dedi muhafız kendi kendine tersçe. "Selam!"

"Selam!" dedi Jerry, öncekinden daha boğuk bir sesle.

"Bir adım daha yaklaş bakalım! Eyerinde silah varsa sakın davranayım deme. Küçük bir hata bile sana pahalıya mal olur. Yaklaş bakalım şimdi."

Binici ile at, girdap gibi dönen sisin içinden sıyrılarak arabanın yanına, yolcunun dikildiği yere geldiler. Binici eğilerek gözleri muhafızda, yolcuya katlanmış ufak bir kâğıt verdi. At soluk soluğaydı ve hem at hem de binici baştan ayağa çamura bulanmışlardı.

Sessiz bir tonda, "Muhafız!" dedi yolcu, bir işadamı güveniyle.

Tetikte bekleyen muhafız, sağ eli doğrulttuğu tüfeğin kabzasında, sol eli namluda ve gözü binicinin üzerinde, sertçe karşılık verdi. "Buyrun."

"Endişe edecek bir şey yok. Ben Tellson Bankası'nda çalışıyorum. Londra'daki Tellson Bankası'nı biliyorsunuzdur. İş için Paris'e gidiyorum,. Al bu kuronu kendine bir içki söyle sonra. Okuyabilir miyim şimdi?"

"Tamam, ama biraz çabuk olun beyefendi."

Yolcu, arabanın kendi tarafındaki lambasının ışığında kâğıdı açarak önce içinden, sonra yüksek sesle okudu: "'Dover'da Matmazeli bekleyiniz.' Bak uzun değilmiş muhafız. Jerry, sen de şöyle söyle onlara, 'Yeniden Dirilen.'"

Jerry irkildi. "Ne tuhaf bir cevap bu," dedi öncekinden de boğuk bir sesle.

"Sen aynen böyle söyle onlara, o zaman pusulalarını aldığımı anlarlar. Hadi bakalım, güle güle git şimdi. İyi geceler."

Yolcu bu sözlerin ardından arabanın kapısını açarak içeri girdi; bu defa destek olan yoktu, diğer yolcular alelacele saatlerini ve cüzdanlarını çizmelerinin içine sokmuş, uyuyormuş gibi yapıyorlardı. Belli ki başlarını belaya sokmak istemiyorlardı.

Araba ağır aksak yola çıktı gene, inişte etrafı daha da yoğun bir sis kaplamıştı. Muhafız az sonra tüfeği yerine koydu ve geriye kalan cephanelikle kemerindeki silahlara baktıktan sonra oturduğu yerin altındaki, içinde tamir aletleri, birkaç fener ve çıra kutusu olan küçük sandığa baktı. Tam teçhizat hazırlardı, böylece arabanın lambaları patlayıp dağılacak olursa, ki çok sık olurdu bu, yapması gereken tek şey içeride kalıp sıçrayan çakmak taşı ve çelik kıvılcımlarını samanlardan uzak tutmak ve (şansı yaver giderse) derhal güvenli ve kolay yoldan ışık bulmak olacaktı.

Arabacı tepeden usulca seslendi, "Tom!"

"Efendim Joe."

"Mesajı duydun mu?"

"Duydum Joe."

"Sen ne anladın bundan Tom?"

"Hiçbir şey anlamadım valla Joe."

"Ne tesadüf," dedi muhafız, "ben de bir şey anlamadım."

Sisin ve karanlığın ortasında tek başına kalan Jerry, hem yorgun düşmüş atı kendine gelsin, diye hem yüzüne bulaşan çamuru silme^ için, hem de şapkasının neredeyse yarım galon alabilecek genişlikteki kenarında birikmiş olan suyu boşaltmak için yere inmişti. Bir süre, atın yuları sırılsıklam ıslanmış olan kollarının üzerinde öylece dikilip tekerleklerin sesi yitene ve gece yeniden sessizliğe gömülene kadar bekledikten sonra tepeden aşağı yola koyuldu.

Kısrağına bakıp, "Eh, Temple Bar'dan[7] beri koşturuyorsun koca hanım, düzlüğe çıkana kadar bacaklarına güvenilmez şimdi senin," dedi boğuk sesli haberci. "'Yeniden dirilen' ha. Amma da tuhaf bir not. Bu iş sana pek yaramaz ha Jerry! Diyeyim sana Jerry! Yeniden dirilecek olsan ayvayı yerdin valla Jerry!"

III
Gece gölgeleri

Her insanın bir diğeri için engin bir muamma oluşu, üzerine kafa yorulması gereken şaşırtıcı bir gerçektir. Gece vakti büyük bir şehre girdiğimde karanlıkta kümelenmiş bütün o evlerin her birinin içlerinde kendi sırlarını barındırdıklarını düşünürüm, her bir evin her bir odasında ayrı bir sır vardır ve bunların içlerinde çarpan her bir yürek de hemen yanı başındaki yüreğin bile bilmediği ayn bir sır taşır içinde! En berbat şeyler, hatta Ölüm bile böyledir. Sevdiğim şu kitabın sayfalarını daha fazla çeviremem artık, boş yere bir gün hepsini okumuş olmayı umarım. Bir zamanlar, üzerinde ışık parladıkça dibe çökmüş hazinenin ve diğer batıkların göründüğü suyun dipsiz derinliklerine bakamam artık. Tek bir hareketle kitabın sonsuza dek kapanmasına karar verilmişti çünkü oysa yalnızca bir sayfasını okumuştum daha. Sonra ışıklar yüzeyde oynaşıp dururken, suyun sonsuza dek donmasına karar verildi ve ben ne yapacağımı bilemez halde öylece durdum kıyıda. Arkadaşım öldü, komşum öldü, sevgilim, ruhumun cananı öldü; sırlar aynı sarsılmazlıkla sürüp gitti ve ben kendi sırrımı hayatımın sonuna kadar kalbimde taşıdım. Şu şehirde, önünden geçtiğim bütün o mezarlıklarda yatan onca kişinin arasında, kent sakinlerinin bana, benim kent sakinlerine olduğumdan daha gizemli olan biri var mıdır acaba?

Demek oluyor ki, atın üzerindeki bu haberci, doğuştan sahip olduğu mirasla bir Kral, Bakan ya da Londra'nın en zengin tüccarıyla tıpatıp aynı şeylere sahipti. Ağır aksak ilerleyen eski posta arabasının daracık alanına sıkışmış bu üç yolcunun her biri bir diğeri için muammaydı, sanki altı atlı ya da altmış atlı kendi arabalarına kurulmuş da öteki arabalardaki insanlarla aralarında memleket kadar mesafe varmış gibi tam bir muammaydı.

Haberci atının sırtında tırıs adım dönüşe geçmişti, ara ara bir şeyler içmek için yolunun üzerindeki barlarda duraklıyor, yalnız kalmak istediğini belli ederek şapkasını gözlerine kadar indiriyordu. Gözleri dekorla pek uyumluydu, simsiyah, renk ya da şekil bakımından hiçbir derinliği olmayan ve –sanki birbirlerinden ayrı dururlarsa başlarına bir şey geleceğinden

korkuyormuş gibi– birbirine fazla yakın olan gözler. Tükürük hokkası gibi duran kenarları kalkık, üç köşeli eski şapkasının altından, çenesine kadar kadar sardığı ve neredeyse dizlerine kadar inen uzun atkısının üzerinden görünen gözlerinin tekinsiz bir ifadesi vardı. İçkisini içeceği zaman sol eliyle atkısını aralıyor, sağ eliyle içkiyi yuvarlıyordu ve hemen sonra gene atkısına sarınıyordu.

Haberci, aklında hâlâ aynı mesele, atını sürerken, "Yok Jerry yaa, olmaz!" dedi. "Sana göre değil bu işler hiç Jerry, sen namuslu bir tüccarsın Jerry; sen böyle işler yapmazsın hiç! Dirilen-!,Bahse girerim adam sarhoştu!"

Mesaj aklını öyle karıştırmıştı ki sık sık kafasını kaşımak için şapkasını çıkardı. Kısmen kel olan başının tepesini saymazsak fırça gibi sert ve dik siyah saçları tepeyi aşıp neredeyse geniş ve küt burnuna kadar iniyordu. Tam bir demirci işi gibiydi, saçlı bir baştan çok uzun çivilerle kaplı bir duvarı andırıyordu, öyle ki en iyi birdirbir oyuncuları bile onu tehlikeli bulup üzerinden atlamak istemezdi muhtemelen.

Temple Bar'dan çıkıp mesajı daha yetkili kişilere vermesi için Tellson Bankası'nın önündeki kulübede bekleyen gece bekçisine götürmek üzere yola çıktığında gecenin gölgeleri o mesajdan fırlamışçasına türlü türlü şekiller aldılar, kısrak bile kendisini huzursuz eden bambaşka şeylerin uzantısı olan şekiller görüyordu sanki. Sık sık irkilmesine bakılırsa pek çok gölge vardı yolda.

Bu sırada posta arabası, içindeki üç gizemli yolcusuyla, ağır aksak, sarsıla sarsıla ilerliyordu zorlu yolunda. Gecenin gölgeleri onların o uykulu gözlerine ve düşünceli zihinlerine kim bilir hangi suretlerde görünüyordu.

Tellson Bankası da eksik değildi arabada. Banka yolcusu –yanındaki yolcuya çarpmamak için deri kayışa tutunup araba sarsıldıkça kendi köşesine kaykılarak– yarı kapalı gözlerle başını sallarken, arabanın küçük pencereleri, üstlerine vuran loş lamba ve karşısındaki yolcunun kocaman bohçası bankaya dönüşüyor, ağır bir iş gibi çöküyordu üzerine. Koşum takımlarının sesi para şıkırtısı gibi geliyordu; beş dakika içinde Tellson Bankası'nın yerli yabancı tüm bağlantılarından bile daha fazla suret belirdi bankacının kafasında. Sonra Tellson'da yeraltında bulunan ve kendisinin

bildiği (ki bildikleri hiç de az değildi) kasaların ve sırların olduğu özel odalar geldi gözünün önüne; elinde koca anahtarlar ve soluk ışıklı bir mumla odaları dolaştı ve her şeyin son baktığındaki gibi, yerli yerinde ve güvende olduğunu gördü.

Banka da posta arabası da (uyku ilacının etkisindeymiş gibi tuhaf bir ağrıyla birlikte) hep ona eşlik ettiği halde gece boyunca aklından hiç çıkmayan bir şey daha vardı. O aslında birisini mezarından çıkarmaya gidiyordu.

Şimdi ona görünen bunca yüzün içinde, hangisi gömülü kişinin yüzüydü, gecenin gölgeleri söylememişti bunu işte, ama gördüğü yüzlerin hepsi kırk beş yaşlarındaki bir adama aitti, bunları birbirinden ayıran temel şey ifadelerindeki hırs ile o bitkin ve yitik hallerinin korkunçluğuydu. Gurur, hor görme, meydan okuma, inat, itaat, matem birbirini takip ediyordu hep ve tabii çökmüş avurtlar, solmuş benizler, bir deri bir kemik kalmış eller ve parmaklar. Ama yüz aynıydı ve hep bembeyazdı. Uyuklayan yolcu yüzlerce defa hayalete sordu:

"Ne zamandır gömülüsün?"

Cevap hep aynıydı: "Neredeyse on sekiz yıldır."

"Çıkarılmak için ümidin var mıydı Hâlâ?"

"Uzun süre önce tükenmişti ümidim."

"Yeniden dirileceğini biliyor musun?"

"Öyle diyorlar."

"Umarım dirilmek istiyorsundur."

"Bilemiyorum."

"Onu göstereyim mi şimdi sana? Gelip görmek ister misin onu?"

Bu sorunun cevaplan çok çeşitli ve çelişkiliydi. Bazısı üzgünce, "Dur! Onu hemen görürsem ölürüm!" diyordu. Bazısı içli gözyaşları eşliğinde

"Beni ona götür," diyordu. Bazısı şaşkın bir halde bakakalıp, "Onu tanımıyorum. Neden bahsettiğini bilmiyorum," diyordu.

Bu hayali konuşmanın ardından yolcu, gene düşünde, bu zavallı yaratığı dışarı çıkarmak için –önce bir kürek, sonra kocaman bir anahtar, sonra da elleriyle– toprağı kazdı, kazdı, kazdı. Adam nihayet yüzü gözü toprak içinde çıktı dışarı ve çıktığı gibi toz bulutuna karıştı. Tam o anda yolcu kendine geldi ve pencereyi indirip sisin ve yağmurun gerçekliğini yanaklarında duymak istedi.

Sis ve yağmurun etkisiyle yolcunun gözleri açılsa da, lambaların oynak ışığı ve yol kenarında titreşen çitlerin etkisiyle arabanın dışındaki gece gölgeleri içerideki gölgelere karışmıştı. Temple Bar'ın yanındaki gerçek banka, geçen gün yaptığı gerçek iş, yerin altındaki gerçek kasa dairesi, kendisine gönderilen gerçek mesaj ve onun gönderdiği gerçek cevap, hepsi oradaydı. Sonra onların arasından hayalet yüz yeniden belirecek ve o gene ona yanaşıp soracaktı.

"Ne zamandır gömülüsün?"

"Neredeyse on sekiz yıldır."

"Umarım dirilmek istiyorsundur."

"Bilemiyorum."

Diğer iki yolcudan bir tanesi sabırsızca kıpırdanıp ona kibarca pencereyi kapamasını söyleyinceye kadar kazdı kazdı kazdı, sonra kolunu deri halkaya geçirip güvenceye aldıktan sonra uyuklayan iki kişiyi inceledi, ta ki aklı dağılıp gene bankaya ve mezara kayıncaya dek.

"Ne zamandır gömülüsün?"

"Neredeyse on sekiz yıldır."

"Çıkarılmak için ümidin var mıydı hâlâ?"

"Uzun süre önce tükenmişti ümidim."

Bezgin düşmüş yolcu, günışığını algılayıp gecenin gölgelerinin kaybolduğunu fark ettiğinde sözler hâlâ kulağında çınlıyordu –resmen duyuyordu hepsini.

Pencereyi indirip doğan güneşi izledi. İlerideki bayırda sürülmüş bir tarla uzanıyordu, tam ortasında atlardan geriye kalan bir saban vardı; daha ötede ise Üzerleri hâlâ ateş kırmızısı ve altın sarısı yapraklarla kaplı sessiz bir koru uzanıyordu. Toprak soğuk ve ıslak olsa da gökyüzü tertemizdi, güneş tüm güzelliğiyle, pırıl pırıl, usul usul yükseliyordu.

"On sekiz yıl!" dedi yolcu, güneşe bakarak. "Yüce Tanrım! Tam on sekiz yıl diri diri mezara gömülüydü!"

IV
Hazırlık

Posta arabası, öğleden evvel, sağ salim Dover'a vardığında kapıyı her zamanki gibi Royal George Oteli'nin şef garsonu açtı. Kış günü Londra'dan Dover'a gelebilmek her yiğidin harcı olmadığından bunu başarabilen yolcuları hep bir tören havasında karşılardı.

O gün karşılanacak tek bir yolcu vardı; çünkü diğer iki yolcu yol üstünde, gidecekleri yerlerin yakınında inmişti. İçi nemli ve kirli olan saman dolu ve küflü araba, nahoş kokusu ve loşluğuyla daha çok koca bir köpek kulübesi gibiydi. Zaten yolcumuz Mr. Lorry de üstüne yapışan samanları silkip inerken, sarındığı o tüylü atkısı, sarkık şapkası ve çamurlu bacaklarıyla kocaman bir köpeği andırıyordu.

"Yarın Calais'ye vapur var, değil mi şef?"

"Evet efendim, eğer hava böyle olursa ve rüzgâr artmazsa kalkar. Öğleden sonra iki sularında gelgit yolculuğa uygun olur efendim. Oda ister misiniz efendim?"

"Henüz uyumayacağım ama bir oda istiyorum, bir de berber."

"Peki kahvaltı istiyor musunuz efendim? Tamam efendim. Şöyle buyurun lütfen beyefendi. Beyefendiyi Concord'a götürün! Valizini Concord'a taşıyın, sıcak suyu hazırlayın. Beyefendinin çizmelerini çıkarıp Concord'da bırakın. (Şimdi şömineyi yaktırıyorum efendim.) Berberi Concord'a çağırın çabuk. Hadi bakalım hepiniz Concord'a!"

Concord'u her zaman posta arabası yolcularına verirlerdi ve hepsi de baştan ayağa sarmalanmış bir halde girerdi içeri. Royal George fevkalade önem verirdi bu odaya ve içeri girerken tek tip olsa da bu misafirler bambaşka adamlar olarak çıkarlardı dışarıya. İşte bu yüzden, geniş kare manşetleri ve büyük cep kapakları olan, hayli eski ama iyi bakılmış kahverengi takımıyla resmi bir biçimde giyinmiş altmış yaşındaki bey kahvaltı masasına doğru ilerlerken bir başka garson, iki bavul taşıyıcı

çocuk, bir dolu hizmetçi ve otel sahibesi, Concord ile yemek salonu arasındaki çeşitli noktalarda tesadüfmüş gibi oyalanmaktaydı.

O sabah yemek odasında bu kahverengili beyin haricinde kimse yoktu. Masası şöminenin karşısına çekilmişti, ateşin ışığı üzerine vurmuş, kahvaltısını beklerken öyle hareketsiz oturuyordu ki, gören portresi için poz veriyor sanırdı.

Klapalı yeleğinin altında tumturaklı bir vaaz gibi tıkırdayan, kıvrak ateşin hoppalığına ve yavaş yavaş gözden kayboluşuna kendi ağırlığı ve uzun ömürlülüğüyle karşı koyan yüksek sesli saatiyle, her iki eli dizlerinin üzerinde otururken son derece düzgün ve titiz görünüyordu. Bacakları iyi görünüyordu, o da bundan gurur duyuyor gibiydi; dar kahverengi çorapları gayet biçimli duruyordu, kaliteliydi de; ayakkabıları ile tokaları da sade ama çok şıktı. Başında küçük, açık sarı renkli, parlak, tertemiz, tuhaf bir peruk vardı; muhtemelen saçtan yapılmıştı ama sanki ipek ya da sırça iplikçiklerle eğrilmiş gibi duruyordu. Gömleği, çorapları kadar kaliteli olmasa da, komşu kıyıya vuran dalgaların köpüğü kadar ya da denizin açıklarında, güneşin altında parıldayan bir yelkenli kadar beyazdı. Yüzü her ne kadar yıllarca sindirilmiş ve susturulmuş olsa da o acayip peruğun altındaki bir çift nemli parlak gözle aydınlanıyordu ve bu yüzün sahibi Tellson Bankası'nın mesafeli ve ağırbaşlı ifadesine bürünene kadar kim bilir ne acılar çekmişti. Yanaklarının sağlıklı bir rengi vardı ve yüzündeki çizgilerde endişe izleri yok denecek kadar azdı. Belki de Tellson Bankası'nın bu güvenilir bekâr memurunun asıl uğraşı başkalarının sorunlarıydı; ikinci el kıyafetler gibi ikinci el sıkıntılar, gelip geçici sıkıntılar.

Mr. Lorry bir süre portresi yapılan biri gibi oturduktan sonra uyuklamaya başladı. Sonra kahvaltısının gelişiyle ayıldı ve sandalyesini öne çekerken garsona şöyle dedi:

"Bugün buraya gelme ihtimali olan genç bir hanım için de bir oda hazırlayabilir misiniz? Kendisi Mr. Jarvis Lorry ya da Tellson Bankası'ndan bir beyi sorabilir size. Bana haber verin lütfen."

"Tabii efendim. Londra'daki Tellson Bankası mı efendim?"

"Evet."

"Tabii efendim. Bankanız çalışanlarını Londra ile Paris arasında gidip gelirken sık sık ağırlama onuruna erişiyoruz burada. Tellson ve Ortakları Şirketi'nin çalışanları ne kadar çok seyahat ediyor efendim."

"Evet. Hem İngiltere'de hem Fransa'da şubelerimiz var."

"Evet efendim. Ama siz o kadar fazla seyahat etmiyorsunuz galiba, değil mi beyefendi?"

"Son yıllarda çok etmiyorum. Bizim –yani benim– Fransa'dan en son dönüşüm on beş yıl önceydi."

"Öyle mi efendim? Ben burada çalışmıyordum o zamanlarda efendim. Bizden kimse yoktu hatta efendim. George Oteli başka kişilere aitti o zamanlar efendim."

"Demek öyle."

"Ama bahse girerim ki efendim, Tellson ve Ortakları gibi bir şirket değil on beş, elli sene önce bile büyüktü."

"Aslında üçe katlayabilirsin bu sayıyı, doğrusu yüz elli sene önce de büyüktü."

"Muhakkak öyledir efendim!"

Garson geri geri giderek masadan uzaklaşırken hayret eder gibi ağzını ve gözlerini yuvarladı ve peçeteyi sağ kolundan soluna alarak rahat konuma geçti, ardından konuğu kahvaltısını yerken sanki bir gözlemevinde ya da gözetleme kulesindeymiş gibi dikilerek onu izledi. Asırlardır süregelen garsonluk geleneğiyle.

Mr. Lorry kahvaltısını bitirdiğinde deniz kıyısında gezintiye çıktı. Kargacık burgacık sokaklarıyla küçük Dover kasabası kıyıdan saklanmış, başını devekuşu gibi beyaz yamaca gömmüştü. Sahil, denizin kabaran dalgalarıyla taşların yuvarlanıp durduğu bir çölü andırıyordu ve deniz istediği şeyi yapıyordu, istediği de ortalığı yıkıp geçmekti. Sesi kasabada,

yamaçta, her yerde gürlüyor, kıyıyı alt üst ediyordu. Evlerin etrafını öyle ağır bir balık kokusu sarmıştı ki, insan tüm hasta balıkların denizin tepesine bu havaya karışmak için yükseldiğini sanırdı, denize karışmak için denizin dibine çöken hasta insanların tersine. Limanda az da olsa balıkçılık yapılıyordu ve akşamları, özellikle de sular yükselip etrafı su bastığında yürüyüş yapanlar ve denizi izleyenlerle epeyce hareketlenirdi ortalık.[8] Fazla iş yapmayan küçük esnaf bazen –nasıl oluyorsa– büyük servetler elde ederdi ve o anlarda herkes fenercilerden uzak dururdu.

Saatler ilerleyip ara ara Fransa kıyılarını göstermeye yetecek kadar berraklaşan havayı sis ve nem bastığında Mr. Lorry'nin düşünceleri de bulutlanmaya başlamıştı gene. Hava karardığında, yemek masasındaki şöminenin önüne oturup kahvaltısını beklerkenki gibi akşam yemeğini beklerken zihni kıpkırmızı kor halindeki kömürleri kazdı, kazdı, kazdı durmadan.

Akşam yemeğinden sonra içilecek bir şişe kırmızı şarabın kırmızı kor alevlere dalmış birine bir zararı olmazdı, başka zaman olsa onu yaptığı işten alıkoyabilirdi. Mr. Lorry epey bir süre oyalandıktan sonra şişenin dibini bulmuş yaşlı ama dinç bir adamın hissedebileceği keyifle son kadehini doldurmuştu ki dar sokaktan tekerlek sesleri yükseldi ve bunun gürültüsü otelin önüne kadar geldi.

İçkisine hiç dokunmadan masaya bıraktı. "Bu Matmazel olmalı!" dedi.

Çok geçmeden garson içeri gelip Miss Manette'in Londra'dan geldiğini ve Tellson Bankası'ndan gelen kişiyi görmek istediğini bildirdi.

"Ne çabuk!"

Miss Manette yolda bir şeyler atıştırdığı için şimdi bir şey yemek istemiyordu ve eğer mümkünse, bir an önce Tellson görevlisiyle görüşmek istiyordu.

Yapacak bir şey yoktu, Tellson görevlisi kayıtsız bir çaresizlik içinde son kadehi kafaya dikip açık sarı renkli, küçük ve tuhaf peruğunu kulaklarına çektikten sonra Miss Manette'in odasına gitmek üzere garsonu takip etti. Cenaze salonlarını çağrıştıran, at kılından yapılmış kumaşlarla ve koyu renk

masalarla kaplı, geniş ve karanlık bir odaydı. Masalar öyle cilalanmıştı ki ortada duran masanın üzerindeki iki uzun mumdan, ağacın her bir damarına loş bir ışık yansıyordu; sanki mumlar siyah maundan derin mezarlara gömülmüşlerdi ve oradan çıkarılıncaya dek doğru dürüst ışık vermeleri mümkün değildi.

Odayı saran belirsizlik öyle yoğundu ki, Mr. Lorry aşınmış Türk halısının üzerinde ilerlerken bir an Miss Manette'in yan odada olduğunu düşündü; ancak iki mumu geçince şömineyle aralarındaki masanın yanında, üzerinde pelerini, elinde kurdeleli hasır şapkasıyla kendisini bekleyen, en fazla on yedi yaşında gösteren genç hanımı gördü. Gözleri bu ufak tefek, narin bedene, altın saçlara, merakla kendisini inceleyen mavi gözlere ve ne şaşkınlık, ne merak, ne endişe ne de yalnızca doğal bir ilgi yansıtan, öte yandan hepsinin toplamını içeren özel bir ifadeyle şekillenen (hem ne kadar genç ve pürüzsüz) alnına takıldığında birden geçmişten bir kare canlandı gözünde; soğuk bir gündü, dolu yağıyordu ve deniz kabarmıştı iyice, Manş Denizi'ni geçerken yolculuk boyunca bu kıza benzeyen bir çocuk tutmuştu kucağında. Tıpkı kızın arkasında duran ve çerçevesinde kimi başsız, hepsi de sakat, siyah çocukların dizili olduğu ve bunların siyah tanrıçalara siyah sepetler içinde Sodom elması uzattığı kasvetli duvar aynasının yüzeyinde dağılan bir nefes gibi düşünceleri dağıldı sonra –ve Mr. Lorry, Miss Manette'i resmi bir tavırda, başıyla selamladı.

"Lütfen oturun efendim." Billur gibi, çok tatlı ve gencecik bir sesi vardı kızın; hafiften yabancı aksanlıydı ama pek de belli olmuyordu.

Eski günlerden kalma görgüsüyle, resmi bir şekilde hafifçe yeniden eğilerek, "İzninizle, elinizi öpeyim küçük hanım," dedi Mr. Lorry ve sonra yerine oturdu.

"Dün, bankadan bir mektup aldım efendim, bir haber –daha doğrusu bir keşifle ilgili."

"Kelimelerin cismi yoktur küçük hanım, ikisi de olur."

"Hiç görmediğim zavallı babamdan –öleli çok oldu– kalan ufak bir mülk ile ilgiliymiş."

Mr. Lorry sandalyesinde kıpırdanıp sıkıntılı bir şekilde aynanın çerçevesinde dizili duran siyah çocuklara göz attı. Sanki o anlamsız sepetlerleri bırakıp ona yardım edebileceklermiş gibi!

"Mutlaka Paris'e gitmem, orada bankanın bir görevlisiyle görüşmem gerekiyormuş ve bu kişi de bu sebeple Paris'te olacakmış."

"O kişi benim."

"Ben de böyle olmasını bekliyordum efendim." Genç kız, reverans yaparak Mr. Lorry'yi selamladı (o günlerde genç hanımlar böyle selam verirlerdi), adamın kendisinden çok daha yaşlı ve bilge olduğunu ortaya koymak istemişti sanki. Mr. Lorry de bir kez daha başıyla selamladı onu.

"Sonra bankaya hemen cevap verdim efendim, bana bunu bildirdikleri ve Fransa'ya gitmemi tavsiye ettikleri için teşekkür ettim ve hiç kimsem olmadığı için bana eşlik edecek birini bulmalarını rica ettim onlardan, yanımda beni kollayacak saygıdeğer bir bey olursa çok memnun olurum dedim. O bey daha önce Londra'dan yola çıkmış, sanırım arkasından bir haberci yollayıp ondan beni burada beklemesini rica etmişler."

"Böyle bir göreve layık görüldüğüm için mutluluk duyuyorum" dedi Mr. Lorry ve ekledi, "Bunu yerine getirmek ise daha büyük bir mutluluk olacak benim için."

"Çok teşekkür ederim efendim. Size gerçekten minnettarım. Bankadan, bu beyin bana meseleyi bütün detayları ile anlatacağını söylediler, hatta şaşırmaya hazırlıklı olun dediler. Ama her şeye hazırım ben ve meraktan öleceğim neredeyse."

"Tabii," dedi Mr. Lorry, "Haklısınız ben..."

Bir an duraksadıktan sonra sarı renkli parlak peruğunu tekrar kulaklarına çekerek ekledi:

"Nereden başlayacağımı bilemiyorum."

Gene susmuştu ama o kararsız anında genç kızın bakışlarıyla karşılaştı. Genç alın gene aynı özel ifadeye bürünmüştü –özel olmanın yanında tatlı ve karakteristikti de– ve sanki bir gölgeyi yakalamaya çalışır gibi istemsizce elini kaldırdı.

"Sizi bir yerden tanıyor olabilir miyim efendim?"

"Öyle mi?" Mr. Lorry ellerini iki yana açıp muzipçe gülümsedi.

Genç kız deminden beri yanında dikildiği sandalyeye düşünceli bir edayla yerleşirken, kaşlarının arasında, o minik burnunun yukarısında, var olabilecek en zarif ve hoş çizgideki ifade derinleşmişti iyice. Mr. Lorry düşüncelere dalan kızı süzdü ve gözlerini yeniden kaldırdığı anda devam etti:

"Vatanınız olarak kabul ettiğiniz bu ülkede size en uygun tanım bir İngiliz küçük hanım olur herhalde, öyle değil mi?"

"Nasıl isterseniz efendim."

"Miss Manette, ben bir işadamıyım. Yerine getirmem gereken işler var. Beni konuşan bir makine olarak görün sadece –sahiden bundan fazlası değilim. Şimdi küçük hanım, izninizle, müşterilerimizden birinin hikâyesini anlatayım size."

"Hikâye mi?"

Mr. Lorry kızın üzerinde durduğu kelimeyi kasten çarpıtarak aceleyle ekledi, "Evet ya müşteriler; bankacılık sektöründe bizimle bağlantısı olan herkesi müşteri olarak adlandırırız biz. Bu beyefendi Fransız'dı; bir bilimadamı; çok büyük başarılara imza atmıştı –Doktordu."

"Beauvais'li miydi yoksa?"

"Aa evet, Beauvais'liydi. Tıpkı babanız Mösyö Manette gibi bu bey de Beauvais'liydi. Gene tıpkı babanız Mösyö Manette gibi bu bey de Paris'in saygın şahsiyetlerindendi. Onunla orada tanışma şerefine erişmiştim.

Hukukumuz iş ilişkisine dayalıydı ama gizliydi. Ben o zaman bankanın Fransa şubesindeydim, epey kaldım orada, yani –ah! yirmi yıl."

"O zaman derken –tam olarak hangi zamandan bahsediyorsunuz acaba efendim?"

"Bahsettiğim yirmi yıl öncesi küçük hanım. Bu bey bir İngiliz hanımla evliydi, onun işlerini ben takip ederdim. Zaten bütün işlerine, diğer bütün Fransız beyefendilerinin ve ailelerininki gibi Tellson Bankası bakardı. Aynı şekilde şimdi de müşterilerimizin çeşitli hesaplarına bakıyorum. Bunlar sadece iş ilişkisi küçük hanım; içinde ne dostluk, ne özel bir ilgi ne de duygu barındırır. Gün içinde dolaştığım onca müşteri gibi, bütün iş hayatım boyunca da müşteriden müşteriye gittim hep; sözün kısası duygularım yoktur; yalnızca bir makineyim ben. Nerede kalmış..."

"Ama bu benim babamın hikâyesi efendim ve yanılmıyorsam," –kızın meraktan alnı kırışmış, bakışları adamın üzerine yönelmişti iyice– "babamdan iki sene sonra annemi de kaybedip yetim kaldığımda beni İngiltere'ye getiren sizdiniz. Eminim bundan."

Mr. Lorry, kızın önce biraz tereddütlü, sonra güvenle uzanan elini tutarak törensel bir havayla dudaklarına götürdü. Ardından onu sandalyesine kadar götürdü ve sol eliyle sandalyenin arkasından tutarken sağ eliyle sırasıyla çenesini sıvazladı, peruğu kulaklarına doğru çekti ya da söylediği bir şeylere işaret etti; kız oturduğu yerden, Mr. Lorry dikildiği yerden birbirlerini izliyorlardı.

"Miss Manette, evet o bendim. Duygularım yok derken ve bağlantılarımla yalnızca iş ilişkisi içinde olduğumu söylerken ne kadar doğru konuştuğumu görüyorsunuz, sonra sizi bir daha hiç görmedim. Ama tabii ben başka başka işlerle ilgilenmiş olsam da siz o zamandan beri Tellson Bankası'nın vesayeti altındasınız. Duygular! Benim bunlara ayıracak vaktim yok hiç. Hayatım koskoca bir para çarkını döndürmekle geçti."

İş rutinine dair bu tuhaf tanımlamanın ardından Mr. Lorry açık sarı renkli parlak peruğunu iki eliyle kafasına iyice bastırdı (ne gereksiz bir davranıştı

bu, çünkü o parlak yüzey fazlasıyla basıktı zaten) ve az önceki duruşunu aldı.

"Yani küçük hanım –sizin de söylediğiniz gibi– buraya kadar zavallı babanızın hikâyesiydi bu. Ama şimdi farklılaşıyor. Ya öldü sandığınız babanız ölmemiş olsaydı –Korkmayın canım! Nasıl da irkildiniz!"

Genç kız gerçekten irkilmişti. İki eliyle sıkıca Mr. Lorry'nin bileğine yapıştı.

"Lütfen," dedi Mr. Lorry, sakinleştirici bir tonda ve sol elini sandalyenin arkasından çekerek zangır zangır titrer bir halde bileğine yapışmış olan yalvaran parmakların üzerine koydu, "lütfen sakin olun –bu bir iş sonuçta. Ne diyordum-"

Mr. Lorry kızın bakışlarından öyle tedirgin olmuştu ki sustu, bir süre bekledi, sonra kaldığı yerden devam etti.

"Nerede kalmıştık? Eğer Mösyö Manette ölmemiş olsaydı; eğer bir gün aniden, sessizce ortadan kaybolmuş olsaydı; yer yarılıp içine girseydi, gittiği berbat yerin neresi olduğunu tahmin etsek bile bizi ona götürecek yolu bilemeseydik hiç; sonra şu karşı kıyıda, en gözü kara insanların bile telaffuz etmeye çekindiği bir ayrıcalığa sahip bir düşmanı olsaydı onun bir yerlerde; yani bu şu demek oluyor, bu ayrıcalıklı kişiler bir takım kâğıtları doldurarak istedikleri kişileri hapse yollayıp istedikleri kadar süre unutulmaya terk edebilirdi; eğer karısı ondan bir haber almak için krala, kraliçeye, mahkemeye, kiliseye yalvarmış olsaydı, hem de boşu boşuna – işte o zaman babanızın hikâyesiyle bu talihsiz beyefendinin, yani Beauvais'li doktorun hikâyesi aynı olurdu."

"Yalvarırım anlatmaya devam edin efendim."

"Tamam. Anlatacağım. Ama dayanabilecek misiniz?"

"Dayanamadığım bir şey varsa o da şu belirsizlik."

"Sesiniz sakin çıkıyor şimdi, siz de sakinleştiniz. İyi!" (Böyle demesine rağmen Mr. Lory'nin tavırları pek de tatmin olmadığını gösteriyordu.) "İşle

ilgili bir mesele bu. Bunu bir iş meselesi olarak görün –halledilmesi gereken bir iş. Şimdi bu doktorun karısı, son derece cesur ve yüce gönüllü bir hanım olsa da, minik yavrusu daha karnındayken öyle büyük acılar çekmişti ki..."

"Bu minik yavru, bir kız çocuğu muydu efendim?"

"Kızdı evet. Bu –bu işle ilgili bir mesele– endişe etmeyin. Küçük hanım, işte bu zavallı kadıncağız minik yavrusu daha karnındayken öyle büyük acılar çekmişti ki, zavallı çocuğu onun yaşadığı ıstırabı yaşamasın, diye babasının öldüğünü söyleyerek büyüttü onu –Hayır, kalkın lütfen! Tanrı aşkına, neden diz çöküyorsunuz?"

"Gerçeği duymak için. Ah merhametli, iyi yürekli bayım, bana gerçeği söyleyin artık ne olur!"

"Bu bir –bir iş meselesi. Aklımı karıştırıyorsunuz ve eğer siz benim aklımı böyle karıştırırsanız ben nasıl işimi görürüm? Kafamızı toparlayalım önce. Örneğin şimdi, dokuz kere dokuz pensin kaç ettiğini ya da yirmi ginenin kaç şilin ettiğini söylemeye çalışın. Kendinizde olduğunuza kanaat getirebilirim o zaman."

Genç kız sorulara cevap vermeden sakince yerinde oturdu ve adam onu kibarca yerinden kaldırırken kızın hâlâ bileğine yapışık olan elleri önceki gibi titremediği için Mr. Jarvis Lorry rahatladı bir parça.

"Hah şöyle, şimdi tamam. Cesaret! İş! Önce iş gelir; faydalı işler. Miss Manette, anneniz çok uğraştı zamanında. Son ana kadar babanızı beyhude aramaktan hiç vazgeçmedi ve öldüğünde –kim bilir ne büyük kederler içindeydi kadıncağız– siz iki yaşındaydınız ve onca yıl babanız hapishanelerde çürüyor mu yoksa çoktan tükenip gitti mi, diye kara kara düşünmeden, neşeli ve güzel bir kız olarak büyüdünüz."

Sözünü bitirdikten sonra hayranlıkla karışık bir merhametle kızın uzun altın sarısı saçlarına baktı; sanki bir yandan o saçların ak düşmüş halini hayal ediyordu.

"Ailenizin fazla bir varlığı olmadığını biliyorsunuz ve olan da zaten sizinle annenizin üzerine. Keşfedilen yeni bir para ya da mal falan yok; ama-"

Mr. Lorry, kızın elinin, bileğini daha da sıkı kavradığını hissetti ve sustu. Daha önce dikkatini çeken o özel ifade kızın alnına iyice yerleşmiş, buna bir de acı ve korku eklenmişti.

"Ama –ama şimdi bulundu. Yaşıyor. Çok değişmiştir, doğal olarak; harap haldedir muhtemelen; ama olaya iyi yanından bakalım. Hiç değilse hâlâ yaşıyor. Babanız Paris'te, eski bir uşağının evinde kalıyor şimdi ve biz de oraya gidiyoruz. Ben, yapabilirsem, onu teşhis etmek için, siz de ona yeniden hayat, sevgi, sorumluluk, rahatlık ve huzur vermek için."

Genç kızın bedeninin ürpermesiyle adamınki de ürperdi. Sanki rüyadaymış gibi alçak, derinden gelen ve korku dolu bir sesle şöyle dedi kız:

"Hayaletini göreceğim yani! Gerçekten o olamaz –Hayaletidir ancak!"

Mr. Lorry sessizce kızın, kolunu tutan ellerini ovuşturdu. "Durun bakalım, durun! Bakalım ne göreceğiz, nasıl göreceğiz onu! Şimdi her şeyi biliyorsunuz işte. Haksızlığa uğramış zavallı babanızı görmek için önce deniz sonra kara yolculuğu yapacağız ve çok yakında sevgili babanızın yanında olacaksınız."

Genç kız aynı tonda, fısıltıya dönüşen bir sesle devam etti, "Ne kadar özgür, ne kadar mutluydum, babamın hayaleti bana hiç görünmemişti!"

Kızın dikkatini sözlerine çekebilmek için üzerine basa basa, "Bir şey daha var," dedi Mr. Lorry, "babanız başka bir isimle bulundu; kendi adı uzun süre önce unutulmuş ya da gizlenmiş. Bunca yıl hapiste gözden mi kaçmış yoksa özellikle mi tutulmuş, fazla kurcalamamak lazım. Bunların nedenini araştırmak tehlikeli olabilir. Bu meseleyi hiçbir yerde, hiçbir şekilde konuşmayalım ve onu en kısa sürede –ne yapıp edip– Fransa'dan çıkaralım. Bir İngiliz olarak güvende olduğum halde ben bile ve Fransızların çok değer verdiği Tellson bile bu konuyu konuşmaktan kaçınıyor. Bu konuyla ilgili en ufak bir kâğıt parçası bile taşımıyorum

yanımda. Tamamen gizli bir iş. Bütün belgelerim, kayıtlarım ve pusulalanın tek bir satırda gizli; "Yeniden Dirilen"; her anlama gelebilir bu. Ama ne oldu size? Aa beni duymuyor hiç! Miss Manette?" Genç kız taş kesilmişti adeta, sandalyesinde kaykılmadı bile, tamamen hissiz bir şekilde, Mr. Lorry'nin elinin altında öylece oturdu; fal taşı gibi açılmış gözlerini adamın üzerine dikti, bu son ifade alnına kazınmış ya da dağlanmış gibi duruyordu. Genç kız koluna o kadar sıkı tutunmuştu ki, onun canını acıtacağı korkusuyla yerinden kıpırdayamadı Mr. Lorry ve dışarı seslenerek yardım istedi.

İçeriye, peşinde otel hizmetlileriyle, acayip görünüşlü bir kadın girdi; Mr. Lorry o telaşlı haliyle bile, kadının baştan aşağı kırmızılar içinde olduğunu, kızıl saçları olduğunu ve üzerinde tuhaf dar bir kıyafetle, kafasında asker şapkası ya da koca bir kaşar tekeri gibi duran devasa bir şapka olduğunu fark etmişti ve Mr. Lorry'nin yerinden kıpırdayamama sorunu kadının güçlü eliyle adamı göğsünden ittirip en yakın duvara yaslamasıyla çözülmüş oldu.

(Mr. Lorry duvara yapıştığında, nefes nefese, "Bu bir erkek olmalı!" diye geçirdi içinden.)

Bu kişi, "Hey, ne bakıyorsunuz öyle?" diye bas bas bağırdı hizmetlilere. "Orada öylece dikilip bakacağınıza koşup bir şeyler getirsenize! Bakılacak bir yanım var sanki! Koşun hadi! Bana amonyak ruhu, soğuk su, sirke getirin hemen, yoksa gününüzü gösteririm size!"

Hepsi kızı ayıltacak şeyleri getirmek için çil yavrusu gibi dağıldı etrafa ve o da genç kızı kanepeye yatırıp son derece maharetli ve yumuşak bir şekilde ilgilendi onunla. Ona "kıymetlim!" ve "kuşum!" diye sesleniyor, büyük bir gurur ve itinayla altın saçlarını arkaya atıyordu.

Mr. Lorry'ye dönerek, "Sen kahverengili!" dedi öfkeyle; "Söyleyeceğin şeyi onu bu kadar korkutmadan söyleyemez miydin sanki? Haline bak, zavallının güzel yüzü bembeyaz, elleri buz gibi olmuş. Bankacılık böyle mi oluyor yani?"

Mr. Lorry bu cevaplaması zor soru karşısında öyle bocaladı ki, cılız bir ilgi ve tevazuyla öylece bakmaktan başka bir şey gelmedi elinden, bu arada öyle dikilmeye devam etmeleri halinde her ne gösterecekse, "günlerini

gösterme" tehdidiyle hizmetlileri dağıtmış olan güçlü kadın, kızı yavaş yavaş yola sokmuş, sarkık başını omzuna yaslamayı başarmıştı.

"Kendine geliyor galiba," dedi Mr. Lorry.

"Senin sayende değil ama kahverengili. Zavallı yavrucak!"

"Umarım," dedi Mr. Lorry gene cılız bir ilgi ve tevazuyla duraksayarak, "Miss Manette'e Fransa'ya kadar eşlik etmeyi kabul edersiniz?"

"İşe bak!" dedi güçlü kadın. "Eğer şu tuzlu suyu aşmak kaderimde olsaydı Tanrı beni bu adaya koyar mıydı?"

Cevaplaması zor bir soru daha sormuştu kadın ve Mr. Jarvis Lorry buna kafa yormak üzere yanlarından ayrıldı.

V
Şarap Dükkânı

Sokakta koca bir şarap fıçısı düşüp kırılmıştı; fıçı yuvarlanmış, çemberi çıkmış, parçalanmış bir ceviz kabuğu gibi şarap dükkânının kapısının önünde yatıyordu.

Etraftaki herkes şarap içebilmek için işini gücünü ya da tembelliği bırakıp olay mahalline gelmişti. Sokağın, farklı yönlere bakan, kaba ve düzensiz taşları, Üzerlerinden geçen her canlıyı bilhassa sakatlamak üzere tasarlandığı izlenimi veriyordu insana, dökülen şarap taşların arasında gölcükler oluşturmuştu; her birinin başında da büyüklüğüyle orantılı olarak birikmiş, itişen bir güruh vardı. Bazı adamlar diz çökmüş, birleştirdikleri ellerini kepçe gibi kullanıyorlardı, şarap parmaklarının arasından akıp gitmeden evvel ya kendileri içiyor ya da omuzlarının tepesinden eğilen kadınların içmesine yardımcı oluyorlardı. Kadınlı erkekli bir başka grup, ellerinde çatlak toprak kaplarla birikintilere yumulmuştu, hatta bazı kadınlar başlarındaki örtüleri şaraba batırıp bebeklerinin ağzına sıkıyorlardı; bazıları şarabın akıp gitmesine engel olmak için çamurdan küçük setler yapmakla meşguldü; bazıları, tepedeki pencerelerden bakanların sözlerine uyup küçük şarap derelerinin önünü kesmek için bir o yana bir bu yana koşuyorlardı; bazıları kendilerinden geçmiş bir halde sırılsıklam olmuş fıçı parçalarını yalıyor, hatta büyük bir iştahla şarabı iyice çekmiş olan tahta parçalarını ısınıyorlardı. Şarabın akacağı bir kanal yoktu ve şarapla beraber epeyce çamur da yutuldu, ortalık çöpçü geçmiş gibi tertemiz olmuştu, öyle ki, görenler bu mucizevi olayın gerçekleştiğine inanabilirdi.

Bu şarap oyunu boyunca sokak –kadın, erkek, çocuk sesleri– şen kahkahalar ve çığlıklarla çınladı. İşin içinde bir parça hoyratlık, bolca maskaralık vardı. Bambaşka bir arkadaşlık duygusu sarmıştı her yanı, hep birlikte hareket etme güdüsüyle davranıyorlardı, içlerinde daha neşeli ve tasasız olanları sarmaş dolaş olmuşlardı hep, birbirlerinin sağlığına içtiler, tokalaştılar ve halka oluşturup dans ettiler. Şarap bitip de göletlerin yerini ızgarayı andıran parmak izleri alınca curcuna başladığı gibi bir anda sona erdi. Testeresini kesmekte olduğu odunun üzerinde bırakan adam işinin

başına döndü; kendisinin ve çocuğunun aç parmaklarının sızısını hafifletmek için kullandığı içi kül dolu kovayı kapısının önünde bırakan kadın mangalının yanına döndü; mahzenlerinden kış güneşine çıkan çıplak kollu, dağınık saçlı, soluk yüzlü adamlar yeniden aşağıya indiler ve etrafı az önceki gün ışığından çok daha doğal duran bir kasvet sardı.

Dökülen kırmızı şarap Paris'de, St. Antoine'ın varoşundaki dar sokağı kırmızıya boyamıştı. Tabii pek çok insanın elini, yüzünü, çıplak ayaklarını ve tahta pabuçlarını da. Odun kesen adamın testeresinin sapında kırmızı lekeler oluşmuştu; bebeğini besleyen kadının, tekrar başına sardığı eski örtüden dolayı lekelenmişti alnı. Açgözlülükle fıçı tahtalarına saldıran kana susamışların da ağızlarının kenarında şarap izleri duruyordu hâlâ ve pis bir çuvala benzeyen gecelik külahı neredeyse başından düşecekmiş gibi duran, üstü başı batmış, uzun boylu bir soytarı çamura ve şaraba bulanmış parmağıyla şunu yazmıştı duvara: KAN.

Bu türdeki şarabın da sokaklarda akacağı, lekesinin her yanı kaplayacağı günler yakındı.

Şimdi St. Antoine'ın üzerini koca bir bulut kaplamıştı, o kutsal cüssesinden bir an için bir ışık sızsa da esas olan yoğun bir karanlıktı –ve bu aziz varlığa refakat eden soğuk, pislik, hastalık, cahillik ve açlık– hepsi birer güç sahibi soyluydu adeta; özellikle de sonuncusu. Bir değirmende, feci şekilde tekrar tekrar öğütülen insan örnekleri –ve bu kesinlikle yaşlıları gençleştiren bir değirmen[9] değildi– her köşe başında titriyor, her kapıdan girip çıkıyor, her pencereden bakıyor, rüzgârın oynattığı her bir kıyafetin altında çırpınıyordu. Onları öğüten değirmen gençleri yaşlandıran değirmendi; çocukların yüzleri yaşlı gibiydi, sesleriyse ciddi. Ve bu yetişkin yüzlerde, saban izi gibi ilerleyen her bir çizgide görünen şey aynıydı, Açlık. Açlık her yerdeydi. Yüksek yüksek binalardan fırlatılmış, sıra sıra asılmış olan sefil kıyafetlerden sarkıyordu; Açlık samanla, paçavrayla, tahta parçalan ve kâğıtla yamanmıştı bunlara; adamın testereyle kestiği her bir odun parçasında gösteriyordu kendini. Açlık tütmeyen bacalardan gözünü dikmiş bakıyor, çöplerinin içinde tek bir yiyecek kırıntısı olmayan, pislik içindeki sokakta kocaman dikiliyordu. Fırınların raflarında, tek tük kalmış kuru ekmeklerin üzerine yazılı bir kitabeydi açlık; kokmuş etlerden yapılan

sosislerin satıldığı dükkândaydı. Açlık, silindir ocakta pişen kestanelerin arasında takırdatıyordu kuru kemiklerini; gönülsüz birkaç damla yağla kızaran her bir patates dilimine yayılmıştı.

Açlığın bitmez tükenmez varlığı her yere, her şeye sinmişti. Her türlü kabahatin ve pisliğin kaynadığı daracık kavisli bir sokak, bu sokağı kesen başka başka dar ve kavisli sokaklar, Üzerlerinde döküntü kıyafetler, başlarında gecelik külahları olan ve tıpkı o döküntü kıyafetlerle külahlar gibi kokan insanlar ve göze görünen her şeyde marazi görünüşlü bir kasvet. İnsanlar bu dağılmış halleriyle bile kıstırıldıkları köşeden kurtulmak gibi korkunç bir ümit taşıyorlardı içlerinde. Bunalmış ve bezgin olsalar da, kimilerinin gözünden alev fışkırıyordu; dudaktan sımsıkı kapanmış, söyleyemedikleri şeyler yüzünden bembeyaz kesilmişti; çatık alınları başlarına geçeceğini ya da başkalarının başına geçireceklerini düşünüp durdukları darağacı ipine dönmüştü. Bütün tabelaların (bunların sayısı neredeyse dükkânlar kadardı) üzerindeki resimler Açlığın resmiydi. Kasap ve domuz eti satan adam, etin en cılız kısmının resmini asmıştı, fırıncı ise en yavan somunlarınkini. İnsanların şarap dükkânlarında içerkenki kaba halleri de, bardaklarındaki az miktardaki sulandırılmış şarap ve biraya gömülmüş, aksi suratlarla dertleşen adamlarla resmedilmişti. Aletler ve silahlar haricinde dört başı mamur resmedilmiş hiçbir şey yoktu; bıçakçının bıçakları ve baltaları keskin ve pırıl pırıl, demircinin çekiçleri ağır ve silahçının malları öldürücüydü. Küçük çamur ve su birikintileri ile oynak kaldırım taşları hiçbir yere varmıyor, bir anda kapı eşiklerinde son buluyordu. Buna karşılık üstü açık lağım arkları sokağın ortasına akıyordu – akarsa tabii– bu da yalnızca şiddetli yağmurun ardından olurdu ve türlü türlü yollar bulup evlerin içine akardı. Sokaklar boyunca geniş aralıklarla, bir halatın ve makaranın ucunda asılı sarsak birer fener vardı; geceleyin, fenerci bunları aşağı indirip yaktıktan sonra tekrar yukarı çektiğinde, soluk fitillerden oluşan cılız bir koru gibi, baygın bir edayla denizin üzerindeymişçesine salınırlardı tepede. Gerçekten de denizdeydiler[10] ve gemi ile mürettebatı, fırtına tehlikesiyle karşı karşıyaydı.

Civardaki hırpani kılıklı sıskalar, o aylak ve aç halleriyle, fenerciyi izlemediklerine pişman olacaklardı, oysa adamın yöntemini idrak edip geliştirebilseler, zamanı geldiğinde, insanları bu ipler ve makaraların ucunda sallandırıp içinde bulundukları karanlığı aydınlatabilirlerdi. Ama

daha zamanı gelmemişti ve Fransa'nın üzerinde esen rüzgârlar bu hırpani kılıklıların kıyafetlerini boş yere sallayıp dururken, şakıyan güzel tüylü kuşlar hiçbir şeye aldırmıyordu.

Şarap dükkânı köşedeydi, hem görünüş hem kalite açısından diğer pek çok dükkândan daha iyiydi ve dükkânın sahibi, üzerinde sarı yeleği, yeşil pantolonuyla kapının önünde dikilmiş, dökülen şarabın yarattığı kargaşaya bakıyordu. Omuzlarını sertçe silkip, "Beni ilgilendirmez," dedi. "Pazarcılar devirdi. Bir tane daha getirsinler."

O sırada gözü, yazısını yazmakla meşgul olan uzun boylu soytarıya takıldı, sokağın karşısından seslendi:

"Hey Gaspard, ne yapıyorsun orada?"

Adam kendini şakacı sananların yapacağı şekilde, müthiş önemli bir şeymiş gibi, yazdığı şeye işaret etti. Ama gene kendi gibi soytarılara yakışır şekilde hedefi tutturamayarak, çuvalladı.

Şarap dükkânının sahibi, karşıya geçerken, "Ne yapıyorsun ya sen? Aklından zorun mu var?" dedi ve adamın muzipliğini yok etmek üzere yerden bir avuç çamur alarak yazının üzerine sıvadı. "Neden umumi yerlere yazı yazıyorsun? Bunu –söylesene bana– bunu yazacak başka yer bulamadın mı?"

Adamı azarlarken, nispeten temiz olan elini (belki yanlışlıkla, belki değil) soytarının kalbine koymuştu. Soytarı bu ele hafifçe vurarak çevik bir hareketle zıpladı ve muhteşem bir dans figürüyle yere indi, elinde ayağından fırlamış lekeli ayakkabılarından tekini tutuyordu. O haliyle, son derece becerikli bir şahsiyet gibi duruyordu.

"Giy hadi, giy şunu çabuk," dedi diğeri. "Şaraba hakkını ver ve bitir şunu." Bu tavsiye üzerine adam, kirli elini –sanki onun yüzünden kirlendiğini söylemek istermiş gibi, gözünün içine baka baka– soytarının üzerine sildi ve sonra tekrar karşıya geçip şarap dükkânına girdi.

Şarap dükkânının sahibi otuz yaşlarında, kalın enseli, cesur görünüşlü bir adamdı ve havanın sert olmasına rağmen paltosunu giymeyip omzuna

attığına bakılırsa oldukça sıcak bir yaradılışı vardı. Gömleğinin kolları sıvanmış, esmer kolları dirseklerine kadar ortaya çıkmıştı. Kıvırcık ve koyu renkli kısa saçları dışında başını örten bir şey yoktu. Aralarında hoş bir açıklık olan güzel gözlü, esmer bir adamdı. Genelde iyi huylu birine benziyordu ama aynı zamanda acımasız da olabilirdi; belli ki kararlı, azimli bir adamdı ve karşılaşılmaması daha hayırlıydı. Her iki yanında uçurum olan dar bir geçitten geçmesi gerekse, yolundan dönmezdi gene de.

Adam dükkândan içeri girdiğinde Madam Defarge –yani kansı– tezgâhın arkasında oturuyordu. Madam Defarge, hiçbir şeye bakmıyormuş gibi duran tetikte gözleri, yüzük dolu kocaman bir eli, sağlam, güçlü hatlara sahip bir yüzü ve sakin tavırları olan, kocasının yaşlarında, tıknaz bir kadındı. Öyle bir hali vardı ki, el attığı hiçbir hesapta hata yapmazmış hissi uyandırıyordu insanda. Madam Defarge soğuğa karşı hassas olduğundan kürklere sarınmış, başına da parlak renkli bir örtü bağlamıştı, ama koca küpeleri açıktaydı hâlâ. Kürdanla dişlerini karıştırmak için elindeki örgüyü kenara bırakmıştı. Sol eliyle sağ dirseğini desteklemekle meşgul olduğu için beyi geldiğinde hiçbir şey demeyip hafifçe öksürmekte yetindi. Bu öksürük eşliğinde incecik bir çizgi halindeki koyu kaşlarını kaldırması, kocası dışarıdayken gelen müşteriler olduğunu ve onlarla ilgilenmesinin iyi olacağını anlatan bir davranıştı.

Bunun üzerine şarapçının gözleri bir köşede oturan yaşlı beyefendiye ve genç hanıma takılana kadar etrafta gezindi. Diğerleri oradaydı hâlâ: kâğıt oynayan iki kişi, domino oynayan iki kişi ve tezgâha yaslanmış, ellerindeki azıcık şarabı gıdım gıdım yudumlayan üç adam. Şarapçı, tezgâhın arkasına geçtiğinde yaşlı beyefendi genç hanıma gözleriyle işaret ederek, "İşte beklediğimiz adam bu," dedi.

Mösyö Defarge kendi kendine, "Ne diyor bu adam ya?" diye söylendi; "Onu tanımıyorum bile."

Bu iki yabancıyı fark etmemiş gibi yaparak tezgâhın önünde içen üç müşterisiyle sohbete daldı.

"Ee nasıl gidiyor Jacques?" dedi aralarından biri Mösyö Defarge'a. "Dökülen şarabı silip süpürdüler mi?"

"Hem de son damlasına kadar Jacques," dedi Mösyö Defarge.

Onlar böyle aynı isimle birbirlerine hitap ederek konuşurlarken hâlâ kürdanıyla dişini karıştıran Madam Defarge da gene hafifçe öksürüp ince bir çizgi oluşturan kaşlarını bir defa daha kaldırdı.

"Genelde," dedi üç adamdan İkincisi Mösyö Defarge'a, "bu sefil yaratıklar şarabın tadını bilmez; bildikleri bir esmer ekmek var, bir de ölüm. Öyle değil mi Jacques?"

"Doğru Jacques," diye karşılık verdi Mösyö Defarge.

Onlar ikinci kez birbirlerine aynı isimle hitap ederlerken elinde kürdanı, büyük bir huzur içinde hâlâ dişiyle uğraşan Madam Defarge bir kez daha hafifçe öksürdü ve ince bir çizgi oluşturan kaşlarını bir defa daha kaldırdı.

Bu defa üç adamın sonuncusu boşalan bardağını koyup ağzını şapırdattıktan sonra lafa girdi.

"Ah! Çok fena çok! Zavallıların ağzında hep acı bir tat vardır Jacques, hayatları desen daha beter. Haksız mıyım Jacques?"

"Haklısın Jacques," diye yanıtladı Mösyö Defarge.

Adamlar üçüncü kez birbirlerine aynı isimle hitap ettiklerinde Madam Defarge da kürdanını kenara koymuş, kaşlarını daha da yukarı kaldırarak, hafifçe yerinde kımıldanmıştı.

"Doğru valla! Haklısın!" diye homurdandı kocası. "Beyler... bu benim karım!"

Üç müşteri şapkalarını çıkarıp Madam Defarge'ı gösterişli bir tavırda selamladılar. O da hafifçe başını eğip selamlarına karşılık vererek şöyle bir süzdü onları. Ardından şarap dükkânına göz atarak müthiş bir sakinlik ve sükûnetle örgüsünü eline aldı ve işine daldı.

Parlak gözleri hâlâ itaatkârca karısının üzerinde, "Beyler," dedi şarapçı, "ben dışarı çıkarken sorduğunuz ve görmek istediğiniz bekâr odası beşinci katta. Hemen solda merdivenlerden avluya çıkılıyor," eliyle işaret ederek,

"şu pencerenin yanından. Ama şimdi içinizden birinin oraya daha önce gittiğini hatırlıyorum, o size yolu göstersin. Hadi beyler, adieu!"

Adamlar şaraplarının parasını ödeyip gittiler. Mösyö Defarge'ın gözleri örgüsünü ören karısının üzerindeyken yaşlı beyefendi köşesinden kalkıp yaklaştı ve onunla konuşmak istediğini söyledi.

"Memnuniyetle beyefendi," dedi Mösyö Defarge ve sessizce kapıya doğru ilerlediler.

Konuşmaları çok kısa sürdü ama oldukça hararetliydi. Daha ilk kelimeden Mösyö Defarge pürdikkat onu dinledi. Aradan daha bir dakika bile geçmemişti ki başını sallayıp dışarı çıktı. Madam Defarge kaşlarını kımıldatmadan, parmaklarını hızla hareket ettirerek örgüsüne devam etti ve gözü hiçbir şey görmedi.

Mr. Jarvis Lorry ve Miss Manette şarap dükkânından çıkarak Mösyö Defarge'ın yanına, adamın az önce adamlara odayı tarif ettiği girişe gittiler. Burası berbat kokan küçük, karanlık bir avluya açılıyordu ve bir yığın evin olduğu ve bir dolu insanın yaşadığı bir alana geçiş için kullanılıyordu. İç karartıcı karo kaplı merdivenlere açılan bu iç karartıcı karo kaplı girişte Mösyö Defarge eski patronunun kızının önünde diz çökerek elini dudaklarına götürdü. Kibar bir davranış olsa da bu, fazla kibar bir tavırda yapılmamıştı; birkaç saniye içinde adamın bütün havası değişmişti. O güler yüzlü, net ifadeli adam gitmiş yerine, gizemli, kızgın ve tehlikeli bir adam gelmişti.

Mösyö Defarge Mr. Lorry'yi, merdivenin başında kesin bir tavırda uyardı. "Epey yukarıda; biraz zorlanabilirsiniz. Yavaş çıkın."

Diğeri fısıldadı, "Yalnız mı?"

"Yalnız! Tanrı yardımcısı olsun, kim olacak ki zaten yanında?" dedi öbürü aynı alçak sesle.

"Hep yalnız o zaman."

"Evet."

"Kendi mi öyle istiyor?"

"Öyle gerekiyor. O zaman da, yani beni buldukları, benden onu yanıma almamı istedikleri ve ağzımı sıkı tutmam gerektiğini söyledikleri günün ardından onu ilk gördüğümde –işte o zaman da yalnızdı, şimdi de yalnız."

"Çok değişmiş mi?"

"Değişmiş tabii!"

Şarap dükkânının sahibi duvara bir yumruk atıp okkalı bir küfür savurmak için durdu. Hiçbir cevap, bu yaptığının yarısı kadar bile etkili olamazdı. Yanındakilerle merdivenleri çıkarken Mr. Lorry'nin içi her basamakta daha çok daralıyordu.

Paris'in nispeten daha eski ve daha kalabalık olan bölgelerinde olsa, böyle bir merdivenin, bütün o teferruatlarıyla kötü görünmesi doğal karşılanırdı ama o gün, sefalet nedir bilmeyen bu kibar şahıslar için tam anlamıyla iğrenç bir yerdi burası. Bu yüksek pislik yuvası binadaki her küçük meskende –başka deyişle, merdivene açılan her bir oda ya da odalarda– yaşayanlar, bütün süprüntülerini kendi merdiven sahanlığına yığmış, geri kalanı da pencerelerden aşağı fırlatmıştı. Bu kontrolden çıkmış umutsuz çöp yığını öyle bir kaplamıştı ki her yanı, yoksulluk ve mahrumiyet gözle görülmez pislikleriyle buna eklenmemiş dahi olsalardı, havayı kirletmeye yeterlerdi; bu ikisinin bir araya gelişi ise gerçekten dayanılmazdı. Ama yola devam etmek için bu havayı solumaları, bu dik, karanlık pislik ve zehir kuyusuna dalmaları gerekiyordu. Mr. Jarvis Lorry, giderek artan endişelerine ve genç yoldaşının heyecanına dayanamayarak iki kere durup dinlendi. Bu molaların her biri, temiz kalmış bir parça güzel ve mahzun havanın içinden uçup gittiği, yerine pis bir buharın süzüldüğü kederli pencere kafeslerinin önünde veriliyordu. Paslı çubuklardan o karman çorman mahallenin görüntüleri yerine havası göze çarpıyordu ve göründüğü kadarıyla, Notre-Dame'ın iki büyük kulesinin tepesinin yakınında ya da aşağısında kalan hiçbir yerde sağlıklı bir yaşama ya da umuda dair bir emare yoktu.

Nihayet son basamağa varıldı ve üçüncü kez durdular. Ancak tavanarasına varmadan evvel, önlerinde daha dik ve dar bir merdiven daha

uzanıyordu. Sanki genç hanımın soru sormasından korkarmış gibi, merdivenlerin başından beri biraz daha önde ve Mr. Lorry'nin tarafında ilerleyen şarap dükkânının sahibi burada arkasına dönüp omzunda taşıdığı paltonun ceplerini dikkatle yoklayarak bir anahtar çıkardı.

"Kapı kilitli mi yoksa arkadaşım?" dedi Mr. Lorry, şaşırmış bir şekilde.

Mösyö Defarge, "Yaa, evet," dedi ciddi bir tavırla.

"Talihsiz adamı böyle kilitli mi tutmak gerekiyor?"

"Bence anahtarı çevirmekte fayda var." Mösyö Defarge bunu Mr. Lorry'nin kulağına fısıldamış, kaşlarını da sertçe çatmıştı.

"Neden?"

"Neden mi? Adamcağız o kadar uzun zaman kilit altında yaşadı ki, bu kapıyı açık bırakacak olsak korkar –çıldırır–kendini paralar–ölür– yani kim bilir neler yapar."

"Böyle bir şey mümkün mü?" diye bağırdı Mr. Lorry.

Defarge sertçe, "Böyle bir şey mümkün mü?" diye tekrar etti. "Tabii ki. Yaşadığımız şu güzel dünyada, böyle bir şey mümkün, başka pek çok şey de mümkün, hatta mümkün olmakla kalmayıp şu göğün altında her gün gerçekten oluyor böyle şeyler –cidden oluyor! Şeytan giriyor insanın aklına. Neyse biz işimize bakalım."

O kadar alçak sesle konuşmuşlardı ki, genç kız tek bir kelimesini bile duymadı bunların. Ama kapıya vardıklarında, böylesi yoğun bir duygunun etkisiyle tir tir titriyordu –ve yüzünde öyle derin bir endişe, dahası, korku ve telaş vardı ki, Mr. Lorry onu rahatlatmak için birkaç söz söyleme gereği duydu.

"Metin olun küçük hanım! Metin olun biraz! İşimizi halledelim! İşin en zor kısmı bir dakika sonra bitecek; hele bir şu kapıdan geçin, en zor kısım bitmiş olacak. Ondan sonrası pek güzel, ona iyilik, huzur ve mutluluk

vereceksiniz. Şimdi şu iyi yürekli kardeşimiz de öbür kolunuza girsin. Hah iyi oldu Defarge kardeşim. Tamam şimdi. İşimiz, işimize devam edelim!"

Ağır ağır ve sessizce merdiveni çıktılar. Fazla basamak yoktu, az sonra tepedeydiler. Orada, köşeyi döner dönmez, beklenmedik şekilde karşılarında, kafa kafaya verip kapının yan tarafına eğilmiş olan ve duvardaki çeşitli çatlak ve deliklerden heyecanlı bir şekilde kapının açıldığı odaya bakan üç adam buldular. Yaklaşan ayak seslerini duyunca üçü de hemen doğrularak döndüler ve bunların şarap dükkânında içen ve isimleri aynı olan üçlü olduğu ortaya çıktı.

"Ziyaretinizin yarattığı şaşkınlıktan bunları unutmuştum bak," diye açıkladı Mösyö Defarge. "Hadi siz gidin çocuklar; bizim işimiz var burada."

Üçü birden yanlarından süzülüp sessizce aşağı indi. Katta başka kapı olmadığından ve şarap dükkânının sahibi, yalnız kaldıklarında doğruca bu kapıya yöneldiğinden Mr. Lorry hafif öfkeli bir tavırla fısıldadı:

"Mösyö Manette'i gösteri malzemesi mi yaptınız?"

"Onu, şu anda size gösterdiğim gibi, yalnızca seçilmiş bazı kişilere gösteriyorum."

"İyi bir şey mi bu?"

"Bence iyi."

"Kim bu seçilmiş kişiler kim? Neye göre seçiyorsunuz onları?"

"Adı benimkiyle aynı olan –bu arada adım Jacques– eli yüzü düzgün adamları seçiyorum. Neyse bu kadar yeter; siz İngiliz'siniz; bu da ayrı bir olay. Biraz burada bekleyin lütfen."

Defarge uyarıcı bir tavırla, eliyle geride kalmalarını işaret ederek eğildi ve duvardaki çatlaktan içeri baktı. Az sonra doğrularak iki-üç kere kapıya vurdu – belli ki gürültü yapmak istiyordu. Aynı niyetle anahtarı da üç-dört kez uğraşarak– zar zor yuvasına yerleştirdi ve olabildiğince ağır bir şekilde çevirdi.

Kapı yavaşça içe doğru açıldı, Defarge odaya şöyle bir bakıp bir şey söyledi. Karşılığında cılız bir ses geldi. Her iki tarafın da ağzından çıkan tek heceli birer sözcüktü.

Defarge omzunun üzerinden bakarak içeri girmelerini işaret etti. Mr. Lorry kolunu genç kızın beline uzatarak sıkıca sardı onu; çünkü bayılacak gibiydi.

"Bu, bu, bir iş, iş sadece!" diye diretti, ama yanağında parlayan ıslaklık hiç de öyle demiyordu. "İçeri gelin, gelin hadi!"

"Korkuyorum," dedi kız, titreyerek.

"Neden korkuyorsunuz?"

"Ondan korkuyorum. Babamdan."

Bir yandan kızın hali, bir yandan kılavuzlarının aceleci işaretleri, çaresiz kalan Mr. Lorry omzunun üzerinde titreyen kolu alıp boynuna attı ve kızı biraz havaya kaldırarak odadan içeri soktu. Kapıdan içeri girer girmez, sıkıca kendisine yapışmış olan kızı indirip tuttu.

Defarge anahtarı çıkararak kapıyı kapadı, içeriden kilitledi ve anahtarı yeniden çıkararak elinde tuttu. Bunların hepsini gayet sistematik şekilde ve olabilecek en gürültülü ve sert sesleri çıkararak yapmıştı. Nihayet ağır adımlarla pencerenin olduğu yere doğru ilerledi. Orada durdu ve yüzünü döndü. Odun ve benzeri şeyleri koymak için yapılmış olan tavanarasının oldukça loş ve esrarlı bir hali vardı; çatı penceresi aslında çatıya açılan bir kapıydı ve üzerinde aşağıdaki dükkânlardan bir şeyler almaya yarayan makaralı küçük bir düzenek vardı; perdahsız ve Fransız yapılarındaki diğer bütün kapılar gibi çift kanatlıydı. Soğuğu engellemek için kapının bir kanadı sıkı sıkıya örtülmüş, diğeriyse hafif aralık bırakılmıştı. Bu şekilde o kadar az ışık geliyordu ki, içeri ilk girildiği anda bir şey seçmek zordu ve böylesi bir karanlıkta inip iş gerektiren herhangi bir şeyi yapmak için uzun süre bunu yapıyor olmak gerekiyordu. Gelgelelim tavanarasında yapılan tam da böyle bir işti; sırtı kapıya, yüzü şarap dükkânının sahibinin durup kendisini izlediği pencereye dönük olan kişi, alçak bir tabureye oturmuş, iki büklüm, canla başla ayakkabı yapan ak saçlı bir adamdı.

VI
Ayakkabıcı

Mösyö Defarge, elindeki ayakkabının üzerine eğilmiş çalışan ak saçlıya, "İyi günler!" dedi.

Ak saçlı baş bir an için kalktı ve cılız bir sesle selamına karşılık verdi, sanki ses çok uzaktan geliyordu:

"İyi günler!"

"Bakıyorum hâlâ harıl harıl çalışıyorsun."

Uzun bir sessizliğin ardından baş gene kalktı ve karşılık verdi, "Evet – çalışıyorum." Bu defa, başı tekrar öne düşmeden evvel bir çift bezgin gözle soruları soran adama baktı.

Sesin cılızlığı insanın içinde hem acıma hem de kuşku uyandırıyordu. Fiziksel bir zayıflık içermiyordu, ama hapiste kalmanın ve zorlu şartların etkisi büyüktü kuşkusuz. Sesin bu içler acısı hali yalnızlıktan ve uzun süre kullanılmamış olmaktan kaynaklanıyordu. Çok uzun zaman önce çıkmış bir sesin en son zayıf yankısıydı sanki. İnsan sesinin canlılığından ve tınısından öyle uzaktı ki, bir zamanlar güzel olan bir rengin solgun bir lekeye dönüştüğü hissini veriyordu. Bu ses o kadar derin ve bastırılmıştı ki, yerin altından geliyordu adeta. O kadar etkileyiciydi ki, ancak ümitsiz ve yolunu kaybetmiş bir yaratık, bir başına çölde dolaşmaktan yorgun düşmüş, açlıktan ölmek üzere olan bir gezgin, ölmeye yatmadan önce yuvasını ve dostlarını anarken böyle bir ses çıkarabilirdi.

Adam sessiz sedasız çalıştı bir süre daha, sonra bezgin gözler gene yukarı baktı; ilgi ya da merak değil, ruhsuz bir idrak ediş vardı bunda, az önce ziyaretçisinin dikildiği yer boşalmamıştı hâlâ.

"Ben diyorum ki," dedi Defarge, gözünü ayakkabıcının üzerinden ayırmadan, "içeri biraz daha gün ışığı girse iyi olur. Dayanabilir misin?"

Ayakkabıcı işini bıraktı; dalgın bir tavırla bir sağ yanına, bir sol yanına baktı, sonra da tepesinde konuşan adama.

"Ne dedin?"

"Biraz daha ışığa dayanabilir misin?"

"Dayanmak zorundaysam dayanırım." (İkinci sözcükte belli belirsiz bir vurgu emaresi vardı.)

Yarı açık olan kanat bir parça daha aralandı ve belli bir açıda sabitlendi. Tavanarasına geniş bir ışık huzmesi girmesiyle işine ara vermiş olan ve kucağında bitmemiş ayakkabıyla oturan zanaatkâr ortaya çıktı. Ayağının dibinde ve tezgâhının üzerinde birkaç alet ve çeşitli deri parçaları duruyordu. Kırpık kırpık kesilmiş, fazla uzun olmayan beyaz bir sakalı, çökmüş bir yüzü ve pırıl pırıl gözleri vardı. Yüzü öyle çökük ve zayıftı ki, koyu kaşlarının ve karışık saçlarının altından bakan o gözleri küçük bile olsa, kesin büyük dururdu; ama zaten doğal olarak büyüktü gözleri ve hiç de doğal durmuyordu. Eski püskü sarı gömleğinin açık yakasından pörsümüş yaşlı derisi görünüyordu. Adamın hem kendisi, hem çuval gibi iş kıyafeti, hem bol çorapları, kısaca üzerindeki bütün o paçavralar o kadar uzun süredir ışık ve hava görmemiş, hepsi parşömen kâğıdı gibi öyle ruhsuz bir soluk sarıya bürünmüştü ki, birini diğerinden ayırt etmek zordu.

Işığı engellemek için elini gözlerinin ününe götürdü, kemikleri öyle seçiliyordu ki şeffafmış hissi veriyordu insana. Adam sabit gözlerle, elindeki işe ara verip öylece oturdu bir süre. Karşısında duran kişiye bakmadan evvel, her seferinde önce bir sağa bir sola bakıyordu; sesle yer arasında bağlantı kurma alışkanlığını yitirmişti sanki; böyle bakınmadan konuşmuyordu asla, sonra da ne diyeceğini unutuyordu.

Defarge, bir yandan Mr. Lorry'ye eliyle gelmesini işaret ederken, "O ayakkabıları bugün mü bitireceksin?" diye sordu adama.

"Ne dedin?"

"O ayakkabıları illa bugün mü bitirmen gerekiyor?"

"İlla bitmesi gerekmiyor. Sanırım... bilmiyorum."

Ama bu soru yanda bıraktığı işini hatırlatmıştı ve gene önündeki işin üzerine eğildi.

Mr. Lorry genç kızı kapının yanında bırakarak sessizce onlara doğru ilerledi. Defarge'ın yanında bir-iki dakikalığına dikildiği sırada ayakkabıcı başını kaldırıp baktı. İkinci bir kişiyi gördüğüne hiç şaşırmamış gibiydi, ama o sırada tek elinin titrek parmakları dudaklarını buldu (hem dudakları hem tırnakları aynı soluk kurşun rengindeydi), sonra gene işine kaydı eli ve bir kez daha ayakkabının üzerine büküldü. Bu bakış ve tavır çok anlık bir şeydi.

"Bak bir ziyaretçin var," dedi Mösyö Defarge.

"Ne dedin?"

"Bir ziyaretçin var."

Ayakkabıcı az önceki gibi başını kaldırıp baktı, ama elindeki işi bırakmamıştı bu defa.

"Bakın!" dedi Defarge. "İyi ayakkabıdan anlayan bir beyefendi var burada. Yaptığınız ayakkabıyı göstersenize. Bakın Mösyö."

Mr. Lorry ayakkabıyı eline aldı.

"Beyefendiye bunun hangi tür ayakkabı olduğunu ve yapanın adını söylesenize."

Öncekilerden daha uzun bir sessizlik oldu, sonra ayakkabıcı cevap verdi:

"Sorduğun şeyi unuttum. Ne demiştin?"

"Demiştim ki beyefendi için bunun hangi tür ayakkabı olduğunu söyleyebilir misiniz?"

"Bu bir bayan ayakkabısı. Genç bir hanım için yürüyüş ayakkabısı. Son moda. Modayı bilmiyorum. Ama elimde bir model vardı."

"Yapan kişinin adı nedir acaba?" dedi Defarge.

Ayakkabıcının elleri boş kaldığından önce sağ elini sol avucuna, sonra sol elini sağ avucuna koydu, sonra elini sakallı çenesinde gezdirdi ve hiç aralık vermeden belli aralıklarla buna devam etti. Konuştuğunda onu içine düştüğü boşluktan çıkarmak, çok zayıf bir insanı ayıltmaya benziyordu ya da ölmekte olan bir adamın ruhunu bir ümit korumaya.

"Adımı mı sordun?"

"Evet adını sordum."

"Yüz Beş, Kuzey Kulesi."

"Bu kadar mı?"

"Yüz Beş, Kuzey Kulesi."

Ne iç çekişi ne de inlemeyi andıran yorgun bir ses çıkararak sessizlik bozuluncaya kadar yine önündeki işe eğildi.

"Aslında ayakkabıcı değilsiniz değil mi?" dedi Mr. Lorry, gözlerini üzerinden ayırmadan.

Adamın bezgin gözleri sanki soruyu ona aktarırmış gibi Defarge'ın üzerine çevrildi; ama o yandan yardım gelmeyince etrafa bakınıp sonra da soruyu sorana döndü.

"Aslında ayakkabıcı değil miyim? Hayır, ayakkabıcı değildim aslında. Ben... ben burada öğrendim bunu. Kendi kendime. Şey için izin istedim-"

Orada takıldı, dakikalarca, elleriyle az önceki rutin hareketleri tekrar etti gene. Derken gözleri nihayet, yavaşça, az önce bıraktıkları o yüze döndü ve buna odaklandıklarında, ayakkabıcı uykudan yeni uyanıp önceki gece konuşulan bir konuya dönen birinin edasıyla kaldığı yerden devam etti.

"Şey için, kendi kendime öğrenmek için izin istedim ve beni uzun süre uğraştırdıktan sonra verdiler, o zamandan beri ayakkabı yapıyorum."

Ayakkabıcı, elinden alınan ayakkabıya uzandığında Mr. Lorry, gözleri hâlâ ısrarla adamın üzerinde, şöyle dedi:

"Mösyö Manette, beni hiç hatırlamadınız mı?" Ayakkabı yere düştü ve ayakkabıcı, gözlerini soruları soran adamın üzerine dikti.

"Mösyö Manette," dedi Mr. Lorry elini Defarge'ın koluna koyarak; "bu adamı hiç hatırlamıyor musunuz? Bir bakın ona. Bana bakın. Gözünüzün önüne hiç eski bankacı, eski işiniz, eski hizmetliniz, eski zamanlar gelmiyor mu Mösyö Manette?"

Yıllarca tutsak kalmış adam oturduğu yerden gözlerini dikip bir Mr. Lorry'ye, bir Defarge'a baktı, alnının ortasında silinmeye yüz tutmuş zekânın izleri, üzerine çöken siyah sisi yavaş yavaş dağıtıyordu. Derken zihni bulutlandı gene, sonra belirsizleşip tamamen yok oldu; ama bir süre için oradaydılar. Duvarın dibinden onu görebileceği bir noktaya ağır ağır ilerleyen ve şimdi de dikildiği yerden onu izleyen genç kızın güzel yüzündeki ifade ise aynıydı; ilk başta, onu görmesine engel olmak sebebiyle değilse de, korkuyla karışık bir merhametle yüzüne götürdüğü elleri şimdi ona doğru uzanıyor, bir hayaletinkini andıran yüzünü sıcak göğsüne bastırma ve ona tekrar hayat ve umut verme heyecanıyla tir tir titriyordu – kızın güzel, genç yüzündeki ifade adamınkiyle o kadar aynıydı ki (ama kızınkinin havası daha güçlüydü) sanki hareket halindeki bir ışık adamdan kıza geçmiş hissi uyandırıyordu insanda.

Adamın üzerine yine bir karanlık çökmüştü. Az öncekinden çok daha az dikkatle iki adama baktı ve gözleri o loş dalgınlıkta yerini buldu gene ve önceki gibi bir sağa bir sola baktı. Sonunda uzun ve derin bir iç çekişle ayakkabıyı yerden alıp işine devam etti.

"Onu hatırladınız mı mösyö?" diye sordu Defarge fısıltıyla.

"Evet; bir an için. Önce hiç umudum yoktu ama sonra bir anda, bir zamanlar çok iyi bildiğim o yüz olduğu gibi canlandı gözümde. Hışşt! Neyse haydi biraz geri çekilelim. Yavaş!"

Genç kız tavanarasının duvarından uzaklaşıp adamın oturduğu tezgâha yaklaşmıştı iyice. Ayakkabıcı işinin üzerine öyle eğilmişti ki, her an uzanıp

kendisine dokunabilecek bir elin farkında olmayışı vahim bir durumdu.

Çıt çıkmıyordu. Kız adamın yanında bir ruh gibi öylece durdu bir süre ve adam işinin üzerine eğilmeye devam etti.

Bir ara elindeki aleti bırakıp falçatayı alması gerekti. Falçata kızın dikildiği tarafın aksi tarafında, yerdeydi. Ayakkabıcı tam bunu yerden almış, gene işinin üzerine eğilmek üzereydi ki gözleri kızın elbisesinin eteklerine takıldı. Başını yukarı kaldırdığında onun yüzüyle karşılaştı. Onları seyreden iki adam öne atılacak gibi oldu, ama genç kız eliyle durmalarını işaret etti. Ayakkabıcının bıçakla ona saldırmasından hiç korkmamıştı kız ama diğerleri korkmuştu bundan.

Ayakkabıcı korku dolu gözlerle kıza baktı ve az sonra dudakları oynamaya başladı, ama anlamlı bir ses çıkmıyordu daha. Derken o telaşlı ve yorgun nefesinin arasında kesik kesik bir şeyler çıktı ağzından:

"Kim bu?"

Yanaklarından yaşlar süzülürken ellerini dudaklarına götürdü kız ve öperek adama gönderdi; ardından sanki onun harap haldeki başım göğsüne yaslarmış gibi ellerini göğsünün üzerinde kavuşturdu.

"Sen zindancının kızı mısın?"

Genç kız içini çekerek, "Hayır," dedi.

Kız konuşamayacak kadar heyecanlı, sessizce adamın yanına oturdu. Ayakkabıcı kenara çekilir gibi oldu ama kız elini onun kolunun üzerine koydu. Bunun üzerine adamın bedeni tuhaf bir heyecanla ürperdi; elindeki bıçağı kenara koyarak gözlerini kızın üzerine dikti.

Kızın uzun bukleli altın sarısı saçları alelacele yana atılmış, boynundan aşağı dökülmüştü. Adam elini yavaşça uzatarak kızın saçını tuttu ve inceledi. Ama tam bu sırada aklı karıştı ve gene derin bir iç çekerek ayakkabının üzerine eğildi.

Fazla uzun sürmedi bu. Kız elini adamın kolundan çekerek omzuna koydu. Ayakkabıcı bir kaç kere dönüp hâlâ orada olduğundan emin olmak ister gibi kuşkulu bir şekilde kızın eline baktıktan sonra ayakkabıyı kenara bırakarak elini yakasına götürdü ve ucunda katlı bir bez parçası bağlı olan kararmış bir ip çıkardı. Bunu dikkatle dizlerinin üzerinde açtı, içinde çok az miktarda saç vardı, eski günlerde parmağına doladığı uzun altın sarısı üç-beş tel saç.

Sonra kızın saçını gene tutup dikkatle baktı buna. "Aynısı. Nasıl olabilir! Ne zamandı! Nasıl olmuştu!"

İfadesindeki bütün yoğunluk adamın alnına kaymıştı, aynı ifadenin kızda da olduğunu fark etti. Onu ışığa çevirip bir kez daha baktı.

"Başını omzuma dayamıştı, çağrıldığım akşamdı –gideceğimden korkmuştu, ama ben hiç korkmamıştım– ve Kuzey Kulesi'ne götürüldüğümde üzerimde bunları buldular. 'Bana bırakır mısınız bunları? Buradan kaçmama yardımcı olmaz ama ruhuma iyi gelir.' Böyle dedim onlara. Çok iyi hatırlıyorum."

Bu sözleri sarf edebilmek için dudakları epeyce hazırlık yapmıştı. Ama ağzından ağır ağır dökülürken gayet tutarlıydılar.

"Nasıl olmuştu bu? Sen miydin yoksa?"

Ayakkabıcının kıza doğru dönmesiyle iki adam bir kez daha telaşla öne atıldılar. Ama genç kız, adamın gözleri hâlâ üzerinde, tüm sakinliğiyle oturmaya devam edip alçak sesle, "Yalvarırım beyler, yaklaşmayın, hiçbir şey söylemeyin, kıpırdamayın yerinizden!" dedi.

"Dur!" diye haykırdı adam. "Kimin sesiydi bu?"

Bu haykırışla birlikte ellerini kızın üzerinden çekerek karmakarışık olmuş ak saçlarına götürdü. Yitirmişti onu, ayakkabı yapma becerisi dışında her şeyi yitirmişti; küçük paketini yeniden katlayıp güvenli bir şekilde koynuna sakladı; ama gözleri hâlâ genç kızın üzerindeydi ve efkârlı efkârlı başını salladı.

"Yok ama yok; sen çok gençsin, çok tazesin. O olamazsın. Bir de şu mahkûma bak. Bunlar onun bildiği eller değil, bu onun bildiği yüz değil, bu hiç duymadığı bir ses onun. O kadın, o adam –Kuzey Kulesi'nde geçen onca yılın öncesinde– çok eskide kaldılar. Senin adın ne güzel melek?"

Adamın ses tonu ve tavırlarındaki bu yumuşama üzerine genç kız diz çöküp güzel ellerini babasının göğsüne dayadı:

"Ah efendim, başka bir sefer benim de, annemin de, babamın da adını öğreneceksiniz ve nasıl olup da onların zorlu hikâyesini hiç bilmediğimi de. Ama şimdi, hele ki burada söyleyemem size. Size şimdi burada tek söyleyebileceğim, yalvarırım bana sarılın, kutsayın beni. Öpün beni, öpün lütfen! Ne olursunuz!"

Adamın soğuk beyaz kafası, kızın "özgürlüğün ışığı"ymış gibi parlayan ve kendisini hem ısıtan hem de aydınlatan pırıl pırıl saçlarına karıştı.

"Eğer sesimi eskiden kulağınızı okşayan sese –öyle midir bilmem, ama umarım öyledir– benzettiyseniz, bırakın gözyaşlarınızı aksın! Eğer saçıma dokunduğunuzda bir şey size genç ve özgür günlerinizde göğsünüze yasladığınız o sevgili başı hatırlattıysa bırakın gözyaşlarınız aksın! Eğer size tüm saygı ve hürmetimle hizmet edebileceğim bir Yuvadan bahsettiğimde bu size eski günlerde, zavallı yüreğiniz eriyip giderken dağılan bir Yuvayı anımsattıysa bırakın gözyaşlarınız aksın!"

Genç kız ayakkabıcıyı boynundan tutarak göğsüne yasladı ve onu bir çocuk gibi salladı.

"Eğer size ıstırabınızın sona erdiğini, buraya buna son vermek için geldiğimi, İngiltere'ye gidip huzur ve rahatlık içinde yaşayacağımızı söylediğimde, bu size hayatınızın nasıl heba olduğunu ve anavatanımız Fransa'da başınıza ne kötü işler geldiğini hatırlatırsa, bırakın gözyaşlarınızı aksın! Size adımı, sağ babamın ve ölmüş annemin adını söylediğimde, dahası onurlu babamın önünde diz çöküp zavallı annemin sırf bana olan sevgisi yüzünden babamla ilgili acı gerçeği benden sakladığını, bu yüzden de gece gündüz onu düşünüp ağlayamadığımdan dolayı beni affetmesi için babama yalvarmak zorunda kaldığımı öğrendiğinizde, bırakın gözyaşlarınız aksın! Bırakın gözyaşlarınız hem onun için, hem de benim için aksın! Ah

güzel beyler, Tanrı'ya şükürler olsun! Onun o kutsal gözyaşlarını yüzümde, hıçkırıklarını kalbimde duyuyorum. Ah! Tanrı'ya şükürler olsun, çok şükür Tanrım!"

Adam kızın kollarına iyiden iyiye gömülmüş, yüzü göğsüne düşmüştü; hem dokunaklı, hem de yapılan büyük yanlışı ve acıyı içinde barındıran öyle bir manzaraydı ki bu, iki adam da elleriyle yüzlerini kapadılar.

Tavanarasının sessizliği uzadıkça ve adamın kabaran yüreği ve titreyen bedeni, her fırtınadan sonra çöken sessizlik gibi durulduğunda –hayat denen fırtınanın eninde sonunda durulduğunu, huzur ve sessizlikle son bulduğunu gösteren bir insanlık simgesiydi bu– adamlar baba kızı yerden kaldırmak için öne atıldılar. Ayakkabıcı yavaş yavaş çökmüştü ve şimdi uyuşmuş gibi bitap bir halde yatıyordu yerde. Kızı da onunla beraber yere çökmüş ve başını kollarının arasına almıştı; saçları adamın üzerine vuran ışığı tamamen perdeliyordu.

Mr. Lorry üst üste burnunu çekerek onların üzerine doğru eğildiğinde genç kız elini kaldırarak, "Onu rahatsız etmeden Paris'den çıkarmayı ayarlayabilirsek, yani kapının önünden..."

"Ama durun. Bu yolculuk için uygun mu acaba babanız?" diye sordu Mr. Lorry.

"Bence burada kalmasından çok daha uygun olur, burası çok korkunç onun için."

Rahat duyabilmek için eğilen Defarge "Doğru," dedi. "Hepsi bir yana, Fransa'dan gitmek Mösyö Manette için pek çok yönden iyi olacak. Ne dersiniz bir posta arabasıyla atları ayarlayayım mı?"

"Başlı başına bir iş bu," dedi Mr. Lorry her zamanki gibi en kısa yoldan meseleyi özetleyerek, "ve eğer bir iş yapılacaksa bunu ben yapmalıyım."

"O zaman rica etsem," dedi Miss Manette, "şimdi bizi yalnız bırakabilir misiniz? Bakın ne kadar sakinleşti, bizi yalnız bırakmaktan korkmanıza hiç gerek yok. Ne olacak ki? Eğer rahatsız edilmememiz için bizi kilitlerseniz, eminim geri döndüğünüzde onu aynı bıraktığınız gibi sessiz bulacaksınız.

Her halükârda, siz dönene kadar ben ona göz kulak olurum, sonra da onu doğruca ahır götürürüz."

Ne Mr. Lorry ne de Defarge onları yalnız bırakmaya gönüllüydü ve birinden birinin kalmasının iyi olacağını düşünüyorlardı. Ancak ayarlanması gereken sadece araba ve atlar değil, seyahat belgeleri de vardı; dahası zaman daralıyor, gün sona eriyordu, böylece yapılması gereken işleri alelacele paylaşıp yanlarından ayrıldılar.

Sonra karanlık çöktüğünde kız babasının tarafındaki sert zemine başını dayayıp onu izledi. Karanlık arttıkça arttı ve duvardaki çatlaklardan içeri bir ışık süzülünceye kadar, baba kız orada öylece, sessizce uzandılar.

Mr. Lorry ve Mösyö Defarge yolculuk için bütün hazırlıkları yapmış; yanlarına pelerin, atkı gibi şeylerin yanında ekmek, et, şarap ve sıcak kahve de almışlardı. Mösyö Defarge getirdiği yiyecekleri ve feneri ayakkabıcının tezgâhının üzerine koydu (tavanarasında, bu otlu minderden başka yer yoktu), ardından Mr. Lorry ile beraber mahkûmu uyandırıp yerden kalkmasına yardımcı oldular.

O korku dolu şaşkın yüzüne bakan hiç kimse ayakkabıcının aklından geçenleri tahmin edemezdi. Ne olduğunu biliyor muydu, kendisine söylenenleri anlamış mıydı, artık özgür olduğunu biliyor muydu, kimseler çözemezdi bunu. Onunla konuşmayı denediler; ama kafası o kadar karışıktı ve o kadar ağır cevap veriyordu ki, onun bu şaşkın halinden ürktüler ve şimdilik onunla daha fazla uğraşmamaya karar verdiler. Arada bir çılgın gibi başını ellerinin arasına alıp sallanıyordu, daha önce hiç yapmadığı bir şeydi bu; öte yandan kızının sesini duymak çok hoşuna gidiyordu ve o ağzını açar açmaz dönüp hemen bakıyordu.

Uzun süre baskı görmüş ve emirlere uymaya alışmış bir adamın itaatkâr haliyle kendisine verilen yiyecekleri yedi, içecekleri içti, pelerini ve diğer öteberiyi giydi. Kızı kolunu ona doğru uzattığında, hemen onun elini iki elinin arasına alıp sımsıkı tutarak karşılık verdi.

Merdivenleri inmeye başladılar, Mösyö Defarge elinde fenerle önden iniyordu, bu küçük alayın en gerisinde ise Mr. Lorry vardı. Uzun

basamakların daha birkaç tanesini inmişlerdi ki ayakkabıcı durarak tavana ve çevresine baktı.

"Buraya gelişinizi hatırlıyor musunuz yoksa babacığım? Bu basamakları çıkışınızı?"

"Ne dedin?"

Kız sorusunu tekrar edemese de, o sanki tekrar etmiş gibi, bir cevap mırıldandı.

"Hatırlamak mı? Hayır, hatırlamıyorum. Çok uzun zaman önceydi."

Hücresinden o eve getirilişine dair hiçbir şey hatırlamadığı apaçık ortadaydı. "Yüz Beş, Kuzey Kulesi," diye mırıldandığını duydular ve etrafa baktığında uzun yıllar boyunca kendisini kuşatmış olan güçlü kale duvarlarını gördüğünü anladılar. Avluya vardıklarında ayakkabıcı içgüdüsel olarak yürüyüşünü değiştirdi, orada bir açılıp kapanan köprü olmasını bekliyordu; ama köprü falan yoktu ortada, kapının önünde bekleyen arabayı gördüğünde kızının elini bırakarak, başını tekrar ellerinin arasına aldı.

Kapının önünde hiç kimse yoktu; onca pencereden tek bir kişi bile bakmıyordu ve yoldan tesadüfen bile geçen tek bir insan bile yoktu. Etrafta doğal olmayan bir sessizlik ve ıssızlık vardı. Bir tek kişi göze çarpıyordu, o da –kapının kenarına yaslanmış, gözü elindeki örgüden başka hiçbir şeyi görmeyen– Madam Defarge idi.

Önden mahkûm, arkasından kızı tam arabaya binmişlerdi ki, adamın acıklı bir şekilde ayakkabıcı aletlerini ve yarım kalan ayakkabılarını sormasıyla Mr. Lorry'nin ayağı basamakta kaldı. Madam Defarge hemen kocasına seslenip adamın istediklerini getireceğini söyledi ve gitti, örgüsünü öre öre avludaki fenerlerin arasından geçti. Eşyaları çabucak getirip adama verdi ve hemen ardından gene kapının kenarına dayanarak, gözü başka bir şey görmeden örgüsüne devam etti.

Defarge sürücünün yanına çıkarak, "Çıkış kapısına götür!" dedi. Posta arabasının sürücüsü kırbacını şaklattı ve tepede sallanan sokak lambasının cılız ışığı altında yola koyuldu.

Daha güzel sokaklarda ışıl ışıl parlayan, daha kötülerindeyse daha da cılız bir ışıkla sallanan sokak lambalarının altından ve ışıklı dükkânların, neşeli kalabalıkların, aydınlık kafelerin ve tiyatroların yanından geçerek şehrin çıkış kapılarından birine vardılar. Nizamiyede ellerinde fenerlerle askerler duruyordu. "Belgelerinizi çıkarın yolcular!"

Defarge aşağı indi ve adamı ciddi bir tavırla kenara çekerek, "Buyurun memur bey," dedi, "içerideki ak saçlı adamın belgeleri burada. Onunla beraber bana bu belgeleri de teslim ettiler şeyde..." Sesini alçalttı, fenerli askerlerin arasında telaşlı bir kıpırtı oldu ve içlerinden bir tanesi üniformalı bir kol tarafından arabanın içine doğru uzatıldı ve bu üniformalı kolun sahibi gözler, hiç de sıradan olmayan bir ifadeyle, ak saçlı beyin üzerine dikildi. "Tamam. Geçebilirsiniz!" sesi geldi üniformadan. "Adieu!" dedi Defarge. Böylece, ışığı giderek zayıflayan küçük fener ormanının altından, koca yıldız ormanının altına doğru ilerlediler.

Hareketsiz ve ebedi ışık kemerinin altındaydılar; ışıklar bu küçük dünyadan öyle uzaktı ki, âlimlerin dediğine göre ışınların bile bundan haberdar oldukları şüpheliydi, uzayda her şeyin bitip yok olduğu bir noktaydı bu sanki; gecenin gölgeleri genişleyip koyulaştı. Bütün o soğuk ve sarsıntılı yol boyunca, gün ağarıncaya dek, gölgeler bir kez daha –mezarından çıkarılan adamın karşısında oturmuş olan ve adamın hangi incelikli güçleri sonsuza dek kaybettiğine, hangilerinin telafisinin mümkün olduğuna kafa yoran– Mr. Lorry'nin kulağına eski soruyu fısıldadılar:

"Umarım dirilmek istiyorsunuzdur, öyle mi?"

Cevap aynıydı:

"Bilemiyorum."

İkinci Bölüm

Altın İp

I
Beş Yıl Sonra

Temple Bar'ın yanındaki Tellson Bankası 1780 yılında bile eski moda duruyordu. Çok küçük, karanlık ve kullanışsızdı. Eski moda bir yerdi, gelgelelim kurumun ortakları sahip oldukları değerlerin etkisiyle buranın küçüklüğünden, karanlığından, çirkinliğinden ve kullanışsızlığından gurur duyarlardı. Hatta bu özelliklerin bankanın itibarını artırdığını düşünerek böbürlenir, böyle uygunsuz koşullar olmasa oranın da bu kadar saygın olmayacağı düşüncesini taşırlardı. Bu pasif bir düşünce değil, daha uygun alana sahip iş yerlerine yönelttikleri aktif bir silahtı. Dediklerine göre, Tellson'un ne daha büyük bir alana, ne ışığa, ne de gösterişe ihtiyacı vardı. Noakes ve Ortakları Şirketi'nin ya da Snooks Kardeşler Şirketi'nin vardı belki; ama çok şükür Tellson'un böyle bir şeye ihtiyacı yoktu!

Bankanın ortaklarından birinin oğlu, Tellson'u yeniden inşa etmeyi önerecek olsa babası onu mirastan yoksun bırakırdı. Bankanın bu açıdan ülkenin halinden farkı yoktu; bunca yıldır uygunsuz olsa da saygınlığını koruyan kanun ve gelenekleri baştan düzenlemeyi öneren oğullarını mirastan yoksun bırakıyordu o da.

Böylece Tellson, kullanışsızlığın muzaffer kusursuzluğu olarak bilinir oldu. Menteşesinden çıkan cılız bir gıcırtı eşliğinde, aptalca size inat eden kapıyı hızla açtıktan sonra düşercesine iki basamak inip Tellson'dan içeri girer ve kendinizi sefil bir küçük dükkânda bulurdunuz, iki küçük vezne vardı burada ve insanların en yaşlısı sanki rüzgâr hışırdatmış gibi çekinizi sallardı elinde, sonra da olabilecek en kirli pencerelerin, sürekli Fleet Caddesi'nden sıçrayan çamurlara maruz kalan, dahası bizzat kendi demir çubukları ve Temple Bar'ın ağır gölgesiyle iyice kirlenen pencerelerin önünde imzanızı incelerdi. Eğer işiniz üst düzey birilerini görmeyi gerektiriyorsa arka tarafa, hükümlülerinkine benzer bir bölüme alınırdınız ve o mühim kişi iki eli cebinde yanınıza gelinceye kadar boşa harcanmış hayatınızı düşünürdünüz ve o geldiğinde bu kişiyi o kasvetli alacakaranlıkta zor seçerdiniz. Paranız, açılıp kapandıkça parçaların burnunuza oradan da boğazınıza kaçtığı kurtlu ve eski ahşap çekmecelere girip çıkardı. Kâğıt

paralar, sanki hızla paçavraya dönüşüyormuş gibi küf kokardı. Altın ve gümüşler, lağım çukurunun hemen yanında istiflenir ve bu pis birliktelik iki güne kalmadan bütün parlaklığını götürürdü bunların. Senetlere gelince mutfak ve bulaşıkhaneden bozma odalarda dururdu ve parşömen kâğıdındaki bütün yağlar bankanın havasına karışırdı. İçinde aile belgelerinizin olduğu daha önemsiz kutular yukarı kata, büyük bir yemek masası barındıran, ama üzerinde hiç yemek yenmemiş olan bir odaya giderdi, bunların içlerinde eski sevgilinizin ya da küçük çocuklarınızın size yazdığı ilk mektuplar olurdu ve bunlar çoğunlukla Temple Bar'ın pencerelerinde, Habeşistan[11] ve Ashantee'de[12] uygulanan o duygusuz gaddarlık ve vahşeti anımsatırcasına beliren kafalar tarafından gözetlenmenin dehşetinden 1780 yılında bile daha yeni kurtulmuş olurdu.

Aslında o zamanlarda, ölüm cezası pek çok iş yeri ve kurum için olduğu kadar Tellson için de oldukça revaçta bir çözümdü. Ölüm her konuda Doğanın çaresiyken neden kanunlar için olmasındı? Böylece kalpazan Ölüm cezası aldı; sahte para basan Ölüm cezası aldı; yetkisi olmadan mektup açan Ölüm cezası aldı; kırk şilin çalan hırsız Ölüm cezası aldı; Tellson Bankası'nın önünden at kaçıran da, üçkâğıtçı da, öyle ya da böyle, bir şekilde Suç'a bulaşan herkes Ölüm cezası aldı. Suçları engellemiyordu aslında bu uygulama –hatta tam tersi bir etki yarattığını vurgulamakta yarar var– ama tek tek her bir olaydaki sorunu temizliyor, geriye ilgilenilecek bir mesele bırakmıyordu. Nitekim Tellson da, o zaman, dönemin diğer büyük şirketleri gibi pek çok can almıştı, öyle ki eğer kelleler çöpe atılacağına, Temple Bar'a dizi dizi sıralanmadan önce aşağıda tutulsalardı, zemin kata vuran o azıcık ışığı da önemli ölçüde kesmiş olurlardı.

Tellson Bankasında, çeşit çeşit karanlık dolapların arasına sıkışmış yaşlı yaşlı adamlar işlerini büyük bir ciddiyetle sürdürüyorlardı. Tellson'un Londra şubesine genç bir memur aldıklarında yaşlanıncaya kadar onu bir yerlerde saklarlardı. Onu, bir peynir gibi, karanlık bir yerde saklarlardı, ta ki üzerine Tellson tadı ve mavi küfü sininceye kadar. İşte o zaman ortaya çıkmasına izin verilirdi ve o da koca koca defterlerin arasına gömülür, üzerinde pantolonu ve tozluklarıyla kurumun o genel ağır havasına karışırdı.

Tellson'un kapısının önünde –çağrılmadığı sürece asla içeri girmeyen– getir götür işleri yapan bir adam dururdu, bazen eşya bazen haber taşıyan bu kişi bankanın canlı levhası gibiydi. Mesai saatlerinde hep oradaydı, yapması gereken bir ayak işi varsa giderdi, öyle zamanlarda da yerinde oğlu dururdu; yüzünden haylazlık akan on iki yaşındaki çocuk babasının kopyasıydı. İnsanlar, Tellson'un getir götür işlerini yapan bu adamı idare ettiklerini bilirlerdi. Banka bu vasıftaki insanlara daima müsamaha göstermişti, zaman ve şartlarla birlikte posta işine kadar gelmişti. Soyadı Cruncher'dı ve gençliğindeki karanlık işlerden vazgeçtikten sonra Houndsditch'in doğu bölgesindeki kilisede Jerry adını almıştı.

Yer, Mr. Cruncher'ın Whitefriars, Hanging-sword Vadisi'ndeki şahsi meskeniydi; zaman ise, Anna Domini[13] bin yedi yüz seksen senesiydi, (Mr. Cruncher, Efendimizin yılı yerine hep Anna Domino derdi; anlaşılan miladi dönemin popüler bir oyunun icadından sonra, buna kendi adını ekleyen bir hanımefendi tarafından başlatıldığını sanıyordu,) rüzgârlı bir mart sabahında, saatler yedi buçuğu gösteriyordu.

Mr. Cruncher'ın evi iyi bir mahallede değildi, içinde camlı bir bölme olan oda tek sayılsa da iki odalı denebilirdi buraya. Ama çok temiz tutarlardı bunları. Erken olduğu halde o rüzgârlı Mart sabahında Cruncher'ın yattığı oda çoktan süpürülmüştü bile ve kahvaltı için hazırlanmış tabak ve fincanların olduğu ahşap masaya tertemiz beyaz bir örtü serilmişti.

Mr. Cruncher, kırkyama yatak örtüsünün altında Harlequin[14] gibi uzanıyordu. İlk başta derin uyuyordu ama sonra yavaş yavaş kıpırdanmaya, sağa sola dönmeye başladı ve nihayet çarşafları parçalayacakmış gibi duran kirpi saçlarıyla doğruldu yerinden. Bulunduğu yerden müthiş bir öfkeyle bağırdı;

"Gene mi başladın yaa!"

Tertipli ve hamarat görünüşlü bir kadın, lafı üstüne alınarak telaş ve korku içinde diz çöktüğü köşeden kalktı.

"Söylesene!" dedi Mr. Cruncher, yerdeki çizmelerini aranırken. "Gene mi başladın?"

Sabahı bu ikinci selamlamayla karşıladıktan sonra, üçüncü olarak kadına çizmesinin tekini fırlattı. Çizme çamur içindeydi ve bu da Mr. Cruncher'ın evi geçindirme şekline dair tuhaf bir durumu ortaya koyuyordu, çünkü adam bankadan eve genelde temiz çizmelerle gelmesine rağmen ertesi sabah uyandığında aynı çizmeleri çamura bulanmış halde bulurdu.

"Söylesene be," dedi Mr. Cruncher, hedefi kaçırdıktan sonra tonlaması da değişmişti; "Ne halt ediyorsun, baş belaaası?"

"Sadece dua ediyordum."

"Sadece dua ediyormuş! Aman ne iyi kadın! Sen etsen etsen beddua edersin bana."

"Beddua etmiyordum; gerçekten senin için dua ediyordum."

"Etmiyordun. Etsen bile bir halta yaramaz. Baksana! Anan ne iyi kadınmış Jerry, babanın mutluluğuna engel olmak için beddua ediyor. Ne kadar saygılı bir anan var, değil mi evlat? Bir de dindar ki; atmış kendini yerlere, bir tanecik oğlunun ağzından ekmeğini kapmak için dua ediyor resmen kadın."

Bu sözlerden rahatsız olan küçük Cruncher –üzerinde bir gömlek vardı– annesine dönerek yiyeceklerinin gitmesine şiddetle itiraz etti.

"Ne sandın be inatçı kadın," dedi Mr. Cruncher, kasıtsız bir tutarsızlıkla, "dualarının bir işe yarayacağını mı sandın? Ne olacak ki karşılığında?"

"Dua etmek içimden geliyor Jerry. Başka bir şey değil."

"Başka bir şey değilmiş," diye tekrar etti Mr. Cruncher. "Bir değeri yok yani. Ne olursa olsun, bir daha benim için dua etme sakın. İstemiyorum. Sen böyle yerlerde gizli gizli diz çöktün, diye işim kesat gitmeyecek. İlla diz çökeceksen, kocanın ve oğlunun hayrına diz çök, onlara karşı değil. Eğer senin gibi tuhaf bir kadın, şu çocuğun da senin gibi tuhaf bir anası olmayaydı geçen hafta bu kadar beddua edileceğime ve bu kadar zarar görüp talihsiz oyuna geleceğime bir dolu para kazanırdım. Öyle değil mi?" dedi Mr. Cruncher, bir yandan da giyiniyordu, "Öyle olmasa, hangi dua ya

da üfürük geçen haftayı namuslu bir esnaf için böyle bir talihsizliğe dönüştürebilirdi! Hadi Jerry, giyin sen de oğlum ve ben çizmelerimi temizlerken anana göz kulak ol, eğer gene diz çöktüğünü görürsen falan hemen bana haber ver. Bana bak," dedi gene kansına, "bir daha böyle konuşmayacağım seninle. Bir at arabası kadar sarsağım şu anda, afyon çekmiş gibi uykum var, her yanım öyle gerildi ki acı nereden geliyor hissetmiyorum bile, ben miyim bir başkası mı, cebimde beş kuruş para da yok ve bence sen cebime beş kuruş para girmesin, diye sabahın köründen akşama kadar dua ettiğin için böyle, bu duruma daha fazla tahammül etmeyeceğim. Baş belaaası, anladın mı beni?"

Tüm bu lafların üzerine bir de homurdanmaya başlamıştı adam, "Tabii ya! Sen dindarsın. Kocan ve çocuğunla ilgili bir konuda ters gitmezsin, di mi? Yapmazsın öyle şey!" İçinde kabaran öfkeyi bütün alaycılığıyla kusan Mr. Cruncher çizmelerini temizlemeye başladı ve işe gitmek için hazırlandı. Bu arada kirpi saçları nispeten yumuşak olan ve gözleri babasınınki gibi birbirine yakın duran oğlu, kendisinden istendiği şekilde, gözünü annesinin üzerinden ayırmıyordu hiç. Yattığı o küçücük alanda giyinirken boyuna kafasını uzatıp, "Annem dizüstü çöküyor. –Heey, baba!" diye bağırarak zavallı kadını rahatsız ediyor ve bu uyduruk paniği yarattıktan sonra kayıtsız bir sırıtışla geri çekiliyordu.

Mr. Cruncher'ın siniri, kahvaltıya oturduğunda bile geçmemişti. Mrs. Cruncher'ın sofrada şükretmesine sinir oldu.

"Aman be Baş belaaası! Kapıyorsun? Gene mi?"

Karısı yalnızca "şükrettiğini" söyledi.

"Etme!" dedi Mr. Cruncher etrafına bakınarak, sanki bir somun ekmek karısının duasının ardından ortadan kaybolacaktı. "Ne evde ne de evin dışında kutsanmak istemiyorum. Soframdaki yiyeceklerin de kutsanmasını istemiyorum. Anladın mı?"

Sanki bütün gece bir ziyafette tıkınıp durmaktan gözüne uyku girmemiş gibi, kan çanağına dönmüş gözleri ve tüm suratsızlığıyla kahvaltıyı yemekten çok mahvetti ve bir hayvanat bahçesinin herhangi bir dört ayaklı sakini gibi homur homur homurdanmaya devam etti. Saat dokuza doğru,

dağılmış görüntüsünü toparlayıp olabildiğince saygın ve işadamı gibi bir havaya bürünerek kendi doğal halini sakladıktan sonra, işe doğru yola koyuldu.

O her ne kadar kendini "namuslu bir esnaf" olarak tanımlamayı sevse de, yaptığı işe ticaret demek çok zordu. Tüm malı, arkası krık bir sandalyeden bozma ahşap bir tabureydi, ki babasının yanında yürüyen küçük Jerry her sabah bunu bankanın Temple Bar'a en yakın olan penceresinin önüne taşırdı, bu tabure ve getir götür işi yapan adamı soğuktan ve yağmurdan korumak amacıyla geçen her türlü araçtan toplanan avuç dolusu saman o günkü karargâh malzemelerini oluştururdu. Görev noktasındaki Mr. Cruncher, Fleet Caddesi ve Temple için, o Bar kadar bilindik bir figürdü, tabii bir o kadar da sevimsiz.

Dokuza çeyrek kala karargâh alanına varmış ve üç köşeli şapkasıyla Tellson'a giden en yaşlı adamlara selam vermeye hazır durumda olan Jerry, bu rüzgârlı mart sabahında, yanında küçük Jerry ile makamındaki yerini aldı; küçük Jerry, şiddetli fiziksel ve zihinsel zarar verme amacını uygulayabileceği kadar küçük olan çocukları bulmak için Temple Bar'da dolaşmadığı zamanlarda babasının yanında dururdu hep. Baba oğul birbirlerine çok benziyorlardı, sessizce Fleet Caddesi'ndeki sabah trafiğine bakarlarken sanki iki göz gibi duran kafalarıyla bir çift maymunu andırıyorlardı. Bu benzerlik rastlantısal değildi, büyük Jerry saman çöpünü ağzında çiğneyip tükürürken küçük Jerry de kırpışan gözlerle huzursuz huzursuz hem etrafı hem de babasını izliyordu.

Tellson Bankası'ndaki hizmetlilerden biri kapıdan dışarı başını uzatıp seslendi.

"Seni istiyorlar!"

"Yaşasın baba! İşe erken başladık!"

Küçük Jerry babasını uğurladıktan sonra tabureye oturdu, babasının deminden beri çiğnediği samana odaklandı gene ve düşüncelere daldı.

"Hep paslı! Parmakları hep paslı!" diye mırıldandı küçük Jerry. "Babam bütün o demir pasını nereden buluyor acaba? Burada demir pası yok ki!"

II
Bir Görünüş

Tellson Bankası'nın en yaşlı memurlarından biri, "Old Bailey Mahkemesi'nin yerini biliyorsun, değil mi?" dedi haberci Jerry'ye.

Jerry emin bir tavırla, "Evet efendim," diye karşılık verdi. "Bailey'i biliyorum."

"Güzel. Mr. Lorry'yi de biliyorsundur."

"Efendim, Mr. Lorry'yi de biliyorum, Bailey'i bildiğimden daha iyi biliyorum hatta onu. Namuslu bir esnaf olarak," dedi Jerry, bir parça sorguya çekilen isteksiz bir tanık gibi, "Bailey'i bilmek isteyebileceğimden çok daha fazla."

"Harika. Tanıkların girdiği kapıyı bul ve kapı görevlisine Mr. Lorry için gönderilen bu notu göster. O zaman seni içeri alacaktır."

"Mahkemeye mi efendim?"

"Evet mahkemeye."

Mr. Cruncher'ın gözleri, birbirine "Buna ne buyrulur?" diye sorarcasına biraz daha yaklaşmıştı sanki.

"Mahkemede bekleyecek miyim efendim?" dedi bu fikir alışverişinin sonucunda.

"Anlatacağım şimdi. Kapıdaki görevli, notu Mr. Lorry'ye verecek ve sen de onun dikkatini çekecek hareketler yapıp kendini göstereceksin. Sonrasında yapman gereken tek şey seni çağırana kadar yerinde beklemek."

"Hepsi bu kadar mı efendim?"

"Evet bu kadar. Yanında bir haberci olsun istiyor. Sen kendini belli edeceksin ona."

İhtiyar memur notu katlayıp üzerine bir şeyler yazarken, Mr. Cruncher, sessizce onu inceledi ve sıra kurutma kâğıdını bastırma aşamasına geldiğinde şöyle dedi; "Galiba bugün Kalpazanları yargılayacaklar, değil mi?"

"Vatan hainlerini!"

"Parçalayacaklar yani," dedi Jerry. "İnsanlık dışı!"

İhtiyar memur "Yasa böyle," dedi şaşkın bir şekilde gözlüklerini üzerine dikerek. "Yasa böyle."

"Yasalara göre bir adamı lime lime etmek hiç de kolay değil, öldürmek zor ama limelere ayırmak daha zor olmalı efendim."

"O kadar da değil," diye karşılık verdi ihtiyar memur. "Yasalar hakkında böyle konuşma. Lafına sözüne dikkat et arkadaşım ve yasalara karışma. Benden sana tavsiye."

"Üzüntümden böyle diyorum efendim," dedi Jerry. "Yaptığım işin ne kadar üzücü olduğunu anlayın."

"Yaa işte," dedi ihtiyar memur; "hepimiz geçinmek için çeşitli yollara başvuruyoruz. Bazılarınınki üzücüdür, bazılarınınki sıkıcıdır. Şimdi al şu notu, yola koyul bakalım."

Jerry notu aldı ve pek hürmet edermiş gibi başıyla selamladı onu, sonra da kendi kendine, "Seni çiroz ihtiyar," dedi ve oğluna gideceği yer hakkında bilgi verdikten sonra yola koyuldu.

O günlerde suçluları Tybum'de asarlardı, bu yüzden Newgate Hapishanesi'nin önünde uzanan cadde sonradan edindiği kötü nama sahip değildi daha. Ama hapishane korkunç bir yerdi, her türlü ahlaksızlığın ve rezilliğin işlendiği, mahkemeye gelen sanıklardan bulaşan meşum hastalıkların ürediği bir yerdi burası, hatta bazen sanık yerinden doğruca

Yüce Yargıç'a bulaşırdı bu hastalıklar ve onu bulunduğu kürsüden tepetaklak aşağı indirirdi. Yargıcın, siyah cüppesiyle, sanığın olduğu kadar kendi ölüm fermanını da imzaladığı, hatta ondan önce öldüğü olurdu bazen. Geri kalanlar için Old Bailey, ölümcül ünlü bir hanın avlusuydu sanki, solgun yüzlü yolcular buradan sürekli olarak arabalarla alınır, öbür dünyaya doğru hazin bir yolculuğa çıkartılırlardı; halka ibret olsun, diye de ağır ağır ana cadde ve yollarda ilerler, varsa, az sayıdaki iyi yürekli vatandaşın yüreğini parçalarlardı. İnsanları yola getirmek için oldukça etkili, ideal bir yöntemdi. İnfaz edilenlerin sergilendiği alan, yılların bilge hapishanesi, boyutlarını hiç kimsenin kestiremediği cezalar açısından ünlü bir yerdi; son derece insancıl, durumu yumuşatan başka bir eski alan da kamçılama direğiydi; yeryüzünde işlenebilecek en korkunç kiralık katil cinayetlerine yol açan, atalardan kalma başka bir bilgelik olan kan parası alışverişleri yapılırdı burada. Sözün kısası, Old Bailey o günlerde, "Var olan doğru olandır," ilkesinin pek güzide bir örneğiydi; nihai olduğu kadar miskin bir aforizmadır bu aslında, yaratacağı sıkıntılı sonucu, yani eskiden var olan hiçbir şey yanlış değildir düşüncesini hesaba katmaz hiç.

Haberci kokuşmuş kalabalıkta, kendi yolunu açmaya alışkın bir adamın becerisiyle bu iğrenç sahneyi dağıtarak sessizce ilerledi, aradığı kapıyı buldu ve notu aralıktan içeri uzattı. O zamanlar insanlar, tıpkı Bedlam'daki[15] oyunları izlemek için yaptıkları gibi Old Bailey'deki oyunları izlemek için para öderlerdi. Ama Bedlam'dakiler çok daha eğlenceliydi tabii. Bu yüzden Old Bailey'in bütün kapılarında –sanıkların girdiği kapı hariç, onlar hep ardına kadar açık bırakılırdı– nöbetçiler dururdu hep.

Kısa bir gecikme ve tereddüdün ardından kapının menteşeleri gönülsüzce açılarak Mr Jerry Cruncher'ı mahkemeye kabul etti.

Yanındaki adamlardan birine, "Ne oluyor?" diye fısıldadı.

"Bir şey yok daha."

"Ne olacak peki?"

"Vatan hainliği davası."

"Parçalayacaklar ha?"

"Ahh!" dedi adam iştahla; "önce asacaklar, ama tam ölmeden önce indirip kendi gözü önünde karnını yaracaklar, sonra bütün iç organlarını çıkarıp o bakarken yakacaklar, sonra da kafasını kesecekler, adam dörde bölünecek. İşte cezası bu."

"Yani eğer Suçlu bulunursa," dedi Jerry, verilecek hükme bağlı olduğunu hatırlatarak.

"Haa! Suçlu bulunur mutlaka," dedi diğeri. "Merak etme."

Mr. Cruncher'ın dikkati bu noktada, elinde notuyla, Mr. Lorry'yi içeri alan kapı görevlisine kaymıştı. Mr. Lorry, diğer peruklu beyefendilerin arasına, bir masaya oturdu. Önünde bir yığın kâğıt olan peruklu bir beyefendinin, dava vekilinin yakınındaydı, hemen karşısında ise elleri ceplerinde duran başka bir peruklu beyefendi vardı ki, Mr. Cruncher'ın izlediği süre boyunca, bütün dikkatini mahkemenin tavanına yöneltmişti, Jerry birkaç kere sertçe öksürdükten, çenesini ovuşturduktan ve eliyle işaret ettikten sonra ona bakınmak için ayağa kalkmış olan Mr. Lorry'nin dikkatini çekebildi, Mr. Lorry sessizce başını öne doğru salladıktan sonra tekrar yerine oturdu.

Az önce konuştuğu adam, "Onun bu davayla ne ilgisi var?" diye sordu.

"Valla ben de bilmiyorum," dedi Jerry.

"Peki senin ne ilgin var, diye sorsam?"

"Valla onu da bilmiyorum," dedi Jerry.

Yargıcın içeri girmesiyle ortalığın karışması ve salondaki yerleşme telaşıyla konuşmaları yarıda kaldı. O anda herkesin gözleri sanık kürsüsüne yöneldi. Orada beklemekte olan iki gardiyan dışarı çıktı ve sanığı getirip parmaklıklı bölmeye koydular.

Tavanı seyre dalmış olan peruklu beyefendinin haricinde salondaki herkes gözlerini adamın üzerine dikti. Hepsinin nefesi bir deniz, rüzgâr ya

da ateş gibi sardı adamı. Onu görebilmek için sütunların arkasından ve köşelerden meraklı yüzler uzanmıştı; arka sıralardaki seyirciler hiçbir şeyi kaçırmamak için ayağa kalktılar; salonun aşağı kısmındakiler ellerini önlerindeki insanların omuzlarına koyup bir şekilde adamı görmeye çalıştılar; adama dair hiçbir ayrıntıyı kaçırmamak için kimi ayaklarının ucunda yükseldi, kimi pencere pervazına çıktı, kimi neyin üstünde durduğunu bile bilmedi. Bütün bu kargaşanın içinde Jerry, Newgate'in sivri demirli duvarının timsali gibi dikiliyordu ayakta. Bu sırada gelirken içtiği biranın kokusu diğer insanların nefeslerinden yayılan bira, cin, çay ve kahve dalgalarına karışıyor, sanığa kadar ulaşıyor ve arkasındaki koca pencerelerde kirli bir buğu ve yağmur oluşturuyordu.

Bütün bu bakışların ve tantananın hedefi yirmi beş yaşlarında, yapılı, hoş görünümlü, yanık tenli ve kahverengi gözlü genç bir adamdı. Hali tavrıyla tam bir centilmendi. Sade, siyah ya da koyu gri renkli bir kıyafet vardı üzerinde ve uzun siyah saçları ensesinde bir kurdeleyle toplanmıştı, ama bu süsten çok saçlarının yüzüne gelmemesi içindi. Nasıl zihnin duygusu, bedeni örten herhangi bir şey aracılığıyla kendini ifade ediyorsa, adamın durumunun sebep olduğu solgunluk da yanağındaki kahverengilikten ileri geliyordu ve böylelikle, ruhun güneşten daha güçlü olduğunu göstermiş oluyordu. Yoksa oldukça soğukkanlı bir adamdı, içeri girdiğinde yargıcı selamlamış, sessizce beklemekteydi.

Kendisine yönelen bunca bakışın ve ilginin sebebi, hiç de insanlığı yüceltecek türden değildi. Eğer orada sadece daha hafif bir ceza alma tehlikesiyle dikiliyor olsaydı –hatta zalim işkencelerin birinden bile bertaraf edilmesi gibi bir ihtimal olsaydı– işin bütün heyecanı kaçacaktı. Beklenen manzara ölüme mahkûm bedenin arsızca cezasını çekmesiydi; parçalanıp lime lime doğranacak olan ölümsüz yaratık bu heyecana teslim olmuştu. Seyirciler gösterdikleri bu ilgi için ne derse desin, geliştirdikleri çeşitli yöntemlere ve düzenbazlık becerilerine bakılırsa bu ilginin altında yatan, Gaddarlıktı.

"Sessizlik lütfen! Charles Darnay dün kendisinin yüce, şerefli, eşsiz hükümdarımız Kral Hazretleri'ne çeşitli durumlarda ve çeşitli şekillerde ve yollarla ihanet ettiği ve yüce, şerefli, eşsiz hükümdarımızla savaşında Fransa Kralı Lewis'e yardım ettiği; diğer bir deyişle söz konusu yüce,

şerefli, eşsiz hükümdarımızın hâkimiyetindeki topraklarla, söz konusu Fransalı Lewis'inkiler arasında gidip geldiği ve söz konusu yüce, şerefli, mükemmel hükümdarımızın Kanada ve Kuzey Amerika'ya göndereceği güçler konusunda söz konusu Fransalı Lewis'e, haince, ikiyüzlüce, gaddarca ve alçakça bilgi verdiği ithamlarını (bin bir gürültü ve patırtıyla) reddederek suçsuz olduğunu bildirdi." Hukuk terimleri diken saçlarını daha da dikleştirse de Jerry söylenenlerden az çok bir şeyler çıkarabilmişti, böylece önceden konuşulan, tekrar tekrar konuşulan meseleyle birleştirince bunun orada dikilen Charles Darnay'in duruşması olduğunu anladı; jüri yemin ediyor ve Dava Vekili olan bey konuşmaya giriş yapıyordu.

O an salondakilerin zihninde asılmakta, kafası uçurulmakta ve parçalanmakta olan (ve kendisi de bunun farkında olan) suçlu, ne durumdan korkuyor ne de acıklı bir hal takınıyordu. Sessiz ve dikkatliydi; açılış konuşmalarını ciddi bir ilgiyle izliyordu ve dikildiği yerde ellerini önündeki ahşap parmaklığın üstüne öyle sağlam yerleştirmişti ki, bunun üzerine saçılmış olan otların teki bile yerinden kıpırdamamıştı. Hapishane kokusuna ve hastalıklarına karşı önlem olsun, diye mahkeme salonunun her yerine otlar saçılmış, sirke dökülmüştü.

Üzerine ışığın yansıması için sanığın tepesine bir ayna yerleştirilmişti. O zamana kadar bir dolu günahkâr ve sefili yansıtmıştı bu ayna, sonra aynanın yüzeyinden de, dünyadan da göçüp gitmişti hepsi. Tıpkı okyanusun ölüleri karaya atması gibi ayna da üzerine yansıyan o görüntüleri geri gönderebilseydi bu mekruh yer iğrenç hayaletlerden geçilmezdi. Bu salonda gerçekleşmiş olan rezillikler ve alçaklıklar sanığın da aklından geçiyor olmalıydı. Tam bunları düşünürken, hafifçe kıpırdanmasıyla yüzüne gelen ışık huzmesini fark ederek tavana baktı; aynayı görünce yüzü kıpkırmızı oldu ve sağ eliyle otları bir kenara itti.

Sonra hareketlenmenin olduğu sol tarafa döndü. Az ötede, Yargıç kürsüsünün olduğu köşede oturan iki kişiye takıldı hemen gözleri; sanığın hali tavrı bir anda öyle değişmişti ki üzerindeki bütün gözler onun baktığı yere çevrildi hemen.

Seyirciler oturan iki kişiyi, yirmili yaşlarda genç bir hanım ile her halinden babası olduğu belli olan beyi gördüler; adam bembeyaz saçlarıyla hemen fark ediliyordu ve yüzünde tarifsiz bir duygu yoğunluğu vardı; ama

öyle canlı bir yüz değildi bu, düşüncelere dalıp gitmiş, kendi kendine konuşur gibi bir hali vardı daha çok. Bu haliyle yaşlı biriymiş gibi görünüyordu; ama bu ifade kaybolduğunda –şimdi olduğu gibi, kızıyla konuşurken bir anda– hayatının baharındaymış gibi yakışıklı bir adam oluyordu.

Kızı babasının koluna girmiş oturuyordu, diğer elini de kolunun üzerine koymuştu. Hem gördüğü manzaranın korkunçluğundan hem de sanığa acıdığından iyice sokulmuştu babasına. Etrafı saran tuhaf dehşetin, suçlunun içinde olduğu vahametin ve duyduğu merhametin etkisiyle alnı çatılmıştı iyice. O kadar göze çarpan, güçlü ve doğal bir ifadeydi ki bu, sanık için en ufak bir acıma hissi duymayan seyirciler bile etkilenmişti bundan ve fısıltılar yükseldi:

"Kimmiş onlar?"

Gömüldüğü köşesinde bir yandan kendi çapında gözlemler yaparken bir yandan da parmağındaki pasları emmekle uğraşan haberci Jerry bu kişilerin kim olduklarını duymak için kafasını uzattı. Etrafındaki kalabalığın sorusu diğer uçtaki görevliye kadar gitmiş, oradan da nispeten yavaş bir hızla geri dönmüştü, bilgi nihayet Jerry'ye ulaştı:

"Tanıklarmış."

"Hangi tarafın tanıklarıymış?"

"Aleyhte tanıklarmış."

"Kimin aleyhinde?"

"Sanığın."

Gözleri herkesin baktığı yere çevrilmiş olan Yargıç onları çağırıp arkasına yaslandı ve Savcı Bey ipi büküp baltayı bilemek ve çivileri darağacına çakmak için kalktığı sırada gözlerini, hayatı kendisine bağlı olan adama dikti.

III
Bir Hayal Kırıklığı

Savcı, sanığın yaşça genç olsa da hayatına bedel olacak olan vatan hainliği konusunda tecrübeli olduğunu belirtmek zorunda kaldı jüriye. Halk düşmanlarıyla olan ilişkisi ne bugüne, ne düne, hatta ne geçen seneye, ne de bir önceki seneye aitti. Fransa ve İngiltere arasında çok uzun zamandır gidip geliyordu ve açıklamasını yapamadığı gizli işler çevirdiği çok açıktı. Eğer hainlik her yanı sarmış olsaydı (neyse ki böyle bir şey yoktu) yaptığı işlerin asıl kötülüğü ve kabahati hiç ortaya çıkmayabilirdi de. Neyse ki Tanrı, korkudan ve günahtan uzak bir kuluna, bu sanığın düzenlediği komploları ortaya çıkarma ve dehşet içerisinde, tüm bunları Majesteleri'nin yardımcısına ve onurlu Özel Meclis'e açıklama görevi vermişti. Bu vatansever şahıs şimdi huzurlarına gelecekti. Hem konum hem de tavır itibarıyla son derece yüce bir insandı. Bu kişi sanığın arkadaşıydı, ama hayırlı ve belalı bir günde onun rezilliğini fark etmesiyle işler değişmiş, artık bu vatan hainini bağrına basamayacağına, onu vatanının kutsal sunağında barındıramayacağına karar vermişti. Eski Roma ve Yunanistan'da olduğu gibi İngiltere'de de halka faydası olmuş kişilerin heykelleri dikilseydi, bu olağanüstü vatandaşın da bir heykeli dikilirdi mutlaka. Ama böyle bir karar olmadığına göre heykeli de olmayacaktı muhtemelen. Şairlerin de dediği gibi Erdem'in bulaşıcı bir hali vardı (jürideki kişilerin pek çok şiiri ezbere, satır satır bildiğini düşünüyordu; oysa jürinin yüzünde, şiirler hakkında hiçbir şey bilmediklerini belli eden suçluluk dolu bir ifade vardı); özellikle yurtseverlik ve vatan sevgisi olarak bilinen şey ışıl ışıl erdemdi. Kral adına şahitlik yapacak olan saflık ve kusursuzluk örneği bu şahıs ki, kendisinden söz etmek bile bir onurdu, sanığın uşağıyla irtibata geçmiş ve onda, efendisinin masasının çekmecelerini ve ceplerini karıştırma, bazı evrakları saklama konusunda kutsal bir kararlılık uyandırmıştı. Bu takdire değer uşakla ilgili aşağılayıcı sözler duymaya hazırdı aslında (Savcı); ama (Savcı) onu kendi kardeşlerine, ağabeylerine tercih etti ve gene kendi anne ve babasına ettiğinden daha çok hürmet etti ona (Savcı). Ardından jüri üyelerini de aynı şekilde davranmaya davet etti. Bu iki şahidin sunacakları deliller ve ele geçirdikleri diğer belgeler, sanığın Majesteleri'nin ordularıyla ilgili bilgilerle nasıl donatılmış olduğunu

gösterecekti, dahası karada ve denizdeki yapılandırılma ve hazırlıklarla ilgili bilgileri, her zamanki gibi düşman kuvvetlere bildirdiği şüphe götürmez bir gerçekti. Listelerin sanığın elyazısıyla yazıldığı kanıtlanamamıştı belki; ama bu hiçbir şeyi değiştirmezdi; aslında sanığın önlemini alırken ne kadar kurnaz davrandığını ortaya koyduğu için dava açısından daha iyiydi bu. Deliller beş sene öncesine dayanıyor ve sanığın daha o zamanlardan yani İngiliz ve Amerikan ordularının ilk çatışmalarından birkaç hafta önce bu zararlı vazifeyi üstlendiğini gösteriyordu. Bu sebeplerden dolayı, vatansever (bundan emindi) ve sorumluluk sahibi (bundan da emindi) jüri üyeleri, kesinlikle bu sanığı Suçlu ilan etmeli, bu durumdan hoşnut olsalar da olmasalar da onun hayatına son vermelilerdi. Bu sanığın kafası uçurulmadıkça ne jüri üyeleri başlarını huzur içinde yastıklarına koyabilirdi, ne eşlerinin başlarını yastığa koymalarına tahammül edebilirlerdi ne de çocuklarının başlarını yastıklarına koymaları fikrine katlanabilirlerdi; kısaca hiçbirine rahat ve huzur içinde başlarını yastıklarına koymak nasip olmayacaktı. Başsavcı konuşmasını başa sararak, akla gelebilecek her şey adına sanığın suçlu bulunması talebiyle bitirdi; zaten ortaya attığı tüm yasal iddialar sonucunda sanık onun için çoktan ölüp gitmişti.

Başsavcının konuşması bittiğinde salonda bir uğultu koptu; sanki koca bir atsineği sürüsü, başına gelecekleri anlamış gibi sanığın başına toplaşmıştı. Ses azaldığında kusursuz vatansever tanık kabinindeki yerini almıştı.

Başsavcı yardımcısı, üstünün önderliğinde vatansever tanığı sorgulamaya başladı; beyefendinin adı John Barsad'dı. Bu iyi insanın hikâyesi aynen Başsavcının anlattığı gibiydi –hatta fazla aynıydı. Adam o asil bağrında taşıdığı yükü attıktan sonra mütevazı bir şekilde çekilecekti ki önünde kâğıtlar olan ve Mr. Lorry'nin az ötesinde oturan peruklu adam ona birkaç soru sormak istedi. Tam karşıda oturan peruklu adam hâlâ tavana bakıyordu.

Hiç casusluk yapmış mıydı? Hayır, bu imaya karşılık suratını ekşitmişti. Neyle geçiniyordu? Kendi özel mülkleriyle. Özel mülkü neredeydi? Nerede olduğunu tam olarak hatırlamıyordu. Neydi bu? Bu kimseyi ilgilendirmezdi. Birisinden miras mı kalmıştı? Evet, mirastı. Kimden miras

kalmıştı? Uzak bir akrabadan. Çok mu uzak bir akrabaydı bu? Biraz. Hiç hapse girmiş miydi? Kesinlikle hayır Borçluların kaldığı hapishanede de mi kalmamıştı hiç? Bunların davayla ne ilgisi vardı? Borçluların kaldığı hapishanede kalmamış mıydı hiç? Bir kez daha geldi soru. Hiç mi? Evet kalmıştı. Kaç defa? İki ya da üç kere. Beş-altı defa olabilir mi? Belki. Mesleği neydi? Bir beyefendi. Hiç tekme yemiş miydi? Olabilir. Sık sık? Hayır. Hiç merdivenlerden aşağı tekmelenmiş miydi? Kesinlikle hayır; bir keresinde merdivenin tepesinde bir tekme gelmişti ve o da kendiliğinden düşmüştü aşağıya. Zar atarken hile yaptığı için mi tekmelenmişti? Saldırıyı gerçekleştiren sarhoş öyle demişti, ama bu doğru değildi. Doğru olmadığına yemin edebilir miydi? Elbette. Kumarda hile yaparak geçindiği olmuş muydu hiç? Asla. Kumar oynayarak geçindiği olmuş muydu? Diğer beyefendilerin oynadığı kadardı. Hiç bir mahkûmdan borç para almış mıydı? Evet. Ona parasını geri vermiş miydi? Hayır. Mahkûmla olan yakınlığı, ki aslında o kadar da yakın değillerdi, posta arabasında, handa, vapurdaki zorlama muhabbetlerden ibaret değil miydi? Hayır. Mahkûmun elinde bu listeleri gördüğüne emin miydi? Emindi, Bu listeler hakkında başka bir şey biliyor muydu? Hayır. Bunları kendisi üretmiş olabilir miydi? Hayır. Bu kanıtlara karşılık alacağı bir şey var mıydı? Hayır. Tuzak kurmak için devletten para alıyor muydu? Ne münasebet, Ya da başka bir şey için? Ah, hayır! Yemin eder miydi? Tabii ki de. Şu anda orada olmasının tek sebebi vatanseverliği miydi? Kesinlikle.

Erdemli uşak Roger Ciy tanık sandalyesinde uzun uzun yemin etti. Dört yıl önce tüm iyi niyeti ve saflığıyla sanığın yanında çalışmaya başlamıştı. Calais gemisinde sanığa bir yardımcı isteyip istemediğini sormuş, sanık da onu yanına almıştı, iyilik olsun, diye kendisini işe almasını istememişti sanığın, böyle bir şey hiç geçmemişti aklıdan. Ama sonradan sanıktan şüphelenip onu izlemeye başlamıştı. Seyahat için kıyafetlerini hazırlarken sanığın ceplerinde sürekli buna benzer listeler görüyordu. Bu listeleri de sanığın masasının çekmecesinden almıştı. İlk görüşü değildi bunları. Sanığın aynı listeleri Calais'de Fransızlara, benzerlerini de hem Calais hem de Boulogne'de gene Fransızlara gösterdiğini görmüştü. Vatanını seviyordu, buna tahammül edemezdi, bu yüzden gereken kişilere bilgi verdi. Hiçbir zaman gümüş bir çaydanlık çaldığından şüphe edilmemişti; bir hardal kabıyla ilgili bir iftira atılmıştı ama o da kaplama çıkmıştı. Son tanığı yedi-sekiz yıldır tanıyordu; ama tamamen tesadüftü bu. Tuhaf bir tesadüf

denemezdi buna; tesadüfler çoğunlukla tuhaf olurdu zaten. Dahası, tek dürtüsünün vatanseverlik olmasını tuhaf bir tesadüf olarak görmüyordu. Hakiki bir Britanyalıydı o ve kendisi gibi pek çok insanın olmasını ümit ediyordu.

Atsinekleri yeniden uğuldadı ve Başsavcı Mr. Jarvis Lorry'yi çağırdı.

"Mr. Jarvis Lorry, siz Tellson Bankası'nda çalışıyorsunuz, öyle değil mi?"

"Evet."

"1775 Kasımı'nda bir cuma gecesi, iş için posta arabasıyla Londra'dan Dover'a gittiniz mi?"

"Gittim."

"Arabada başka yolcu var mıydı?"

"İki kişi daha vardı."

"Bu kişiler geceleyin yolda indiler mi?"

"İndiler."

"Mr. Lorry, sanığın yüzüne iyi bakın. O iki yolcudan biri bu kişi miydi?"

"Bunu söylemek çok zor."

"O iki yolcudan birine benziyor mu peki?"

"Her ikisi de sıkı sıkı sarınmıştı, çok karanlık bir geceydi ve herkes kendi âlemindeydi; gerçekten bir şey söylemek çok zor."

"Mr. Lorry sanığın yüzüne bir kez daha bakın. Sanığın o iki yolcu gibi sarınıp sarmalandığını düşünecek olursanız, cüsse ve duruş itibarıyla ikisine de hiç benzemiyor, diyebilir misiniz?"

"Hayır."

"Peki onlardan biri olmadığına yemin edebilir misiniz, Mr. Lorry?"

"Hayır."

"Yani o iki yolcudan biri olabilir diyorsunuz?"

"Evet. Yalnız diğer iki yolcu –tıpkı benim gibi– yol kesen soygunculardan korkuyordu, oysa bu sanığın hiç korkak bir hali yok."

"Hiç sahte korkaklığa tanık oldunuz mu Mr. Lorry?"

"Gördüm tabii ki."

"Mr. Lorry, sanığın yüzüne bir kez daha bakın. Onu daha önce hiç görmüş müydünüz?"

"Evet, görmüştüm."

"Ne zaman?"

"Birkaç gün sonra Fransa'dan dönüyordum ve Calais'de bindiğim vapura bindi ve beraber yolculuk ettik."

"Vapura ne zaman bindi?"

"Gece yarısını biraz geçe."

"Gecenin köründe. O saatte binen tek yolcu o muydu?"

"Tesadüfen tek oydu."

"Tesadüfü boş verin Mr. Lorry. Gecenin köründe binen tek yolcu oydu, değil mi?"

"Evet."

"Siz yalnız mı seyahat ediyordunuz Mr. Lorry, yoksa yanınızda biri var mıydı?"

"Yanımda iki kişi vardı. Bir beyefendi ile hanımefendi. Şimdi buradalar."

"Evet evet. Sanıkla konuşmuş muydunuz o zaman?"

"Fazla değil. Hava fırtınalıydı, yolculuk uzun ve zorluydu; ben de bir koltuğa uzanıp neredeyse yol boyunca uyudum."

"Miss Manette!"

Herkes az önce baktıkları genç hanıma çevirdi gene gözlerini ve o da yerinden kalktı. Babası da onunla birlikte ayağa kalktı, elini kolundan çıkarmamıştı hâlâ. "Miss Manette, sanığın yüzüne bakın."

Sanık için bu merhamet, gençlik ve güzellik timsaliyle yüzleşmek bütün o kalabalıkla yüzleşmekten çok daha zordu. O anda, genç kız mezarının başında beklermiş gibi orada öylece dururken gözlerini üzerine dikmiş olan kalabalık sakinleştirmeye yetmiyordu onu. Önündeki otları alelacele hayali bir bahçedeki çiçek tarhlarına attı. Nefesini kontrol edip sakinleşmeye çabalarken titrek dudakları bembeyaz olmuş, tüm renk kalbine hücum etmişti. Koca sineklerin uğultusu gene artmıştı.

"Miss Manette, sanığı daha önce görmüş müydünüz?"

"Evet efendim."

"Nerede gördünüz?"

"Az önce belirtildiği gibi vapurda efendim, aynı gece."

"Az önce bahsi geçen bayan sizsiniz yani."

"Ah! Ne yazık ki öyle efendim!"

Genç kızın merhamet dolu ağlamaklı sesi. Yargıç sert bir tavırda konuştuğunda onun o hiç de ahenkli olmayan sesinin içinde kayboldu. "Yalnızca size sorulan sorulara cevap verin ve bir yorumda bulunmayın."

"Miss Manette, Manş Denizi'ni geçerken sanıkla konuktunuz mu hiç?"

"Evet efendim."

"Anlatın."

Derinleşen sessizlikte genç kız cılız bir sesle konuşmaya başladı:

"Beyefendi vapura bindiğinde-"

Yargıç kaşlarını çatarak, "Sanıktan mı bahsediyorsunuz?" diye sordu.

"Evet efendim."

"O zaman sanık deyin."

"Sanık vapura bindiğinde babamın," bu sırada kız gözlerini sevgiyle yanında duran babasının üzerine çevirmişti, "çok bitkin ve hasta olduğunu fark etti. Babam öyle zayıftı ki onu kımıldatmaya korktum ve güvertede, kamaralara inen merdivenlerin yanında ona bir yatak yaptım; sonra da onunla ilgilenebilmek için yanına oturdum. O gece dördümüzden başka yolcu yoktu. Sanık babamı rüzgârdan ve soğuk havadan daha iyi korumak için yapmam gerekenleri tavsiye etmek için bile nazikçe izin istedi benden. Bunu nasıl yapacağımı bilmiyordum. Limandan çıktığımızda rüzgârın ne yönden eseceğini bilememiştim. Bana yardım etti. Babama karşı çok büyük nezaket ve ilgi gösterdi ve eminim içtendi bunu yaparken. Böylece konuşmaya başladık."

"Peki, bir şey soracağım. Vapura yalnız mı binmişti."

"Hayır"

"Yanında kaç kişi vardı?"

"İki Fransız bey vardı."

"Konuştular mı?"

"Son ana kadar, yani Fransızların sandallarına dönmeleri gereken vakte kadar konuştular."

"Bu listelere benzer bir kâğıt alışverişi oldu mu aralarında?"

"Aralarında bir kâğıt alışverişi oldu, ama neyle ilgili olduklarını bilmiyorum."

"Kâğıtlar bu büyüklükte ve şekilde miydi?"

"Olabilir ama çok yakınımda fısıldaşmalarına rağmen tam bilemiyorum; asılı duran lambanın ışığından faydalanmak için kamaralara inen merdivenin başında duruyorlardı; ışık soluktu ve çok alçak sesle konuşuyorlardı, ne konuştuklarını duyamadım, sadece kâğıtlara baktıklarını gördüm."

"Şimdi sanıkla olan konuşmanıza dönelim Miss Manette."

"Sanık –benim çaresizliğimden olacak– çok güven vericiydi ve babama karşı çok kibar, iyi ve yardımcıydı," diyerek gözyaşlarına boğuldu ve ekledi, "Ona zarar verecek bir şey söylersem ona olan borcumu ödeyemem."

Atsineklerinden bir uğultu yükseldi gene.

"Miss Manette, eğer sanık bu kanıtları vermekle yükümlü olduğunuzu –yani vermek zorunda olduğunuzu– ve bundan kaçamayacağınızı anlayışla karşılamıyorsa yapılabilecek hiçbir şey yok. Lütfen devam edin."

"İnsanların başına dert açabilecek ince ve zor bir iş sebebiyle seyahat ettiğini, bu yüzden de takma isim kullandığını söyledi bana. Bu iş için birkaç günlüğüne Fransa'ya gitmişti ve daha uzun süre belli aralıklarla Fransa İngiltere arasında gidip gelebileceğini anlattı."

"Amerika'yla ilgili bir şey söyledi mi Miss Manette? İyi düşünün."

"Aradaki anlaşmazlığın nasıl başladığını anlatmaya çalıştı bana ve İngiltere'nin yaptığının ona göre yanlış ve aptalca bir şey olduğunu söyledi. Bir de şaka yollu, George Washington'un tarihe III. George kadar önemli bir isim olarak geçeceğini söyledi. Ama bunu kötü niyetle değil, gülerek, eğlencesine söylemişti."

Bütün gözlerin yöneldiği bu ilginç sahnede, başaktörün yüzünde belirecek her türlü sert ifadeyi seyirciler bilinçsizce taklit edecekti. Bu delili açıkladığında genç hanımın alnı acıyla kırışmış ve dikkat kesilmişti ve Yargıcın not alması için durakladığı anlarda, sözlerinin yarattığı etkiyi görmek için hem savunma avukatına hem de iddia avukatına baktı. Salonun dört bir yanındaki izleyicilerin yüzünde de aynı ifade vardı; öyle ki George Washington'la ilgili korkunç dalalet üzerine Yargıç notlarından kafasını kaldırıp dik dik baktığında, pek çoğunun alnı tanığı yansıtan birer aynadan farksızdı.

Başsavcı tüm heybetiyle, tedbir ve usul açısından genç hanımın babası Doktor Manette'in çağrılmasının şart olduğunu düşündüğünü ifade etti. Böylece Mr. Manette tanık kürsüsüne çağrıldı.

"Doktor Manette, sanığın yüzüne bakın. Onu daha önce gördünüz mü hiç?"

"Bir kere. Londra'daki evimi ziyaret etmişti. Üç ya da üç buçuk yıl önce falan."

"Vapurda yanınızda yolculuk eden ve kızınızla konuşan yolcu olarak hatırlamıyor musunuz?"

"Böyle bir şeyi hatırlamıyorum efendim."

"Bunları hatırlayamamanızın özel bir sebebi olabilir mi?"

Mr. Manette alçak sesle cevap verdi, "Var."

"Kendi vatanınızda, yargılanmadan, hatta hiçbir suçla itham edilmeksizin, talihsiz bir şekilde uzun süre hapis yattınız, değil mi Doktor Manette?"

Herkesin yüreğini parçalayan bir tonda, "Hem de çok uzun süre," diye cevapladı Mr. Manette.

"Bahsi geçen durumda daha yeni mi tahliye olmuştunuz?"

"Öyle diyorlar."

"O anı hatırlamıyor musunuz hiç?"

"Hayır. Zihnim şeyden beri bomboş –ne zamandan beri olduğunu bile bilmiyorum– hapiste kendi kendime ayakkabı yapmaya başladığım zamanlardan, kendimi Londra'da sevgili kızımın yanında bulduğum ana kadar boş. Yüce Tanrım becerilerimi bana geri bağışladığında kızımı hatırladım çok şükür; ama onu nasıl hatırladığımı bile söyleyebilecek durumda değilim. O dönemden hiçbir şey hatırlamıyorum."

Başsavcı oturdu, sonra baba bz da yerlerine geçtiler. Derken davada tuhaf bir gelişme oldu. Elde edilen bilgilere göre, sanık beş yıl önce. Kasım ayındaki o Cuma gecesi tespit edilemeyen suç ortağıyla Dover Postasına binmiş, sonra da gece yansı, zifiri karanlıkta, bir yerlerde inmişti, ama orada fazla kalmamış, on-on beş kilometre geride kalan bir garnizon ve tersaneye yürüyerek bilgi toplamıştı; ama sonra sanığın o saatlerde, bahsi geçen garnizon ve tersanenin bulunduğu kasabadaki bir otelin çay salonunda başka birini beklediğini iddia eden bir tanık çağrıldı. Sanığın avukatı bu yeni tanığa pek çok soru sormuş, ama sanığı başka hiçbir zaman görmediğini söylemesi dışında bir cevap alamamıştı; tam bu sırada o ana kadar mahkeme salonunun tavanını izlemekte olan peruklu adam bir kâğıt parçasına bir şeyler yazıp buruşturarak avukata fırlattı. Verdiği ilk arada bu kâğıdı açıp bakan avukat büyük bir ilgi ve merakla sanığa baktı hemen.

"Bu kişinin sanık olduğundan eminsiniz öyle mi?" Tanık oldukça emindi.

"Sanığa çok benzeyen birini gördünüz mü hiç?" Karıştıracağı kadar benzeyen birini (tanık aynen böyle demişti) görmemişti.

Kâğıdı fırlatan adam, işaret ederek, "Bir şurada oturan beyefendiye, şu bilge kişiye bakın," dedi, "bir de sanığa. Ne diyorsunuz? Birbirlerine çok benzemiyorlar mı?"

Bilge dostumuzun, ahlaksız olmasa da, dağınık ve pasaklı denebilecek görünüşünü saymazsak, birbirleriyle kıyaslandıklarında yalnız tanığı değil, orada bulunan herkesi şaşırtacak kadar birbirlerine benzedikleri söylenebilirdi. Yargıcın, savcının ricası üzerine, bilge dostumuza peruğunu çıkarmasını emretmesiyle bu benzerlik iyice ortaya çıktı. Yargıç Mr. Stryver'a (sanığın avukatına) vatana ihanet suçundan yargılayacakları diğer

kişinin Mr. Carton (bilge dostum) olup olmadığını sordu. Mr. Stryver Yargıca hayır dedi; ama tanıktan yargıca, bir kere olan şeyin bir daha olma ihtimalini söylemesini isteyecekti; eğer ihtiyatsızlığını daha önce görmüş olsaydı hâlâ o kadar kesin konuşabilir miydi ya da gördükten sonra bile hâlâ kesin konuşur muydu gibi pek çok soru vardı aklında. Amaç bu tanığı ezip geçmek ve davanın ona ait kısmını boşa çıkarmaktı.

Mr Cruncher tanıkları izlediği süre boyunca parmağındaki bütün pasları öğle yemeği niyetine yemişti. Şimdi de Mr Stryver'ın, sanığın davasını iyi biçilmiş bir takım elbise gibi jürinin üzerine nasıl oturttuğunu merakla izliyordu; sözde vatansever Barsad'ın gizli bir casus ve vatan haini, dahası utanmaz bir kan tüccarı olduğunu ve lanetli Yehuda'dan sonra –ona da benziyordu gerçekten– gelmiş geçmiş en büyük hain olduğunu anlatıyordu onlara. O pek erdemli uşak Ciy'ın ise onun arkadaşı ve ortağı olduğunu ve aslında onun böylelerine layık olduğunu; sahtekârların ve yalancı şahitlerin Fransa'daki aile meselelerinden dolayı sanığı kurban seçtiklerini bir bir anlattı, ne de olsa Fransız kökenliydi ve Manş'ı sık sık geçmesi gerekiyordu –ama ona yakın olan insanları ilgilendiren bu aile meseleleri, hayatı pahasına da olsa, tüm bunları açıklamasına engel oluyordu. Genç hanımın ağzından zorla alınan ve çarpıtılan sözler hiçbir şey ifade etmiyordu ve bunları söylerken ne kadar acı çektiğine herkes şahit olmuştu, o ortamda genç bir beyefendi ile hanımefendi arasında böyle masum bir muhabbetin ve nezaketin gerçekleşmesi de çok doğaldı; bu arada George Washington'la ilgili o ölçüsüz sözleri kötü bir şakadan başka bir şey olamazdı. En düşük seviyedeki ulusal nefretin ve korkuların uygulanmasındaki girişimleri durdurmak devletin bir zayıflığı olarak gözükecekti, bu yüzden Başsavcı elinden geleni yapmıştı; ama hiçbir işe yaramamıştı, bu rezil ve aşağılık kanıtlar bu tür davaları sık sık kirletiyordu ve ülkede bunun gibi pek çok duruşma vardı. Ama tıka basa dolu olan mahkemeler bu tür temelsiz davalarla meşgul edilmemeliydi. Ama orada Yargıç karşı çıktı (söylenenler doğru değilmiş gibi sert bir ifade vardı yüzünde) ve oturduğu kürsüden bu imalara izin veremeyeceğini söyledi.

Sonra Mr. Stryver birkaç tanık daha çağırdı ve Mr. Cruncher beklerken, Başsavcı Mr. Stryver'ın jüriye giydirdiği takım elbiseyi ters yüz etti; yani hem Barsad'ın hem de Cİy'ın avukatın zannettiğinden çok daha iyi insanlar, sanığın ise çok daha kötü bir insan olduğunu açıkladı. En sonunda Yargıç o

giysiyi bir tersine çevirdi, bir yüzüne çevirdi ama sonunda onu kararlı bir biçimde kesip sanığa kefen biçti. Sıra jüri üyelerinin değerlendirmesine geldiğinde salonda yine koca sinekler toplaştı.

Saatlerdir gözlerini salonun tavanına dikmiş bir halde oturan Mr. Carton bu karışıklıkta bile ne yerini ne de tutumunu değiştirmişti. Önündeki kâğıtları toplayan bilge arkadaşı Mr. Stryver bir yandan yanındakilerle fısıldaşıyor, bir yandan da endişeli gözlerle ara ara jüriye bakıyordu; bu arada Yargıç da yerinden kalkmış, kürsüde bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu, izleyicilerin kafasında ateşi çıkmış şüphesi uyandırıyordu; bu arkasına yaslanmış oturan, yırtık cübbesi yarıya kadar düşmüş, özensiz peruğu çıktıktan sonra yamuk yumuk takılmış, elleri ceplerindeki adamın ise gözleri hâlâ tavandaydı. Tavırlarındaki umursamazlık ona itibarsız bir hava vermekle kalmıyor, aynı zamanda sanıkla olan güçlü benzerliğini de azaltıyordu (oysa karşılaştırıldıklarında oluşan anlık ciddiyetle benzerlik de artmıştı az önce), öyle ki onu fark eden seyircilerin çoğu onların pek de birbirlerine benzemediklerini fısıldaşıyordu. Mr. Cruncher da yanındaki adama gözlemlerini aktarıyordu: "Bahse girerim bu adam hiçbir davayı kazanamıyordur. Dava kazanabilecek bir tipe benzemiyor hiç, değil mi?"

Ama Mr. Carton umursamaz görüntüsüne rağmen olan biteni tüm ayrıntılarıyla izliyordu ve Miss Manette'in başı babasının göğsüne düştüğünde bunu ilk o görmüş, görür görmez de herkesin duyabileceği bir sesle, "Heey görevli! Genç hanıma bakın çabuk. Beyefendiye yardım edin de bayanı dışarı çıkarsın. Bayılacak neredeyse!" diye bağırmıştı.

Kız dışarı çıkarılırken salonda ona karşı büyük bir acıma hissi oluşmuştu, babasına karşı da şefkat. Belli ki hapishane günlerini hatırlamak onu çok rahatsız etmişti. Sorgulandığı sırada içinde çok büyük bir acı hissetmişti ve onu olduğundan yaşlı gösteren dalgın ve düşünceli hal, ağır bir bulut gibi çökmüştü üzerine. O dışarı çıkarken, yerlerine dönen jüri üyeleri bir an sessiz kaldılar, sonra jüri sözcüsü konuştu.

Bir karara varamamışlardı ve yeniden toplanmak istiyorlardı. Yargıç bir karara varamadıklarını duyunca şaşırmış (belki de aklında hâlâ George Washington vardı), ama gözetim altında bir odaya kapanıp konuşmalarından memnunluk duyacağını ifade ettikten sonra kendisi de başka bir odaya çekilmişti. Duruşma bütün gün sürmüştü ve salondaki

lambalar yakılmıştı. Jüri üyelerinin uzun süre gelmeyeceği söylentileri dolaşmaya başlamıştı salonda. Seyirciler bir şeyler içmek için dışarı çıktılar, sanık da bulunduğu bölmenin arkasına geçip oturdu.

Genç hanımla babasının ardından dışarı çıkan Mr. Lorry şimdi salona geri dönmüş, Jerry'ye işaret ediyordu. Olaya olan ilgisi dağılmış olan Jerry hemen yanına geldi.

"Jerry, yiyecek bir şeyler almak istersen al. Ama fazla uzaklaşma. Jürinin geldiğini duyabilecek mesafede ol. Bir saniye bile gecikme, çünkü kararı hemen bankaya yetiştirmeni istiyorum senden. Hayatımda gördüğüm en hızlı habercisin ve benden çok önce Temple Bar'da olacağına eminim."

Jerry bu sözlerin ve kendisine uzatılan bir şilinin ardından daracık alnını kaşıdı. O sırada Mr. Carton gelerek Mr. Lorry'nin koluna dokundu.

"Küçük hanım nasıl?"

"Çok üzgün; ama babası sakinleştiriyor, mahkeme salonundan çıktığı için kendini bir parça daha iyi hissediyor."

"Bunu sanığa ileteceğim. Sizin gibi saygın bir bankacının herkesin ortasında onunla konuşması doğru olmaz." Mr. Lorry deminden beri kafasında bunu tarttığı için kızardı ve Mr. Carton sanığın olduğu bölmeye doğru ilerledi. Mahkemenin çıkışı o yöndeydi, peşinden de Jerry, pürdikkat, dimdik saçlarıyla onu takip etti.

"Mr. Darnay!"

Sanık hemen öne atıldı.

"Doğal olarak tanık Miss Manette için endişelisiniz. Toparlayacak ama. En kötü haliyle gördünüz onu."

"Böyle bir şeye sebep olduğum için çok üzgünüm. Ayrıca ona teşekkürlerimi de iletin lütfen."

"Olur tabii. Eğer isterseniz iletirim."

Mr. Carton'ın, neredeyse küstahlığa varan kayıtsız bir hali vardı. Sanığa yan dönmüş, dirseğini sanık bölmesinin parmaklıklarına yaslamış bir halde, öylece duruyordu.

"Rica ediyorum sizden. İçten teşekkürlerimi kabul edin."

Carton, hâlâ sanığa yan dönük, "Nasıl bir karar çıkacağını düşünüyorsunuz Mr. Darnay?" diye sordu.

"En kötüsünü."

"En akıllıca ve olması muhtemel şey bu. Ama karar için içeri geçmiş olmaları sizin lehinize bir durum."

Salonun çıkışında oyalanmak zordu, bu yüzden Jerry daha fazlasını duymadı. Onları öyle yan yana, tepedeki aynaya vuran yansımalarıyla baş başa bırakarak –görünüş olarak birbirlerine çok benzeseler de tavırları bambaşkaydı– gitti.

Kıymalı çörek yiyip bira içerek oyalanmasına rağmen, hırsız ve serseri kaynayan geçitlerde bir buçuk saat çok zor geçmişti. Boğuk sesli haberci atıştırdığı yemeğin üzerine pek de rahat olmayan bir şeyin üzerine oturmuş uyuklamaktaydı ki, kendini mahkeme salonuna giden merdivenleri tırmanan yüksek uğultuya ve insan seline kapılmış buldu.

Mahkemeye vardığında Mr. Lorry kapıdan ona sesleniyordu "Jerry! Jerry!"

"Buradayım efendim! Gelmek çok zor oldu. Ama geldim işte efendim!"

Mr. Lorry o izdihamda haberciye bir kâğıt uzattı. "Çabuk! Aldın mı?"

"Evet efendim!"

Alelacele yazılmış notta sadece iki kelime vardı "BERAAT ETTİ."

Jerry dönerken kendi kendine, "Gene 'Yeniden Dirilen' yazılı bir mesaj gönderseydiniz bu defa neden bahsettiğinizi anlardım," diye homurdandı.

Old Bailey Mahkemesi'nden uzaklaşıncaya kadar ne konuşmaya, ne düşünmeye ne de başka bir şey yapmaya fırsatı olmuştu; kalabalık öyle bir heyecanla akıyordu ki dışarı, Jerry'nin dizlerinin bağı çözüldü ve şaşkın atsinekleri sanki başka bir leş bulmayı umarmış gibi yoğun bir uğultuyla etrafa dağıldı.

IV
Tebrik

Gün boyu kaynayan güruhtan geriye kalan son kişiler de hafif bir ışıkla aydınlatılmış mahkeme koridorlarından akarak salonu boşaltırken, Doktor Manette, kızı Lucie Manette, Mr. Lorry ve savunma avukatı ile dava vekili Mr. Stryver, Mr. Charles Darnay'in –az önce beraat eden kişinin– çevresine toplanmış, ölümden döndüğü için onu tebrik ediyordu.

Zeki yüzlü ve dik duruşlu Doktor Manette ile Paris'teki tavan arasındaki ayakkabıcı arasında ilişki kurmak, daha parlak bir ışıkta bile zordu. Ama kimse yüzüne ikinci kez bakamazdı; onu gözlemleme firsatı, alçak ve kasvetli sesinin hazin ahengini duymaya ve yok yere ara ara üzerine bulut gibi çöken dalgınlığı fark etmeye kadar varmıyordu. Ruhunun derinliklerinde bu hissi uyandıran –duruşmada olduğu gibi– bambaşka bir sebep vardı hep, uzun süredir devam eden bu kederli haline ilişkin herhangi bir şey, ama bazen de kendi kendine oluşuyordu bu his ve onun hikâyesini bilmeyenlerin asla anlayamayacağı bir hüzün kaplıyordu o zaman içini, sanki üç yüz kilometre uzakhktaki Bastille'in gölgesi, o yaz güneşinde bile üzerine düşüyordu.

Zihnindeki bu kara bulutları dağıtabilecek tek kişi kızıydı. Onu ıstırabının ötesindeki bir Geçmiş ile gene bu ıstırabının ötesindeki bir Şimdi'ye bağlayan altın ipti o; sesinin tınısı, yüzünün ışığı, elinin dokunuşu babasının üzerinde harika bir etki yaratıyordu hep. Aslında hep değil, çünkü bazen kızının gücünün bile yetmediği anlar oluyordu; ama çok fazla değildi bunlar, dahası artık kızı bunların sona erdiğine inanıyordu.

Mr. Darnay büyük bir coşku ve minnetle Miss Manette'in elini öptükten sonra Mr. Stryver'a dönerek içten bir şekilde teşekkür etti. Otuz yaşını biraz geçmiş olsa da yirmi yaş daha genç gösteren Mr. Stryver, iri kıyım, gür sesli, kırmızı suratlı, açık sözlü ve nezaketten pek nasibini almamış bir adamdı ve kendini zorla (hem manevi hem de fiziksel olarak) çeşitli topluluk ve konuşmaların içine atması hayatı nasıl omuzladığının bir belirtisiydi.

Peruğuyla cübbesi hâlâ üzerindeydi ve müvekkiline öyle bir yanaştı ki zavalı Mr. Lorry'yi bir kenara itmiş oldu. "Onurunuzu kurtardığım için çok mutluyum Mr. Darnay. Zorlu bir davaydı, hakikaten zorluydu; ama kurtulma ihtimaliniz yok değildi."

Müvekkili Mr. Stryver'in elini tutarak, "Size hayatımı borçluyum –iki sebepten," dedi.

"Sizin için elimden geleni yaptım Mr. Darnay ama bunu başka biri de yapmak için çabalardı mutlaka."

Bu noktada belli ki birinin, "Ama siz çok daha iyi yaptınız!" demesi gerekiyordu, söyleyen Mr. Lorry oldu; ilgisiz denemezdi ama asıl amacı gruba yanaşmaktı.

"Öyle mi düşünüyorsunuz?" dedi Mr. Stryver. "Eh, bütün gün buradaydınız, anlamışsınızdır. Siz de bir işadamısınız ne de olsa."

"Ben diyorum ki," dedi avukatın önce dışladığı sonra gruba dâhil ettiği Mr. Lorry, "ben diyorum ki, artık Doktor Manette bu sohbeti sona erdirip evlerimize gitmemizi söylese. Miss Lucie iyi görünmüyor, Mr. Darnay çok zor bir gün geçirdi, biz de yorgun düştük."

"Kendi adınıza konuşun Mr. Lorry," dedi Stryver; "Benim daha bir sürü işim var. Kendi adınıza konuşun."

"Kendi adıma konuşuyorum," dedi Mr. Lorry, "hatta Mr. Darnay ve Miss Lucie adına da, şey hepimiz adına konuşabilirim değil mi Miss Lucie?" Genç kıza gözlerini dikti, bir yandan da babasına göz atıyordu.

Adam ise donup kalmış, meraklı gözlerle Darnay'a bakıyordu; kararlı bir bakıştı, içinde korku barındırmayan ama nefret ve güvensizlikle çatılan kaşlar. Yüzündeki ifadeye bakılırsa aklından bir dolu şey geçiyordu.

Lucie elini hafifçe babasının elinin üzerine koyarak, "Babacığım," dedi.

Adam yavaşça zihnindeki gölgeleri dağıtarak kızına döndü.

"Evimize gidelim mi babacığım?"

Derin bir nefes alıp, "Evet," dedi adam.

Beraat eden sanığın arkadaşları, o gece serbest bırakılmayacağını düşündükleri için –bu izlenimi sanığın kendisi yaratmıştı– erken dağılmışlardı. Geçitlerdeki lambaların neredeyse tamamı sönmüştü, demir kapılar bin bir gıcırtı ve takırtı eşliğinde kapanıyordu ve bu kasvetli yer ertesi sabaha kadar, insanlar burayı darağaçları, tasmalar, kırbaç alanları ve dağlama demirleriyle doldurana dek bomboş duracaktı. Lucie Manette babası ile Mr. Darnay'in arasında dışarı yürüdü. Bir at arabası çağrılmıştı, baba kız ona bindiler.

Mr. Stryver cüppe odasına gideceği için yanlarından ayrılmıştı. Gruba katılmayan ve onlarla tek kelime konuşmamış olan ama duvarın en karanlık köşesine yaslanan başka biri burada biraz dinlendikten sonra usulca doğruldu ve araba yola çıkıncaya kadar baktı. Ardından kaldırımda duran Mr. Lorry ile Mr. Darnay'in yanına gitti.

"Eh Mr. Lorry! Demek bir işadamı olarak Mr. Darnay ile konuşabiliyorsunuz artık."

Hiç kimse Mr. Carton'a o gün mahkemede yaptıklarından dolayı teşekkür etmemişti; bunun değerini bilen kimse yoktu. Cüppesini çıkarmıştı ama cüppeli halinden daha iyi görünmüyordu.

"Eğer iyi niyetle görev duygusu arasında bölünmüş bir işadamının kafasında ne çelişkiler olduğunu bilseydiniz çok eğlenirdiniz Mr. Darnay."

Mr. Lorry kızardı ve heyecanlı bir sesle şöyle dedi; "Bunu daha önce de söylemiştiniz efendim. Bir şirket bünyesinde iş yapan bizler kendimiz için bir şey yapmayız. Kendimizden çok şirketi düşünürüz.

"Biliyorum biliyorum," dedi Mr. Carton kayıtsızca. "Hemen sinirlenmeyin Mr. Lorry. Eminim siz de diğerleri kadar iyisiniz; hatta daha bile iyisiniz."

Carton'ın dediklerine fazla aldırmadan, "Aslına bakarsanız," diye devam etti Mr. Lorry, "Neden bu meseleyi uzattığınızı bilmiyorum. Kusura

bakmayın, yaşça sizden büyük olduğum için söylüyorum, bu işe neden bu kadar burnunuzu soktuğunuzu anlamıyorum."

"İş mi? Valla ben hiçbir işten anlamam," dedi Mr. Carton.

"Yazık olmuş beyefendi."

"Bence de."

"Zaten anlasaydınız," dedi Mr. Lorry, "onunla meşgul olurdunuz."

"Aa yok canım! –Gene de olmazdım," dedi Mr. Carton.

Adamın kayıtsızlığına iyice öfkelenen Mr. Lorry, "Bakın beyefendi," dedi, "iş yapmak iyi bir şeydir, saygıdeğer bir şeydir. Eğer iş bazı kısıtlamalar, suskunluklar ve engeller getirecek olursa, yüce gönüllü genç Mr. Darnay bu durumla nasıl başa çıkacağını bilir. İyi geceler Mr. Darnay, Tanrı sizi korusun! Umarım bundan böyle hayatınız refah ve mutluluk içinde geçer. Şurada bir çekçek var!" Yalnızca avukata değil, kendine de biraz kızan Mr. Lorry alelacele çekçeke binerek Tellson'a gitti. Porto şarabı kokan ve pek ayık görünmeyen Carton ise gülüp Darnay'e döndü:

"Bu seninle beni bir araya getiren tuhaf bir tesadüf. Bu gece burada, bu kaldırım taşlarında meslektaşınla dikilmek ilginç bir şey olmalı senin için."

"Yeniden bu dünyaya ait olduğumu hissetmiyorum pek," diye karşılık verdi Charles Darnay.

"Hiç şaşırmadım; sabahki halinle şimdiki arasında dağlar kadar fark var. Konuşmaya halin yok ama."

"Hiçbir şeye halim yok aslında."

"Niye bir şeyler yemiyorsun hâlâ? O mankafalar seni hangi tarafta –bu dünyada mı öbür dünyada mı– tutacaklarını mütalaa ederlerken ben bir şeyler yemiştim. Gel sana yakınlarda yiyebileceğin iyi bir yer göstereyim."

Carton, Darnay'i kolundan çekti ve beraberce Ludgate yokuşundan Fleet Caddesi'ne doğru ilerlediler, ardından üstü kapalı bir alanı geçerek bir hana

vardılar. Burada Charles Darnay'in, çabucak gücünü toplamasını sağlayacak güzel bir yemek yiyip iyi bir şarap içeceği küçük bir odaya alındılar; bu arada Carton aynı masada, önünde ayrı bir şişe porto şarabıyla Darnay'in tam karşısına oturmuş, hafif küstah bir tavırda onu izlemekteydi.

"Kendini bu fani düzene ait hissedebilecek misin tekrar Mr. Darnay?"

"Zaman ve mekân kavramım feci şekilde dağıldı; ama en azından bunu anlayacak kadar toparladım kendimi."

"Muazzam bir mutluluk olmalı bu."

Bunu söylerken sesi sertleşmişti ve kadehini tekrar doldurdu; kadeh büyüktü.

"En büyük arzum bu düzene ait olduğumu unutmak. Ne o bana iyi geliyor –bunun gibi iyi şaraplar hariç– ne de ben ona. Bu açıdan pek birbirimize benzemiyoruz. Hatta hiçbir açıdan benzemediğimizi düşünmeye başladım."

Günün heyecanıyla kafası karışmış olan ve bu kaba saba tavırlı ikiziyle orada bulunuşunu bir düşten farksız gören Charles Darnay, ne cevap vereceğini bilememişti; sonunda hiçbir şey söylemedi.

Carton az sonra, "Eh yemeğiniz bittiğine göre neden onun sağlığına kadeh kaldırmıyorsunuz Mr. Darnay; hadi şerefine kadeh kaldırın."

"Kimin sağlığına? Kimin şerefine?"

"Hadi ama adı dilinizin ucunda. Mutlaka, eminim orada."

"Miss Manette'e o halde!"

"Miss Manette'e o halde!"

Darnay şarabını içerken bütün dikkatiyle onu izleyen Carton kadehini omzunun üzerinden duvara firlattı ve bardak paramparça oldu; ardından zili çalarak biraz daha şarap istedi.

Kadehini doldururken, "Karanlıkta arabanıza binmesine yardım etmek isteyeceğiniz kadar hoş bir genç bayan o Mr. Darnay!"

Darnay kaşlarını hafifçe çatarak, az ve öz karşılık verdi; "Evet."

"Böyle hoş bir bayanın insana acıması ve uğruna gözyaşı dökmesi! Nasıl bir duygu acaba bu? Böylesi bir şefkat ve ilgi görmek için yargılandığınıza değdi mi acaba Mr. Darnay?"

Darnay gene karşılık vermedi.

"Sizin mesajınızı verdiğimde acayip mutlu olmuştu. Öyle çok fazla belli etmedi ama ben anladım."

Bu ima Mr. Darnay'e o gün yaşadığı sıkıntıları atlatmasında bu huysuz adamın kendi isteğiyle ne kadar yardımcı olduğunu hatırlatmıştı. Bu noktada konuyu değiştirip teşekkür etti.

"Bana ne minnet duyun ne de saygı gösterin," diye karşılık verdi gene kayıtsızca. "Öncelikle bir şey değil; aynca neden yaptığımı da bilmiyorum. Mr. Darnay size bir şey sorabilir miyim?"

"Tabii ki, hem böylece yaptığınız iyiliklerin karşılığını az da olsa vermiş olurum."

"Sizi sevdiğimi düşünüyor musunuz?"

"Gerçekten Mr. Carton," dedi diğeri tuhaf bir sıkkınlıkla, "bunu daha önce hiç düşünmedim."

"Şimdi düşünün o zaman."

"Sanki seviyormuş gibi davrandınız, ama bence sevmiyorsunuz."

"Ben de öyle düşünüyorum," dedi Carton. "Ama anlayışınıza hayran kaldım."

"Gene de," dedi Carton zili çalmak için uzanırken, "eğer sakıncası yoksa hesabı isteyeyim ben ve dostça ayrılalım."

Carton hemen, "Hiçbir sakıncası yok!" dedi, Darnay de zili çaldı. "Hesabın hepsini mi ödeyeceksiniz?" diye sordu Carton. Darnay olumlu cevap verince, "O zaman bana bir kadeh daha aynı şaraptan getir garson, sonra da saat onda gel beni uyandır," diye ekledi.

Charles Darnay hesabı ödedikten sonra kalkarak Carton'a iyi geceler diledi. Bu dileğe karşılık vermeksizin, meydan okur gibi, tehditkâr bir tavırda Carton da ayağa kalktı ve "Son bir soru size Mr. Darnay, sarhoş olduğumu mu düşünüyorsunuz?" diye sordu.

"Galiba epeyce içtiniz Mr. Carton."

"Galiba mı? Epeyce içtiğimi biliyorsunuz."

"Evet biliyorum."

"Öyleyse bunun sebebini de söyleyeyim. Ben bozguna uğramış ağır bir işçiyim. Şu dünyada değer verdiğim hiç kimse yok, hiç kimsenin de bana değer verdiği yok."

"Çok yazık. Yeteneklerinizi daha iyi kullanabilirdiniz."

"Belki öyle Mr. Darnay ama belki de değil. Bu ayık, aklı başında halinize güvenmeyin çok, günlerin ne getireceğini bilemiyor insan. İyi geceler!"

Bu tuhaf adam yalnız kaldığında eline bir mum alarak duvarda asılı olan aynanın yanına gitti ve dikkatlice kendini inceledi.

"Bu adamı seviyor musun?" diye homurdandı kendi kendine; "insan kendine benzeyen bir adamı neden sever ki? Sende sevilecek hiçbir şey yok. Aman be! Kendinle ilgili neyi değiştirdin şu hayatta? Kaybettiğin ve olabileceğin şeyleri sana göstermesi onu sevmek için iyi bir neden olabilir! Onunla yer değiştirdiğini düşün bir, o mavi gözler sana aynı ona baktıkları gibi mi bakacaktı ve o üzgün yüz aynı şefkatle mi acıyacaktı sana? Hadi ama açık açık söyle işte! Ondan nefret ediyorsun."

Teselli için eli şaraba gitti gene ve birkaç dakikada hepsini bitirip üzerine damlayan uzun mumun eşliğinde, saçları masaya yayılmış, kollarının

üzerine kapanıp uyuyakaldı.

V
Çakal

O günlerde çok içilirdi ve çoğu adam küfelik olana kadar içerdi. Zaman alışkanlıklarda öyle büyük değişimlere yol açtı ki, bir adamın beyefendiliğine toz kondurmaksızın bir gecede ne kadar şarap devirdiğine dair yapılacak makul bir açıklama, günümüzde komik bir abartı gibi görünürdü. Bu içki âlemlerinde hukuk camiasının diğerlerinden aşağı kalır yanı yoktu; tabii Mr. Stryver da, en sıkıcı yasal rekabetlerde olduğu gibi bu konuda da akranlarından geri kalmıyordu hiç.

Old Bailey'in ve duruşmaların gözdesi Mr. Stryver, çıktığı merdivenin altta kalan basamaklarını ihtiyatla kesip atmaya başlamıştı. Birçok duruşmaya ve Old Bailey'e çağrılıyordu artık, hatta onun gelmesi için can atıyorlardı. Kırmızı suratıyla Yüksek Saray Mahkemesi'nde Yüce Mahkeme Başkanı'nın karşısına çıkıyordu her gün ve başı, bütün o peruklu kafaların içinden, sıra sıra dizili, pırıl pırıl parlayan binlerce benzerinin arasından güneşe uzanmaya çalışan koca bir ayçiçeği gibi sıyrılıyordu.

Bir keresinde Baroda konuşulurken Mr. Stryver'dan ağzı laf yapan, vicdansız, becerikli ve cesur bir adam olarak bahsetmişler, ama bir yığın ifade içerisindeki özü yakalayamadığından dem vurmuşlardı, bu da bir avukatta olması gereken en çarpıcı ve gerekli becerilerden biriydi. Ama o bu konuda da kayda değer bir gelişme göstermişti. Dava aldıkça işin özünü ve esasını çıkarma konusunda güçlenmişti; gece geç saatlere kadar oturup Sydney Carton'la içki alemi yapsa da sabah bütün hazırlığını tamamlamış olurdu.

Dünyanın en aylak ve umutsuz adamı Sydney Carton, Stryver'ın arkadaşıydı. İkisinin içtiği içki, Hilary Term ve Michaelmas[16] arasında, kralın gemisini yüzdürmeye yeterdi, Styver'ın her duruşmasında mutlaka Carton da olurdu ve elleri ceplerinde salonun tavanına bakardı hep; bulundukları çevreler aynıydı ve buralarda bile içki âlemlerini gece yarılarına kadar uzatırlardı, ardından Carton'ın güpegündüz gizlice, sallana sallana sefil bir kedi gibi evine doğru gittiği konuşulurdu. En nihayetinde

takipçileri, Sydney Carton'ın hiçbir zaman bir aslan olamayacaksa da çok iyi bir çakal[17] olduğunu ve Stryver'a bu alçak gönüllü sıfatla yardım ve hizmet sunduğunu konuşmaya başladılar.

Handa kendisini uyandırması için para verdiği adam, "Saat on oldu efendim," dedi.

"Ne oldu?"

"Saat on oldu efendim."

"Ne olmuş yani? Gece on mu?"

"Evet efendim. Benden sizi uyandırmamı istemiştiniz hani."

"Haa! Tamam hatırladım! Çok güzel, çok güzel."

Yeniden uykuya dalmak için çabaladıysa da adamın beş dakika boyunca gürültülü bir şekilde ateşi karıştırmasıyla hünerli bir mücadeleye dönüşmüştü bu ve kalkıp şapkasını takarak dışarı çıktı Carton. Temple'a giden yola döndü ve King's Bench Adalet Sarayı ile gazete binalarının önündeki kaldırımda iki tur atınca kendine geldi ve Stryver'ın bürosuna döndü.

Stryver'ın, bu tür görüşmelere asla katılmayan kâtibi evine gitmişti ve kapıyı Stryver'ın kendisi açtı. Ayağında terlikler, üzerinde bol bir gecelik vardı ve rahat etmek için yakasını iyice açmıştı. Gözlerinin çevresinde sınıfının özgürce yaşayan tüm bireylerinde görülebilecek türde vahşi, gergin ve katılaşmış izler vardı, bunlar Jeffreys'in portresinden başlayıp Sanatın her yeni türüyle birlikte şekil değiştiren ve içki düşkünlüğünün olduğu bütün çağlarda çizilen o portrelerdeki gibiydi.

"Biraz geciktiniz Bay Hafıza," dedi Stryver.

"Her zamanki gibi geldim, on beş dakika geç sadece."

Sıra sıra kitapların, her yana saçılmış kâğıtların ve yanan bir şöminenin olduğu pis bir odaya girdiler. Ocakta bir çaydanlık tütüyordu ve bir enkazı

andıran kâğıt yığınlarının ortasındaki masada çeşit çeşit şarap, kanyak, rom, şeker ve limon parlıyordu.

"Sanırım epeyce şişe devirmişsin Sydney."

"Bu gece iki şişe içtim galiba. Bugünkü müvekkilimle yemek yedik; daha doğrusu ben onun yemek yemesini izledim –aynı şey!"

"Benzerliğinize dikkati çekmek harika bir taktikti Sydney. Nasıl aklına geldi? İlk ne zaman fark ettin bunu?"

"Oldukça yakışıklı olduğunu fark ettim, bende biraz şans olsaydı ben de bu adama benzerdim biraz, diye düşündüm."

Mr. Stryver, vaktinden önce büyümüş göbeğini hoplata hoplata güldü.

"Sen ve şans ha Sydney! Hadi bakalım işimize bakalım, işimize bakalım."

Çakal asık suratla kıyafetinin düğmelerini çözerek yan odaya geçti ve elinde büyük bir testi su, bir leğen ve birkaç havluyla geri döndü. Havluları suya bastırıp hafif sıktıktan sonra özensiz bir şekilde başına sardı ve masanın başına oturarak, "Evet, hazırım şimdi!" dedi.

"Bu gece pek bir şey yok aslında Bay Hafıza," dedi Mr. Stryver, kâğıtlara bakarken, neşe içinde.

"Kaç dava var?"

"Sadece iki tane."

"Önce kötüsünü ver."

"Al bakalım Sydney. Kolay gelsin!"

Ardından aslan içki masasının yanındaki kanepeye sırtını dayayıp yerleşirken, çakal da üzeri kâğıtlarla kaplı olan ve hemen yanı başında şarap şişeleriyle kadehlerin durduğu kendi masasının başına geçti. İkisi de sık sık içki masasına uzanıyordu ama farklı tarzlarda; aslan genelde ellerini

kemerine yaslamış ateşe bakarak ya da ara ara elindeki kâğıtları karıştırarak; çakal ise çatık kaşlar ve kararlı bir yüzle işine öyle dalmış bir hali vardı ki gözleri kadehine uzanan eli takip etmiyordu bile –dolayısıyla kadehi çoğu kez dudağına el yordamıyla götürüyordu. İki üç kere elindeki mesele öyle çetrefilli bir hal almıştı ki çakal yerinden kalkıp havluları yeniden suya koyma ihtiyacı duydu. Testi ve leğenin yanına yaptığı ziyaretlerden kafasına sarılmış ıslak havlularla öyle bir dönüyordu ki, tuhaflığım anlatmak olanaksızdı ve buna bir de onun o huzursuz ağırbaşlılığı eklenince iyice komik duruyordu.

Sonunda çakal, aslana sıkı bir yemek hazırlayarak önüne koydu. Aslan bunu büyük bir dikkat ve ihtiyatla inceledikten sonra içinden seçimler yaparak yorumlarda bulunurken çakal da ona yardımcı oldu. Mesele enikonu tartışıldıktan sonra aslan yine ellerini kemerine koydu ve uzanarak düşüncelere daldı. Ardından çakal, ağzına kadar doldurduğu bir kadehi midesine indirerek kafasını toparladı ve ikinci yemeği hazırladı; bu yemek de aslana aynı şekilde sunulmuştu ve işleri bittiğinde saat sabahın üçünü gösteriyordu.

"Eh artık bitirdiğimize göre şöyle koca bir bardak punç içebiliriz, değil mi Sydney?" dedi Mr. Stryver.

Çakal, üzerinden buharlar çıkan havluları başından çıkarıp şöyle bir silkindi, esnedi, titredi ve Stryver'a razı oldu.

"Bugün o tanıkların karşısında çok sağlam durdun Sydney. Sorduğun her soruyla."

"Ben hep sağlamımdır; öyle değil mi?"

"Bunu inkâr edemem. Sinirin niye bozuk senin? Biraz daha punç doldur da rahatla."

Çakal hoşnutsuzca homurdanarak teslim oldu gene. "Yıllar öncesinin Shrewsbury Okulu'nun eski öğrencisi Sydney Carton ha?" dedi Stryver onu bugünkü ve geçmişteki haliyle değerlendirerek başını sallarken, "Esirikli Sydney Bir an iyi sonra kötü; bir gün keyifli ertesi gün bunalımda!"

"Ah!" dedi Carton içini çekerek; "Haklısın! Aynı Sydney, aynı şans. O zamanlar bile diğer çocukların ödevlerini yapar, kendiminkilerle pek uğraşmazdım."

"Neden peki?"

"Kim bilir? Böyleyim işte."

Elleri ceplerinde oturdu ve ayaklarını ileri uzatarak şöminedeki ateşi izledi.

"Carton," dedi arkadaşı üstünlük taslar gibi tavırla; sanki şöminedeki ızgara bitmek tükenmek bilmeyen çabaların tutuştuğu bir ocaktı ve yılların Shrewsbury Okulu'na gitmiş yılların Sydney Carton'ı için yapılacak en doğru şey onu iteklemekti, "sen baştan beri yanlış bir yoldasın. Ne bir çaban var ne de amacın. Bir de bana bak."

"Aman be!" dedi Sydney, hafifçe ve uysalca gülerek, "akıl hocalığı yapma şimdi bana!"

"Şu hale nasıl geldim ben?" dedi Stryver; "Şu anda sahip olduklarımı nasıl elde ettim?"

"Bir kısmını sana yardım etmem için bana para vererek elde ettin. Ama bana laf söylemene ya da bu havalara değmez hiçbiri; istediğin şeyi yaptın. Sen hep ön sıralardaydın, bense hep arkada."

"Ön sıralarda olmak zorundaydım; sonuçta orada doğmadım ben de, öyle değil mi?"

"Doğumunda yoktum gerçi, ama bence kesin orada doğmuşsundur," dedi Carton. Bu lafın üzerine gene güldü, Stryver da güldü.

"Shrewsbury'den önce de, Shrewsbury'de de ve Shrewsbury'den sonrasında da," diye devam etti Carton, "sen hep en öndeydin, bense arkada. Paris'te öğrenci mahallesinde yaşayıp Fransızca, Fransız Hukuku ve başımıza dert olan Fransız dilberleri derslerini aldığımız öğrencilik günlerimizde sen hep bir yerlere varıyordun, bense –hiçbir yere."

"Peki kimin suçuydu bu?"

"Valla senin olmadığından emin değilim. Ben bir köşede durup paslanmayı beklerken sen benim asla yapamayacağım şekilde çabalardın, uğraşıp didinirdin, zorlardın hep bir şeyleri. Ama şimdi şu saatte, gün doğmaya yakın, insanın kendi geçmişinden bahsetmesi can sıkıcı bir durum. Hadi gitmeden önce konuyu değiştirelim biraz."

"İyi tamam! Güzel tanığın şerefine içelim o zaman," dedi Stryver, kadehini kaldırarak. "Bu konu hoşuna gitti mi?"

Anlaşılan gitmemişti, çünkü gene canı sıkılmıştı Carton'ın.

Kendi kendine, "Güzel tanık," diye mırıldanarak kadehine baktı. "Bütün gün ve gece boyu tanıklarla uğraştım; kim bu güzel tanık?"

"İlginç doktorun kızı, Miss Manette'den bahsediyorum."

"O güzel mi?"

"Değil mi?"

"Hayır."

"Ne diyorsun yahu, mahkeme salonundaki herkes hayran kaldı ona!"

"Bana ne mahkeme salonundakilerin hayranlığından! Old Bailey, güzellik yargılama yeri mi? Altın saçlı bir bebekti işte!"

Mr. Stryver, "Biliyor musun Sydney," dedi sertçe bakarak ve elini kırmızı yüzünde dolaştırarak, "biliyor musun, o altın saçlı bebekten hoşlandığını düşündüm orada, ona ne olduğunu görmek için nasıl da koştun hemen."

"Ona ne olduğunu görmek için mi koştum? Eğer bir bayan, bebek gibi olsun olmasın, gözünün önünde düşüp bayılıyorsa bunu görmek için dürbüne ihtiyaç yok. Kadehimi şerefine kaldırıyorum ama güzel olduğunu kabul etmiyorum. Ben başka içmeyeceğim artık; uyumaya gidiyorum."

Ev sahibi elinde mumla konuğunu merdivenlerden aşağı yolcu ederken gün de kirli camlardan soğuk soğuk bakıyordu. Carton dışarı çıktığında hava soğuk ve hüzünlüydü, soluk gökyüzü bulutlu, nehir karanlık ve loştu, manzaranın bütünüyse ölü bir çöl gibiydi. Sabah rüzgârı toz bulutlarını önüne katmış, halka halka savuruyordu, sanki ta uzaklardaki çöl kumları yükselmiş, bundan yayılan ilk serpintiler şimdiden tüm şehrin üzerine çökmeye başlamıştı.

Bu adam içinde tükenmişlik, çevresinde bu çölle, yolunun üzerindeki sessiz bir taraçanın karşısında durduğunda bir an, onurlu hırslar, özveri ve azimle dolu hayallerin önündeki boşlukta uzandığını gördü. Bu güzel hayal şehirde aşklar ve güzellikler neşeli balkonlardan ona bakıyor, hayatın meyveleri bahçelerde olgunlaşıyor ve Umut suları gözünün önünde pırıl pırıl parlıyordu. Bir dakika geçmemişti ki hepsi yok oldu. Bir kuyuda birikmiş gibi duran evlerin arasından tepedeki odasına tırmanarak kendini üzerindeki kıyafetlerle dağınık yatağına bıraktı ve yastığı boşa akan gözyaşlarıyla sırılsıklam oldu.

Güneş hüzünlü hüzünlü yükseldi; güneşin üzerine vurduğu hiçbir şey, sahip olduğu yetenekleri ve güzel duyguları kullanma becerisinden yoksun, kendi yaran ve mutluluğu için bir şeyler yapmayı beceremeyen, dahası bu feci halinin farkında olan ve bu feci halin onu tüketmesi pahasına kendinden vazgeçen bu adamdan daha hüzünlü değildi.

VI
Yüzlerce İnsan

Doktor Manette'in Sessiz Evi, Soho Meydanı'nın biraz ilerisindeki sessiz bir sokağın köşesindeydi. Vatan hainliği davasının üzerinden dört ay geçmiş, mesele halkın ilgi alanından ve hafızasından çıkarak açık denizlere taşınmıştı ki, Mr. Lorry güzel bir pazar günü öğleden sonra, Doktorla yemek yiyeceği için yaşadığı Clerkenwell'den çıkarak güneşli caddeler boyunca yürüdü. İş için daha birçok kereler bir araya geldiklerinden Mr. Lorry ile Doktor arkadaş olmuş, o sessiz sokak köşesi hayatının güneşli bir parçası olmuştu.

Bu güzel pazar günü Mr. Lorry'nin, öğleden sonra Soho'ya doğru yürümesinin alışkanlık halini almış üç sebebi vardı: Birincisi, böyle güzel pazar günlerinde, genelde, akşam yemeğinden önce Doktor ve Lucie'yle yürüyüşe çıkardı; İkincisi, sevimsiz pazar günlerinde bir aile dostu olarak onlarla oturup sohbet etmeye, kitap okumaya, pencereden dışarıyı izlemeye, kısacası bütün gün onlarla böyle vakit geçirmeye alışmıştı; üçüncüsü, zihninde çözülmesi gereken ufak tefek sorunlar olduğunda Doktor'un evi bunları çözmek için en uygun yerdi.

Londra'da, Doktor'un yaşadığı o köşeden daha tuhaf bir köşe daha yoktu. Oradan yol geçmiyordu; Doktor'un evinin ön pencereleri hoş bir inziva havasının hâkim olduğu sokağın bir bölümünü görüyordu. Oxford yolunun kuzeyinde çok az bina vardı o zaman, her yan koca koca ağaçlar, büyümüş kır çiçekleri ve çiçek açmış akdikenlerle kaplıydı, şimdi hiçbiri yok o tarlaların. Sonradan bu kır havası, evi barkı olmayan avare yoksullar gibi ortalıkta dolanacağına, başını alıp özgürce Soho'da esti durdu; bir de yakınlarda, mevsimi geldiğinde önünde şeftalilerin olgunlaştığı güzel bir duvar vardı.

Günün ilk saatlerinde yaz güneşinin ışıkları köşeye ışıl ışıl vururdu; ama caddeler ısındığında köşeye gölge düşerdi fakat öyle yoğun bir gölge değildi bu, biraz ötesinin pırıl pınl parladığı görülebilirdi. Serin bir köşeydi,

ağırbaşlı ama neşeliydi, seslerin yankılanması için harika bir yer, öfkeli sokaklardan kaçıp sığınılan bir liman gibiydi.

Böyle bir limana demir atmış sakin bir gemi olmalıydı mutlaka, vardı da. Doktor büyük ve sessiz bir evin iki katına yerleşmişti, gün boyu pek çok ziyaretçisi gelip giderdi ama fazla sesleri çıkmazdı, gece ise çıt bile çıkmazdı. Yeşil yapraklarını hışırdatan bir çınar ağacının olduğu bir avludan geçilerek ulaşılan arka taraftaki bir binada kilise orgu yapıldığı, gümüş işlendiği, ayrıca esrarengiz devasa bir tip tarafından altın dövüldüğü iddia edilirdi; adam, sanki kendini altından dövmüşçesine girişteki holün duvarına altın bir kol asmıştı, böylece ziyaretçilere de bir gözdağı vermiş oluyordu. Yapılan bu işleri, üst katta yaşadığı söylenen yalnız kiracıyı ya da aşağıda bir muhasebe bürosu olduğu iddia edilen kalın kafalı araba süslemecisini gören ya da duyan yoktu hiç. Ara sıra başıboş bir işçi ceketini giyip avlunun bir köşesinden karşı köşesine volta atardı, bazen bir yabancı görülürdü, bazen de avlunun ötesindeki bir yerlerden bir şangırtı ya da altın döven devasa adamdan güm güm sesler gelirdi. Ama bunlar, evin arkasındaki çınar ağacına tüneyen serçelerin ve köşeden duyulan yankıların pazar sabahından cumartesi gecesine kadar buraya hâkim oldukları kuralını vurgulayan istisnalardı yalnızca. Doktor Manette eski şöhreti sayesinde ve bunun dilden dile dolaşan bir hikâyeyle tazelenmesi sonucunda pek çok hasta edinmişti. Bilimsel donanımı ve başarılı çalışmalarındaki ihtiyat ve becerisi de ayağına başka hastaları getiriyor, istediği kadar para kazanmasını sağlıyordu.

Mr. Jarvis Lorry o güzel pazar günü köşedeki bu sessiz evin kapısını çaldığında zihninde bu düşünceler vardı.

"Doktor Manette evde mi acaba?"

Az sonra gelecekti.

"Miss Lucie evde mi?"

Az sonra gelecekti.

"Peki Miss Pross evde mi?"

Büyük olasılıkla evdeydi, ama hizmetçi Miss Pross'un evde olduğunun söylenmesini mi, söylenmemesini mi isteyeceğini kestiremezdi. "Eh, ben burada olduğuma göre," dedi Mr. Lorry, "yukarı bir bakayım o zaman."

Doktor'un kızı doğduğu ülke hakkında hiçbir şey bilmese de, eldeki az olanakla çok şey yapma becerisini doğuştan edinmişe benziyordu ve bu da bu ülkenin en yararlı ve hoş özelliklerinden biriydi. Mobilyalar sadeydi ama etrafta pek çok süs eşyası vardı; değerli eşyalar değillerdi bunlar, ama yansıttıkları zevk ve zarafet hoş bir etki bırakıyordu. En büyüğünden en küçüğüne odalardaki eşyaların düzenlenmesi; renklerin uyumu, ufak tefek eşyaların zarif çeşitliliği ve oluşturdukları kontrast, duyarlı elleri, zevk sahibi gözleri ve ince bir beğeniyi ortaya koyuyordu; böylece hepsi hem çok hoş görünüyor hem de bunları bir araya getiren kişiyi yansıtıyordu; öyle ki Mr. Lorry dikilmiş etrafa bakarken, bütün o masa ve sandalyeler dile gelmiş, adamın artık alışmış olduğu kendilerine has ifadeleriyle ona kendilerini beğenip beğenmediğini soruyorlardı sanki.

Bir katta üç oda vardı ve aralarındaki bağlantıyı sağlayan kapılar, içlerinden kolayca hava geçebilmesi için açık bırakılmıştı; Mr. Lorry etrafını çevreleyen bu hoş uyumu gülümseyerek izledi ve bir odadan diğerine yürüdü. İlk oda en güzelleriydi, burada Lucie'nin kuşları, çiçekleri, kitapları, sehpası, çalışma masası ve suluboya takımları vardı; İkincisi Doktor'un muayene odasıydı, burası aynı zamanda yemek odası olarak kullanılıyordu; avludaki çınar ağacının hışırtılı yapraklarının kımıltısına göre yer değiştiren benek benek gölgeli üçüncü oda ise Doktor'un yatak odasıydı, bunun bir köşesinde tıpkı Paris'te, St. Antoine'ın bir kenar mahallesindeki şarapçı dükkânının yanında yer alan kasvetli evin beşinci katında durduğu gibi duran ve artık kullanılmayan ayakkabıcı tezgâhı ile alet kutusu vardı.

Mr. Lorry bir an duraksayarak, "Acaba bu adam," dedi kendi kendine, "neden geçmişteki acılarını hatırlatacak bu eşyaları saklıyor ki?"

"Neden şaşırdınız?" diye bir cevap gelince Mr. Lorry irkildi.

İlk olarak Dover'da, Royal George Otel'de karşılaştığı, sonradan başka ortamlarda gördüğü çok güçlü elleri olan, kızıl saçlı çılgın Miss Pross'du bu.

"Tahmin etmeliydim," dedi Mr. Lorry.

"Aman! Tahmin etmeliymiş!" dedi Miss Pross ve Mr. Lorry sözün arkasını getirmekten vazgeçti.

"Nasılsınız?" diye sordu kadın sonra –sertçe ama bir yandan da ona bir garezi olmadığını göstermeye çalışır gibi bir hali vardı.

"Teşekkür ederim, gayet iyiyim," diye karşılık verdi Mr. Lorry ve cılız bir sesle, "Siz nasılsınız?" diye sordu.

"Kayda değer bir durum yok," dedi Miss Pross.

"Öyle mi?"

"Ah! Öyle!" dedi Miss Pross. "Yavru kuşuma canım sıkılıyor çok."

"Öyle mi?"

"Tanrı aşkına 'öyle mi'den başka bir şey söyleyin artık yoksa çıldıracağım," dedi Miss Pross; karakteri (cüssesinden farklı olarak) güdük kalmıştı biraz.

"Sahi mi diyeyim o zaman," diye düzeltti Mr. Lorry.

"Sahi mi de pek iyi değil," diye karşılık verdi Miss Pross, "gene de diğerinden iyidir. Ya evet, canım çok sıkkın."

"Sebebini sorabilir miyim peki?"

"Ona hiç layık olmayan düzinelerce insanın onu görmeye buraya gelmesini istemiyorum," dedi Miss Pross.

"Düzinelerce insan onu görmeye mi geliyor?"

"Yüzlerce!" dedi Miss Pross.

Miss Pross'un bir özelliği (ondan önceki ve sonraki pek çok insanda olduğu gibi) söylediği bir söz kurcalandığında bunu abartmasıydı.

"Tüh!" dedi Mr. Lorry, aklına gelen en güvenli söz buydu.

"Yavrucağımla on yaşından beri birlikte yaşıyorum ya da yavrucağım on yaşından beri benimle birlikte ve bunun için de bana para ödüyor; aslında bunu yapmarnası gerekirdi, bunca zaman hem kendimi hem onu idare etmeye çalıştım. Bu gerçekten çok zor," dedi Miss Pross.

Zor olan şeyin ne olduğunu tam olarak anlamadıysa da Mr. Lorry, başını iki yana salladı, gövdesinin bu önemli bölümünü, her duruma uyan bir tür sihirli pelerin gibi kullanıyor gibiydi.

"Güzel yavrumun etrafında hiç dengi olmayan bir dolu insan var," dedi Miss Pross. "Siz bunu başlattığınızda..."

"Bunu ben mi başlattım Miss Pross?"

"Siz başlatmadınız mı? Babasını yaşama kim döndürdü?"

"Haa! Eğer bunu başlatan buysa," dedi Mr. Lorry.

"Bu bir son değildi herhalde, öyle değil mi? Yani diyorum ki, bu işe başladığınızda işiniz yeterince zordu; Doktor Manette'i bulmanıza bir şey demiyorum tabii, ama böyle bir kız evlada da hiç layık değil bence, gene de suçlamıyorum onu, zira bu şartlar altında kimsenin suçlu olması beklenemez. Fakat insanların böyle akın akın Doktor'a gelip (bunun için bağışlayabilirdim onu) yavru kuşumun sevgisini benden çalmaya çalışmaları dayanılır şey değil."

Mr. Lorry, Miss Pross'un ne kadar kıskanç olduğunu biliyordu ama tüm o eksantrikliğinin altında yatan –yalnızca kadınlar arasında görülebilecek türdeki– o fedakâr yaratığı da biliyordu artık; bu kişiler yitirdikleri gençliğe, asla sahip olmadıkları güzelliğe, asla kazanacak kadar talihli olmadıkları becerilere ve asla kendi kasvetli hayatları üzerinde parlamayacak olan parlak umutlara saf bir sevgi ve hayranlıkla, köle gibi bağlanırlardı. Mr. Lorry, yürekten verilen bu sadık hizmetten daha iyi bir şey olmadığını bilecek kadar da güngörmüş biriydi; bunun her türlü maddi çıkardan uzak olduğunu bilir, bu kişilere engin bir saygı duyardı, öyle ki kafasında kurduğu kinci planlarda –hepimiz az çok kurarız bu planları– Miss Pross'u,

Tellson Bankasında hesabı olan ve hem Doğa'dan hem de Sanat'tan bolca nasibini almış o hanımlara kıyasla çok daha hayırlı yerlere koymuştu.

"Hiç kimseler benim yavru kuşuma layık olamadı, olamaz da, birisi hariç," dedi Miss Pross; "o da benim kardeşim Solomon'du ama hayatının hatasını yaptı."

Mesele şuydu: Mr. Lorry, Miss Pross'u sorguladıkça ortaya çıktı ki, kardeşi Solomon, ablasının sahip olduğu şeylerin üzerine yatan, bunları kumarda harcayıp tüketen ve hiç vicdan azabı duymaksızın onu sonsuza dek yoksylluğa terk eden kalpsiz serserinin tekiydi. Miss Pross'un Solomon'a duyduğu inancın sağlamlığı (kardeşinin bu ufak hatasını ufak bir kusur olarak görmesi) Mr. Lorry'yi ciddi şekilde etkilemiş, gözündeki değeri iyice artmıştı.

Salona geçip karşılıklı oturduklarında, "Şimdi yalnız olduğumuza ve ikimiz de burada iş yaptığımıza göre," dedi Mr. Lorry, "izninizle size bir soru soracağım –Doktor, Lucie'yle konuşurken, ayakkabıcılık yaptığı günlerden bahsediyor mu hiç?"

"Asla."

"Eski tezgâh ve aletlerini hâlâ saklıyor ama."

"Ah!" dedi Miss Pross başını sallayarak. "O günleri kafasından attığını söylemedim ama."

"Sizce o günleri sık sık düşünüyor mudur?"

"Düşünüyor bence," dedi Miss Pross.

Mr. Lorry, "Peki hayal edin ki..." diye söze başlamıştı ki, Miss Pross sözünü kesti.

"Hiçbir zaman hayal etmeyin. Hiç hayal gücünüz olmasın." - "Peki düzeltiyorum; sanıyor musunuz ki –sanmaya bir itirazınız yoktur herhalde?"

"Zaman zaman olabilir," dedi Miss Pross.

Mr. Lorry, güleç bir ışıltıyla parlayan bakışlarını şefkatle Miss Pross'a çevirerek sürdürdü sözünü. "Doktor Manette'in bunca yıldır çektiği eziyetin nedeni hakkında bir fikri olduğunu, hatta belki de onu bu hale düşüren zalimin adını bildiğini sanıyor musunuz?"

"Sanmam, ama yavru kuşumun dediğine göre..."

"Ne diyor?"

"O babasının bildiğini düşünüyor."

"Bunları sorduğum için bana kızmayın sakın; ne de olsa kalın kafalı bir işadamıyım ben, siz de öyle bir iş kadını."

"Kalın kafalı mı?" diye sordu Miss Pross sakince.

Mr. Lorry bu gösterişsiz'sıfatı geçiştirmeye çahşarak karşılık verdi, "Yok yok. Değil tabii. Meselemize dönersek, hepimizin masum olduğu konusunda şüphesiz hemfikir olduğu Doktor Manette'in bu konuyu hiç açmaması sizce de tuhaf değil mi? Yıllar önce bir iş hukukumuz olduğu, şimdi de oldukça yakın olduğumuz halde bana bu konudan bahsetmemesi bir yana, karşılıklı derin bir sevgiyle bağlı oldukları güzel kızına da bahsetmemiş. İnanın Miss Pross, size bu konuyu açmamın nedeni merak değil, içten bir alakadır."

"Güzel! Benim anladığım kadarıyla, aklımın erdiği kadarıyla," dedi Miss Pross, Mr. Lorry'nin alttan alır tarzda konuşmasından dolayı yumuşamış, "Doktor bu meseleden korkuyor."

"Korkuyor mu?"

"Bu çok anlaşılır bir durum bence. Berbat bir mazisi var. Dahası, bu yüzden hafızasını kaybetmiş. Hafızasını nasıl yitirdiğini ya da tekrar nasıl iyileştiğini bilmediğinden bunu bir daha yitirmeyeceğinden bile emin olamaz insan. Sırf bu bile can sıkıcı bir durum bana kalırsa."

Mr. Lorry'nin beklediğinden daha derin bir yorumdu bu. "Doğru," dedi Mr. Lorry, "düşünmesi bile korkunç. Yine de içim rahat değil Miss Pross,

Doktor Manette'in tüm bu sıkıntıları içinde bastırması ne derece doğru bilemiyorum. Aslında, size bu meseleyi açmamın sebebi de içimdeki bu kuşku ve huzursuzluk."

Miss Pross, başını iki yana sallayarak, "Yapacak bir şey yok," dedi. "Biraz üzerine gittiğiniz anda kötü oluyor. En iyisi onu kendi haline bırakmak. Kısacası, beğensek de beğenmesek de yalnız bırakmak lazım. Bazen gecenin bir yarısı yatağından kalkıyor, tepemizde duyuyoruz biz onu, bir aşağı bir yukarı, bir aşağı bir yukarı dolanıp duruyor odasında. Yavru kuşum o zaman anlıyor ki, babası zihninde, hapisteki odasında bir aşağı bir yukarı, bir aşağı bir yukarı dolanıp duruyor. Hemen yanına koşuyor babasının, sonra ikisi beraber bir aşağı bir yukarı yürümeye devam ediyorlar odada, ta ki babası yatışana dek. Ama huzursuzluğunun asıl sebebiyle ilgili tek kelime etmiyor kızına, kızı da hiç değinmiyor bile bu meseleye. Sessizlik içinde bir aşağı bir yukarı, bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlar babasıyla, ta ki Doktor kızının sevgisi ve desteğiyle kendini toparlayana dek."

Miss Pross her ne kadar hayal etme becerisinin olmadığını söylediyse de, "bir aşağı bir yukarı" sözcüklerini tekrarlayıp durması onun belli bir kederli düşünceye biteviye eşlik eden bir ıstırap içinde olduğunu ortaya koyuyordu ve bu da, aslında hayal gücüne sahip olduğunu gösteriyordu.

Evin bulunduğu köşede seslerin harika bir şekilde yankılandığından bahsedilmişti; şimdi de sanki bir aşağı bir yukarı yürümek sözleri bile yankıyı başlatmış gibi yaklaşan ayak sesleri duyuldu. "İşte geldiler!" dedi Miss Pross, konuşmalarına ara vermek için ayağa kalkmıştı; "az sonra yüzlerce insan doluşur buraya!"

Akustik özellikleriyle oldukça tuhaf ve ayrıcalıklı bir köşeydi burası. Bu kulağın içini andıran yerde Mr. Lorry açık pencerenin önünde durmuş, ayak seslerini duyduğu baba kıza bakınıyordu, oraya hiç varamayacakları duygusuna kapılmıştı. Ayak seslerinin yitmesiyle birlikte yalnızca yankılar solmamış; onların yerine görünmez başka ayak seslerinin yankısı da gelmişti ve yaklaştıklarında diğerleri tamamen yitmişti. Baba kız nihayet göründüler ve Miss Pross onları karşılamak için kapıya koştu hemen.

Miss Pross çılgın, kızıl saçlı, suratsız bir kadın olsa da, sevgili yavrucağı yukarı geldiğinde onun şapkasını çıkarırken, mendilinin ucu ile bunun üzerindeki tozları alırken, pelerinini katlayıp bir kenara koyarken ve onun o dolgun saçlarını kendi saçlarıymışçasına ve kendisi de dünyanın en kibirli ve güzel kadınıymışçasına büyük bir gururla düzeltirken pek hoş görünüyordu. Sevgili yavrucağı da Miss Pross'a sarılıp ona teşekkür ederken ve kendisine bu kadar zahmet verdiği için üzgün olduğunu söylerken pek hoştu. Genç kız son sözlerini şakayla karışık söylemişti, yoksa Miss Pross bu duruma fena halde bozulur, odasına kapanıp ağlardı. Doktor da onlara bakıp, Miss Pross'a Lucie'yi ne kadar şımarttığını söylerken çok hoş görünüyordu. Oysa o anda hem konuşması hem de gözleri en az Miss Pross'unkiler kadar şımartıcıydı ve mümkün olsa daha da fazla şımartırdı. Mr. Lorry de başında küçük peruğu, tüm bunlara gülen gözlerle bakarken ve bu ilerlemiş yaşında dünyasını aydınlatan bir Yuva sağladığı için talihine şükrederken pek hoş görünüyordu. Ama hiç de öyle yüzlerce kişi gelmemişti bu güzellikleri görmeye ve Mr. Lorry boş yere Miss Pross'un tahmini gerçekleşecek mi, diye bakındı.

Akşam yemeği saati gelmişti ama hâlâ yüzlerce kişi yoktu ortada. Aşağı katlardaki ev işlerinin düzenlenmesi Miss Pross'un idaresindeydi ve bu işin üstesinden şimdiye dek hep layıkıyla gelmişti. Mütevazı yemekleri hep öyle lezzetli olur, öyle güzel servis edilir ve yan İngiliz yarı Fransız mutfağının yemekleri öyle hoş hazırlanırdı ki, daha iyilerini tatmak zordu. Arkadaşhkları çıkara dayak becerikli Miss Pross, yoksul Fransızları bulmak için Soho ve civarındaki mahallelerin altını üstüne getirmiş, onlardan üç-beş kuruş karşılığında bilumum mutfak sırları öğrenmişti. Galyalıların perişan haldeki evlatlarından öyle müthiş püf noktaları öğrenmişti ki, evde çalışan kadınla genç kız Miss Pross'u neredeyse bir büyücü ya da Külkedisi'nin iyilik perisi –onlara kümes hayvanı, tavşan veya bahçeden birkaç sebze gönderen ve onları istediği şeylere dönüştüren kişi– gibi görüyorlardı.

Miss Pross yalnızca pazar günleri Doktor'un masasında akşam yemeği yerdi, diğer günler farklı saatlerde ya alt katlarda ya da ikinci kattaki kendi odasında –yavru kuşunun haricinde kimsenin girmediği o mavi odada– yerdi hep. Böyle zamanlarda Miss Pross, yavru kuşunun tatlı yüzü ve

kendisini mutlu etme çabalarına daha fazla karşı koyamayıp ziyadesiyle gevşer, böylece yemek de çok keyifli geçerdi.

Hava oldukça bunaltıcıydı ve yemekten sonra Lucie, şaraplarına açık havada, çınar ağacının altında oturarak devam etmeyi teklif etti. Dünya onun etrafında döndüğünden hep birlikte çınar ağacının altına geçtiler, Lucie, Mr. Lorry'ye yardım ederek şarabı taşıdı. Genç kız, Mr. Lorry'nin sakisi olarak diğerlerinden biraz daha önce yerleşmişti ağacın altına ve hepsi gelip sohbete koyulduklarında Mr. Lorry'nin boşalan bardağını doldurmaya devam etti. Onlar konuşurlarken civardaki gizemli evler gizli gizli onları izliyor, çınar ağacı da tepelerinden kendi çapında bir şeyler fısıldıyordu.

Yüzlerce insan hâlâ yoktu ortada. Onlar ağacın altında otururlarken Mr. Darnay geldi ama o da sadece bir kişiydi.

Doktor Manette ve Lucie kibar bir şekilde karşıladılar onu. Ama Miss Pross'un başı ve vücudu aniden seğirmeye başladı ve rahatsız olup kendini eve attı hemen. Ara sıra muzdarip olurdu bu dertten ve bu duruma "ahmak herif nöbeti" adını takmıştı.

Doktor hiç olmadığı kadar keyifliydi, sanki gençleşmişti. Böyle anlarda Lucie'yle olan benzerliği iyice ortaya çıkıyordu ve yan yana oturup kız başını babasının omzuna yasladığında. Doktor da kolunu kızının sandalyesinin arkasına attığında bu benzerliği fark etmemek olanaksızdı.

Doktor bütün gün bir konudan diğerine atlayarak alışılmadık bir canlılıkla konuşup durmuştu. "Nolur söyleyin Doktor Manette," dedi Mr. Darnay, çınar ağacının altında otururlarken –konuştukları konuyla yani Londra'daki eski yapılarla ilgiliydi sorusu– "Londra Kulesi'ni gördünüz mü hiç?"

"Lucie ile gitmiştik ama gezmedik fazla. Çok ilginç bir yer olduğu kesin ama."

"Ben gitmiştim, hatırlarsınız," dedi Darnay gülümseyerek ama öfkeden bir parça kızarmıştı aynı zamanda, "başka bir kimlikle ve etrafı fazla görme

olanağımın olmadığı bir konumda. Oradayken garip bir şey anlatmışlardı bana."

"Ne anlatmışlardı?" diye sordu Lucie.

"İçinde bazı değişiklikler yapılırken, işçiler yıllar önce inşa edilmiş, sonra da unutulmuş eski bir zindana rastlamışlar. İç duvarındaki her bir taşının üzeri mahkûmların kazıdıklarıyla –tarihler, isimler, şikâyetler ve dualarla– kaplıymış. Duvarın köşesinde kalan bir taşın üzerine, infaz edilmeye götürüldüğü anlaşılan bir mahkûm, son çalışmasını, yani üç harf kazımış. Harfler uyduruk bir aletle, alelacele ve titrek bir elle kazınmış. Bunu ilk başta H.A.Z. diye okumuşlar; ama daha dikkatli bakınca ilk harfin K olduğunu fark etmişler. Adının soyadının ilk harfleri bunlar olan herhangi bir mahkûmun kaydına ya da bilgisine ulaşamamışlar ama bu kişinin isminin ne olabileceğine dair bir dolu boş tahminde bulunulmuş. Sonunda bu harflerin bir ismin baş harfleri değil, bütün bir kelime olduğuna karar vermişler, KAZ. Yazının altındaki zemin büyük bir dikkatle incelenmiş ve bir taşın, tuğlanın ya da bir parça taş döşemenin altındaki kısımda küçük bir deri valizin ya da çantanın küllerine karışmış olan kâğıt külleri bulmuşlar. Meçhul mahkûmun ne yazdığı hiçbir zaman okunamayacak ama bir şeyler yazmış işte, sonra da gardiyan görmesin, diye saklamış bunu."

"Babacığım," diye haykırdı birden Lucie, "kötü mü oldun?"

Doktor birden elini başına götürerek irkildi. Onun bu hali ve görünüşü herkesi epey telaşlandırdı.

"Yok yavrum, kötü değilim. Yağmur serpiştirmeye başladı, bu yüzden irkildim. İçeri girsek iyi olacak."

Doktor neredeyse anında toparlandı. Yağmur gerçekten iri damlalar halinde yağmaya başlamıştı, üzerine yağmur damlası düşen elini gösterdi doktor. Ama az önce bahsi geçen keşifle ilgili tek kelime etmedi ve eve girdiklerinde Mr. Lorry'nin işbilir gözleri, Doktorun Charles Darnay'e bakışlarında, mahkemedeyken yöneltti̇ği bakışların aynısını yakaladı ya da yakaladığını sandı.

Doktor kendisini o kadar çabuk toparlamıştı ki Mr. Lorry bir an işbilir gözlerinden şüphe etti. Holdeki altın devin kolu. Doktor bunun altında durup diğerlerine küçük sürprizlere karşı hâlâ hazır olmadığını (belki de hiç olmayacaktı) ve yağmurun onu şaşırttığını söylerken olduğu kadar hareketsizdi.

Çay saati gelmişti, Miss Pross üzerine çöken bir başka "ahmak herif nöbeti" eşliğinde çay yapıyordu ama hâlâ yüzlerce kişi gelmemişti. Az önce Mr. Carton gelmişti ama sadece ikinci misafirdi.

Öyle sıcak ve boğucu bir geceydi ki, kapı ve pencereler açık olmasına rağmen iyice bunalmışlardı. Çay fash bittikten sonra hepsi bir pencerenin önüne geçerek yoğun alacakaranlığı seyre koyuldular. Lucie babasının yanına, Darnay de onun yanına oturdu; Carton ise bir pencereye yaslanıyordu. Perdeler uzun ve beyazdı, odanın köşesine esen rüzgâr bunları tavana savuruyor, hayalet kanatları gibi dalgalandırıyordu.

"Yağmur büyük damlalar halinde, ağır ağır serpiştiriyor hâlâ," dedi Doktor Manette. "Ağır ağır yaklaşıyor."

"Evet geliyor," dedi Carton.

Hem etrafı izleyip hem de bekleyen insanların çoğunlukla yaptığı gibi alçak sesle konuştular; karanlık bir odada şimşek çakmasını bekleyen insanların hep yaptıkları gibi.

Sokaklarda büyük bir telaş vardı, insanlar fırtına kopmadan evvel sığınacak bir yer bulmak için koşuşturuyorlardı; yankılar için ideal olan köşe, kimse olmadığı halde, gelip geçenlerin ayak sesleriyle yankılanıyordu.

"Bunca kalabalığın içinde olup yalnız olmak!" dedi Darnay bir süre etrafı dinledikten sonra.

"Etkileyici, değil mi Mr. Darnay?" diye sordu Lucie. "Bazen, bütün akşam, hayallere dalana kadar oturuyorum burada, ama bu gece, her şey bu kadar siyah ve ciddiyken, en aptalca hayalin lafı bile titretmeye yetiyor beni."

"Bize de anlatın biz de titreyelim. Ne olduğunu anlayabiliriz belki."

"Size bir şey ifade etmeyecektir. Bu tür hayaller yalnızca içimizde olursa etkili olur bence; anlatmakla olmaz. Bazı akşamlar burada kendi kendime oturur, bütün o yankıları hayatımıza karışan ayak seslerinin yankılarıymış gibi dinlerim."

Sydney Carton her zamanki huysuz tavrıyla, "Hayatımıza büyük bir kalabalık yaklaşıyor o zaman," diye lafa girdi.

Ayak seslerinin ardı arkası kesilmiyor, aceleleri giderek daha da artıyordu. Köşe birbiri ardına geçen adımlarla yankılandıkça yankılandı; bazıları pencerenin altından geliyordu sanki, bazıları odadan; bazıları yaklaşıyor, bazıları uzaklaşıyordu, bazıları duraklıyor, bazıları tamamen kesiliyordu ve hepsi uzak sokaklardan geliyor, bir tanesi bile görünmüyordu.

"Bü ayak sesleri hepimize birden mi geliyor Miss Manette, yoksa onları aramızda bölüşecek miyiz?"

"Bilmiyorum Mr. Darnay; bunun aptalca bir hayal olduğunu söylemiştim ama öğrenmeyi siz istediniz. Kendimi bu hayale kaptırdığımda yalnızdım hep, sonra bu ayak seslerinin benim ve babamın hayatına girecek olan insanların ayak sesleri olduğunu düşledim."

"Ben bunları kendi hayatımın içine alıyorum!" dedi Carton. "Soru sormuyorum, şart da koşmuyorum. Bize doğru gelen büyük bir kalabalık var Miss Manette ve onları –bu şimşekle birlikte görüyorum." Son sözlerini, parlak bir şimşek onu yaslandığı pencerenin kenarında aydınlattıktan sonra eklemişti.

Şiddetli bir gök gürültüsünün ardından, "Duyuyorum onları!" diye ekledi. "Hızlı, heyecanlı ve öfkeli bir şekilde geliyorlar!"

Tanımladığı şey yağmurun telaşı ve gürültüsüydü ve bu gürültü bütün sesleri öyle bastırdı ki o da susmak zorunda kaldı. Bardaktan boşanırcasına yağan bu yağmurla birlikte gök gürültüleri ve şimşekler eşliğinde okkalı bir

fırtına koptu; tüm bu curcuna, ateş ve yağmur silsilesi gece yarısı olup da ay çıkana kadar devam etti.

Mr. Lorry, ayağında uzun çizmeleri, elinde feneriyle ona eşlik eden Jerry ile Clerkenwell'e dönmek üzere yola koyulduğunda artık iyice açan havada St. Paul Katedrali'nin koca saati biri vuruyordu. Soho ve Clerkenwell arasındaki yolda ıssız kısımlar vardı ve Mr. Lorry haydutları düşünerek Jerry'yi böyle durumlarda hep yanında bulundururdu ama genelde bundan iki saat önce yola çıkarlardı.

"Ne geceydi ama Jerry! Bir ara sandım ki," dedi Mr. Lorry, "ölüler mezarlarından fırlayacaklar."

"Ben daha önce böyle bir şey görmedim efendim –hiç de görmem umarım," diye karşılık verdi Jerry de.

"İyi geceler Mr. Carton," dedi işadamı. "İyi geceler, Mr. Darnay. Birlikte böyle bir gece daha görecek miyiz acaba?"

Belki de. Belki de, telaşıyla, gürültüsüyle, üzerlerine gelen insan kalabalığını görecekler birlikte.

VII
Monsenyör Şehirde

Sarayın en güçlü lordlarından biri olan Monsenyör her on beş günde bir düzenlediği resepsiyonlardan birini Paris'teki büyük otelinde veriyordu. Monsenyör, mabetlerin mabedi, bunlara sahip olmayan diğer odalardaki tapınan kalabalık için kutsalların en kutsalı olan özel odasındaydı. Monsenyör sıcak çikolatasını içmek üzereydi. Bir dolu şeyi mideye kolayca indirebilirdi ve bazı aksi tiplere bakılırsa Fransa'yı da hızlıca yutmaktaydı ama Monsenyör'ün sabah çikolatası aşçının ve yanındaki dört güçlü adamın yardımı olmaksızın boğazından zor geçerdi.

Doğru. Monsenyör'ün bu güzel çikolatayı ağzına götürebilmesi için, bizzat onun soylu ve nezih moda anlayışını yansıtan muhteşem nişanları ışıl ışıl parlayan dört adamla, cebinde en az iki altın saati olmadan nefes alamayan şeflerinin yardımı gerekiyordu. Adamlardan biri çikolata kabını onun yüksek huzuruna getirir, İkincisi bu iş için yapılmış küçük bir aletle bunu karıştırıp köpürtür, üçüncüsü Monsenyör'ün özel peçetesini uzatır, dördüncüsü de (iki altın saati olan) çikolatayı ağzına götürürdü. Bu adamların biri bile olmadan Monsenyör'ün çikolatasını içmesi ve yüce onurunu koruması mümkün değildi. Çikolatası rezil gibi, yalnızca üç kişi tarafından servis edilecek olsa şerefi lekelenir; iki kişi tarafından edilecek olsa ölürdü.

Monsenyör dün gece Komedi ve Büyük Opera'nın çekici bir şekilde temsil edildiği bir yemeğe katılmıştı. Monsenyör çoğu gece muhteşem bir topluluk eşliğindeki bu yemeklere katılırdı. Monsenyör o kadar kibar ve duyarlı bir adamdı ki, sıkıcı devlet meseleleri ve sırlar söz konusu olduğunda Komedi ve Büyük Opera, tüm Fransa'nın ihtiyaçlarından çok daha önemliydi. Aynı durum başka ülkelerde de –(örnek verecek olursak) şen Stuart'ın[18] memleketi sattığı üzüntülü günlerde İngiltere'de de hep böyleydi– kabul gördüğünden Fransa için hoş bir durumdu aslında bu!

Monsenyör'ün genel sosyal meselelere ilişkin tek soylu düşüncesi her şeyi kendi haline bırakmak, özel sosyal meseleler söz konusu olduğunda

diğer soylu düşüncesi ise her şeyi kendine akıtmaktı –özellikle de gücü ve parayı. Genel ya da özel, keyfi söz konusu olduğundaysa Monsenyör'ün bir diğer soylu düşüncesi dünyanın kendileri için yaratıldığıydı. Onun düzeninde geçerli olan cümle (orijinal cümleden[19] tek farkı bir zamirdi, fazla bir şey değil) şuydu: "Yeryüzü ve içindeki her şey benimdir," der Monsenyör.

Ama Monsenyör halkın sıkıntılarının yavaş yavaş, hem kamusal hem de özel ilişkilerine sızdığını fark etmiş, bu yüzden her iki türdeki meselelerini halletmek için ister istemez Mültezimlerle[20] işbirliği yapmak zorunda kalmıştı. Monsenyör, sosyal alandaki parasal işlerde hiçbir şey beceremediğinden, bu işleri yapabilecek bir Mültezime aktarmıştı; özel parasal işleri onlara aktarmasının nedeni de, Monsenyör'ün yıllardır süren bütün şatafat ve zenginliğin ardından giderek fakirleşmesi. Mültezimlerin de zengin olmasıydı. Bu sebeple Monsenyör giyebileceği en ucuz kıyafet olan rahibe kıyafetini giymesine ramak kala kız kardeşini manastırdan almış, onu ailesi fakir ama kendi çok zengin olan bir Mültezime vermişti. Eskiden ihsanlık tarafından horlanıp durmuş olan bu Mültezim şimdi, tepesinde altın bir elma olan asasıyla otelin dış odalarında kalanlar arasında yer alıyor ve her zaman damarlarında akan kanın üstünlüğünü kabul ettiğinden, Monsenyör un ve hatta kendi kansının kendisine en kibirli halleriyle tepeden bakmalarına ses çıkarmıyordu.

Mültezim çok müsrif biriydi. Ahırlarında otuz tane at, evinde yirmi dört uşak, kansına hizmet eden altı hizmetçi vardı. Eline geçen her fırsatta yağma ve baskından başka bir şey yapmayan bu Mültezim en azından o gün Monsenyör'ün otelindeki şahsiyetlerin arasındaki en büyük gerçekti.

Odalar, hoş gözükseler ve dönemin mümkün olan tüm dekoratif nesneleriyle döşenmiş olsalar da gerçekte pek uygun değillerdi. Başka yerlerdeki pejmürde kılıklı ve gecelik külahlı sefillerle karşılaştırıldığında (birbirlerinden öyle çok uzak da sayılmazlardı, her iki tarafa da eşit uzaklıktaki Notre Dame'ın gözetleme kulelerinin ikisi de görülebiliyordu) oldukça rahatsız edici bir ortam yaratıyordu –Monsenyör'ün evi hakkında bunları söylemek kimsenin haddine değildi tabii! Askerî bilgilerden yoksun subaylar; gemiler hakkında hiçbir şey bilmeyen deniz subayları; hiçbir işten anlamayan devlet memurları; ateşli gözleri, sarkmış dilleri ve dağınık

yaşamlarıyla dünyanın en dünyevi ve arsız din adamları, hiçbiri bu işleri yapmaya uygun değillerdi ama yayıldıkları yerden oraya aitmiş gibi davranıyorlardı ve hepsi ucundan köşesinden Monsenyör'ün düzenine aitti, bu yüzden ucunda para olan her türlü işe koşturuluyorlar, onlarsa topladıkları paralara bakıyorlardı. İnsanlar Monsenyör ya da Devlet'e bağlı olduğu kadar, gerçek olan şeylerden de bir o kadar kopuklardı ve kendine doğru bir yol tutturmuş dürüst insanlar parmakla gösterilecek kadar azdı. Hayalî hastalıklar için hazırladıkları müthiş ilaçlardan büyük servetler elde eden doktorlar Monsenyör un giriş kattaki odalarındaki seçkin hastalarına gülümsüyorlardı. Devletin bulaştığı ufak tefek çirkefliklere, bunları kökten temizlemek için işe koyulmak dışında türlü türlü çareler üreten planlamacılar, Monsenyör un resepsiyonunda, ulaşabildikleri her kulağa kar suyu kaçırdılar. Dünyaya kelimelerle yeni baştan şekil veren ve gökyüzünü kazımak için iskambil kâğıtlarından Babil Kulesi inşa eden inançsız Filozoflar, Monsenyör tarafından düzenlenen bu muhteşem toplantıda, metallerin dönüşümüne göz dikmiş inançsız Kimyagerlerle sohbet ediyorlardı. O fevkalade devirde –ve sonrasında da– insanoğlunu ilgilendiren her konuya karşı ilgisizlikleriyle bilinen en görgülü ailelerden gelen kibar beyefendiler, Monsenyör un otelinde bitkinlik timsali olarak oturuyorlardı. Bu ünlü kişiler arkalarında, Paris'in güzel dünyasında öyle evler bırakmışlardı ki, oraya toplanan Monsenyör un hayranları arasındaki –bu kibar topluluğun en az yansını oluşturan– casuslar, o evlerdeki melekler içinde, hem hâli hem tavrıyla Anne olmaya yakışacak bir eş keşfetmekte zorlanırdı. Gerçekten de, bu kadınların dünyaya –analarının adlarını bile bilmeyen– baş belası bir yaratık getirmenin dışında, analıkla ilgileri yoktu. Köylü kadınlar kılıksız bebelerini yanlarından ayırmaz, öyle büyütürlerdi; altmış yaşındaki alımlı anneanneler ise yirmi yaşındaymış gibi giyinip davranırlardı.

Gerçekdışılığın cüzamı Monsenyör un etrafındaki tüm insanları sakatlamıştı. En dıştaki odada son birkaç yıldır bir şeylerin yanlış gittiği hissine kapılmış olan yarım düzine ayrıcalıklı adam vardı. Ülkeye çekidüzen vermek umuduyla bu yarım düzine insanın yarısı Convukionist[21] denilen fanatik bir mezhebe üye olmuşlar, o zaman bile kendi aralarında, köpürme, öfkelenme, kükreme ve meseleye kayıtsız kalmayı tartışıyorlar –böylelikle de Monsenyör'e Gelecek yolunu gösterecek belirgin bir yön işareti koymaya çalışıyorlardı. Bu Dervişlerin

dışında, üç kişi daha "Hakikatin Merkezi" jargonuyla gidişatı düzeltmek için başka bir tarafa yönelmişti: insanın Çember'den değil. Hakikatin Merkezinden çıkmış olduğunu söylüyorlardı –fazla kanıta gerek yoktu ve Çember'den dışarı uçması engellenmeli, hatta oruç tutarak ve ruhları uğurlayarak yeniden o Merkez'e itilmeliydi. Böylece ruhlarla sohbet devam etti –ve bu işe yaradıysa da yararı asla ortaya çıkmadı.

Ama işin iyi yanı, Monsenyör un büyük otelindeki herkes kusursuzca giyinmişti. Hükümler kıyafetlere göre verilseydi, salonda bulunan herkes sonsuza kadar beraat ederdi. Kıvır kıvır, bembeyaz ve dimdik duran saçlar, yapay yollarla korunup güzelleştirilmiş narin tenler, gözalıcı cesur kılıçlar ve etrafı saran hoş kokular pek çok şeyin sonsuza kadar sürmesi için yeterliydi. En görgülü ailelerden gelen kibar beyefendilerin üzerinde, tembel tembel kımıldadıkça şakırdayan ufak tefek süsler asılıydı; bu altın zincirler değerli küçük çanlar gibi sesler çıkarıyordu; bu ses ve ipek, brokar ve keten karışımı kumaşın hışırtısı St. Antoine'a yayılan ve buranın obur açlığını uzaklara savuran bir telaşa yol açmıştı havada.

Giyim her şeyi yerli yerinde tutmak için kullanılan şaşmaz bir tılsım ve büyüydü. Herkes hiç bitmeyecek bir Maskeli Balo için giyinmişti sanki. Tuileries Sarayı'ndan Monsenyör'e ve tüm saray halkına, avukat odalarından Yargıç Kürsüsüne, kısaca (sefiller dışında) toplumun tüm kesimleri bu Maskeli Balo'daki yerini almıştı, o kaba saba Cellat bile şıklık peşindeydi; kendisinden "saçlarını kıvır kıvır yapması, pudralanması, simli ceket, yüksek ökçeli pabuç ve beyaz ipek çoraplar giymesi" istenmişti. Mösyö Paris taşradaki piskopos kardeşleri Mösyö Orleans ve diğerleri arasındaki modaya uyarak darağaçlarında ve işkence çarklarındaki –balta pek kullanılmazdı– infazlarda hep bu şık kıyafetle boy gösterirdi. Tanrı'nın bin yedi yüz sekseninci senesinde, Monsenyör'ün resepsiyonuna katılanlar arasında, böyle saçları kıvır kıvır, pudralanmış, simli ceket, yüksek ökçeli pabuçlar ve beyaz ipek çoraplar giyen bir celladın olduğu bir sistemin fazla sürmeyeceğini kim tahmin edebilirdi!

Monsenyör, sıcak çikolatasını içip dört uşağını sıkıntıdan kurtardıktan sonra kutsalların en kutsalı odasının kapılarının açılmasını emrederek doğruldu. O ne itaat, o ne yalakalık, ne dalkavukluk, ne gurursuzluk ve ne sefil bir aşağılanmaydı öyle! Beden ve ruh bu kadar eğilince Cennet'e

varmaya bir şey kalmıyordu –Monsenyör'e tapınanların bundan gocunmamalarının bir sebebi de bu olmalıydı.

Monsenyör kimine vaatlerde bulunup kimine gülümseyerek ardından mutlu bir köleye bir şeyler fısıldayıp başka birine el sallayarak nazik nazik odalarından geçerek en uçtaki alana. Hakikat Çemberi'ne gitti. Monsenyör tam o noktada dönüp sonra geri geldi ve kendini çikolata perileriyle mabedine kapatarak bir daha gözükmedi.

Gösterinin bitmesiyle havadaki dalgalanma hafif çaplı bir fırtınaya dönüşmüş, değerli küçük çanlar aşağı katta çalmaya başlamıştı. Çok geçmeden o kalabalıktan geriye bir kişi kaldı ve o da kolunun altında şapkası, elindeki enfiye kutusuyla aynaların arasında ağır ağır dışarı doğru ilerledi.

Yolunun üzerindeki son kapının önünde durup mabedin olduğu tarafa bakarak, "Seni Şeytan'a havale ediyorum!" dedi.

Ardından sanki ayaklarındaki tozu silkelermiş gibi parmaklarındaki enfiyeyi silkeleyerek sessizce merdivenlerden aşağı indi.

Altmış yaşlarında, şık giyimli, kibirli tavırları olan ve yüzü zarif bir maskeye benzeyen bir adamdı. Şeffaf bir solgunluğu vardı yüzünün; tüm hatları belirgindi ve ifadesi sertti. Burnunun çok güzel bir şekli vardı ama deliklerin üzerinden hafif basıktı. Adamın yüzündeki ifadeyi değiştiren tek şey bu iki basık nokta, bu iki çukurdu. Bazen ısrarlı bir şekilde renk değiştiriyorlar, bazen de belli belirsiz bir nabız atışı gibi genişleyip büzülüyorlardı; ardından yüzün tamamına hain ve gaddar bir ifade katıyorlardı. Dikkatle bakıldığında, bu ifadeyi verenin, fazla yatay ve ince olduklarından, çizgi gibi duran ağzıyla kısık gözleri olduğu görülüyordu; gene de hoş ve dikkat çekici bir havası vardı yüzünün.

Yüzün sahibi aşağı inerek avluya çıktı, arabasına bindi ve gitti. Resepsiyonda onunla konuşan fazla olmamıştı; herkesten uzak bir köşede durmuştu; aslında Monsenyör daha sıcak davranabilirdi ona. İnsanların arabasının önünden kaçışmalarında ve ezilmekten son anda kurtulmalarında bir terslik görmüyor gibiydi. Arabacı da düşmanı kovalıyormuş gibi sürüyordu arabayı ve onun bu öfkeli umursamazlığı arkada oturan

beyefendinin ne yüzünde ne de dudaklarında bir hareketlenmeye yol açıyordu. Bu sağır şehirde ve bu dilsiz çağda bile zaman zaman, kaldırımsız dar sokaklarda, azgın soyluların bu haşin araba sürme âdetinin halktan kişileri zalimce tehlikeye attığına ve onları sakatladıklarına dair şikâyetler duyulurdu. Ama çok az kişi bu duruma dikkat ediyordu ve diğer pek çok konuda olduğu gibi sefil halk zorluklar karşısında başının çaresine bakmak zorunda kalıyordu.

Araba çılgın bir tangırtı ve günümüzde anlaşılması kolay olmayan gaddar bir düşüncesizlik eşliğinde, önünde çığlık çığlığa kaçışan kadınlar ve hem birbirlerine hem çocuklarına yapışarak kaçışan adamlarla, birçok sokağı geçip köşelerden döndü. Sonunda bir çeşmenin yakınındaki köşeyi dönerken, tekerlekler can sıkıcı şekilde hafifçe sarsıldı ve kalabalığın içinden çığlıklar yükseldi, atlar şaha kalkıp öne atıldılar.

Ama böyle bir sıkıntı için araba durdurulmazdı; arabalar hep böyle gider ve yaralıları arkalarında bırakırlardı, aksi için bir sebep yoktu. Ama korkmuş olan uşak telaşla arabadan indi; atların dizginlerine yirmi tane el uzanmıştı.

"Sorun ne?" diye sordu Mösyö sakin bir tavırla dışarı bakarak.

Uzun boylu ve başında gecelik külahı olan bir adam atların ayaklarının arasına düşen yığını alıp çeşmenin dibine koymuştu. Şimdi de, çamura batmış, sırılsıklam o haliyle vahşi bir hayvan gibi uluyordu.

"Kusura bakmayın Mösyö Marki!" dedi hırpani kıyafetli ve itaatkâr bir adam, "bir çocuk bu."

"Bu adam neden böyle iğrenç sesler çıkarıyor? Onun çocuğu muymuş?"

"Affedersiniz Mösyö Marki –ne yazık ki– evet."

Çeşme az öteydi; sokak küçük bir meydana açılıyordu. Uzun boylu adam birden yerden kalkıp arabaya doğru koşmaya başlayınca Mösyö Marki hemen elini kılıcının kabzasına götürdü.

Adam korkunç bir çaresizlik içinde, ellerini havaya açmış, gözünü adamın üzerine dikmiş, "Öldürdünüz onu!" diye bağırıyordu. "Öldü!"

Etrafı bir dolu insan sarmış. Mösyö Marki'ye bakıyordu. Hepsinin gözlerinde büyük bir merak ve heyecan vardı ama en ufak bir tehdit ya da öfke okunmuyordu. Hiçbir şey söylemiyorlardı da; ilk çığlıktan sonra susup bir daha da seslerini çıkarmamışlardı. Marki'yle konuşan itaatkâr adamın sesi en itaatkâr haliyle gayet tekdüze ve uysal çıkmıştı. Mösyö Marki gözlerini çevirip sanki deliklerinden çıkmış farelermiş gibi baktı onlara.

Cüzdanını çıkardı.

"Nasıl oluyor da," dedi, "kendinize ve çocuklarınıza sahip çıkamıyorsunuz, anlamıyorum hiç. İlla biri çıkıyor önümüze. Atlarım nasıl zarar gördü kim bilir? Baksana! Şunu ona versene."

Uşağına bir altın para attı ve bütün başlar uzanıp yere düşen parayı takip etti. Uzun boylu adam gene inanılmaz bir çığlık attı, "Öldü!"

Herkes hızla ona doğru yaklaşan bir adama yol açtı. Zavallı adamcağız onu görünce başını omzuna koyup hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı, bir yandan da kadınların hareketsiz duran yığının üzerine eğildiği ve etrafında şefkatle dolaştığı çeşmeyi işaret ediyordu. Kadınlar da adamlar kadar sessizdi.

"Hepsini biliyorum, hepsini biliyorum," dedi son gelen adam. "Cesur ol Gaspard! O zavallı küçük yavrunun ölmesi yaşamasından daha iyi bir şey. Hiç acı çekmeden bir anda öldü. Yaşasa mutlu bir anı olacak mıydı?"

"Hey sen, sen bir filozofsun," dedi Marki gülümseyerek, "Adın ne senin?"

"Defarge derler."

"Ne iş yapıyorsun?"

"Şarap satıyorum Mösyö Marki."

Bir altın para daha atarak, "Filozof ve şarap satıcısı, al bakalım şunu," dedi, "ve istediğin gibi harca. Atlar ne durumda? İyiler mi?"

Mösyö Marki, kalabalığa bir kez daha bakmaya tenezzül etmeksizin arkasına yaslanıp alelade bir şeyi yanlışlıkla kırıp parasını ödemiş, bunu ödemeye gücü yetmiş bir beyefendi edasıyla oradan uzaklaşıyordu ki, arabanın içine fırlatılan ve yerde tıngırdamakta olan parayla keyfi kaçtı.

"Dur!" dedi Mösyö Marki. "Atları durdur! Kim attı bunu?"

Şarap satıcısı Defarge'ın bir dakika önce durduğu noktaya baktı ama tam o noktada perişan haldeki baba kendini yere atmış dövünüyordu ve hemen yanında örgü ören, esmer ve tıknaz bir kadın vardı.

"Köpekler sizi!" dedi Marki, ama yumuşak bir tonda, burnundaki noktaların haricinde hiçbir değişiklik yoktu yüzünde. "Hepinizi büyük bir zevkle ezip öbür dünyaya yollarım. Bunu arabaya hangi alçağın attığını bilseydim ve bu sefil arabanın yakınında olsaydı üzerinden geçip gitmiştik şimdiye kadar."

İnsanlar o kadar sindirilmişlerdi ve böyle bir adamının yasalar çerçevesinde ve ötesinde onlara neler yapabileceğini ve bunun zorluklarını o kadar uzun zamandır biliyorlardı ki kimse ne sesini çıkarabildi ne elini ne de gözlerini kaldırabildi. Erkeklerin arasında tek bir kişi bile kıpırdamadı. Ama örgü örerek duran kadın ısrarla yukarı bakıyordu, baktığı yer Markinin yüzüydü. Bu bakışları fark ettiğini gururuna yediremezdi Marki; aşağılayıcı gözlerini kadının ve diğer farelerin üzerinde gezdirdikten sonra tekrar arkasına yaslanıp, "Devam et!" dedi.

Araba hareket etti ve peşinden diğer arabalar hızla geçtiler; Bakan, Planlamacı, Mültezim, Doktor, Avukat, Papaz, Büyük Opera ve Komedi ve Maskeli balonun davetlileri birbiri ardına koşturan arabaların içinde ışıl ışıl gidiyorlardı. Fareler onları görebilmek için deliklerinden çıkmış, saatlerdir öylece bakıyorlardı; bu arabalarla halkın arasına karışıp gezinen asker ve polis, oluşturdukları bariyerin arkasından gizlice onları gözetliyordu. Baba küçük yığınını çok önceden almış, bir köşeye çekilmişti bile; yığın çeşmenin altında durduğu sırada üzerine eğilmiş bakan kadınlarsa şimdi oturmuş, hem suyun hem de Maskeli Balodan çıkan davetlilerin akışını

izliyorlardı –bir tek örgü örerek herkesin içinden sıyrılan kadın Kader'in azmiyle hâlâ örgüsünü örüyordu. Çeşmenin suyu akıyor, nehrin suyu akıyor, gün geceye dönüyor ve şehirdeki birçok hayat düzen gereği ölüme gidiyordu, zaman ve mevsimler kimseyi beklemiyordu, fareler karanlık deliklerine çekilmiş, birbirlerine sokulmuş uyuyorlardı, Maskeli Balo ise akşam yemeğinde ışıl ışıl parıldamaktaydı, her şey kendi yolunda akıyordu.

VIII
Monsenyör Köyde

Güzel bir manzaraydı, mısırlar parlıyordu, ama fazla değillerdi. Mısır olması gereken yerlerde verimsiz çavdar, bezelye ve fasulye tarlaları, buğday yerine kötü sebze tarlaları uzanıyordu. Bu ruhsuz doğa, bunları yetiştiren insanlara da yansımıştı, sanki hepsini isteksizce ekip biçiyorlardı –vazgeçmeye ve yitip gitmeye dünden razı bir keyifsizlik içindelerdi.

Mösyö Marki dört atın ve iki sürücünün idaresindeki seyahat arabasının (daha hafif olabilirdi) içinde dik bir yokuşu tırmanıyordu. Mösyö Marki'nin yüzündeki kızarıklık kendisiyle ilgili bir şeyden değil, yani aldığı iyi terbiyeden kuşkulandığından değil, kendi kontrolü haricindeki bir dış kaynaktan –batan güneşten– kaynaklanıyordu.

Araba yokuşun tepesine yaklaşırken akşam güneşi arabanın içine öyle güçlü bir şekilde vurdu ki, içindeki yolcu kıpkırmızı kesildi. "Batmasına az kaldı," dedi Mösyö Marki ellerine bakarak, "çok az."

Gerçekten de güneş o kadar alçalmıştı ki, tam o sırada battı. Arabanın tekerleklerine ağır takozlar takılıp da araba bir kül kokusu ve toz bulutu içinde yavaş yavaş yokuş aşağı kaymaya başladığında etrafı saran kızıllık da yok oldu; güneş ve Mösyö Marki beraber batmışlardı sanki, takozu çıkardıklarında en ufak bir kızıllık kalmamıştı.

Tepenin eteğinde, bomboş ve dağınık bir şekilde uzanan kırlık arazide küçük bir köy vardı, bu düzlük alanın biraz ötesinde ise bir kilise kulesi, bir yel değirmeni, avlanmak için bir koru ve tepesinde hapishane olarak kullanılan kalenin bulunduğu bir kayalık yükseliyordu. Mösyö Marki, gece çökerken kararan bütün bu nesnelere, evine yaklaşan bir adam edasıyla baktı.

Köyde, kötü bir bira fabrikasının, kötü bir tabakhanenin, kötü bir lokantanın, posta atlarının değiştirildiği kötü bir ahırın, kötü bir çeşmenin, kısaca her şeyin kötü olduğu kötü bir sokak vardı. İnsanlar da kötü

durumdaydı. Hepsi yoksuldu ve pek çoğu evlerinin kapısının önünde oturmuş, akşam yemeği için cılız soğanlan ve benzeri şeyleri doğrarken, kimileri de topladıkları ve yenebilecek durumdaki yaprak ve bilumum otu yıkamak için çeşmenin başındaydılar. Her yerde onları yoksullaştıran şeylerin dokunaklı izleri vardı; bu küçük köydeki muhteşem yazıta bakılırsa, ne olursa olsun, soyup soğana çevrilmedik tek köy kalmayana dek devlete, kiliseye, krala vergi, yerel ve genel vergiler ödenecekti.

Etrafta çok az çocuk vardı ve hiç köpek yoktu. Erkek ve kadınlara gelince onların bu dünyadaki iki seçeneği ortadaydı –ya değirmenin aşağısındaki küçük köyde, en sefil şartlarda Hayat ya da kayalığın tepesini kaplayan hapishanede tutsaklık ve Ölüm.

Mösyö Marki'nin arabası, önden giden bir haberci ile sürücünün şaklattığı ve akşam karanlığında tepelerine Furia'lar[22] üşüşmüşçesine, yılan gibi kıvrılan kırbaç eşliğinde, postanenin kapısının önünde durdu. Postane çeşmenin yanındaydı ve köylüler ona bakabilmek için işlerine ara verdiler. O da köylülere baktı ve ne gördüğünü hiç bilmeden, onların acıyla dolu yüzlerinde ve bedenlerinde Fransızların cılızlığını yüz yıl boyunca yaşayacak bir İngiliz hurafesine dönüştürecek olan yıpranmışlığı, tükenmişliği gördü. Kır saçlı bir yol işçisi kalabalığa karıştığı sırada Mösyö Marki gözlerini, kendisinin kralın önünde eğildiği gibi, önünde eğilmiş olan itaatkâr yüzlerin üzerine dikmişti –tek fark, bu yüzler yalakalıkla değil, acı içinde eğiliyorlardı.

"Şu adamı yanıma getir!" dedi Marki haberciye.

Elinde şapkasıyla adam getirildi, diğerleri de Paris çeşmesindeki insanlar gibi etraflarını sarıp dikkat kesildiler.

"Yolda yanından geçtim mi ben senin?"

"Doğru Monsenyör. Yolda yanımdan geçerek bana şeref verdiniz."

"Hem tepeyi çıkarken hem de tepede, değil mi?"

"Evet Monsenyör."

"Neden öyle dik dik baktın bana peki?"

"Adama baktım Monsenyör."

Adam biraz eğilip elindeki eski püskü mavi şapkasıyla arabanın altına işaret etti. Herkes eğilip arabanın altına baktı.

"Ne adamı be domuz herif? Niye oraya baktın?"

"Affedersiniz Monsenyör; adam arabanın –takozun– zincirlerine asılmıştı."

"Kim?" diye sordu yolcu.

"Bir adam, Monsenyör."

"Hay Tanrı cezanızı versin! Adı ne bu adamın? Bu civardaki herkesi bilirsin sen. Kimdi bu adam?"

"Affınıza sığınırım Monsenyör! Bu civardan biri değildi. Hayatım boyunca hiç görmedim onu."

"Zincire asılıydı ha? Boğulmak mı istiyordu?"

"Bağışlayın efendim ama ben de böyle düşündüm. Başı oradan aynen böyle sarkıyordu!"

Adam arabanın yanına giderek sırt üstü uzandı ve yüzünü havaya kaldırıp başını geriye sarkıttı; ardından el yordamıyla düşürdüğü şapkasını kaparak ayağa kalktı ve başıyla selam verdi.

"Nasıl biriydi?"

"Monsenyör, bu adam değirmenciden daha beyazdı. Baştan aşağı toz içindeydi, bir hortlak kadar beyaz ve uzundu!"

Bu tasvir küçük kalabalıkta müthiş bir heyecan yaratmıştı; bütün gözler, başka hiçbir yere kaymaksızın. Mösyö Marki'nin üzerine çevrilmişti. İnancında hortlaklara yer olup olmadığını görmek içindi belki de.

"Aman ne iyi," dedi Marki, bunu söylerken böyle it kopukların onu telaşlandırmayacağını ortaya koyarcasına rahat çıkıyordu sesi. "Arabama bir hırsız sızıyor ve sen o koca ağzını açıp bir şey demiyorsun. Tüh sana! Şunu kenara çek Mösyö Gabelle!"

Mösyö Gabelle posta müdürüydü ve bazı vergi işleriyle de ilgilenirdi; sorgulamaya yardımcı olmak için büyük bir yalakalıkla koşup gelmişti hemen ve resmî bir tavırla sorgulanan adamın kolunun yenine yapışmıştı.

"Hadi, çekil kenara!" dedi Mösyö Gabelle.

"Bu adam bu gece köyünüzde kalmaya kalkarsa hemen yakalayın ve ne yapmaya çalıştığını öğrenin Gabelle."

"Emirlerinizi yerine getirmek benim için bir onurdur Monsenyör."

"Adam nerede? Nereye gitti şu uğursuz?"

Uğursuz, yarım düzine arkadaşla arabanın altına girmiş, mavi şapkasıyla zinciri işaret ediyordu. Diğer yarım düzine arkadaş ise onu derhal dışarı çekip nefes nefese Mösyö Marki'nin huzuruna çıkardı.

"Söyle alık herif, bu adam biz takozu çıkarmak için durduğumuzda mı kaçtı?"

"Monsenyör, adam tepenin oradayken kendini aşağı attı, baş aşağı, sanki nehre atlar gibi."

"Hadi Gabelle. Gidelim hemen!"

Zincire bakan yarım düzine adam, koyun gibi, hâlâ tekerleklerin arasındaydı; tekerlekler öyle ani bir şekilde döndü ki adamlar canlarını zor kurtardılar; zaten kurtaracakları çok az şey vardı şu hayatta, yoksa bu kadar şanslı olmayabilirlerdi.

Paldır küldür köyden çıkıp ilerleyen araba, az sonra dik tepede tıkandı. Adım adım yürüyüş hızına düşmüşlerdi, yaz gecesinin tatlı kokuları arasında ağır ağır, hantalca çıktılar tepeyi. Sürücülerin tepesinde dönüp duran Furia'ların yerini, başlarını örümcek ağı gibi saran ve sürücülerin,

kamçılarının ucuyla sessizce dağıtmaya çalıştıkları binlerce küçük tatarcık almıştı; uşak arabanın yanında yürüyordu; az önde tırıs giden habercinin kendisi gözükmese de sesi geliyordu.

Tepenin en dik noktasında, üzerinde bir Haç ve yeni yapılmış büyük bir İsa heykeli olan küçük bir mezar vardı; tahtadan yapılmış kötü bir heykeldi, köyden deneyimsiz bir oymacı yapmıştı sanki, ama öyle cılız ve sıska bir heykeldi ki bu, belli ki oymacı hayatı –belki de kendi hayatını– yansıtmıştı buna.

Bir kadın, bir süredir devam eden ama kendilerini daha da kötülerinin beklediği bu acı günlerin acıklı bir simgesi olan bu heykelin önünde diz çökmüştü. Araba yaklaştığında başını çevirip hemen ayağa kalktı ve kapıya yanaştı.

"Ah Monsenyör! Bir istirhamım var sizden." Yüzündeki ifade değişmeksizin, sabırsız bir tonda haykırdı Monsenyör.

"Ne var! Ne istiyorsun? Hep bir şey istirham edersiniz zaten!"

"Monsenyör. Tanrı aşkına yardım edin! Kocam, ormancı."

"Ee ne olmuş kocan ormancıysa? Hepinizin derdi aynı. Birine borcu mu var?"

"Bütün borcunu ödemişti Monsenyör. O öldü."

"İyi işte! Huzura ermiştir. Onu geri mi getireyim sana?"

"Ah hayır Monsenyör! Ama şurada, bir öbek cılız çimenin altında yatıyor."

"Eee?"

"Monsenyör, etrafta o kadar çok cılız çimen öbeği var ki."

"Eee, ne yapayım yani?"

Kadın yaşlı görünüyordu ama gençti. Tavırlarında yoğun bir acı vardı; damarlı ve örselenmiş ellerini sırasıyla bir çılgın bir güçle önünde kenetliyor, bir şefkat ve sevecenlikle, sanki bir insanın göğsüne dokunur gibi ve sanki o bu sevecen dokunuşu anlayabilirmiş gibi arabanın kapısına dayıyordu.

"Monsenyör, ne olur dinleyin beni! Ne olur istirhamıma kulak verin! Kocam yoksulluktan öldü; pek çok insan yoksulluktan ölüyor ve daha pek çoğu bu yüzden ölecek."

"Ee ne yapayım yani? Besleyeyim mi onları?"

"Monsenyör, Tanrı şahidimdir olanlara ama böyle bir şeyi istemem tabii sizden. Benim sizden istirhamım bir taş ya da tahta parçası, üzerinde kocamın ismi yazan, bunu onun yattığı yerin üzerine koyarız belki. Yoksa yeri çok çabuk unutulacak, ben de aynı illetten öldüğümde kimse bulamayacak burayı, muhtemelen ben de başka bir cılız çimen öbeğinin altında yatıyor olacağım. Monsenyör, o kadar çok insan bu halde ki, o kadar hızlı artıyor ki sayıları, yokluk her yanı sarmış. Monsenyör! Monsenyör!"

Uşak kadını kapıdan uzaklaştırmış, araba aniden hareket etmişti, sürücüler arabayı hızla sürerek kadını arkada bıraktılar ve Monsenyör, bir kez daha Furia'lar eşliğinde, şatosuyla arasındaki mesafeyi hızla azaltıyordu.

Yaz gecesinin kokulan her yanı sarmıştı ve bu kokular tıpkı yağmur gibi, hiç hak geçirmeksizin, hemen yakındaki çeşmenin başında duran tozlu, pejmürde kılıklı yorgun grubun üzerinde de yükseliyordu; yol işçisi, kafasından hiç çıkarmadığı mavi şapkasının yardımıyla insanlara, tahammül edebildikleri kadarıyla, hayalete benzeyen adamı anlatıyordu hâlâ. Daha fazla tahammül edememeye başlayınca çevresindekiler birer birer azaldı ve ışıklar küçük pencere kanatlarında titrek titrek parladılar; sonra pencereler birer birer kararıp da yıldızların sayısı artınca, bu ışıklar sönmüş gibi değil de göğe fırlatılmış gibi göründüler.

Az önce büyük, yüksek çatılı bir evin ve üzerinden sarkan bir dolu ağacın gölgeleri Mösyö Marki'nin üzerine düşmüştü; arabası durup şatosunun koca kapısı Marki için açıldığındaysa gölgelerin yerini bir meşalenin ışığı aldı.

"Beklediğim Mösyö Charles, İngiltere'den geldi mi?"

"Hayır Monsenyör, gelmediler daha."

IX
Gorgo'nun Başı[23]

Mösyö Marki'nin Şatosu çok heybetli bir binaydı, önünde geniş bir taş avlu uzanıyordu ve iki tane döner taş merdiven ana kapının önündeki taş terasta buluşuyordu. Bütünüyle taştandı her şey, taştan tırabzanlar, taştan ayaklı vazolar ve çiçekler ve her yanda taştan büstler, taştan aslan kafaları vardı. İki yüz yıl önce burası yapıldığında bir Gorgo etrafa bakış fırlatmıştı sanki.

Mösyö Marki, arabasından inerek meşaleler eşliğinde, geniş ve alçak taş merdivenleri çıktı; meşalenin ışığı karanlığı delince ağaçların arasındaki ahırın tepesine tünemiş olan baykuşun yüksek sesli sitemi duyuldu. Bunun dışında her şey o kadar sessizdi ki merdivenlerdeki meşale ile ana kapıda asılı olan diğer meşale açık havada değil de kapalı bir odada yanıyordu sanki. Taş havuzun içindeki fıskiye ile baykuşun sesi dışında çıt çıkmıyordu; çünkü gecenin her saat başı nefesini tuttuktan sonra derin bir iç çektiği ve sonra gene nefesini tuttuğu karanlık gecelerden biriydi bu.

Büyük kapı arkasından çat diye kapanınca Mösyö Marki domuz avlamada kullandığı bazı eski mızrakların, kılıçların ve av bıçaklarının olduğu zalim bir holden geçti; çeşitli binici asaları ve kamçıların etkisiyle giderek zalimleşiyordu burası, kim bilir merhametli Ölüm'e kavuşmuş kaç köylü, efendisi kızdığında bunların ağırlığını sırtında hissetmişti.

Mösyö Marki, zifiri karanlık olan daha geniş odalara uğramadan, meşale taşıyan uşağının peşinden merdivenleri çıkarak, koridordaki bir kapının önüne geldi. Bu kapıdan üç odalı kendi özel dairesine geçiliyordu; bir yatak odası ve iki oda vardı burada. Yüksek kubbeli, halisiz güzel zeminler, kış aylarında odunları yakmak için kullanılan şömine tabanının üzerindeki ocak ayakları ve her türlü lüks, bu lüks çağında ve diyarında yaşayan bir markiye yakışır tarzdaydı. Hükümdarlığı hiç bitmeyecek sanılan soyun sondan bir önceki ferdinin –on dördüncü Louis'nin– üslubu bütün o zengin mobilyalarda kendini gösteriyordu; ama bunlar aynı zamanda Fransa tarihinin eski sayfalarında görülen resimlerdeki eşyalarla çeşitlendirilmişti.

Üçüncü odada iki kişilik bir sofra hazırlanmıştı; şatonun şamdan külahlarını andıran dört kulesinden birindeki yuvarlak bir odaydı burası. Küçüktü ama mağrur bir havası vardı odanın, pencereleri ardına kadar açık, ahşap panjurlar kapalıydı, bu kadar karanlık gecede yalnızca ince siyah çizgilerle taş renkli geniş çizgiler görünüyordu.

"Yeğenim," dedi Marki, sofra hazırlığına bakarak; "dediklerine göre gelmemiş daha."

Gelmemişti daha; aslında onun Monsenyör'le geleceğini sanıyorlardı.

"Ah! Bu gece gelmesi pek mümkün değil o zaman; yine de sofra böyle kalsın. On beş dakika içinde hazır olurum."

Monsenyör on beş dakika içinde hazırdı, bu görkemli ve şık sofraya tek başına oturdu. Sandalyesi pencerenin karşısındaydı, tam çorbasını bitirmiş, Bordeaux şarabını dudaklarına götürüyordu ki kadehi sofraya bıraktı.

"O neydi?" diye sordu sakin bir tavırla, dikkatini siyah ve taş rengi yatay çizgilere vererek.

"Efendim Monsenyör? Neyi sordunuz?"

"Panjurların arkasından bir ses geldi. Panjurları açın."

Panjurlar açıldı.

"Ne var orada?"

"Hiçbir şey yok Monsenyör. Yalnızca ağaçlar ve karanlık."

Bunu söyleyen uşak panjurları ardına kadar açmış ve önünde uzanan engin karanlığa bakmıştı, sonra içeri çekilip kendisine verilecek emirleri bekledi.

"İyi tamam," dedi soğukkanlı efendi. "Panjurları kapat gene o zaman."

Panjurlar tekrar kapatıldı ve Marki yemeğine devam etti. Tam yemeğin yansına gelmişti ki, tekerlek seslerini duyunca elindeki kadehi tekrar

bıraktı. Sesler hızla yaklaşmış, şatonun önünde durmuştu.

"Kim gelmiş sor bakalım."

Gelen Monsenyör'ün yeğeniydi. Öğleden sonra yolda Monsenyör'ün biraz gerisindeydi. Aradaki mesafeyi hızlı kapamış olsa da Monsenyör'ü yakalamaya yetmemişti. Posta merkezlerinde Monsenyör'ün kendisinden biraz önde gittiğini öğrenmişti.

Kendisine yemeğin hazır olduğu ve sofraya beklendiği söylendi (Monsenyör böyle istemişti). Kısa bir süre sonra sofraya geldi. İngiltere'de onu Charles Darnay olarak bilirlerdi.

Monsenyör onu nazik bir tavırla karşıladı ama el sıkışmadılar.

Sofraya otururken Monsenyör'e, "Paris'ten dün mü ayrıldınız efendim?" diye sordu.

"Evet dün ayrıldım. Ya sen?"

"Ben doğruca geldim."

"Londra'dan mı?"

"Evet."

"Gelmen uzun sürdü," dedi Marki, gülerek.

"Aksine; doğruca geldim."

"Kusuruma bakma! Yolculuğun değil, gelmeye karar vermen uzun sürdü demek istemiştim."

"Beni gelmekten alıkoyan," –yeğen bir an durakladı– "bazı işlerim çıktı."

"Muhakkak," dedi nazik amca.

Uşağın odada bulunduğu süre boyunca aralarında başka konuşma geçmedi. Kahve servisinden sonra yalnız kaldıklarında yeğen, amcanın

güzel bir maskeyi andıran yüzüne ve gözlerinin içine bakarak konuyu açtı.

"Tahmin edebileceğiniz gibi efendim, beni buradan uzaklaştıran meselenin peşine düşmek için geri döndüm. Bu yüzden başıma hiç umulmadık, büyük işler açılmıştı, ama bu kutsal bir amaç ve beni ölüme götürseydi bile bu amaçtan vazgeçmezdim."

"Ölüme götürmek mi?" dedi amca; "Ölümden bahsetmeye ne gerek var şimdi?"

"Eğer bu mesele beni ölümün kıyısına getirseydi," dedi yeğen, "beni kurtarmak için bir şey yapar mıydınız, hiç emin değilim efendim."

Bunun üzerine amcanın burnundaki derin izler ve zalim yüzündeki belirgin ve düz çizgiler meşum bir hal aldı; rahatlatıcı olmaktan çok, aldığı iyi terbiyeyi yansıtan vakur bir el hareketiyle itiraz etti.

"Aslında efendim," diye devam etti yeğen, "bana kalırsa, içinde bulunduğum şüpheli durumu daha da şüpheli kılmak için elinizden geleni yapardınız.."

"Yok yok, hayır," dedi amca tatlılıkla.

Derin bir kuşkuyla Marki'ye göz atıp, "Bizzat siz yapmasanız bile," diye devam etti yeğen, "adamlarınızı araya katar, vicdansızlıkla ne yapıp edip beni durdurursunuz."

"Bak azizim, söylemiştim sana," dedi amca, iki cümle arasında belli belirsiz bir boşluk bıraktı. "Sana çok uzun süre önce söylediğim şeyi hatırla lütfen."

"Hatırlıyorum."

"Teşekkür ederim," dedi Marki, sesi gerçekten çok tatlı çıkıyordu. Sesi bir müzik aletinin sesi gibi dolaştı odada.

"Aslına bakarsınız efendim," diye sözüne devam etti yeğen, "burada, Fransa'da hapishaneye düşmediysem bunun tek sebebi, sizin talihsiz, benimse talihli oluşum."

"Ne demek istediğini pek anlayamadım," diye karşılık verdi amca, kahvesini yudumlarken. "Biraz daha açık konuşur musun?"

"Eğer Saray'la aranız açılmasaydı ve bu leke bunca yıldır üzerinize bulaşmamış olsaydı, kralın imzasını taşıyan bir mektupla beni bir zindana attırmanız işten bile değildi."

"Mümkündür," dedi amca, büyük bir soğukkanlılıkla. "Ailenin şerefi için sana böyle bir rahatsızlık verebilirdim'. Kusura bakma lütfen!"

"Benim keyfim yerindeydi ama iki gün önceki Resepsiyon, her zamanki gibi pek sıkıcıydı," dedi yeğen.

"Ben olsam keyfim yerinde demezdim azizim," diye karşılık verdi amca, müthiş bir kibarlıkla; "Bundan o kadar emin olma. Yalnızlığın getirdiği avantajlarla çevrili iyi bir itibar şansı, kendi başına yaptıklarından çok daha fazla etkileyebilir kaderini. Ne var ki bu konuyu tartışmanın faydası yok. Senin de söylediğin gibi işler benim aleyhime. Durumu düzeltmeye yarayan bu küçük girişimler, ailelerin güç ve şerefine katkıda bulunan zarif yardımlar, seni böylesine rahatsız eden bu minik lütuflar şimdi sadece çıkar sağlamak ve sırnaşıklıkla elde ediliyor. Bunların peşinde olan birçok insan var ama (nispeten) pek azına nasip oluyor! Eskiden böyle değildi ama Fransa bu meselelerde çok kötüye gitti. Bizden hemen önceki nesiller çevredeki bu haddini bilmezlerin yaşamalarına ve ölmelerine karar verme haklarını ellerinde tutarlardı. Bu odadan asılmaya götürülen pek çok köpek oldu; yan odada (yatak odamda], bir adamın kızıyla ilgili sarf ettiği küçük düşürücü laflardan dolayı hançerlendiğini biliyoruz, evet kızıyla. Pek çok imtiyazı kaybettik; geçerli olan yeni bir felsefe var artık ve bugünlerde bu durum hakkında bir iddiada bulunmak başımıza ciddi sorunlar açabilir (açar demek fazla olur, bu yüzden açabilir diyorum]. Durum kötü, çok kötü!"

Marki bir parça enfiye çekerek başını iki yana salladı; kendisinin hâlâ içinde bulunduğu ülkedeki bu yeni oluşumdan olabildiğince zarif bir umutsuzluk içindeydi.

"Eski zamanlardan günümüze tavrımızı öyle bir ortaya koyduk ki," dedi yeğen üzgün bir sesle, "tüm Fransa'da bizimkinden daha çok nefret edilen bir aile yoktur."

"Bir de olaya şöyle bakalım," dedi amca. "Yüksek tabakadan nefret etmek, aşağı tabakanın istemsizce gösterdiği bir çeşit hürmettir"

Yeğen, "Şu topraklarda," diye önceki ses tonuyla devam etti, "insanların bize duyacağı hayırsız hürmet sadece ve sadece korkudan ve esaretten kaynaklanır"

"Ailemizin büyüklüğüne yakışır bir iltifattır bu," dedi Marki, "ve bu büyüklüğü bir şekilde korumuşuz demek ki. Öyle değil mi?" Sonra bir parça daha enfiye çekerek kaygısızca bacak bacak üstüne attı.

Ama yeğeni dirseklerini masaya dayayıp düşünceli bir şekilde elleriyle yüzünü kapatınca hoş maske, sahibinin takındığı umursamaz ifadeden çok daha güçlü bir keskinlik, nezaket ve yakınlık karışımı bir duyguyla yan yan ona baktı.

"Kalıcı olan tek felsefe baskıdır. Korku ve esaretten kaynaklanan bu hayırsız hürmet var ya azizim," dedi Marki ve tavana baktı, "başımız şu çatının altında olduğu sürece köpeklerin kamçıya itaat etmesini sağlar"

Bu süre Marki'nin sandığı kadar uzun olmayabilirdi. Eğer o gece kendisine, bu şatonun birkaç sene sonraki, hatta birkaç sene gibi geçecek elli sene sonraki halinin bir resmi gösterilse, yanıp kül olmuş, talan edilmiş bu feci harabenin kendisine ait olduğuna inanamazdı. O pek övündüğü çatıya gelince, bunun da tepesini bambaşka bir şekilde örttüğünü görebilirdi –sonsuza dek gözlerinden ateş fışkıran insanlar ve namlularından kurşunların yayıldığı yüz binlerce tüfekle.

"Bu arada," dedi Marki, "eğer sen yapmayacaksan ailenin şerefini ve huzurunu ben koruyacağım. Ama sen şimdi çok yorulmuşsundur. Bu geceki konuşmamıza son verelim mi?"

"Bir dakika daha."

"İstersen bir saat daha konuşuruz."

"Efendim," dedi yeğen, "biz bir yanlış yaptık ve şimdi de o yanlışın meyvelerini topluyoruz."

"Biz bir yanlış mı yaptık?" diye tekrar etti Marki, sorgulayıcı bir tebessüm eşliğinde ve önce yeğenine sonra da kendini nazikçe işaret etti.

"Bizim ailemiz; şerefli ailemiz, her ikimize de bambaşka şeyler ifade ediyor demek. Babamın zamanında bile bir dolu yanlış yaptık, zevklerimizle aramıza giren bir dolu insana zarar verdik. Ama ben neden babamın zamanından bahsediyorum ki, senin de zamanın değil mi? Babamı ikiz kardeşinden, müşterek mirasçısından, halefinden ayırt etmek mümkün müdür?"

"Ölüm bunu yaptı zaten!" dedi Marki.

"Ve beni bu korkunç sistemin içinde bıraktı," diye cevapladı yeğen, "sorumluluğu üzerimde ama ben güçsüzüm; sevgili annemin dudaklarından dökülen son arzuyu yerine getirmeye ve onun gözlerindeki son bakışa riayet etmeye çalışıyorum, benden merhamet etmemi ve yanlışları düzeltmemi rica eder gibiydi, ama ben şimdi boş yere destek ve güç aramanın verdiği bir ıstırap içindeyim."

"Eğer bunları burada arıyorsan yeğenim," dedi Marki, işaret parmağıyla yeğeninin göğsüne dokunarak –şimdi şöminenin yanında duruyorlardı– "sonsuza dek bekleyeceğinden emin olabilirsin."

Marki dikildiği yerde, elinde enfiye kutusuyla yeğenine sessizce bakarken temiz beyaz yüzündeki her bir çizgi zalimce, kurnazca ve hemen hemen aynı şekilde derinleşmişti.

Bir kez daha işaret parmağıyla yeğeninin göğsüne dokundu, sanki parmağı onun bedenine incelikli ve usta bir çizik atan küçük bir kılıcın keskin ucuydu ve şöyle dedi: "Azizim, içinde bulunduğum bu sistemi son nefesimi verene kadar devam ettireceğim ben.'"

Bunu söyledikten sonra enfiyesinden son bir büyük tutam daha çekerek kutusunu cebine koydu.

Ardından, masadaki küçük çıngırağı çaldıktan sonra ekledi, "Mantıklı olup çizilmiş kaderini kabul etmek en iyisi. Ancak görüyorum ki siz bunu yitirmişsiniz Mösyö Charles."

"Bütün bu mal mülk ve Fransa yitik benim için," dedi yeğen üzgün, "Hepsinden vazgeçtim."

"Bunlar senin mi ki? Fransa olabilir tamam ama bu mal, mülk? Konuşmak bile gereksiz belki, ama senin olduğunu mu düşünüyorsun?"

"Böyle bir iddiada bulunmak istememiştim. Ama sizden bana geçerse, bunu yarın..."

"Böyle bir şeyin mümkün olmayacağını umut ederim."

"Peki ya yirmi sene sonra..."

"Ah beni ne kadar da onurlandırdın," dedi Marki; "gene de bu varsayımın doğru olmasını tercih ederim."

"Hepsinden vazgeçerek başka bir şekilde ve başka bir yerde yaşarım. Bırakmak o kadar da zor değil. Bunca sefalet ve yıkıntının içinde ne anlamı var ki bunların?"

"Hah!" dedi Marki lüks içindeki odaya göz gezdirerek.

"Göze hoş görünüyor burası ama bir bütün olarak bakıldığında, bu gökkubbenin altında, gün ışığında israfın, kötü yönetimin, zorbalığın, borcun, ipoteğin, zulmün, açlığın, çıplaklığın ve acının üst üste yığıldığı bir kule aslında."

"Hah!" dedi Marki gene, halinden hoşnut bir tavırla.

"Eğer bir gün benim olursa buralar, bunları çöküşe sürükleyen ağırlığın altından (böyle bir şey mümkünse) yavaş yavaş özgürleştirecek becerikli ellere teslim ederim, böylelikle burayı terk edemeyen ve uzun süredir tahammüllerinin son noktasında olan insanlar, daha doğrusu onlardan sonraki nesiller, daha az acı çekerler, ama burası bana göre değil. Burada ve bütün bu topraklar üzerinde bir uğursuzluk var."

"Ya sen?" diye sordu amca. "Merakımı bağışla ama niyetin bu yeni felsefeye göre yaşamak mı?"

"Diğer yurttaşlarımın, soylu olanlarının bile, yaşamlarını sürdürmek için bir gün yapmak zorunda kalacakları şeyi yapacağım –çalışacağım."

"İngiltere'de mi mesela?"

"Evet. Aile şerefimize orada benden bir zarar gelmez efendim. Bu adı başka hiçbir yerde taşımayacağımdan dolayı diğer ülkelerde de bir sorun olmaz."

Çıngırağın çalmasıyla birlikte bitişikteki yatak odasının ışıkları yandı. Odanın parlak ışıkları konuştukları yere kadar geliyordu. Marki o yana baktı ve uşağının uzaklaşan ayak seslerini dinledi.

Ardından soğuk yüzünü bir tebessüm eşliğinde yeğenine çevirerek, "İngiltere sana çok cazip geliyor, orada işler yolunda gitti tabii," dedi.

"Söylediğim gibi, işlerin yolunda gitmesi konusunda size müteşekkirim efendim. Bunun dışında orası benim için bir Sığınak."

"Dediklerine göre, yani kibirli İngilizlere göre, pek çok insan için bir Sığınakmış orası. Oraya sığınan başka bir vatandaş tanıyor musun? Bir doktor falan?"

"Evet."

"Kızı var mı?"

"Var."

"Var demek," dedi Marki. "Sen çok yoruldun artık. Hadi iyi geceler!"

En zarif haliyle başını eğerek selam verdiği sırada Marki'nin gülümseyen yüzünde esrarengiz bir ifade vardı ve bu da sözlerine, yeğeninin gözünden ve kulağından kaçmayan gizemli bir hava katmıştı. Üstelik, ince ve düz birer çizgi halindeki gözleriyle ince ve düz dudakları ve burnundaki iz, şeytani bir hoşluk taşıyan bir istihza eşliğinde kıvrılmıştı.

"Var demek," diye tekrar etti Marki. "Kızı olan bir Doktor. Evet. Yeni felsefeni başlatan bu demek! Çok yorulmuşsundur. Hadi iyi geceler!"

Amcanın yüzünü sorgulamak şatonun bahçesindeki taş yüzleri sorgulamaktan zordu. Yeğen kapıdan çıkarken boş yere Marki'ye baktı.

"İyi geceler!" dedi amca. "Yarın sabah tekrar görüşeceğimiz için memnunum. Dinlen şimdi! Yeğenim olacak beyefendiye ışık tutun da odasına gitsin! –ve yeğenim olacak şu beyefendiyi becerebilirseniz yakın hatta," diye kendi kendine söylendikten sonra küçük çıngırağı tekrar çalarak uşağı kendi odasına çağırdı.

Uşak gelip gitmişti, Mösyö Marki o sıcak durgun gecede, üzerinde bol geceliği, kendisini yavaş yavaş uykuya hazırlamak için odasında bir o yana bir bu yana dolanıp duruyordu. Odanın içinde yürürken ayağındaki yumuşak terlikleri hiç ses çıkarmıyor, zarif bir kaplan gibi hareket ediyordu –arlanmaz uslanmaz büyülü bir markiyi andırıyordu, masallardaki gibi, sürekli biçim değiştirerek ya kaplana dönüşüyor ya da kaplandan dönüşüyordu.

O gün yaptığı yolculuktan aklına düşen bölük pörçük bir dolu görüntü eşliğinde bir uçtan diğer uca şatafatlı yatak odasında ilerledi; günbatımında zar zor tepeyi tırmanışları, güneşin batışı, tepeden inişleri, değirmen, uçurumun tepesindeki hapishane, vadideki köy, çeşme başındaki köylüler ve mavi şapkasıyla arabanın altındaki zinciri gösteren yol işçisi. O çeşme Paris'teki çeşmeyi, basamakta yatan küçük yığını, onun başına toplaşmış olan kadınları ve kollarını havaya kaldırarak "Öldü!" diye haykıran uzun boylu adamı çağrıştırıyordu.

"Oh serinledim biraz," dedi Mösyö Marki, "yatabilirim artık."

Sadece büyük şöminenin tepesinde yanan lambayı yanık bırakarak yatağı saran ince cibinliği örttü ve uykuya dalarken gecenin derin bir iç çekişle sessizliği böldüğünü işitti.

Üç yoğun saat boyunca binanın dış duvarlarındaki taş yüzler kara geceye kör gözlerle baktılar; üç yoğun saat boyunca ahırlardaki atlar kişnedi, köpekler havladı ve baykuş, şairlerin tasvirlerindeki geleneksel sese hiç de benzemeyen sesler çıkararak öttü. Ama zaten bu tür yaratıkların beklenmedik şekilde davranmaları adettendir.

Üç yoğun saat boyunca şatodaki taştan aslan ve insan suratları geceye kör gözlerle baktılar. Ölü karanlık her yanı kaplamıştı, ölü karanlık kendi sükûnetini, yolların sessiz tozuna katmıştı. Ölülerin gömüldüğü yer öyle daralmıştı ki üstü cılız otlarla kaplı tümsekler birbirinden ayırt edilemiyordu artık; Haç'ın üzerindeki figür kim bilir hangi sebeple, birileri tarafından indirilmişti. Köyde, vergi toplayıcıları ve mükellefler derin bir uykuya dalmıştı. Muhtemelen rüyalarında, açlık çekenlerin sıkça başına geldiği gibi, bir ziyafet sofrası görüyorlardı ya da tarlalara sürülen kölelerin ve öküzlerin görebileceği türde rahatı ve huzuru; bu sayede yörenin sıska sakinleri mışıl mışıl uyurken karınlarını doyurup özgürlüklerine kavuşuyorlardı.

Köydeki çeşme, üç yoğun saat boyunca, kimse görmeden, kimse duymadan aktı, keza şatodaki çeşme de kimse görmeden ve duymadan damladı –her ikisi de Zaman pınarında akan dakikalar gibi eriyip gitti. Derken doğan günle birlikte ikisinin de gri suları hayalet gibi belirmeye başladı ve şatodaki taş yüzlerin gözleri açıldı.

Yavaş yavaş aydınlandı etraf ve nihayet güneş, kıpırtısız ağaçların tepelerine dokunup ışıklarını tepeden aşağı yağdırdı. Kızıllıkta, şatonun çeşmesinin suyu kan rengine bürünmüş, taş yüzlerse kıpkırmızı olmuştu. Kuşlar yüksek sesle neşeli şarkılar söylüyorlardı ve Mösyö Marki'nin yatak odasının büyük penceresinin hava koşullarından yıpranmış pervazında küçük bir kuş vargücüyle en tatlı şarkısını söylüyordu. En yakınındaki taş yüz, ağzı kocaman açık, şaşkınlık içinde bakıyordu sanki ona, dehşete kapılmış gibiydi.

Güneş tam tepedeydi şimdi ve köy hareketlenmişti. Pencerelerin kanatları açıldı, köhne kapıların sürgüleri çekildi ve insanlar sabahın o taze ve ferah –ama soğuk– havasında titreye titreye ortalığa döküldüler. Derken köylünün nadiren hafifleyen o çileli koşuşturması başladı. Kimileri çeşmeye; kimileri tarlaya koştu; bir yanda kadınlı erkekli bir grup toprağı kazıp bellemeye; öte yanda başka bir kadınlı erkekli grup perişan haldeki hayvanlara bakmaya ve bir deri bir kemik kalmış inekleri yol kenarında bulabildikleri çayırlarda otlatmaya çıkarmak için koştu. Birkaç kişi kilisede, Haç'ın önünde diz çökmüş, dua ediyor, dışarıdaki inekler ise ayaklarının dibinde kahvaltılık ot arıyordu.

Şato kendi asaletine uygun olarak daha geç ama aşama aşama ve kendinden emin bir şekilde uyandı. İlk önce ayrı bir kısımda duran ve domuz avında kullanılan mızrak ve bıçaklar kızardılar; sonra da sabah güneşinin altında keskin keskin parladılar; peşinden kapılar ve pencereler ardına kadar açıldı ve ahırlarındaki atlar başlarını kapıya çevirip içeri akan ışığa ve temiz havaya baktılar, yapraklar demir parmaklıklı kapılarda ışıldayıp hışırdadı, köpekler bağlı oldukları zincirleri hızla çekerek serbest kalmak için sabırsızca sıçradılar.

Bütün bu önemsiz olaylar gündelik hayatın bir parçasıydı ve her sabah yinelenirdi. Ama ne şatonun koca çanının çalışı, ne merdivenlerdeki koşuşturma, ne terastaki telaşlı insanlar, ne etraftan yükselen ayak sesleri, ne de atların alelacele eyerlenip sürülmesi her zamanki işlerden sayılırdı elbette.

Bu telaşı, köyün ötesindeki tepede, içinde bir karganın bile gagalamaya tenezzül etmeyeceği yiyeceğinin (pek fazla bir şey yoktu) olduğu bohçasını bir taş yığınının üzerine koymuş, şimdiden işe koyulmuş olan kır saçlı yol işçisine hangi rüzgâr iletmişti acaba? Kuşlar şans tohumlarını ekerlerken bir parçasını da onun üzerine mi düşürmüşlerdi yoksa? Neden olduğu bilinmez, yol işçisi o bunaltıcı sabahta, sanki hayatı söz konusuymuş gibi, tepeden aşağıya dizine kadar toza toprağa bulanmış bir halde, hiç durmaksızın çeşmeye kadar koştu.

Bütün köy halkı çeşmenin başına toplaşmış, canlan sıkkın bir halde dikilmiş, fısır fısır konuşuyorlardı ama ciddi bir merak ve şaşkınlığın haricinde hiçbir duygu yoktu yüzlerinde. Otlatmaya götürülmüş olan inekler alelacele getirilerek bağlanabilecekleri neresi varsa oraya bağlanmış, ya bön bön etrafa bakıyorlar ya da yere çökmüş geviş getiriyorlardı ama yarıda kesilen gezintilerinden topladıklarının içinde çektikleri bu sıkıntıya değecek hiçbir şey yoktu ağızlarında. Şatodan bazı kişiler ve posta merkezindekilerin bir kısmı ve bütün vergi toplayıcıları az çok silahlanmış, küçük sokağın diğer tarafında toplaşmış amaçsızca bekliyorlardı, bu durum hayli endişe vericiydi. Yol işçisi, elli kişilik bir grubun içine dalmıştı bile ve mavi şapkasıyla göğsüne vuruyordu. Tüm bunlar neye delalet ediyordu? Dahası Mösyö Gabelle'in atın üstündeki bir uşak tarafından hızlıca çekilmesi ve söz konusu kişinin, Alman Lenore baladının[24] yeni bir

uyarlaması gibi, (atın fazlasıyla yüklü olmasına rağmen) dörtnala götürülmesi neye delalet ediyordu?

Tüm bunlar şatodaki onca taş yüze bir tanesinin daha eklendiğine delaletti.

Gorgo geceleyin binaya yeniden bakmış ve eksik olan taş yüzün yerine bir tane eklemişti; binanın yaklaşık iki yüz yıldır beklediği taş yüzdü bu.

Bu yüz Mösyö Marki'nin yastığında yatıyordu şimdi. Ani bir şaşkınlık ve kızgınlığın ardından taş kesilmiş güzel bir maske gibiydi. Bu taş figürün kalbine saplanmış bir bıçak vardı. Kabzasına, üstüne şu sözlerin karalandığı bir kağıt sarılmıştı:

> Şunu hemen mezarına götürün!
>
> Bunu yazan Jacques

X
İki Söz

Aradan on iki ay kadar bir süre geçmişti ve Mr. Charles Darnay, Fransız Edebiyatı konusunda uzman bir Fransızca öğretmeni olarak İngiltere'ye yerleşmişti. Bu çağda olsa Profesör olurdu; o çağda ise özel hocaydı. Dünyanın dört bir yanında konuşulan canlı bir dili öğrenmeye vakti ve ilgisi olan genç beylerle çalışıyordu ve bu konudaki bilgi ve beğeniler için zevkler geliştirmişti. Aynca, güzel yazılar yazıp bunları güzel bir şekilde İngilizceye çevirebiliyordu. O zamanlar bu işin uzmanlarını bulmak hiç de kolay değildi; eskinin Prensleri ve geleceğin Kralları bile Öğretmen sınıfına dâhil değildi ve hiçbir zavallı soylu Tellson'un defterlerinden aşçı ya da marangoz olmak için çıkmamıştı. Genç Mr. Darnay, becerileriyle öğrencilerine hem keyifli zaman geçirten hem de faydalı şeyler öğreten bir öğretmen, çevirilere de kelime bilgisinin ötesinde pek çok şey katan titiz bir çevirmen olarak kısa sürede isim yapıp ilgi gördü. Ülkenin içinde bulunduğu şartlardan dolayı ve giderek büyüyen ilgi sayesinde birçok kişi tarafından tanındı. Böylece, büyük azmi ve bitmek bilmeyen çabalarıyla refaha ulaşmış oldu.

Önceden, Londra'da ne alün kaldırımlarda yürümeyi ne de gül yapraklarıyla kaplı yataklarda yatmayı ummuştu; gözü bu kadar yükseklerde olsaydı bu kadar başarılı olamazdı zaten. Bir iş yapmak istemişti ve bunu bulmuş, yapmış, hatta bu işi yapanların içinde en iyisi olmuştu. Esas zenginlik buydu.

Zamanının belirli bir bölümünü Cambridge'de geçiriyordu ve burada, öğrencileriyle çalışmalarında, gümrükten Yunan ve Latin dillerini geçirmek yerine, Avrupa dillerinin kaçak ticaretini yapan ve bundan dolayı hoşgörülen bir tür kaçakçı gibiydi. Zamanının geri kalan kısmını ise Londra'da geçiriyordu.

Dünya üzerindeki erkekler, cennette hep yaz mevsiminin yaşandığı günlerden, günümüzün günahkâr diyarlarındaki kış günlerine kadar daima

aynı yolda –Charles Darnay'in yolunda– bir kadının aşkına uzanan yolda ilerlemişlerdir.

Hayatının tehlikede olduğu o saatten beri Lucie Manette'i seviyordu. Kendisi için kazılmış olan mezarın kıyısında onunla karşılaşana dek, Lucie'nin sesi kadar tatlı ve hoş bir ses duymamış, onun yüzü kadar sevecen ve güzel bir yüze rastlamamıştı Charles. Ama bu konuda daha hiçbir şey söylememişti ona; kabaran suların ve upuzun tozlu yolların çok ötesindeki o ıssız –bir hayalin içindeki sise dönmüş olan– o taş şatoda işlenen cinayetin üzerinden bir yıl geçmiş ama Charles Darnay hislerini ortaya koyacak tek kelime söylememişti Lucie Manette'e.

Belli sebepleri vardı bunun, kendisi de gayet iyi biliyordu. Gene bir yaz günü, Londra'da, geç vakitte okuldaki işinden dönüşte, düşüncelerini Doktor Manette'e açma fırsatı yakalarım ümidiyle Soho'daki sessiz köşeye döndü. Bir yaz akşamıydı ve Lucie'nin Miss Pross'la dışarı çıktığını biliyordu.

Doktor'u bir pencerenin önündeki koltukta kitap okurken buldu. Acı dolu eski günlerinde ona destek olan ve bu acıların keskinliğini artıran gücünü yavaş yavaş kazanıyordu tekrar. Düzgün kararlar alabilen, bunları uygulayacak azme ve güce sahip son derece enerjik bir adamdı artık. Yeniden elde ettiği diğer becerilerinde ilk başta yaşadığı zorluklar gibi, geri gelen bu enerjinin de dengesini ve düzenini bozduğu oluyordu bazen ama öyle fazla rahatsız edici bir durum değildi bu ve sıklığı da her geçen gün azalıyordu.

Çok çalışıyor, az uyuyor, onca yorgunluğun üstesinden kolayca geliyor ve tüm bunlardan büyük mutluluk duyuyordu. Şimdi Charles Darnay'in odaya girdiğini görünce okuduğu kitabı bir kenara bırakarak elini uzattı.

"Charles Darnay! Sizi gördüğüme sevindim. Üç-dört gündür gelmenizi bekliyorduk. Dün Mr. Stryver ve Sydney Carton buradaydı, ikisi de daha önce geleceğinizi düşünmüş."

"İlgilendikleri için minnettarım," diye cevap verdi, biraz soğuk bir tavırla ama bu soğukluk Doktor'a değil, onlaraydı. "Miss Manette..."

"İyi," dedi Doktor kısaca; "gelişiniz hepimizi sevindirecek. Evle ilgili bir takım işler yüzünden dışarı çıkmıştı, az sonra gelir ama."

"Doktor Manette, kızınızın evde olmadığını biliyordum. Sizinle konuşabilmek için onun evde olmadığı bir anı kolladım."

Mutlak bir sessizlik oldu.

"Peki?" dedi Doktor bariz bir gerginlikle. "Bir sandalye çekin de konuşalım."

Charles sandalyeyi çekti hemen: ama konuşmaya başlamak o kadar kolay değildi.

"Doktor Manette, şu bir buçuk yıldır," diye söze başladı az sonra, "sizlerden gördüğüm yakınlık beni çok mutlu etti, bu yüzden az sonra değineceğim konunun aramızdaki..."

Doktor onu durdurmak için elini uzatınca Charles sustu hemen. Elini bir süre öyle tuttuktan sonra geri çekerken konuştu:

"Konu Lucie mi?"

"Evet."

"Onunla ilgili konuşmak benim için her zaman zor. Birinin bu ses tonuyla ondan bahsettiğini duymak ise daha zor Charles Darnay."

Darnay, "Bu ses tonu büyük bir hayranlık, içten bir hürmet ve derin bir sevgi barındırıyor Doktor Manette!" dedi saygıyla.

Lucie'nin babası karşılık vermeden evvel gene mutlak bir sessizlik oldu.

"İnanıyorum. Dürüstlüğünüzden eminim; inanıyorum size."

Doktor'un gerginliği ve bu gerginliğin bu meseleyi konuşmaya gönülsüz oluşundan kaynaklandığı o kadar belliydi ki Charles Darnay tereddüde düştü.

"Devam edeyim mi efendim?"

Bir sessizlik daha.

"Buyrun, devam edin."

"Bunları ne kadar içtenlikle söylediğimi, hislerimin ne kadar içten olduğunu, kalbimdeki gizi ve bu kalpten taşan ümitleri, korkuları ve heyecanları bilmeseniz de söyleyeceklerimi tahmin edebilirsiniz. Sevgili Doktor Manette, kızınızı tüm kalbimle, içtenlikle, hiçbir karşılık beklemeden ve büyük bir bağlılıkla seviyorum. Eğer dünyada aşk varsa, bu benim kızınıza duyduğum histir. Siz de sevmişsiniz bir zamanlar; izin verin yaşadığınız aşk hislerime tercüman olsun!"

Doktor başı diğer tarafa dönük, gözleri yere çevrilmiş bir halde oturuyordu. Charles Darnay'in söylediği son sözleri işitir'işitmez gene elini uzatarak haykırdı:

"Lütfen beyefendi! Böyle söylemeyin! Rica ederim o konudan bahsetmeyin!"

Doktor'un haykırışında öyle büyük bir acı vardı ki sustuğunda bile Charles Darnay'in kulakları uzun süre çınladı. Uzattığı eli oynatırken Darnay'e susması için yalvarır gibiydi. Charles durumu idrak edip bir süre sessiz kaldı.

Birkaç dakika sonra, "Bağışlayın beni," dedi Doktor yumuşak bir sesle. "Lucie'yi sevdiğinizden şüphem yok; bu yüzden rahat olabilirsiniz."

Doktor, sandalyesinde Darnay'e döndü, ama hâlâ onun yüzüne bakmıyor, gözlerini yerden kaldırmıyordu. Çenesi ellerine düşmüş, beyaz saçları yüzünü gölgeliyordu.

"Lucie ile konuştunuz mu?"

"Hayır."

"Peki yazdınız mı ona?"

"Hayır, hiç."

"Bu özveriyi babasını düşünerek sergilediğinizi görmemek haksızlık olur. Babası olarak size teşekkür ederim."

Elini uzattı, ama gözlerini hâlâ kaçırıyordu.

"Biliyorum," dedi Darnay saygılı bir şekilde, "uzun süredir sizlerle vakit geçirmiş biri olarak Miss Manette ile aranızdaki sevginin ne kadar özel, ne kadar dokunaklı olduğunu nasıl bilmem Doktor Manette? Bu sevgi öyle şartlarda gelişti ki, başka baba kız arasındaki düşkünlük sizinkinin yanında hiç kalır. Sizi seven ve size karşı sorumluluk duyan bu kadının kalbinde aynı zamanda bebekliğinden kalma bir aşk ve güven taşıdığını biliyorum Doktor Manette –nasıl bilmem bunu? Geçmişte annesiz babasız büyümesinin, şimdi de, mizacının ve sizden ayrı olduğu yılların getirdiği özlemin ve bağlılığın etkisiyle, büyük bir vefa ve coşku ile kendini size adadığını biliyorum tabii ki. Gayet iyi biliyorum ki, öbür dünyada ona yeniden kavuşacak olsanız karşınıza çıkacak olan şu anki halinden daha kutsal olmayacaktır. Size sarıldığında, boynunuza dolananın aynı anda bir bebeğin, bir genç kızın ve bir annenin elleri olduğunu biliyorum. Yine biliyorum ki, sizi severken annesinin kendi yaşındaki halini de görüp seviyor, sizin benim yaşımdaki halinizi görüp seviyor, annesini kırık bir kalple, sizi o korkunç davanızla ve bundan mutlu bir şekilde yaşama dönüşünüzle seviyor. Bunu, bu eve adım attığım ilk günden beri her an görüyorum."

Lucie'nin babası yüzü yere dönük sessizce oturdu. Soluk alıp verişi biraz hızlanmıştı, ama diğer bütün heyecan belirtilerini bastırmıştı.

"Sevgili Doktor Manette, bu durumu bildiğimden, daima kızınızın ve sizin üzerinizdeki bu kutsal ışığı gördüğümden, insanın kendini tutabileceği ölçülerde tuttum kendimi hep. Ona olan sevgimle –benim sevgimle bile– aranıza girersem, sizin yaşadıklarınıza onlar kadar iyi olmayan bir şey katacağımı hissettim, hâlâ da hissediyorum. Ama onu seviyorum. Tanrı şahidimdir ki seviyorum!"

Doktor, kederli bir sesle "İnanıyorum size," diye karşılık verdi. "Daha önce düşünmüştüm zaten bunları. İnanıyorum size."

"Ama sanmayın ki," dedi Darnay, Doktor'un kederli sesindeki sitemi duyunca, "bir gün kader bana gülüp de, kızınızla evlenme mutluluğuna erişirsem sizi birbirinizden ayıracağım. Şimdi söylediklerim o zaman da geçerli olacaktır. Böyle bir alçaklık mümkün olmasa da bunu biliyorum. Gene de aklımın bir köşesinde ve kalbimde saklı duran ve yıllar sonra ortaya çıkabilecek böyle bir ihtimal olsaydı –mümkün değil, ama olsaydı– şimdi bu şerefli eli sıkamazdım."

Konuşurken elini Doktor'un elinin üzerine koymuştu.

"Hayır, sevgili Doktor Manette. Sizin gibi Fransa'dan gönüllü olarak sürüldüm; sizin gibi oranın çılgınlıklarından, baskılarından ve ıstıraplarından kaçhm; tıpkı sizin gibi kendi çabalarımla oradan uzakta hayatta kalmaya çalışıyorum ve beni mutlu günlerin beklediğine inanıyorum; tek isteğim sizin kaderinizi, hayatınızı ve evinizi paylaşmak ve size ölene dek hürmet etmek. Amacım, hem çocuğunuz, hem arkadaşınız hem de can yoldaşınız olan Lucie'yi sahip olduğu ayrıcalıklardan ayırmak değil, ona destek olmak ve mümkünse onu size daha da çok bağlamak."

Darnay'in eli hâlâ Lucie'nin babasının elinin üzerindeydi. Doktor bir an, soğuk olmayan biı: şekilde bu dokunuşa karşılık verdiyse de, hemen ellerini sandalyesinin kollarına koydu ve konuşmalarının başından beri ilk kez Darnay'in yüzüne baktı. İçindeki çatışma yüzüne olduğu gibi yansımıştı; yoğun bir kuşku ve korku taşıyan ender bir ifade vardı yüzünde.

"Öyle hisli ve mertçe konuşuyorsunuz ki Charles Darnay, sana bütün kalbimle teşekkür ediyorum ve ben de şimdi kalbimi bütünüyle –ya da büyük bir kısmını diyelim– açacağım size. Lucie'nin de sizi sevdiğini düşündürecek bir şey oldu mu?"

"Hayır. Hiç yok."

"Acaba bana açılmanızın asıl sebebi bunu anlamak için iznimi almak mıdır?"

"O bile değil. Belki haftalar boyunca böyle bir ümit vermeyecek bana. Ama belki de yarın bu ümidi (doğru ya da yanlış) göreceğim."

"Peki size yol göstermemi istiyor musunuz?"

"Böyle bir şeyi sormak aklımda yoktu efendim. Ama düşününce, uygun görürseniz eğer, fikirlerinizden yararlanmak isterim."

"Benden bir söz vermemi istiyor musunuz?"

"İsterim efendim."

"Ne sözü?"

"Şunu çok iyi anladım ki, siz olmazsanız hiç ümit yok. Anladığım bir şey daha varsa, Miss Manette o masum kalbinde bana şu anda yer verse bile –ama böyle bir şey iddia ettiğimi sanmayın sakın– babasına duyduğu sevginin karşısında fazla tutunamam."

"Peki bunun ne anlama geldiğini de biliyor musunuz?"

"Babasının, taliplerden birini onaylayan bir sözünün onun için her şeyden önemli olacağını biliyorum. Bu yüzden Doktor Manette," dedi Darnay alçakgönüllü ama kararlı bir biçimde, "sizden böyle bir şey istemeyeceğim."

"Bundan eminim. Charles Darnay, sırlar yalnızca büyük uyuşmazlıklardan değil, derin sevgilerden de kaynaklanır; ikincisinde incelikli ve pek narindir bunlar ve çözülmeleri zordur. Bu açıdan, kızım Lucie, benim için bir muammadır; gönlünün kimde olduğuna dair hiçbir fikrim yok."

"Peki efendim, acaba onun-" Darnay gerisini getiremeyince Lucie'nin babası tamamladı.

"Onun başka bir talibi var mı?"

"Evet, sormak istediğim buydu."

Lucie'nin babası cevap vermeden evvel bir süre düşündü.

"Mr. Carton'ı burada görmüştünüz daha önce. Mr. Stryver da ara sıra gelir. Böyle bir şey varsa, onlardan biri olabilir yalnızca."

"Ya da ikisi de," dedi Darnay.

"İkisinin de talip olacağını düşünmemiştim; pek sanmam bunu. Benden bir söz istiyordunuz. Söyleyin hadi."

"Eğer Miss Manette bir gün size gelir de, benim az önce cüret ettiğim gibi size kalbini açarsa, benim söylediğim sözleri üstlenip ona bunlara inandığınızı söyleyin lütfen. Umarım hakkımda iyi şeyler düşünüyorsunuzdur ve olumsuz bir şekilde etkilemezsiniz onu. Sizden kendi çıkarım için başka bir şey istemeyeceğim, hepsi bu. Eğer bu isteğime karşılık talep ettiğiniz bir şey varsa hemen yerine getirebilirim."

"Söz veriyorum," dedi Doktor, "ve hiçbir talebim yok. Amacınızın söylediğiniz gibi, saf ve içten olduğuna inanıyorum. Niyetinizin benim ve canımdan bir parça olan kızımın arasındaki bağları zayıflatmak değil, ebedileştirmek olduğuna da inanıyorum. Eğer gün gelir de bana gerçek mutluluğu sizde bulduğunu söylerse, onu size vereceğim. Charles Darnay- eğer böyle bir şey olursa..."

Genç adam minnettarlıkla Doktor'un eline uzandı; Doktor konuşmasına devam ederken elleri birleşti.

"Kızımın iyiliği için onun gerçekten sevdiği adama karşı beslenen –bu adamın doğrudan sommiu olmadığı– her türlü niyetten, fikirden ve endişeden uzak durmak lazım. Kızım benim her şeyim; çektiğim acıların, yaşadığım yanlışlarımın ötesinde, çok ötesinde. Neyse! Boş laf hepsi."

Doktor'un ağır ağır sessizliğe gömülüşü ve lafı bittikten sonra gözlerini üzerine dikmesi öyle tuhaftı ki, Darnay Doktor'un yavaş yavaş gevşetip serbest bıraktığı elinin soğumaya başladığını hissetti.

"Bana bir şey söylemiştiniz," dedi Doktor Manette, birden gülümseyerek. "Neydi o söylediğiniz şey?"

Darnay bir an nasıl cevap vereceğini bilemese de çok geçmeden meseleyi hatırladı. Bunun getirdiği rahatlamayla şöyle dedi:

"Bana olan güveninize tam manasıyla layık olmam gerek. Hatırlayacağınız gibi, şimdiki adım, annemin soyadına benzese de, benim asıl adım değil. Size bunun ne olduğunu ve neden İngiltere'de olduğumu anlatmak isterim."

"Durun!" dedi Beauvais'li Doktor.

"Güveninize layık olmak için sizden gizlediğim hiçbir şey olmasın istemiştim."

"Durun!"

Doktor hemen iki eliyle kulaklarını kapattı; hatta az sonra ellerini Darnay'in dudaklarına bile götürdü.

"Size sorduğum zaman anlatın, şimdi değil. Eğer işler yolunda gider, Lucie sizi severse, bunu bana düğün gününün sabahında anlatırsınız. Söz mü?"

"Elbette."

"Bana elinizi verin. Lucie az sonra gelir ve bizi bu gece birlikte görmemesi daha iyi olur. Şimdi gidin! Tanrı sizi korusun!"

Charles Darnay, Doktor'un yanından ayrıldığı sırada hava kararmıştı ve Lucie geldiğinde aradan bir saat geçmişti; genç kız tek başına –Miss Pross doğruca yukarı çıkmıştı çünkü– odaya koştu hemen ve onun her zaman kitap okuduğu koltuğu boş görünce şaşırdı.

"Baba," diye seslendi. "Babacığım!"

Cevap yoktu ama babasının yatak odasından hafif hafif çekiç sesleri geliyordu. Usulca aradaki odadan geçip adamın odasından içeri baktı ve korku içinde, beti benzi atmış bir halde, "Ah ne yapacağım ben şimdi! Ne yapacağım!" diye bağırarak, gerisin geri koştu.

Ama tereddüdü çok kısa sürmüştü; hemen geri dönerek, babasının kapısını çaldı ve yumuşak bir tonda seslendi. Genç kızın seslenmesi üzerine gürültü kesildi ve çok geçmeden babası kızının yanına çıktı; uzun bir süre, beraberce, bir aşağı bir yukarı yürüdüler.

O gece Lucie yatağından kalkıp babasına bakmaya gitti. Derin derin uyuyordu adam ve ayakkabıcılıkta kullandığı alet takımı ile yarım kalmış işi aynen duruyordu yerinde.

XI
Bir Dostun Portresi

Aynı gece ya da aynı gecenin sabahı Mr. Stryver çakalına "Sydney," dedi; "bir kâse daha punç hazırlasana. Sana söylemem gereken bir şey var."

Sydney o gece fazla mesai yapmıştı, ondan önceki gece ve ondan önceki gece ve biribirini izleyen daha birçok gece oturmuş, Mr. Stryver'ın uzun bir tatile çıkmadan evvel düzenlenip ayıklanması gereken evraklarıyla uğraşmıştı. Nihayet düzenleme işi bitmiş, Stryver'ın borçları temizlenmiş, ellerindeki bütün işlerden kurtulmuşlardı, ta ki hem gerçek hem de yasal anlamdaki sis kasım ayında ortalığı sarıp değirmen dönmeye başlayana kadar.

Sydney bu kadar çok işe rağmen hiçbir zaman canlı ve ayık değildi. Geceyi iyi geçirebilmek için fazladan bir dolu ıslak havlu kullanması gerekmişti; havlu faslından önce bir o kadar şarap tüketmişti çünkü; şimdi berbat bir durumdaydı, başına sardığı havluyu çıkarıp altı saattir içine batırıp ara ara ıslattığı leğene fırlattı.

İri yarı Stryver, elleri kemerinde, kanepede sırtüstü uzanmış etrafa bakınırken, "Puncu hazırlıyor musun?" diye seslendi.

"Hazırlıyorum."

"Bak şimdi! Seni çok şaşırtacak bir şey söyleyeceğim ve benim sandığın kadar akıllı bir adam olmadığımı göreceksin belki de. Ben evlenımek istiyorum."

"Öyle mi?"

"Evet! Ama para için değil. Ne diyorsun?"

"Fazla bir şey söylemek istemiyorum. Kiminle?"

"Tahmin et bakalım."

"Tanıyor muyum?"

"Tahmin et."

"Saat sabahın beşinde, beynim böyle sulanıp dağılmışken hiçbir şey tahmin edemem. İlla tahmin etmemi istiyorsan bir akşam yemek yeriz beraber."

"İyi o zaman, anlatayım," dedi Stryver yavaşça otururken. "Sydney, sana kendimi anlatmakta zorlanıyorum, çünkü sen duyarsız bir herifsin."

Bir yandan puncu karıştırırken "Oysa sen," dedi Sydney ona dönerek, "ne kadar da duygusal ve şait ruhlusun."

Gevrek gevrek gülerek, "Gel hadi!" diye karşılık verdi Stryver, "Romantik ruhlu biri olduğumu iddia etmesem de (ama umarım bir gün daha iyi anlarım bu işlerden) senden daha duyarlı olduğum kesin."

"Sen daha şanslısın, söylemek istediğin buysa."

"Böyle demek istemedim. Söylemek istediğim, ben daha... daha..."

"Centilmen demek istiyorsun galiba," dedi Carton. "Peki, centilmen diyelim o zaman. Asıl demek istediğim ben," dedi Stryver, punç hazırlayan arkadaşına kendisini şişirmeye devam ederek, "kadınlara kendisini kabul ettirebilen, kendisini kabul ettirebilmek için bazı sıkıntılara katlanabilen ve kendisini kabul ettirmeyi daha iyi bilen bir adamım."

"Devam et," dedi Sydney Carton.

"Hayır; devam etmeden önce," dedi Stryver, kafasını zorbaca iki yana sallayarak, "sana şu meseleyi tam anlatayım. Sen de benim kadar, hatta benden daha fazla Doktor Manette'in evinde bulundun. Orada senin suratsızlığından ne kadar çok utandığımı bilemezsin! O suspus somurtkan halini gördükçe utançtan yerin dibine girdim Sydney!"

"Baroda çalışan bir adam için böyle şeylerden utanç duymak son derece faydalıdır," diye karşılık verdi Sydney, "bu yüzden bana minnettar olmalısın."

Stryver onun bu ters cevabına karşılık, "İşin içinden böyle sıynlamazsın," diye tersçe karşılık verdi, "hayır Sydney, şunu sana söylemek benim görevim ki –iyiliğin için yüzüne karşı söylüyorum– topluluk içinde çok rezilce ve saçma sapan davranıyorsun. Huysuz bir adamsın sen."

Sydney hazırladığı punçtan dolu dolu bir kadeh içip bir kahkaha attı.

"Bana baksana bir!" dedi Stryver eliyle işaret ederek, "seninle kıyaslayınca kendimi kabul ettirmeye ihtiyacım yok hiç, kendi başıma yeterim her durumda. Ama neden yapıyorum bunu?"

"Senin de bir şey yaptığını görmedik ki hiç," diye homurdandı Carton.

"Bunu politik olarak yapıyorum; prensip gereği yapıyorum. Bak bana! Ne çok yol aldım."

Umursamaz bir tavırla, "Evlilikle ilgili pek yol alamadın gerçi daha," dedi Carton; "ama vazgeçme sakın, devam et. Bana gelince, benim ıslah olmaz bir adam olduğumu anlamadın mı hâlâ sen?"

Bu soruyu hafif bir küçümsemeyle sormuştu.

"Islah olmaz bir adam bile olamazsın sen," dedi arkadaşı buna karşılık, hiç de teskin edici olmayan bir tonda.

"Benden hiçbir şey olmaz zaten," dedi Sydney Carton. "Kim bu hanımefendi?"

"Ama şimdi adını söylersem rahatsız olabilirsin Sydney," dedi Stryver, açıklamak üzere olduğu şeye gösterişli bir samimiyetle hazırlar gibiydi onu, "çünkü söylediklerinin yarısını bile kastetmediğini biliyorum, ama zaten öyle olsa da önemi yok. Böyle bir girizgâh yaptım çünkü daha önce bu genç hanım hakkında onur kıncı sözler söylemiştin."

"Öyle mi?"

"Öyle; hem de burada."

Sydney Carton önce bardağındaki punca, sonra da halinden hoşnut arkadaşına baktı; ardından puncunu içip tekrar halinden hoşnut arkadaşına baktı.

"Bu genç hanımdan altın saçlı bebek olarak bahsetmiştin. Bu genç hanım Miss Manette. Eğer bir parça duyarlılık ve nezaket sahibi bir adam olsaydın Sydney, ondan bu şekilde bahsettiğin için sana gücenebilirdim ama değilsin. Böyle bir şeyden nasiplenmemişsin hiç; bu yüzden söylediklerin göz zevki olmayan birinin yaptığım bir tablo ya da müzik kulağı olmayan birinin yaptığım bir beste hakkında fikir beyan etmesinden daha fazla sıkmıyor canımı."

Sydney Carton içkisinden koca bir yudum aldı; sonra arkadaşına bakarak ağzına kadar dolu olan kadehi kafasına dikti.

"Artık her şeyi biliyorsun Syd," dedi Mr. Stryver. "Parada pulda gözüm yok. Muhteşem bir yaratık o ve ben de mutlu olmaya karar verdim; bence mutlu olmayı başarabilirim. Şu halimle büe oldukça varlıklı, hızla yükselen ve pek çok üstünlüğü olan bir adamım ben. Çok büyük bir şans bu onun için, ama yani o da bu şansa layık tabii. Şaşırdın mı yoksa?"

Hâlâ punç içmekle meşgul olan Carton ters ters, "Neden şaşırayım ki?" dedi.

"Onaylıyorsun yani."

Hâlâ punç içen Carton gene ters ters, "Neden onaylamayayım ki?" diye cevap verdi.

"Pekala!" dedi Stryver, "Tahminimden daha kolay atlattın ve^ sandığım kadar çıkarcı yaklaşmadın ama tabii eski dostunun istediğini elde etme konusunda ne kadar azimli olduğunu gayet iyi biliyorsun. Evet Sydney, hep aynı olan bu hayat şeklinden bıktım artık; bir adamın istediğinde gidebileceği (istemediğinde kaçabileceği) bir yuvası olmasının çok hoş bir şey olduğunu düşünüyorum ve bana öyle geliyor ki, Miss Manette her halükârda iyi bir eş olup bana itibar kazandıracaktır. Kararımı böyle verdim işte. Şimdi Sydney, koca çocuk, senin şu "vaziyetinle" ilgili söylemek istediklerim var. Biliyorsun ki kötü bir yoldasın dostum; gerçekten kötü

yoldasın. Paranın kıymetini bilmiyorsun, kendini çok zorluyorsun, bir gün kalkamayacaksın yerinden, hasta düşeceksin ve beş parasız kalacaksın; sana bakacak bir hanım düşünsen iyi olur."

Hali vakti yerinde bir patron gibi konuşması, onu olduğundan iki kat daha büyük ve dört kat daha sevimsiz gösteriyordu.

Stryver, "Şimdi sana tavsiyem," diye sürdürdü konuşmasını, "gözünü açıp etrafına bakman. Ben gözümü açtım ve yolumu buldum; sen de gözünü aç, yolunu bul. Evlen. Sana bakacak birini bul. Kadınların arasında sıkılsan da, onları anlamasan, incelikten yoksun olsan da önemli değil. Sen bul birini. Parası pulu az olsa da –belki bir evi ya da pansiyonu olabilir– saygıdeğer bir hanım olsun ve evlen onunla, kurtar kendini. Sana gereken bu. İyi düşün bunu Sydney."

"Düşüneceğim," dedi Sydney.

XII
Nezaket Sahibi Adam

Doktorun şanslı kızına yüce bir armağan vermeye karar vermiş olan Mr. Stryver, uzun tatiline çıkmak için kasabadan ayrılmadan evvel ona bu mutlu haberi iletme konusunda azimliydi. Meseleyi bir süre daha kafasında tarttıktan sonra bir girişimde bulunmanın iyi olacağı sonucuna varmıştı, daha sonra 29 Eylül'deki Aziz Mikâil (Michaelmas) Yortusu döneminden bir ya da iki hafta önce ya da Noel ile 13 Ocak'taki Poitiers'li Aziz Hilarius (Hilary Term) Yortusu (13 Ocak) arasındaki bir dönemde, düğün programını yapmaya vakitleri olacaktı.

Davasının gücüne gelince, bundan en ufak bir şüphesi yoktu ama yargıya giden yolu görebiliyordu. Jüriyle dünyevi temellerle –ciddiye alınabilecek tek temel buydu zaten– tartıştığı net bir davaydı bu ve en ufak bir zayıf yanı yoktu. Davacı olarak kendisini çağırdı, kanıtlarla başa çıkmak mümkün değildi. Davalının avukatı dava özetini fırlattı ama jüri dönüp bakmadı bile. Avukat Stryver, C.J. bu davadan daha basit bir davanın olamayacağına ikna oldu.

Bu yüzden, Mr. Stryver uzun tatiline resmî bir teklifle, Miss Manette'i Vauxhall Bahçeleri'ne davet etmekle başladı; olmayınca Ranelagh Bahçesi'ne gitmeyi teklif etti; o da olmayınca Soho'ya gidip soylu düşüncesini açmanın uygun olacağına karar verdi.

Böylece Mr. Stryver, çıktığı uzun tatilin tazeliğiyle, Temple'den çıkıp Soho'ya doğru ilerledi. Kendini Soho'ya attığında onu Temple Bar'ın daha Saint Dunstan taralındayken görenler, kaldmmda zavallı insanlan ite kaka, kasıla kasıla yürüyüşünden onun ne kadar kendinden emin ve güçlü olduğunu anlayabilirdi.

Yolu Tellson Bankası'nın önünden geçen Mr. Stryver'ın aklına, hem Tellson'un müşterisi olduğundan hem de Manette'lerin yakın dostu Mr. Lorry'yi tanıdığından, bankaya uğrayıp Mr. Lorry'ye Soho'da parlayan güneşten bahsetmek geldi. Böylece boğazında hafif bir hırıltıyla kapıyı

iterek açtı, iki basamağı sendeleyerek indi, kocamış iki veznedarın önünden geçerek kendini, hesaplar için tutulan çizgili kocaman defterlerin başına oturmuş olan Mr. Lorry'nin arka taraftaki küflü bölmesine attı; penceredeki dikey demir parmaklıklar da rakamları ayıran çizgiler gibi, göğün altındaki diğer her şey ise bunların toplamı gibi duruyordu.

"Selam!" dedi Mr. Stryver. "Nasılsınız? Keyifler iyidir umarım."

Girdiği her ortamda, her yerde iri kaçması Mr. Stryver'ın en büyük özelliğiydi. Tellson için de fazla cüsseliydi, öyle ki uzak köşelerde oturan yaşlı kâtipler başlarını kaldırıp sanki kendilerini duvara sıkıştırmış gibi sitemli gözlerle baktılar ona. ötede gazetesini okuyan Müdür, Stryver'ın kafasrkendi sorumluluk alanına dayanmışçasına ters bir ifadeyle başını kaldırdı.

Sağduyulu Mr. Lorry, böyle bir ortamda nasıl konuşulması gerektiğini ortaya koyan bir ses tonuyla, "Nasılsınız Mr. Stryver? Nasılsınız efendim?" dedi ve elini sıktı. El sıkışında, Tellson'daki her memurun. Müdür ortalarda olduğu zaman, bir müşterinin elini sıkarkenki hâl vardı. Sanki o eli sıkan kendisi değil de, Tellson ve Ortakları Şirketi'ydi.

"Size nasıl yardımcı olabilirim Mr. Stryver?" diye sordu Mr. Lorry, işadamı sesiyle

"Yok teşekkür ederim; bu kişisel bir ziyaret Mr. Lorry; sizinle özel bir şey konuşmak için geldim."

"Öyle mi?" dedi Mr. Lorry kulak kesilerek ama gözleri ilerdeki Müdüre kaymıştı.

"Ben gidiyorum," dedi Mr. Stryver kollarını kendinden emin bir şekilde masaya dayarken; büyük bir masa olmasına rağmen yarısını kaplamıştı. "Küçük tatlı arkadaşınız Miss Manette'e evlenme teklif etmeye gidiyorum Mr. Lorry."

"Aman Tanrım!" diye bağırdı Mr. Lorry, çenesini ovuşturup ziyaretçisine kuşkulu gözlerle bakarken.

"Niye aman Tanrım efendim?" dedi Stryver, geri çekilerek. "Aman Tanrım niye efendim? Ne demek istediniz Mr. Lorry?"

"Demek istediğim," diye söze başladı işadamı, "tabii ki dostluk ve takdir içeriyor ve sizin için son derece hayırlı bir durum, yani- kısaca, demek istediğim kötü bir şey yok. Ama –aslında, biliyorsunuz ki, Mr. Stryver– "Mr. Lorry, sanki içinde bir şey devam etmesine engel olmuş gibi duraksayarak en tuhaf haliyle başmı salladı, "siz biraz fazla, yani aslında fazlasıyla büyüksünüz."

Stryver, haşin eliyle Mr. Lorry'nin masasına vurarak "İyi ya!" dedi ve gözlerini kocaman açıp derin bir nefes aldı, "sizi de anlamak mümkün değil!"

Mr. Lorry küçük peruğunu kulaklarının iki yanından arkaya doğru düzeltip tüylü kalemini ısırdı.

Stryver, gözlerini Mr. Lorry'ye dikerek, "Lanet olsun!" dedi, "ona uygun değil miyim yani?"

"Ah tabii ki! Tabii ki uygunsunuz!" dedi Mr. Lorry. "Siz uygun görüyorsanız uygunsunuzdur."

"Başarılı ve zengin bir adam değil miyim peki?" diye sordu Stryver.

"Ah! Başarı ve zenginlik söz konusuysa tabii ki öylesiniz," dedi Mr. Lorry,

"Giderek de yükselmiyor muyum işimde?"

"Yükseliyorsunuz elbette," dedi Mr. Lorry, bir kere daha onaylayabilmiş olmaktan memnun, "kimse şüphe etmesin bundan."

"O zaman demek istediğiniz şey nedir Mr. Lorry?" diye sordu Stryver, gözle görünür bir üzüntüyle.

"Şey! Ben- şimdi oraya mı gidiyordunuz siz?" diye sordu Mr. Lorry.

"Evet!" dedi Stryver, yumruğunu küt diye masaya vurarak.

"O halde, yerinizde olsaydım gitmezdim."

"Neden?" diye sordu Stryver. Mahkemedeymiş gibi parmağını ona doğru sallayarak, "Sizi köşeye sıkıştıracağım şimdi," dedi. "Siz bir işadamısınız ve söylediklerinizin bir sebebi olmalı. Sebebinizi açıklayın. Neden gitmezdiniz oraya?"

"Çünkü" dedi Mr. Lorry, "böyle bir niyetim varsa başarıya ulaşacağıma inandıracak bir sebep olmadan gitmezdim."

"Lanet olsun!" diye bağırdı Stryver, "amma da yaptınız."

Mr. Lorry önce uzaktaki Müdüre sonra da öfkeli Stryver'a göz attı.

"Bir işadamı –bu yaşta– bu tecrübede bir adam –bir bankada çalışan bir adam olarak," dedi Stryver; "size mutlak başarı için üç temel sebep sayılıyor ve siz diyorsunuz ki elinizde sebep yok! Hem de başınız dik söylüyorsunuz bunları!" Mr. Lorry bunları başı öne eğik söylese sanki daha az geçerli olacakmış gibi tuhaf bir kanısı vardı demek Mr. Stryver'ın.

"Başarı derken genç kızın kalbine ulaşma başarısından bahsediyorum; bu başarıyı mümkün kılacak sebep Ve gerekçelere gelince bunlar ancak bu genç hanımın bileceği şeylerdir. Sadece bu genç hanımın, sevgili beyefendi," dedi Mr. Lorry, hafifçe Stryver'ın koluna vurarak, "Bunu genç hanım bilir. Genç hanımın düşünceleri her şeyden önemlidir."

"Mr. Lorry, yani bana demek istediğiniz," dedi Stryver, dirseklerini yerleştirerek, "genç hanım bu konuda nazenin bir budala mı?"

"Hayır değil tabii. Size söylemek istediğim Mr. Stryver," dedi Mr. Lorry, kızarmış bir suratla, "bu genç hanım hakkında hiç kimsenin saygısızca tek bir laf etmesine izin vermem; eğer karşıma biri çıkıp da –umarım çıkmaz– bayağılığından ve küstahlığından kendine engel olamayıp şu masada onun hakkında saygısızca konuşmaya kalkarsa, ona haddini bildirmeme Tellson bile engel olamaz."

Öfkelenme sırası kendisine gelmişken, öfkesini bastırma zorunluluğu Mr. Stryver'ın damarlarını tehlikeye atmıştı; Mr. Lorry'nin damarları ise genelde

düzenli atmasına rağmen, öfkelenme sırası kendisinde olduğu için pek iyi durumda değildi.

"Söylemek istediğim bunlardı efendim," dedi Mr. Lorry. "Bir yanlışlık olmasın lütfen."

Mr. Stryver bir süre bir cetvelin ucunu kemirdikten sonra dişlerine vurarak sesler çıkardı, ama bu da dişlerini ağntmış olmalıydı ki durdu. Garip sessizliği bozarak şöyle dedi:

"Bunu hiç beklemiyordum Mr. Lorry Siz şimdi 'bana' –Kraliyet Barosu'ndan Stryver'a– Soho'ya gitmememi ve bir teklifte bulunmamamı mı tavsiye ediyorsunuz?"

"Benim tavsiyemi istiyor musunuz Mr. Stryver?"

"Evet istiyorum."

"Çok iyi. Öyleyse söyleyeyim ve siz de bunlara aynen uyun."

"Tek diyeceğim," dedi Stryver, gücenmiş bir şekilde gülerek, "bu sözleriniz –hah ha!– tüm geçmişi, şimdiyi ve geleceği silip atıyor."

"Beni yanlış anlamayın," diye devam etti Mr. Lorry. "Bir işadamı olarak, bu konuda söylediklerimin doğruluğundan emin olamam, ne de olsa bir işadamıyım ben ve bu konulardan fazla anlamam. Ancak, Miss Manette'i kucağında taşımış, onun ve babasının güvenilir bir dostu olmuş ve her ikisini de çok seven yaşlı bir adam olarak söyledim size bunları. Unutmayın ki bu meseleyi açan ben değildim. Haksız mıyım şimdi?"

"Haklısınız!" dedi Stryver, belli belirsiz. "Sağduyu söz konusu olduğunda üçüncü şahıslardan çok kendi fikirlerime önem veririm. Bazı kişilerin mantıklı olduğunu düşünmüştüm, ama siz nazenin budalanın, akılsızın teki olduğunu söylüyorsunuz. Bu penim beklemediğim bir şeydi ama haklısınız sanırım."

"Mr. Stryver, düşündüğüm şey benim kişiliğimin bir parçasıdır. Lütfen anlayın beni beyefendi," dedi Mr. Lorry, gene birden kıpkırmızı kesilerek,

"hiç kimsenin –Tellson bünyesinde olsa da– düşündüklerimi bu şekilde yorumlamasını kabul edemem."

"Öyle olsun! Özür dilerim!" dedi Stryver.

"Kabul edildi. Teşekkür ederim. Yani Mr., Stryver, söylemek istediğim şuydu: Yanılmış olduğunuzu görmek sizi üzebilir, size bazı şeyleri açıkça söylemek zorunda kalmak Doktor Manette'i üzebilir ve açıkça konuşmak Miss Manette için de çok üzücü olabilir. Onlarla birlikte olma şerefine ve mutluluğuna hangi şartlarda eriştiğimi biliyorsunuz. Dilerseniz, sizin adınızı hiç karıştırmadan, tavsiyelerimi yeniden gözden geçirebilmek adına biraz daha gözlemde bulunup bir yargıya varmaya çalışayım.. Eğer sonuçtan tatmin olmazsanız bunun gerçekliğini bizzat kendiniz sorgularsınız ama eğer tatmin olursanız ve şu an bulunduğumuz noktaya gelirseniz herkes kendi yolunda ilerler. Ne dersiniz?"

"Ne kadar süre şehirde kalmam gerekir?"

"Ah! Sadece birkaç saatlik bir iş. Akşam Soho'ya gider, sonra da size gelirim."

"Tamam o zaman," dedi Stryver. "Şimdi gitmeyeceğim, o kadar da acelesi yok; kabul ediyorum ve bu akşam bekliyorum sizi. İyi günler."

Sonra Mr. Stryver arkasını dönüp bankadan çıkarken öyle sarsıcı bir hava yarattı ki, veznelerin arkasında durmuş onu selamlayan iki ihtiyar kâtip; devrilmemek için azami çaba gösterdiler.

Bu pek muhterem çelimsiz kişiler daima bir selamlama halinde görülürlerdi, hatta yaygın inanışa göre birini uğurlamak için selam verdiklerinde, ofis boş bile olsa yeni bir müşteriyi karşılayana kadar o halde kalırlardı.

Bankacının, keskin sezgilerinin yanı sıra, elinde sağlam dayanakları olmadan, düşüncelerini bu derece ifade edemeyeceğini bilecek kadar zeki bir adamdı avukat. Yutması gereken büyük hapa hazırlıksız yakalanmış ve yutmuştu bunu. "Artık," dedi Mr. Stryver Temple Bar'da, parmağını

mahkemedeymiş gibi ortalığa sallayarak, "bu işi halletmenin tek yolu, senin yanıldığını göstermek."

Kurnaz Old Bailey taktikleriyle sıkıntısını atıyordu şimdi. "Bana yanılmadığımı göstereceksin küçük hanım," dedi Mr. Stryver; "bunu sana yaptıracağım."

Bu yüzden Mr. Lorry, geceleyin on gibi geç bir vakitte kapısını çaldığında, Mr. Stryver kasten etrafa saçtığı kitap ve kâğıtların arasında, sanki sabahki mesele tamamen aklından çıkmış gibi görünüyordu. Mr. Lorry'yi görünce bir şaşkınlık gösterdi, dalgın ve meşgul bir hali vardı.

"Şey!" dedi iyi kalpli elçi, bir saat boyunca onun konuyu açmasını boş yere bekledikten sonra. "Soho'ya gittim bugün."

"Soho'ya mı gittiniz?" diye tekrarladı Mr. Stryver soğukça. "Ah tabii ya! Ne diyorum ben!"

"Konuştuklarımızın doğru olduğu konusunda," dedi Mr. Lorry, "hiç şüphem kalmadı. Fikrimin doğruluğu onaylanmış oldu ve size tavsiyemi yineliyorum."

"İnanın," diye karşılık verdi Mr. Stryver, en dostane haliyle, "sizin adınıza üzüldüm, zavallı babası adına da. Meselenin bu aile için daima üzücü bir durum olacağını biliyorum; bu konuyu kapatalım en iyisi."

"Sizi anlamıyorum," dedi Mr. Lorry.

"Boş verin," diye karşılık verdi Stryver, yatıştırıcı ve kesin bir tavırda; "mühim değil, mühim değil."

"Öyle demeyin, mühim bir şey bu," diye üsteledi Mr. Lorry.

"Yok, mühim değil; inanın değil. Mantığın olmadığı yerde mantık, hevesin olmadığı yerde övgüye değer bir heves olduğunu sanarak yanıldım ama olsun, sorun değiL Daha önce tanıdığım başka genç hanımlar da böyle budalalıklar yapmıştı, sonra da sefalet ve yokluk içinde pişman olmuşlardı. Bencil olmadan düşünecek olursam olmamasına üzüldüm, zira maddi

açıdan benim için kötü olacaktı; bencilce bakacak olursam gene maddi açıdan benim için kötü olacaktı –benim hiçbir kazancım olmayacaktı bu işten. Hiçbir kaybım yok yani. Genç hanıma hiçbir teklifte bulunmadım, aramızda kalsın, düşününce, o noktaya vardırmanın iyi bir karar olduğundan da emin değilim zaten. Mr. Lorry, boş kafalı kızların nazenin kibirlerine ve hoppalıklarına hâkim olamazsınız; böyle bir beklentisi olmamalı insanın, yoksa hep hayal kırıklığına uğrarsınız. Şimdi lütfen bu konuda daha fazla konuşmayalım. Söylediğim gibi, onlar adına üzüldüm ama kendi adıma memnunum. Size beni dinlediğiniz ve bana tavsiyelerde bulunduğunuz için minnettarım; genç hanımı benden daha iyi tanıyorsunuz ne de olsa; haklıydınız, bu iş olmazdı."

Mr. Lorry o kadar şaşırmıştı ki, sinsi düşüncelerle kendisini büyük bir cömertlik, hoşgörü ve iyi niyet yağmuruna tutarak kapıya kadar geçiren Mr. Stryver'a aptal aptal baktı.

"Hakkımızda hayırlısı olsun beyefendi," dedi Stryver; "daha fazla konuşmayalım bu konuda; beni dinlediğiniz için tekrar teşekkürler; iyi geceler!"

Mr. Lorry, ne olduğunu anlayamadan kendini gecenin karanlığında bulmuştu. Mr. Stryver ise kanepesine uzanmış, tavana göz kırpıyordu.

XIII
Nezaket Yoksunu Adam

Sydney Carton başka ortamlarda parlasa da Doktor Manette'in evinde kesinlikle parlamıyordu. Bir yıl boyunca evlerine sık sık gitmiş ama hep aksi haliyle ve asık suratıyla aylak aylak oturmuştu yanlarında. Konuşmaya tenezzül ettiğinde iyi konuşuyordu, ama içindeki ışık, üzerine ölümcül bir karanlık gibi çöken hiçbir şeyi umursamaz tavrı nadiren delip geçebilirdi.

Gene de o evi çevreleyen sokakları ve bunların kaldırımlarını oluşturan anlamsız taşları bile seviyordu. Şarabın ona geçici bir mutluluk veremediği çoğu gecelerde, başı dumanlı, mutsuz mutsuz dolaşırdı o sokaklarda; şafak tüm kasvetiyle ağarırken onun ıssız silueti ortaya çıkardı ve güneşin ilk ışıkları ötedeki kilise kulelerinin ve heybetli binaların güzelliklerini aydınlattığında o hâlâ oralarda dolanıyor olurdu, sanki bu sessiz saatler, başka zaman akla gelmeyen ve ulaşılmaz olan iyi şeylerin olacağı duygusunu uyandırırdı zihninde. Son zamanlarda Temple'daki yatağına daha az uğrar olmuştu; kendini yatağa attığı çoğu zaman ise bu pek uzun sürmüyor, kalkıp gene o mahalleye gidiyordu.

Ağustos ayında bir gün, Mr. Stryver (çakalına, "şimdi evlilikle ilgili barklı düşündüğünü" bildirdikten sonra) nazik varlığını Devonshire'a taşıdığında ve şehrin sokaklarındaki çiçeklerin görünüşü ve kokusu kötülere iyilik, hastalara şifa ve yaşlılara gençlik vermeye başladığında, Sydney hâlâ yolları arşınlamakla meşguldü. Kararsızlığı ve ne yaptığını bilmez hali bitmiş, ona canlılık veren amaçları ve bunları uygulama düşüncesiyle kendini Doktor'un kapısında bulmuştu.

Onu yukarı kata gönderdiklerinde, Lucie'yi yalnız başına çalışırken buldu. Genç kız onun yanında hiçbir zaman pek rahat olmamıştı, bu yüzden Sydney masanın yanına oturduğunda onu biraz çekingen bir şekilde karşıladı. Gelgelelim basmakalıp iki hoşbeşin ardından genç kız onda bazı değişiklikler olduğunu fark etti.

"Sizi pek iyi görmedim Mr. Carton!"

"İyi değilim. Zira sürdürdüğüm hayat sağlığıma iyi gelmiyor Miss Manette. Benim gibi hovarda tiplerden ne beklenebilir ki?"

"Kusura bakmayın ama –sormadan edemeyeceğim– daha iyi bir hayat yaşayamamanız acı bir durum değil mı?"

"Gerçekten acı bir durum."

"O zaman neden değiştirmiyorsunuz bunu?"

Genç kız Sydney'e uysal uysal bakarken onun gözlerinden akan yaşları görünce şaşırıp üzüldü. Cevap verirken Sydney'in sesi de gözyaşlarıyla doldu:

"Artık çok geç. Daha iyi bir hayatım olamaz asla. Daha da alçalıp kötüleşeceğim."

Dirseklerini kızın masasına yaslamış, eliyle gözlerini kapamıştı. Bunu takip eden sessizlikte masa titriyordu.

Genç kız onu hiç bu kadar zayıf ve kederli görmemişti daha önce. Sydney kıza bakmadan onun nasıl hissediyor olabileceğini biliyordu ve şöyle dedi:

"Lütfen bağışlayın beni Miss Manette. Size daha söyleyeceklerimi söyleyemeden dağıldım. Beni dinlemek istiyor musunuz?"

"Size bir faydası olacaksa Mr. Carton, eğer sizi mutlu edecekse bu, ben de memnun olurum."

"Ne kadar merhametlisiniz. Tanrı sizi korusun!"

Az sonra elini yüzünden çekerek sakince konuşmaya başladı.

"Söyleyeceklerim sizi endişelendirmesin. Korkmayın sakın. Genç yaşta ölmüş biri gibiyim ben. Hayatım boyunca böyleydi."

"Hayır Mr. Carton. Eminim önünüzde çok daha güzel günler var; eminim çok daha iyi yerlere geleceksiniz."

"Sağ olun Miss Manette, kendi dediklerimin doğru olduğunu bilsem de –biçare kalbim bir muamma olsa da biliyorum bunu– bu dediklerinizi hiç unutmayacağım!"

Genç kızın rengi atmış titriyordu. Adam öyle çaresizdi ki karşısında ne diyeceğini bilememişti.

"Miss Manette, eğer karşınızdaki şu adamın –kendini harap etmiş, tüketmiş, sarhoş ve beş para etmez sefil yaratığın– sevgisine karşılık vermeniz mümkün olsaydı bile, tüm mutluluğuna rağmen size ıstırap, acı ve pişmanlık verdiğinin, sizi hayal kırıklığına uğratıp hayatınızı mahvettiğinin ve kendisiyle birlikte aşağılara çektiğinin her an her dakika farkında olurdu. Kalbinizde bana karşı bir sevgi besleyemeyeceğinizi çok iyi biliyorum; böyle bir şey istemiyorum da; hatta böyle bir şey olamayacağından dolayı minnettarım."

Miss Manette bir süre tereddüt ettikten sonra, "Böyle bir şey olmasa da size yardım edemez miyim Mr. Carton? Sizi –bağışlayın beni ama– daha iyi bir hayata döndüremez miyim? Size kendinize güveninizi geri' vermenin bir yolu yok mudur? Biliyorum ki bu tamamen inanmakla ilgili," dedi alçakgönüllülükle ve içten gözyaşlarıyla ekledi, "Bunu kimseye söylemeyeceğinizi biliyorum. Bu durumu sizin lehinize çeviremez miyim Mr. Carton?"

Sydney başını iki yana salladı.

"Hayır Miss Manette. Hiçbir yolu yok. Beni birazcık daha dinleseniz, yapabileceğinizin en iyisini yapmış olursunuz. Gördüğüm son rüyanın siz olduğunuzu bilmenizi istiyorum. Babanızı ve içinde sizin olduğunuz bu yuvayı görmek, öldüğünü sandığım hayalleri canlandırarak beni iyice aşağılara çekiyor. Sizi tanıdığımdan beri, peşimi bıraktığını sandığım bir vicdan azabı çekiyorum ve sonsuza dek sustuğunu sandığım, beni yukarı çekmeye çalışan o eski fısıltıları duyuyorum. Beni her şeye yeniden başlamaya, temiz bir sayfa açmaya, üzerimdeki tembelliği ve hassasiyeti silkip atmaya ve bıraktığım mücadeleye dönmeye çağıran belli belirsiz düşünceler var zihnimde. Hiçbir sonu olmayan ve düşleyeni yattığı yerde bırakan bir rüya bu, hepsi rüya bunların ama bu rüyalara ilham verenin siz olduğunuzu bilmenizi isterim."

"Hiçbir yere varmaz mı gerçekten? Ah Mr. Carton, biraz daha düşünün lütfen! Deneyin bir!"

"Hayır, Miss Manette; hiçbir şeyi hak etmeyen bir adam olduğumu biliyorum. Beni hayata nasıl döndürdüğünüzü, bir kül yığınından farksız olan beni aniden nasıl kor ateşe çevirdiğinizi anlatmak bir zayıflıktı belki, gerçekten zayıflık ama öyle bir ateş ki bu, içime işlemiş olsa da hiçbir şeyi kıpırdatmıyor, hiçbir şeyi aydınlatmıyor, hiçbir işe yaramıyor, için için yanıyor sadece."

"Mr. Carton, beni tanıdıktan sonra daha da mutsuz olmanız benim için öyle bir talihsizlik ki..."

"Öyle demeyin Miss Manette, eğer şu dünyada bana iyi gelecek bir şey varsa o da sizsiniz. Benim kötüleşmeme sebep olamazsınız."

"Anlattığınız bu ruh haline benim böyle; pir etkim olduysa –yani demek istediğim şu ki– bu etkiyi sizin iyiliğiniz için kullanamaz mıyım? Hayatınızı iyi bir' şekilde etkilemek için hiçbir gücüm yok mu?"

"Başıma gelebilecek en iyi şey Miss Manette, şu an burada bulunmam. Bırakın da yanlış yolda ilerleyen şu hayatımın geri kalanında kalbimi size açtığım günün anısıyla yaşayayım ve şimdi acıyıp üzüldüğünüz şey benimle birlikte yaşasın hep."

"İnanmanız için canla başla, tüm kalbimle yalvardığım şey hayatınızda çok güzel şeylere yol açabilirdi Mr. Carton!"

"Buna artık inanmamamı söyleyin lütfen Miss Manette! Ne olduğum ortada benim, kendimi iyi biliyorum. Sizi üzerim; kötü bir yolda hızla ilerliyorum. Şimdi dediklerime dönersek, hayatımın bu son sırrını saf ve masum kalbinizde saklı tutmanızı ve bunu kimselere açmamanızı rica edebilir miyim acaba sizden?"

"Eğer bu sizin için bir teselli olacaksa, evet."

"Sizin için en değerli olan kişiye bile, değil mi?" Tedirgin bir sessizliğin ardından, "Mr. Carton," diye karşılık verdi genç kız, "bu sır sizin, benim

değil; bunu saklayacağıma söz veriyorum."

"Teşekkür ederim. Tanrı sizi korusun."

Carton genç kızın elini dudaklarına götürdü ve kapıya doğru yürüdü.

"Sakın endişelenmeyin Miss Manette, bu konuyu bir daha açmayacağım. Bu mesele burada kapandı. Ölmüş farz edin beni. Bilin ki, ölüm döşeğimde, bu kutsal anı hatırlayacağım –ve bunun için size hep minnet duyacağım– zira hayatımın son itirafını size yapmış olacağım ve siz de adımı, hatalarımı ve acılarımı kalbinizde taşıyor olacaksınız. Bunun haricinde umarım hep ferah ve mutlu olur yüreğiniz!"

Carton şimdiye kadar sergilediği halinden o kadar farklıydı ve hayatını bu kadar tükettiğini ve kendini bu kadar hor gördüğünü ve engellediğini görmek o kadar acıydı ki, o ayakta dikilmiş arkasına dönerek konuşurken Lucie Manette kederli kederli ağlamaya başladı.

"Sakin olun!" dedi Carton, "gözyaşlarınıza değmem Miss Manette. Hatta bir-iki saat sonra, ne kadar kızsam da karşı koyamadığım sefil arkadaşlarım ve alışkanlıklarım yüzünden şu sokaklarda sürünen çaresiz insanlardan daha beter bir hale geleceğim ve şu gözyaşlarınıza hiç mi hiç değmeyeceğim. Sakin olun! İçimde, size karşı olan duygularım hep aynı kalacak ama dıştan bakılınca, şimdiye kadar beni nasıl gördüyseniz öyle gözükeceğim. Sizden son ricam bana bu konuda inanmanız."

"İnanıyorum Mr. Carton."

"Son bir ricam daha var aslında ve bunun ardından aranızda hiçbir ortak yan olmayan hatta aranızda aşılamaz bir uçurum olan bu ziyaretçiden kurtaracağım sizi. Biliyorum, bunu söylemek gereksiz ama içimden taşıyor. Sizin ve sevdikleriniz için yapamayacağım hiçbir şey yok Miss Manette. Eğer daha iyi bir işim olsa ve buna bağlı olarak sizin ya da sevdikleriniz için bir fedakârlıkta bulunma fırsatım ya da durumum olsa bunu hiç düşünmeden yapardım. Kendi kendinize kaldığınızda, beni bu canlılıkta ve içtenlikte aklınızda tutun. Gün gelecek, ki bu gün çok yakındır, yeni bağlar kuracaksınız hayatınızda, çok sevdiğiniz yuvanıza sizi daha içten daha güçlü bir şekilde yaklaştıracak olan bağlar bunlar ve bu hoş bağlar sonsuza

dek onurlandırıp mutlu edecek sizi. Ah Miss Manette, mutlu bir baba tatlı tatlı size bakarken ve o parlak güzelliğinizi taşıyan minik yavrular ayağınızın dibinde büyürken, hem şimdi hem o anda bilin ki, bu mutluluğunuzun bozulmaması için canını vermeye hazır bir adam var!"

"Hoşça kalın!" dedi son olarak, "Tanrı sizi korusun!" ve genç kızın yanından ayrıldı.

XIV
Namuslu Esnaf

Fleet Caddesi'nde, yanında afacan oğluyla taburesinde oturan Mr. Jeremiah Cruncher'ın gözünün önünden her gün çeşit çeşit bir dolu insan geçiyordu. Kim günün bu yoğun saatlerinde Fleet Caddesi'nde oturur da önünden geçen ve biri güneşle birlikte batıya, diğeri doğuya, güneşin battığı yerde oluşan kızılların ve morların ötesindeki ovalara doğru ilerleyen iki muazzam kafile karşısında afallayıp kalmazdı ki?

Mr. Cruncher ağzında saman çöpü oturmuş, asırlardır cehennemi saran nehirdeki akıntıyı izleyen kayıkçı gibi, bu iki akıntıyı izliyordu ama Jerry bu akıntıların bir gün kuruyacağına hiç ihtimal vermiyordu. Umarım olmazdı da, zira gelirinin küçük bir kısmı çıtkırıldım hanımları (çoğunlukla iyi giyimli, orta yaşı geçmiş olanları) Tellson tarafından karşı kıyıya geçirmekten elde ederdi. Bu kısacık ahbaplıklarda Mr. Cruncher her seferinde, hanımefendilere büyük ilgi gösterir, sağlıklarına kadeh kaldırma şerefine ulaşmak için müthiş bir arzu duyardı. İşte gelirinin bir kısmını, şimdi olduğu gibi, bu hayırseverliğin mükâfatı olarak verilen paralardan elde ederdi.

Eskiden bir şair[25] kalabalığın çok olduğu yerlerde bir tabureye oturup gelip geçen insanlara bakarak düşüncelere dalarmış. Kalabalığın içinde bir taburede oturan Mr. Cruncher ise, şair olmadığından fazla düşünmüyor, yalnızca etrafa bakınıyordu.

Ancak şimdi kalabalığın ve yaşı geçkin kadınların fazla olmadığı bir mevsimdi ve genel olarak işleri o kadar kötü gidiyordu ki Mrs. Cruncher'ın ah ettiğine dair güçlü bir kuşku uyandı içinde, tam o sırada batıdan Fleet Caddesi'ne doğru akan alışılmadık bir kalabalık dikkatini çekti. Mr. Cruncher bir süre baktıktan sonra bunun bir cenaze kalabalığı olduğuna karar verdi; cenazeyi protesto eden bir yığın insan büyük bir kargaşaya yol açmıştı.

"Bak Jerry," dedi Mr. Cruncher oğluna dönerek, "cenaze geliyor."

"Yaşşa baba!" diye bağırdı küçük Jerry.

Küçük beyden çıkan bu neşeli çığlıkta gizemli bir durum vardı. Daha yaşlı olan beyse bu çığlıktan pek hoşlanmamıştı; fırsatını bulunca küçük beyin kulağına doğru bir şaplak indirdi.

"Ne oluyoruz? Ne bağırıyorsun? Babana bir şey mi demeye çalışıyorsun serseri herif? Bu çocuk da fazla oluyor artık ama!" dedi Mr. Cruncher onu süzerek. "Kendi yetmezmiş gibi bir de yaşasın diye bağırıyor! Bir daha sesini çıkarma yoksa tepene çökerim senin ha. Duydun mu beni?"

"Kötü bir şey demedim ki," diye itiraz etti Küçük Jerry, yanağını ovuşturarak.

"Kısa kes," dedi Mr. Cruncher; "Laflarım kendine sakla. Şu taburenin tepesine çık da bak bakalım şu kabalığa."

Çocuk babasının sözünü dinledi, kalabalık yaklaşmıştı; soluk renkli bir cenaze arabasının ve gene soluk renkli bir matem arabasının çevresinde bağrışıp onları yuhalıyorlardı; matem arabasının içinde, konumunun ağırlığı gereği soluk renkli kıyafetler giymiş olan yas tutan tek kişi vardı. Halinden hiç hoşnut değildi, çünkü arabayı çevreleyen gürültücü kalabalık onunla alay edip surat asıyor ve durmadan inleyerek, "Yuh! Casuslar! Yuuh! Casuslar!" diye ve daha bir dolu tekrar edilemeyecek, ağza alınamayacak iltifat eşliğinde bağırıyorlardı.

Cenazeler her zaman Mr. Cruncher'ın ilgisini çekmişti; ne zaman Tellson'ın önünden bir cenaze geçse, bunu pürdikkat izler, heyecanlanırdı. Bu yüzden, doğal olarak, cenazeye eşlik eden bu alışılmadık grup onu oldukça heyecanlandırmıştı ve hemen önünden koşan adama sordu:

"Kardeş, nedir bu? Ne oluyor?"

"Ben de bilmiyorum," dedi adam. "Casuslar! Yuuh! Casuslar!"

Başka bir adama sordu. "Kim bu?"

"Bilmiyorum!" dedi adam ama elini ağzına götürmüş, inanılmaz bir coşku ve müthiş bir şevkle bağırıyordu: "Casuslar! Yuuh! Yuuh! Casuslar!"

Nihayet bu mesele hakkında daha çok şey bilen bir adam düştü önüne ve bu adamdan cenazenin Roger Cly adında birinin cenazesi olduğunu öğrendi.

"Casus muymuş?" diye sordu Mr. Cruncher.

"Old Bailey casusu!" dedi haberin kaynağı. "Yuuh! Yuh! Old Bailey casusları!"

Kendisinin de katıldığı davayı hatırlayarak, "Ah, tabii ya!" diye bağırdı Jerry. "Onu görmüştüm. Ölmüş, öyle mı?

"Leşi çıkmış leşi," diye karşılık verdi diğeri, "öldü demek az kalır. Çıkartın şunları! Casuslar! Çıkartın dışarı! Casuslar!"

Herhangi bir fikrin olmadığı bir ortamda bu fikir öyle makuldü ki kalabalık büyük bir hevesle atladı bunun üzerine ve bağıra çağıra onları arabadan çıkartma önerilerini yineleyip dururken iki araç o kadar yaklaştı ki birbirine, durmak zorunda kaldılar. Kalabalıktan birilerinin arabanın kapısını açmasıyla yas tutan tek yolcunun kendini dışarı atması ve kendini kalabalığın içinde bulması bir oldu ama o kadar uyanık ve atikti ki, üstündeki pelerini, şapkayı, şapkasının bandını, beyaz mendili ve diğer yas sembollerini üzerinden atarak doğruca ara sokaklara kaçtı.

Etraftakiler bütün bu eşyaları büyük bir zevkle parça parça edip etrafa saçarlarken esnaf alelacele kepenk indirdi; böyle bir zamanda böyle bir güruh dur durak bilmezdi ve korkunç bir canavara dönüşebilirdi. Kalabalık, arabanın kapısını açıp tabutu çıkaracak kadar ileri gitmişti ki, parlak zekâlının birisi onu arabadan çıkarmak yerine, gideceği yere kadar güle oynaya arabaya eşlik edilmesini önerdi. Pratik, önerilere olan ihtiyaçtan bu öneri de alkışlarla karşılandı ve birden arabanın içine sekiz, dışına bir düzine adam doluştu, bu arada büyük bir kısmı da müthiş bir maharetle arabanın tepesine üşüşmüştü. Başı çekenler arasında matem arabasının içinde bir köşeye büzüşmüş olan ve Tellson'dakilere görünmemek için diken diken saçlarını alçakgönüllülükle saklayan Jerry Cruncher da vardı.

Cenaze görevlileri merasimdeki bu değişikliğe önce biraz itiraz ettiler, ama nehir fazlasıyla yakındı ve içlerinden bazıları soğuk suya daldırmanın inatçı görevlilerin aklını başına getireceğine dair laflar etmeye başlayınca itirazlar kesildi. Şekil değiştiren kafile, baca temizleyicisi sürücüsüyle –asıl sürücü de yanına oturmuş dikkatle onu izleyerek yol gösteriyordu– yola çıktı; matem arabasını ise bir bakanla bir turtacı kullanıyordu. Süvari alayı daha Strand'e varmadan o zamanlarda pek sevilen bir sokak karakteri olan bir ayı oynatıcısı aralarına eklenerek renk katmıştı; çok pis olan siyah ayısına gelince, yürüdüğü alanda, kafileye tam da bir cenaze havası veriyordu.

Böylece, taşkın kafile, biralar içerek, pipolar tüttürerek, şarkılar söyleyerek, bitmek bilmez bir hüzün taklidi eşliğinde ve adım başı birilerini aralarına katarak ilerledi; onları gören herkes dükkânını kapatıyordu. Gittikleri yer, uzaklarda, tarlaların ortasında eski St. Pancras Kilisesi'ydi. Bir süre sonra gidecekleri yere vardılar ve hepsi sel gibi mezarlığa aktı; nihayet, merhum Roger Cly'ı kendilerince ve keyiflerince gömmeyi başardılar.

Ölü gömülmüş, kalabalık kendine yeni bir eğlence bulma telaşındaydı ki, bir başka dahi (belki de ayni adam) yoldan geçenleri Old Bailey casusu diye suçlayıp onlardan intikam almak gibi esprili bir fikir attı ortaya. Bu düşünceyi hayata geçirmek için, ömürleri boyunca bir kez olsun Old Bailey'in yakınından bile geçmemiş bir dolu kendi halinde insanın yakasına yapıştılar ve itip kakarak hırpaladılar onları. Doğal olarak buradan, pencere kırıp evleri yağmalama oyununa geçildi. Sonunda, birkaç saat sonra, bir takım yazlık evler yıkılıp çitler parçalandıktan sonra, savaşçı ruhlara destek olmak üzere askerlerin geldiği söylentisi yayıldı etrafa. Daha söylenti yayılmadan kalabalık yavaş yavaş dağılmıştı, askerler belki gelmiş, belki gelmemişti, ama bütün izdihamlarda olan buydu.

Mr. Cruncher kapanış eğlencesine katılmamış, arkada, kilisenin bahçesindeki mezarlıkta kalıp cenaze görevlileriyle konuşmuştu. Burası onun üzerinde sakinleştirici bir etki yaratmıştı. Civardaki birahanelerin birinden bir pipo bulmuş, çitlere bakıp yapılan taşkınlığı düşünerek pipo içiyordu.

Mr. Cruncher, "Jerry!" dedi her zamanki gibi kendi kendine, "o gün Cİy'ı kendi gözlerinle gördün, genç ve güçlü kuvvetli olduğunu da gördün."

Piposunu içip bir süre daha düşüncelere daldıktan sonra kapanış saatinden önce Tellson'daki yerini alması gerektiği geldi aklına. Üzerine kafa yorduğu ölümlülüğe dair düşünceler karaciğerine mi dokunmuştu, sağlığı bir süredir kötüye mi gidiyordu, yoksa yalnızca önemli bir şahsiyete ilgi mi göstermek istemişti bilinmez, dönerken aile doktoruna –seçkin bir cerrahtı kendisi– kısa bir ziyarette bulundu.

Küçük Jerry sorumluluğu üstlenerek babasını rahatlatmıştı ve onun yokluğunda bir iş çıkmadığını söyledi. Banka kapandı, ihtiyar kâtipler çıktı, her zamanki gibi saat kuruldu ve Mr. Cruncher ile oğlu eve, çay içmeye gittiler.

İçeri girince, "Bak, bir şey diyeyim şimdi sana!" dedi Mr. Cruncher karısına. "Namuslu bir esnaf olarak, bu gece de işlerim ters giderse bana beddua ettiğinden emin olacağım ve bunu gözümle görmüş gibi dersini vereceğim sana."

Mahzun Mrs. Cruncher başını öne doğru salladı.

"Ne diye yüzüme öyle bakıyorsun?" diye bağırdı Mr. Cruncher öfkeden kudurmuş bir şekilde.

"Hiçbir şey demedim ki."

"İyi deme zaten; düşünme bile. Yerlere çöküp dua etsen de, aklından geçirsen de aynı kapıya çıkıyor. Hiçbir halt etme."

"Tamam Jerry."

"Tamam Jerry," diye tekrar etti Mr. Cruncher, çaya otururken. "Of! Gene 'Tamam Jerry'. Başka bir şey bilmez misin sen? Tamam Jerry, tamam Jerry."

Mr. Cruncher'ın aksi aksi tekrarlayıp durduğu sözler belli bir anlam taşımaktan ziyade pek çok insanın sıklıkla yaptığı gibi alaycılıkla karışık bir hoşnutsuzluk ifade ediyordu.

"Sen ve senin 'Tamam Jerry'in," dedi Mr. Cruncher tereyağlı ekmeğinden bir parça ısırıp bunu sanki çay tabağından aldığı görünmez bir istiridye yardımı ile mideye yuvarlarken. "Ah! Bence de öyle. Sana inanıyorum."

Mr. Cruncher ekmeğinden ikinci bir lokma ısırırken, terbiyeli karısı, "Bu gece dış an çıkacak mısın?" diye sordu.

"Evet çıkacağım."

Oğlu, "Ben de seninle gelebilir miyim baba?" diye atıldı hemen.

"Hayır gelemezsin. Ben –annenin de bildiği gibi– balığa çıkıyorum. Evet öyle. Balığa çıkıyorum."

"Ama senin oltan paslanmadı mıydı baba?"

"Seni ilgilendirmez."

"Eve balık getirecek misin baba?"

"Getirmezsem yarına yiyecek bir şey yok," dedi adam başını iki yana sallayarak; "hadi bakalım bu kadar soru yetsin; sen uyuduktan sonra gideceğim."

Jerry akşamın devamında Mrs. Cruncher'ın üzerinden hiç ayırmadı gözünü ve kendisine beddua etmeye kalkmasın diye ters ters konuşup lafa tuttu onu. Bu düşünceyle oğlunu da annesini lafa tutmaya zorladı ve kendi kendine kalıp düşüncelere dalmasına fırsat vermemek için zavallı kadını bin bir türlü şikâyete maruz bırakarak canından bezdirdi. En dindar insan bile içten bir duanın etkisine onun kadar; kansından bu kadar kuşkulanacak kadar, itibar etmezdi. Hayaletlere inanmadığını iddia eden birinin bir hayalet hikâyesinden korkması gibi bir şeydi bu.

"Bana bak!" dedi Mr. Cruncher. "Yarın olay istemem ha! Eve namuslu bir esnaf olarak, iki-üç parça et getirmeyi başarırsam, öyle bundan yemeyip ekmeğe dadanmak falan yok. Eğer gene, namuslu bir esnaf olarak, eve biraz bira getirebilirsem de yok ben su içerim demek yok. Roma'da Romalı gibi

davranacaksın. Eğer böyle yapmazsan Roma da kötü bir müşteri gibi davranır sana. Ben senin Roma'nım, unutma sakın."

Sonra gene söylenmeye başladı:

"Kendi ekmeğini suyunu küstürüyorsun! Senin diz çöküp dua etmelerinden ve o insafsız hallerinden eve yiyecek içecek bir şey girmez oldu. Şu oğluna bir .bak! Bu çocuk senin, değil mi? Bir deri bir kemik kalmış. Sen şimdi kendine ana mı diyorsun? Bir ananın ilk vazifesini yavrusunu beslemek olduğunu bilmiyor musun?"

Bu sözler Küçük Jerry'ye dokunmuştu; ilk görevini yerine getirmesi için annesini çağırdı, zira babasının etkileyici ve nazik bir şekilde dile getirdiği analık görevini yerine getirmesi meselesi, kadının yaptığı ya da ihmal ettiği diğer her şeyden çok daha büyük bir etki yaratmıştı çocuğun üzerinde.

Küçük Jerry yatağa yollanıp annesi de benzeri bir emikle uyumaya gönderildi ve Cruncher ailesinde akşam böylece sona erdi. Mr. Cruncher gece yansının ilk saatlerini tek başına pipo içerek geçiştirip gezintisine çıkmak için saatin bir olmasını bekledi. Günün ilk ve tekinsiz saatinin dolmasına yakın sandalyesinden kalktı, cebimden bir anahtar çıkardı, kilitli bir dolabı açarak içinden bir çuval, uygun ölçülerde bir kol demiri, bir ip, zincir ve diğer balıkçılık malzemelerini çıkardı. Bu malzemeleri özenle çuvala koyduktan sonra Mrs. Cruncher'a son bir ters bakış atarak ışığı söndürdü ve dışarı çıktı.

Odasına gidip sadece soyunurmuş gibi yapan Küçük Jerry de babasının hemen ardından dışarı çıktı. Her yanı saran karanlıkta sessizce odadan çıktı, merdivenleri indi, avluya, oradan da sokağa çıktı. Tekrar eve nasıl dönerim diye bir kaygısı yoktu, çünkü binada bir dolu kiracı vardı ve kapı bütün geçe aralık dururdu.

Takdire şayan bir azimle babasının namuslu işinin inceliklerini ve gizemini öğrenmeye çalışan Küçük Jerry gözü onurlu babasının üzerinde, kapı pervazlarından, duvar diplerinden, kapı aralıklarından geçerek takip etti onu. Kuzeye doğru ilerleyen onurlu baba fazla uzaklaşmamıştı ki, bir başka Izaak Walton[26] müridi daha yanına katıldı ve zorlu yürüyüşlerine beraber devam ettiler.

Yola çıktıktan yarım saat sonra titrek titrek göz kırpan sokak lambalarını ve onlardan daha da çok göz kırpan bekçilerini geçerek ıssız bir yola vardılar. Burada aralarına bir balıkçı daha katıldı –adam aralarına o kadar sessizce katılmıştı ki, eğer Küçük Jerry batıl inançları olan biri olsaydı, söz konusu incelikli işin ikinci takipçisinin aniden ikiye bölündüğünü sanabilirdi.

Üçlü yola devam etti ve Jerry de bu üç adam yoldaki toprak bir setin altında duruncaya dek peşlerinden gitti onların. Setin üzerinde demir parmaklıklı alçak bir tuğla duvar vardı. Setin ve duvarın gölgesindeki üçlü buradan çıkmaz bir dar yola saptı; duvar hâlâ yolun bir yanında –iki buçuk-üç metre yüksekliğinde– uzanıyordu. Bir köşeye çömelmiş, bu dar yolu gözetleyen Jerry'nin gördüğü bir sonraki şey, soluk ve bulutlarla kaplı ayın önünde çok belirgin görünen ve alelacele demir bir kapının ağırlığını yoklayan, namuslu babasının gövdesiydi. Az sonra babası üzerinden atladı bunun, peşinden ikinci balıkçı, sonra da üçüncü balıkçı atladı. Hepsi de kapının üzerinden yumuşak bir iniş yapıp bir süre yerde uzandılar –etrafı dinliyorlardı muhtemelen. Ardından ellerinin ve dizlerinin üzerinde ilerlediler.

Kapıdan atlama sırası şimdi Küçük Jerry'deydi. Nefesini tutarak atladı. Tekrar bir köşeye çömelip onlara baktığında üç balıkçının gür çimenlerin ve kilisenin bahçesindeki bütün o mezar taşlarının arasında –büyük bir bahçeydi bu– emeklediklerini gördü, mezar taşları beyazlar içindeki hayaletleri andırıyordu, kilisenin kulesi ise korkunç bir devin hayaleti gibiydi. Az sonra sürünmeyi bırakıp ayağa kalktılar ve balık tutmaya başladılar.

Balık avına önce bir bahçe küreğiyle başladılar. Ardından şerefli baba koca bir tirbuşona benzeyen bir aletle devam etti. Hangi aletle olursa olsun sıkı çalışıyorlardı, ama kilisenin saati feci bir şekilde çalarak Küçük Jerry'i öyle bir korkuttu ki, çocuk saçları babasınınki gibi dikilmiş bir halde, nasıl kaçacağını bilemedi.

Ama bir süredir içinde taşıdığı ne olup bittiğini öğrenme arzusu çok geçmeden onu durdurmuş, hatta geri döndürmüştü. İkinci kez kapıya saklanıp onları gözetlediğinde onlar hâlâ azimle balık tutuyorlardı ama bu kez oltaya bir şeyler takılmış gibiydi. Aşağılardan bir zorlanma ve sızlanma

sesleri geldi ve adamların öne doğru eğilmiş olan bedenleri sanki bir şey aşağı çekiyormuş gibi gerildi. Yavaş yavaş ağırlık üzerindeki topraktan sıyrılıp yüzeye çıktı. Küçük Jerry ne çıkacağını anlamıştı anlamasına ama bunu görünce, dahası şerefli babasının bunu çekip açmak üzere olduğunu görünce hiç alışık olmadığı bu görüntü karşısında öyle dehşete kapıldı ki ardına bakmadan koşmaya başladı gene ve ancak bir-iki mil koştuktan sonra durabildi.

Soluklanmaya ihtiyaç duymasa gene de durmazdı, sanki hayaletlerle yarışıyordu ve tek isteği bu yarışın sona ermesiydi. Az önce gördüğü tabutun kendisini kovaladığına dair güçlü bir inancı vardı; sanki hoplaya zıplaya geliyordu peşinden, dar tarafının üzerinde, dimdikti ve her an ona yetişip yanı başında hoplayabilirdi –belki kolundan yakalardı onu– kovalamaca hiç bitmiyordu. Ne yaptığı belli olmayan, nereden çıkacağı bilinmez bir iblisti sanki ve geride bıraktığı geceyi iyice korkunç bir hale sokmuşken Küçük Jerry karanlık ara yollardan ana yola fırladı ve sıska bir çocuğun kuyruksuz ve kanatsız uçurtması gibi, dehşet içinde sıçrayarak kaçtı ondan. İblis kapı aralıklarına da saklanıyordu, korkunç omuzlarını kapılara sürtüp sanki kahkaha atıyormuş gibi kulaklarına kadar çekiyordu. Yoldaki diğer gölgelere karışıyor. Küçük Jerry'ye çelme takmak için kurnazca sırtüstü yere yatıyordu. Bütün bu zaman boyunca hiç durmadan ardında sıçrayıp peşini bırakmadı çocuğun; nihayet evlerinin kapısına vardığında Küçük Jerry'nin pestili çıkmıştı. Ama o zaman bile peşini bırakmamıştı iblis; basamakları küt küt çıkarak yukarı kata kadar onu takip etmiş, onunla birlikte yatağa girmiş ve çocuk uykuya daldığı zaman tüm ağırlığıyla göğsüne çöreklenmişti.

Küçük odasındaki Küçük Jerry'yi bu sıkıntılı uykudan şafak vakti, daha güneş doğmamışken babasıyla annesinin yatak odasından gelen sesler uyandırdı. Mrs. Cruncher'ı kulaklarından tutup başının arkasını yatak başına vurmasına bakılırsa babasının işleri ters gitmişti; en azından Küçük Jerry böyle düşündü.

"Demiştim sana, yaparım diye," dedi Mr. Cruncher, "yaptım da."

"Jerry, Jerry, Jerry!" diye yalvardı karısı.

"Senin yüzünden hiçbir şey kazanamadık," dedi Jerry, "bana da ortaklanma da sıkıntı yaratıyorsun. Yatıp zıbarsaydın ya, ne diye dinlemedin beni?"

Zavallı kadın gözyaşları içinde, "Ben iyi bir eş olmaya çalışıyorum Jerry," diye itiraz etti.

"Kocanın işlerini bozarak mı iyi eş oluyorsun? İşlerini batırarak mı onurlandıracaksın onu? Onun önemli işleri konusunda dediklerine itaat etmeyerek mi itaat ediyorsun kocana?"

"O zamanlar bu korkunç işi yapmıyordun Jerry."

"Namuslu bir esnafın karısı olman yeter," diye tersledi Mr. Cruncher, "bu yüzden o kadın aklınla bu işlere burnunu sokma. Kocasını sayan, ona itaat eden bir kan onun işlerine karışmaz. Sen şimdi kendine dindar mı diyorsun? Eğer sen dindar bir kadınsan git bana dinsiz birini bul! Şendeki görev duygusu şu Thames Nehri'ndeki kazık kadar bile değil, o kazığı sana çakmak lazım esas."

Bu münakaşa alçak sesle gerçekleşmişti ve namuslu esnafın çamurlu botlarını ayağından fırlatıp yere boylu boyunca uzanmasının ardından son buldu. Paslı ellerini yastık niyetine başının altına koymuş, sırtüstü yatan babasına ürkek bir bakış attıktan sonra oğlu da onun yanına uzandı ve tekrar uykuya daldı.

Kahvaltıda balık yoktu, başka yiyecekler de çok azdı. Mr. Cruncher hem keyifsiz hem de öfkeliydi ve Mrs. Cruncher'ın şükür duası ettiğine dair herhangi bir belirti fark ederse diye, ona fırlatmak için demir bir tencere kapağı vardı yanında. Her zamanki saatte yüzünü yıkayıp saçını taradıktan sonra oğluyla birlikte göstermelik vazifesine doğru yola koyuldu.

Güneşli ve kalabalık Fleet Caddesi'nde, taburesi kolunun altında, babasının yanında yürüyen Küçük Jerry, bir önceki gece karanlık ve ıssızlıkta, peşindeki zalim takipçiden kaçan Küçük Jerry'den çok farklıydı. Yetileri doğan günle tazelenmiş, tasalan geceyle birlikte sona ermişti –ne de olsa bu güzel günün sabahında Fleet Caddesi'nde ve Londra şehrinde akranlarının olması beklenmedik bir durum değildi.

"Baba," dedi Küçük Jerry yürürlerken –aralarında bir kol boyu mesafe bırakmaya ve tabureyi babasıyla kendisi arasında tutmaya gayret ediyordu– "mezardan adam çıkaran kimdir?"

Mr. Cruncher cevaplamadan evvel kaldırımda bir an durakladı, "Nereden bileyim ben?"

"Ben senin her şeyi bildiğini sanırdım baba," dedi çocuk safça.

"Hımm! Şey," diye karşılık verdi Mr. Cruncher yürümeye devam ederek ve diken saçlarını serbest bırakmak için şapkasını çıkardı, "o bir esnaftır."

"Peki ne satar baba?" diye sordu meraklı Küçük Jerry.

"Sattığı şeyler," dedi Mr Cruncher, söyleyeceği şeyi kafasında tarttıktan sonra, "bazı bilimsel çalışmalarda kullanılır."

"İnsan bedenleri mi yani baba?" diye sordu bu kez çocuk heyecanla.

"Sanırım onun gibi bir şey," dedi Mr. Cruncher.

"Ah baba, büyüyünce ben de bir mezar soyucusu olmak istiyorum o zaman!"

Mr. Cruncher rahatlamıştı ama başını kararsız ve faziletli bir tavırda iki yana salladı. "Bu senin yeteneklerini nasıl geliştirdiğine bağlı. Yeteneklerini geliştirmeye gayret et ve yapabileceğinden daha fazlası için söz verme insanlara, şimdiden sana neyin uygun olup olmayacağını bilemeyiz." Bu sözlerden cesaret alan Jerry Temple Bar'ın gölgesine tabureyi yerleştirmek için babasının birkaç adım önüne geçtiğinde Mr. Cruncher kendi kendine şunları söyledi; "Namuslu esnaf Jerry, gör bak, bu çocuk senin için büyük bir nimet olacak ve annesinin açıklarını telafi edecek!"

XV
Örgü

Mösyö Defarge'ın şarap dükkânında içkiye her zamankinden erken başlanmıştı. Daha sabahın altısında, parmaklıklı pencerelerden içeriyi gözetleyen solgun yüzler, içerideki şarap kadehlerinin üzerine eğilmiş diğer yüzleri gördüler. Mösyö Defarge en iyi zamanlarda bile hep suyla seyreltilmiş şarap satardı, ama bu sıralar sattığı iyice seyreltilmiş bir şaraptı. Ekşi bir şaraptı, dahası etrafını da ekşitiyordu, çünkü bunu içenlerin ruh halini etkiliyor, onları hüzünlendiriyordu. Mösyö Defarge'ın sıkılmış üzümlerinden sıçrayan Baküs şenliğindeki neşeli alevler değil, karanlıkta için için yanan bir ateşti ve üzümlerin posasında gizliydi.

Mösyö Defarge'ın yerinde art arda üç gündür erken içilmeye başlanıyordu. Bu durum pazartesi başlamıştı ve bugün çarşambaydı. Aslında insanlar içmekten çok kara kara düşünüyorlardı; pek çoğunun cebinde hesabı ödeyecek beş parası yoktu, gene de dükkân açılır açılmaz içeri sıvışır, konuşmaları dinler, kendi aralarında fısır fısır konuşurlardı. Bütün dertleri ne olup bittiğini öğrenmekti ama sanki dükkândaki bütün şarap fıçılarını satın alabilirmiş gibi bir tavırla masa masa, köşe köşe dolaşarak, açgözlerle şarap yerine konuşmaları yudumlarlardı.

Bu alışılmadık kalabalığa rağmen, şarap dükkânının sahibi ortalıkta görünmüyordu. Eksikliği hissedildiğinden değil; kapıdan girenlerin ona bakındığı, onu sorduğu yoktu ve hiç kimse neden sadece –önünde içinden çıktıkları yırtık pırtık ceplerin sahipleri kadar bozulmuş, örselenmiş ve yıpranmış paraların olduğu bir kâse ile oturmuş şarabın dağıtılmasını idare eden– Madam Defarge'ın orada olduğuna kafa yormuyordu.

Kralın sarayından mahkûmların zindanına kadar, her yere dağılmış olan casuslar, bu şarap dükkânına baktıklarında herhalde askıya alınmış bir merakla genel bir dalgınlık gözlemişlerdir. Kâğıt oynayanlar durgunlaşmış, domino oynayanlar derin düşüncelere dalmış bir halde taşlardan kuleler yapıyor, şarap içenler dökülen şarap damlalarıyla masalarına şekiller

çiziyor, Madam Defarge ise kürdanıyla örgüsünün kolundaki desenlerle uğraşırken ara ara bir şey görmüş ya da duymuş gibi uzaklara dalıyordu.

St. Antoine'ın bu şarabi hali öğlene kadar devam etti. Bu caddelerin ve onların sallanan lambalarının altından toz toprak içinde iki adam geçtiğinde güneş tam tepedeydi. Biri Mösyö Defarge, diğeri ise mavi şapkalı yol işçisiydi. Baştan ayağa toza bulanmış ve susuzluktan yanmış bir halde şarap dükkânına daldılar. Gelişleri St. Antoine'ın kalbini bir ateş gibi yakmış, yürürken her yana yayılarak kapı ve pencerelerdeki insanların yüzlerini alev alev tutuşturup titreştirmişti. Yine de kimse peşlerine düşmemişti ve şarap dükkânına girdiklerinde kimse tek kelime etmedi onlara ama bütün gözler onlara çevrildi.

"Selam beyler!" dedi Mösyö Defarge.

Bu sanki ahalinin dilini çözmek için verilmiş bir işaretti. Karşılığında açılıp hepsi bir ağızdan, "Selam!" dediler.

"Hava çok kötü beyler!" dedi Defarge, başını iki yana sallayarak.

Bunun üzerine herkes yanındakine baktı, sonra gözlerini yere indirip sessizce oturdular. Ama içlerinden biri ayağa kalkıp dışarı çıkmıştı.

Defarge yüksek sesle, "Hanım," diye seslendi Madam Defarge'a: "Bak, Jacques adlı bu iyi yürekli yol işçisiyle bir dolu yere seyahat ettim. Paris'ten bir buçuk günlük uzaklıktaki bir yerde –tesadüfen– tanıştım onunla. Adı Jacques, bu yol işçisi iyi bir çocuk. Ona bir içki ver hanım!"

Bir adam daha kalkıp dışarı çıktı. Madam Defarge, mavi şapkasını çıkarıp ahaliyi selamlayan Jacques adındaki yol işçisinin önüne şarabı koydu ve o da içti. Adam koynundan tahıllı siyah ekmek çıkarmıştı; ara ara ondan ısırıyor; Madame Defarge'ın tezgâhının yanında ağzını şapırdata şapırdata yiyip içiyordu. O sırada üçüncü bir adam daha kalkıp çıktı dükkândan.

Defarge da şarabından bir yudum alarak –onun şarabı yanında getirdiği adamınkinden daha azdı, ama ne de olsa onun hep elinin altındaydı içki– serinletti kendini ve köylü kahvaltısını bitirene kadar bekledi onu. Adam

oradaki hiç kimseye bakmıyordu, hiç kimse de ona bakmıyordu şimdi; örgüsünü kaldırıp dükkânla ilgilenen Madam Defarge bile.

"Yemeğini bitirdin mi arkadaşım?" diye sordu Defarge, zamanı gelince.

"Evet, sağ ol."

"Gel o zaman! Kalabileceğini söylediğim daireyi göstereyim sana. Tam sana göre bir yer."

Şarap. dükkânından sokağa, sokaktan bir avluya, avludan dik bir merdivene ve merdivenden de bir çatı katına –inceden beyaz saçlı bir adamın alçak bir tezgâhta oturup kamburu çıkmış bir halde ayakkabı yapmakla meşgul olduğu çatı katına– çıktılar.

Artık beyaz saçlı adam yoktu, ama şarap dükkânından teker teker çıkan üç adam da oradaydı. Ancak uzaklardaki beyaz saçlı adamla kendileri arasında bir küçük bağ vardı ki, o da bir zamanlar duvardaki çatlaklardan onu izlemiş olmalarıydı.

Defarge kapıyı dikkatlice kapatarak alçak sesle konuşmaya başladı.

"Jacques Bir, Jacques İki, Jacques Üç! İşte bendeniz Jacques Dört tarafından bulunan tanık bu. Size her şeyi anlatacak şimdi. Konuş bakalım Jacques Beş!"

Elindeki mavi şapkayla yanık tenli alnını silen yol işçisi,."Söze nereden başlasam acaba mösyö?" dedi.

Mösyö Defarge'ın cevabı hiç de mantıksız değildi, "En baştan."

"Onu geçen yaz gördüğümde, beyler," diye söze başladı yol işçisi, "Marki'nin arabasının altında, bir zincire asılmıştı. Gözünüzün önüne getirin. Yoldaki işim bitmiş, gidiyorum, güneş yatağına dönüyor ve Marki'nin arabası ağır ağır tepeyi tırmanıyorken bu da zincire asılmış – aynen şöyle."

Yol işçisi olayı tekrar canlandırdı; gösterisi bütün bir yıl boyunca köyün tek mutlak kaynağı ve kaçınılmaz eğlencesi olduğundan bu işte iyice

mükemmelleşmişti artık.

Jacques Bir; araya girerek ona bu adamı daha önce görüp görmediğini sordu.

"Hiç görmedim," diye cevap verdi yol işçisi, tekrar dikey konuma geçerken.

Jacques Üç, o zaman onu sonradan nasıl tanıyabildiğini sordu.

"Uzun boyundan," dedi yol işçisi yumuşak bir tonda ve parmağını burnunun üzerine koyarak. "Mösyö Marki bana o akşam 'Neye benziyor bu adam?' diye sorduğunda 'Bir hortlak gibi uzun,' demiştim."

"Bence bir cüce kadar kısa demeliydin," dedi Jacques İki.

"Ama nereden bilebilirdim ki? Eylem tamamlanmamıştı daha, o da bana güvenmiyordu zaten. Düşünsenize! O durumdayken bile fazla bir şey söylemedim. Mösyö Marki bizim küçük çeşmenin yanında durup parmağıyla beni işaret etmiş, 'Getirin bana şu serseriyi!' diyordu. Valla, ben gidip de bir şey söylemedim beyler."

"Haklı Jacques," diye mırıldandı Defarge, araya giren kişiye. "Peki, devam et!"

"İyi!" dedi yol işçisi, gizemli bir havayla. "Sonra uzun adam kayboluyor, arıyorlar bunu –aradan kaç ay geçiyor? Dokuz, on, belki on bir?"

"Sayıyı boş ver;" dedi Defarge. "İyi bir yere saklanmış ama ne yazık ki sonunda bulunuyor. Devam et!"

"Ben yine bir gün tepede çalışıyorum ve güneş yine batmak üzere. Aşağıdaki köydeki evime dönmek üzere aletlerimi topluyorum, aşağısı çoktan kararmış, sonra başımı bir kaldırıyorum ki, tepeden aşağı altı tane asker iniyor. Tam ortalarında da kolları bağlı –böyle yandan bağlamışlar– uzun boylu bir adam!"

Elinden bırakmadığı şapkasının eşliğinde, dirsekleri kalçalarından sıkıca bağlanmış bir adamı canlandırdı, arkadan düğümler atılmıştı.

"Sonra askerleri ve yanlarındaki mahkûmun geçişini görebileyim (ne de olsa ıssız bir yol, bakmaya değecek hiçbir şey yok) diye kenara, taş yığınlarının oraya çekiliyorum beyler, yaklaşırlarken, altı askerden ve kolları bağlı uzun boylu adamdan başka bir şey görmüyorum, onlar da kapkara zaten –ama güneşin battığı yandakiler kırmızı bir çizgiyle çevrilmiş sanki beyler Ayrıca yolun karşı tarafındaki çukura ve bunun üzerindeki tepeye vuran uzun gölgelerini görüyorum, sanırsın ki devlerin gölgeleri vurmuş. Bir de hepsi toz içinde ve onlar böyle rap rap yürüdükçe tozlar da onlarla birlikte ilerliyor! Ama bana iyice yaklaştıklarında uzun boylu adamı tanıyorum, o da beni tanıyor Ah, ilk karşılaştığımız akşamki gibi, aynı yerlerde, kendisini yine tepeden aşağı atsaydı ne güzel olurdu!"

Sanki tekrar oraya gitmiş gibi anlatıyordu ve olayları yeniden yaşadığı belliydi; belki de fazla bir şey görmemişti şimdiye dek hayatında.

"Askerlere uzun boylu adamı tanıdığımı hiç çaktırmıyorum; o da beni tanıdığını çaktırmıyor ama biz birbirimizin gözlerinden anlıyoruz, görüyoruz bunu. Başlarındaki asker köyü işaret ederek, 'Hadi!' diyor, 'şunu hemen mezarına götürün!' ve adamlar hızlanıyorlar. Ben de peşlerindeyim. O kadar sıkı bağlamışlar ki adamın kolları şişmiş, tahta ayakkabılan kocaman ve hantal, bunlar yetmezmiş gibi bir de topal. Topal olduğu için yavaş yürüyor tabii ve askerler tüfekleriyle zorluyorlar onu –aynen böyle!"

Tüfek dipçiğiyle iteklenen bir adamı canlandırdı. "Bunlar böyle birbirleriyle yarışan deliler gibi hızla tepeyi inerlerken adam yere düşüyor. Askerler gülüp yerden kaldırıyorlar onu. Adamın yüzü kanıyor ve toprak içinde ama dokunamıyor yüzüne; bunun üzerine gene gülüyorlar. Onu köye getiriyorlar; bütün köy onu görmek için koşuyor; adamı değirmenin yanından yürütüp hapishaneye giden yola çıkartıyorlar; bütün köylüler gecenin karanlığında hapishanenin kapısının açılışına ve adamı yutuşuna şahit oluyorlar –aynen böyle!"

Ağzını açabildiği kadar açıp dişlerini birbirine çarparak sert bir ses çıkarttı. Yarattığı etkiyi bozmamak için ağzını bir daha açmak istemediğini fark eden Defarge, "Devam et, Jacques," dedi.

Parmak uçlarına yükselmiş bir halde ve alçak sesle, "Bütün köy," diye konuşmasını sürdürdü yol işçisi, "geri çekiliyor ve çeşmenin yanında

fısıldaşıyorlar; sonra hepsi uyumaya gidiyor; bütün köy aynı mutsuz kişiyi görüyor rüyasında, kayalıkların üzerinde, kilitli kapıların ve demir parmaklıkların ardındaki zindana kapatılmış olan ve buradan yalnızca ölüsü çıkacak olan mahkûmu. Sabah, omzumda aletlerim, bir lokma esmer ekmeğimi yiye yiye işe giderken yolumun üzerindeki hapishanenin çevresinden dolaşıyorum. Orada, iyice yükseklerde onu görüyorum, heybetli demir bir kafesin parmaklıkları ardında, önceki gecedeki gibi yüzü kan ve toz içinde, dışarı bakıyor. Elleri bağlı olduğundan el sallayamıyor; ben de ona seslenmeye cesaret edemiyorum; ölü bir adamdan farksız o anda."

Defarge ve üç adam birbirlerine belli belirsiz göz attılar. Köylünün hikâyesini dinlerken bakışları kasvet, öfke ve kin doluydu; hepsinin üzerinde hem gizemli hem de sert bir hal vardı. Odaya ağır bir mahkeme havası hâkimdi; Jacques Bir ve Jacques İki eski bir sedirin üzerine oturmuş, elleri çenelerinde, pür dikkat yol işçisini dinliyorlardı; en az onlar kadar dikkat kesilmiş olan Jacques Üç hemen arkalarında tek dizinin üzerine çökmüş, tedirgin bir şekilde sürekli ağzının ve burnunun çevresini sıvazlıyordu; bu üç adamla anlatıcının arasında, pencereden yansıyan ışıkta dikilen Defarge ise bir adamlara bir yol işçisine bakıp duruyordu.

"Devam et Jacques," dedi Defarge.

"Mahkûmu bir süre demir kafesin içinde tuttular. Köylüler ondan korktukları için gizli gizli bakıyorlar ona. Ama uzaktan, sürekli kayalıkların tepesindeki bu hapishaneyi izliyorlar ve bütün işler bitirilip dedikodu yapmaya çeşmenin başında toplandıklarında, hepsi yüzünü hapishaneye dönüyor. Önceleri yüzlerini hep posta binasına dönerlerdi, ama şimdi hepsi hapishaneye dönük. Çeşmenin başında adamın idama mahkûm edilmesine rağmen infaz edilmeyeceğini fısıldaşıyorlar; affedilmesi için Paris'e dilekçe verildiğini söylüyorlar, çocuğunun ölümüyle adamın çılgına döndüğü ve kendini kaybettiği açıklanmış dilekçede; başka bir dilekçe de bizzat Kral'a sunulmuş. Kim bilir? Mümkündür. Belki doğrudur, belki de yanlış."

Bir numaralı olan, "Dinle o zaman Jacques," diye sertçe itiraz etti. "Bil ki. Kral ve Kraliçe'ye bir dilekçe sunuldu. Sen hariç buradaki herkes Kral'ın bu dilekçeyi aldığını gördü, caddede arabasındaydı, Kraliçe'nin yanında

oturuyordu. Elinde dilekçeyle, hayatını tehlikeye sokarak, atların önüne atılan şimdi karşında gördüğün Defarge'dı."

"Şunu da dinle Jacques!" dedi diz çökmüş olan Jacques Üç: Parmakları hiç durmadan, doyumsuz bir şekilde dolanıp duruyordu yüzünde, sanki bir şeyin açlığını çeker gibiydi –ama bu ne bir yiyecek ne de içecek içindi; "dilekçeyi uzatanın etrafını muhafızlar, atlar ve piyadeler çevirmişti, tekme tokat giriştiler ona. Anladın mı?"

"Anladım beyler."

"Devam et o zaman," dedi Defarge.

"Öte yandan, çeşme başındaki fısıltılara göre," diye devam etti köylü, "buraya olay yerinde idam edilmesi için getirilmiş ve muhakkak idam edilecek. Hatta Monsenyör'ü katlettiği ve Monsenyör de çiftçilerin –kölelerin babası olduğu için –ne yaparsın işte– mahkûmun baba katili sıfatıyla idam edileceğini fısıldaşıyorlar. Çeşme başındaki yaşlı bir adamın dediğine göre, mahkûmun sağ eli, yani bıçağı tutan eli gözünün önünde yakılacak; kolunda, göğsünde ve bacaklarında açılacak yaralara kızgın yağ, erimiş kurşun, sıcak reçine, balmumu ve kükürt dökülecek; en sonunda da kolları ve bacakları dört güçlü at tarafından dört farklı yöne çekilecek. Sonra aynı yaşlı adam tüm bunların merhum Kral, XV. Louis'yi öldürme girişiminde bulunan bir mahkûma daha önce aynen uygulandığını söylüyor Ama ben onun yalancısıyım. Bilemem."

"Bir kez daha dinle o zaman Jacques!" dedi eli kıpır kıpır oynayan açgözlü adam. "O mahkûmun adı Damiens'tı, bunların hepsi Paris sokaklarında, güpegündüz yapıldı ve o koca güruhun içinde hiçbir şey o şık ve süslü hanımların mahkûmun son dakikalarını görmeye can atmasından daha ilginç değildi –son dakikalar, Jacques, son dakikalar akşama kadar sürdü, iki bacağı ve bir kolu koptuğunda bile hâlâ nefes alıyordu adam! Hepsini aynen yaptılar– kaç yaşındasın sen?"

"Otuz beş," dedi altmış yaşında gösteren yol işçisi.

"Yani sen on yaşlarındayken olmuş bu; görmüşsündür belki."

"Yeter!" dedi Defarge, aksi bir sabırsızlıkla. "Tanrı cezanı vermesin! Devam et hadi."

"Tamam! Kimisi bir şey diyor; kimisi başka bir şey diyor ama herkes bu konuyu konuşuyor; sanki çeşme bile aynı tonda akıyor. Bir süre sonra, pazar gecesi bütün köy uykudayken, askerler geliyor; hapishane yolundan aşağı iniyorlar ve silahlan küçük sokağın taşlarında çınlıyor İşçiler kazıyor; işçiler çivi çakıyor; askerler de şarkı söyleyip gülüyorlar; sabahleyin, çeşmenin yanında, suya zehrini akıtan, on metre yüksekliğinde bir darağacı yükseliyor."

Yol işçisi gözlerini alçak tavana çevirdiğinde bundan çok daha ötesini görüyordu ve sanki bir darağacı görmüşçesine gökyüzünü işaret etti.

"Bütün işler duruyor, herkes çeşmenin başına toplanıyor, kimse inekleri otlatmaya götürmüyor, onlar da köy halkayla birlikte orada. Tam öğle vakti trampetler gümbürdüyor. Askerler gece zindana gidip mahkûmu getirmiş, şimdi de bir dolu askerin ortasında duruyor. Önceki gibi bağlamışlar adamı, ağzında da bir tıkaç var –öyle sıkı bağlamışlar ki ağzını, adam gülüyormuş gibi görünüyor."

Başparmaklarıyla yüzünü, ağzının köşelerinden kulaklarına kadar çekerek göstermeye çalıştı bunu. "Darağacının tepesine bıçağı koymuşlar, keskin tarafı yukarı gelecek şekilde, ucu havayı işaret ediyor. On metre yükseklikte astılar onu –suyu zehirleyerek, asılı kaldı orada."

Yol işçisi gözünün önüne gelen manzarayla birlikte yeniden terlemeye başlamıştı ve yüzünü silmek için mavi şapkasını kullandığı sıra diğerleri birbirine baktı.

"Çok feci beyler. Kadınlar ve çocuklar nasıl su alsın oradan şimdi! O karaltımın altında akşam k^m dedikodu eder! Altında, dedim değil mi? Pazartesi akşamı, güneş batmak üzereyken köyden ayrıldığımda, tepeyi çıkarken arkamı dönüp baktığımda o karaltı hâlâ kilisenin, değirmenin ve hapishanenin karşısında sallanıyordu –beyler, şu gökkubbenin alcındaki her yeri, bütün yeryüzünü kaplamıştı sanki!"

Aç adam diğer üçüne bakarken parmaklarından birini kemirmeye başlamıştı ve üzerindeki açlığın etkisiyle parmağı titredi.

"İşte böyle, beyler. Güneş batarken ayrıldım oradan (benden istendiği gibi) ve o gece ve ertesi gün öğlene kadar, yani bu arkadaşa rastlayıncaya kadar (bana söylendiği gibi) yürüdüm. Sonra günün geri kalanında ve bütün gece boyunca onunla beraber, biraz yürüyerek, biraz at üstünde geldik buraya kadar. İşte şimdi karşınızdayım!"

Sıkıcı bir sessizliğin ardından Jacques Bir, "Güzel! Tüm samimiyetinle tarif edip anlattın hepsini. Bizi kapının önünde bekler misin şimdi biraz?" dedi.

"Memnuniyetle," dedi yol işçisi. Defarge ona merdivenin başına kadar eşlik edip onu oturttuktan sonra geri döndü.

Defarge tavanarasına döndüğünde üçü de ayağa kalkmış kafa kafaya vermiş konuşuyorlardı.

"Ne dersin Jacques?" diye sordu bir numara. "Kaydedilsin mi?"

"Yok edilmeye mahkûm diye kaydedilsin," diye karşılık verdi Defarge.

"Muhteşem!" diye boğuk bir sesle bağırdı açgözlü adam.

"Şato ve tüm ailesi mi?" diye sordu bir numara.

"Şato ve tüm ailesi," diye karşılık verdi Defarge. "Hepsi imha edilsin!"

Aç adam "Muhteşem!" diye coşkulu bir şekilde bağırdı gene ve başka bir parmağını kemirmeye başladı.

"Bizim bu kayıt tutma tavrımızdan dolayı başımıza iş açılmayacağından emin misin?" diye sordu Jacques İki Defarge'a, "bizden başka kimse bu şifreyi çözemeyeceği için tehlike yok şimdilik, ama hep çözebilecek miyiz acaba bunu –daha doğrusu karınız çözebilecek mi?"

"Jacques," dedi Defarge, dikleşerek, "eğer karım bu kaydı hafızasına almışsa bunun tek bir kelimesini –hatta hecesini– bile unutmaz. Kendine

göre ilmeklerle, sembollerle örülmüştür hepsi, gün gibi aşikârdır bu onun için. Madam Defarge'a güvenin. Aciz ödlekler kolayca silinip gidebilirler bu dünyadan, ama Madam Defarge'ın ördüğü kayıtlardan tek bir isim ya da suç dahi silinemez." Adamlar kendi aralarında, güvendiklerini ve tasvip etiklerini belli eder tarzda mırıldandılar ve açgözlü adam şöyle dedi: "Bu köylü hemen geri gönderilecek mi? Umarım öyle olur. Çok basit bir adam; biraz tehlikeli bir durum değil mi bu?"

"Hiçbir şey bilmiyor," dedi Defarge; "en azından kendisini aynı yükseklikteki bir darağacında sallandıracak şeylerden haberi yok. Ben sorumluluğu alıyorum; benimle kalsın; ben ilgileneceğim onunla, sonra kendi yoluna gider. Soyluların dünyasını görmek istiyor –Kral'ı, Kraliçe'yi, Sarayı; pazar günü görsün hepsini."

"Ne?" diye bir çığlık attı aç adam, dik dik bakarak. "Kraliyet ailesini ve soyluları görmek istemesi iyi bir şey mi yani?"

"Jacques," dedi Defarge; "eğer bir kedinin süt içmeye heves etmesini istiyorsan ona makul bir uzaklıktan sütü göster. Eğer bir köpeğe makul bir uzaklıktan avını gösterirsen, bir gün onu tutup sana getirebilir."

Başka bir şey konuşulmadı ve merdivenin tepesinde uyuklarken buldukları yol işçisine sedire uzanıp biraz dinlenmesini öğütlediler. Israra gerek kalmamıştı, adam çok geçmeden uykuya daldı.

Onun konumundaki taşralı bir köle için Defarge'ın meyhanesinden daha kötü yerler çoktu Paris'te. Madam Defarge'ın karşısında sık sık hissettiği gizemli korkunun dışında yeni hayatı pek hoştu. Ama madam gün boyu oturduğu o tezgâhın arkasında onun varlığından o kadar habersiz görünüyor ve onun orada oluşunun hiçbir anlam ifade etmediğini o kadar bariz bir şekilde ortaya koyuyordu ki, göz göze geldikleri her an köylü tahta ayakkabılarının içinde tir tir titriyordu. Dahası, kadının aklından nelerin geçtiğini kestirmenin imkânsız olduğunu düşünüyordu ve eğer o ışıltılı ve süslü kafasından onun bir cinayet işlediğini ve sonrasında kurbanı soyduğunu geçirse, muhakkak gösteri tamamlana kadar peşini bırakmazdı.

Bu yüzden, pazar günü geldiğinde, yol işçisi Mösyö ile Versailles'a giderken Madam Defarge'ın onlara eşlik edeceğini öğrendiğinde bu duruma

hiç de sevinmedi (ama tabii onlara aksini söyledi). Madam'ın toplu bir taşıtta, yol boyu örgü örmesi fazlasıyla sinir bozucu bir durumdu; öğleden sonra, Kral ve Kraliçe'nin arabasını görmek için toplanan kalabalığın arasında bile hâlâ elinde örgüsü ile dolaşması ise daha da sinir bozucu.

"Çok çalışıyorsunuz madam," dedi yanındaki adam.

"Öyle," dedi Madam Defarge; "Daha çok işim var."

"Ne yapıyorsunuz madam?"

"Çok şey."

"Mesela..."

"Mesela," dedi Madam Defarge sakin sakin, "kefenler."

Adam bulduğu ilk fırsatta uzaklaştı kadının yanından ve yol işçisi mavi şapkasını yelpaze gibi salladı elinde. Fazlasıyla kalabalık ve boğucuydu ortalık. Kendini yeniden bulmak için bir Kral ve Kraliçe'ye ihtiyacı varsa eğer, çare ayağına geldiği için pek şanslıydı; zira çok geçmeden koca suratlı Kral ile temiz yüzlü Kraliçe yaldızlı arabalarının içinde ve ışıltılı gözde saray mensuplarının, gülücükler saçan leydiler ve şık lordlardan oluşan şaşaalı grubun eşliğinde teşrif ettiler; mücevherler, ipekler, pudralar içinde hanımlar ve beyler, tüm ihtişamları ve zarafetleriyle herkesi hiçe sayan bedenler ve bakımlı ve kibirli yüzler; yol işçisi tüm bunlara kendini öyle bir kaptırıp öyle bir kendinden geçmişti ki, o günlerde her an her yerde bitiveren Jacques'lardan hiç haberdar değilmiş gibi, "Yaşasın Kral, Yaşasın Kraliçe, Yaşasın herkes ve her şey!" diye bağırmaya başladı. Ardından bahçeler, avlular, teraslar, çeşmeler, ağaçlar, çiçekler derken yeniden Kral ve Kraliçe, yeniden sarayın gözdeleri, lordlar ve leydiler; daha çok Yaşasın, derken, bütün bu duygu yoğunluğuna dayanamayıp nihayet gözyaşlarına boğuldu. Üç saat kadar süren bu sahne boyunca yol işçisi bol bol bağırdı, ağladı ve buna eşlik eden duygusal tepkiler gösterdi ve gene tüm bu süre boyunca Defarge da, adam bağlılığını haykırdığı bu kitlenin üzerine atlayıp onları parçalamasın diye sımsıkı yakasından tuttu onun.

Her şey sona erdiğinde, "Bravo!" dedi Defarge, sanki bir patron gibi adamın sırtına vurarak, "Sen iyi bir adamsın!"

Yol işçisi kendine. gelmeye başlamıştı şimdi ve az önceki gösterisinde yanlış bir şey yapıp yapmadığını düşünüyordu ama sorun yoktu.

"Sen bizim aradığımız adamsın," dedi Defarge, adamın kulağına; "bu aptallar bu ihtişamın sonsuza dek süreceğini zannediyorlar. Sonra iyice küstahlaşıyorlar ve giderek sona daha da yaklaşıyorlar."

"Yaa!" diye bağırdı yol işçisi; "çok doğru!"

"Bu aptallar hiçbir şey bilmiyorlar. Senin nefes alıp vermene tahammülleri yok, mümkün olsa kendi atlarının ya da köpeklerinin bir tanesi için sen ve senin gibi yüzlercesinin nefesini sonsuza dek keserler, tek bildikleri nefesinin onlara ne söylediği. Bırak biraz daha kansınlar buna; çok uzun sürmeyecek zaten."

Madam Defarge mağrur bir edayla müşteriye baktıktan sonra başıyla onayladı.

"Sana gelince," dedi madam, !'her türlü gösteriş ve tantana için bağırıp gözyaşı dökersin. Doğru değil mi? Söyle!"

"Doğru madam, galiba öyle. O an için öyle."

"Eğer sana koca bir yığın bebek gösterseler ve senden kendi menfaatin için onları paramparça edip yağmalamanı isteseler sen gider en zenginini ve en tatlısını seçersin. Doğru değil mi? Söyle!"

"Evet madam, doğru."

"Eveet ve sana uçamayan bir kuş sürüsü gösterseler ve gene kendi menfaatin için senden bunların tüylerini yolmanı isteseler sen gider en güzel tüyü olanları seçerdin; öyle değil mi?"

"Evet doğru, madam."

"Bugün hem bebekleri hem de kuşları gördün," dedi Madam Defarge, elini en son görüldükleri alana doğru uzatarak; "hadi, şimdi evine git!"

XVI
Örgüye Devam

Madam Defarge ile kocası, huzur içinde St. Antoine'ın merkezine dönerken, mavi şapkalı bir noktada karanlığın içinde, tozlu yollarda, usandırıcı kilometreler kat ederek ilerledi; şimdi mezarında yatan Mösyö Marki'nin fısıldaşan ağaçların hışırtısına kulak veren şatosunun olduğu bölgeye yöneldi ağır ağır. Taş yüzlerin ağaçları ve çeşmeyi dinlemek için bol bol vakti vardı şimdi ve bostan korkuluğunu andıran bir avuç köylü yemek için ot ve yakmak için çalı çırpı ararken geniş taş avluya ve terasın merdivenlerine vardıklarında açlıktan kazınan zihinleri bu suratlardaki ifadelerin değiştiğini idrak etmişti. Köydeki yeni bir söylentiye göre –tıpkı köyün sakinleri gibi soluk ve cılız söylentilerdi bunlar– bıçak saplandığında bu yüzler de değişmiş, gururlu yüzler acı ve öfke dolu yüzlere dönüşmüşlerdi; dahası, asılan bedenin çeşmenin on metre tepesinde sallanıp yön değiştirmesiyle ifadeler gene değişmiş, intikam almış birinin zalim bakışına bürünmüşlerdi, bundan böyle de hep öyle kalacaklardı. Cinayetin işlendiği yatak odasının büyük penceresinin üstündeki taş yüze oyulmuş burnun üzerinde iki ufak çukur belirmişti, herkes fark etmişti bunları, oysa daha önce hiç kimse görmemişti; ara sıra üstü başı yırtık pırtık iki-üç köylü, kalabalıktan sıyrılıp taş kesilmiş Mösyö Marki'ye alelacele bir bakış atmaya gelirdi, biri sıska parmağını bunun üzerine uzatır uzatmaz, hepsi yabani tavşanlar gibi yosunların ve yaprakların arasından sıvışarak, rahat edebilecekleri yerlere kaçarlardı.

Şato ve kulübe, taş yüz ve sallanan beden, taş zemindeki kırmızı leke, köy kuyusundaki tertemiz su –binlerce dönüm arazi - Fransa'ya ait bütün taşra - Fransa'nın tamamı– incecik bir çizgi halinde karanlık gökyüzünün altında uzanıyordu. Hatta bütün dünya, bütün haşmeti ve küçüklüğüyle göz kırpan bir yıldızın içinde uzanıyordu. Sanki sıradan insan aklı, bir ışık huzmesini parçalara bölüp bileşimini tahlil edebilir, böylece üstün zekâlılar, cılız cılız parlayan dünyamız üzerindeki her bir yaratığın düşüncesini, davranışını, her türlü ahlaksızlığım ve erdemini okuyabilirdi.

Karıkoca Defarge'lar, yıldızların altında, arabalarının içinde ağır aksak ilerleyerek varmak istedikleri noktaya, Paris'in giriş kapılarından birine vardılar. Güvenlik bariyerinin önünde olağan bir şekilde durduruldular ve genel bir inceleme ve soruşturma için olağan fenerler pırıl pırıl üzerlerine tutuldu. Mösyö Defarge arabadan indi; oradaki bir-iki askeri ve polisi tanıyordu. İkincisiyle samimiydi ve sevecen bir şekilde kucaklaştılar.

St. Antoine loş kanatlarını açarak Defarge'lara yeniden sarılmıştı, onlar da nihayet St. Antoine'ın yakınlarında arabadan inmiş, simsiyah çamur ve pislik içindeki sokaklarda zar zor yürürlerken, Madam Defarge kocasına şöyle dedi:

"Söyle bakalım dostum; polis Jacques sana ne dedi?"

"Bu gece fazla bir şey söylemedi, ama bildiği her şeyi anlattı. Bizim bölgeye bir casus daha yerleştirmişler. Belki daha bir sürü vardır, ama o sadece bir tanesini biliyormuş."

"E iyi!" dedi Madam Defarge, ciddi bir iş havası takınıp kaşlarını kaldırarak. "Onu da kaydetmek lazım. Adı ne?"

"O bir İngiliz."

"Daha iyi. Adı ne?"

"Barsad," dedi Defarge, Fransızcaymış gibi telaffuz ederek. Ama ismi doğru anlamaya o kadar özen göstermişti ki, yazarken hiç hata yapmadı.

"Barsad," diye tekrarladı madam. "Güzel. İlk adı ne?"

"John."

Madam bunu kendi kendine bir kez mırıldandıktan sonra, "John Barsad," diye tekrar etti. "Güzel. Ya tipi; biliyor muyuz bunu?"

"Yaklaşık kırk yaşlarında, 1,75 boyunda, siyah saçlı, esmer tenli, hoş denebilecek bir suratı var; koyu renk gözler, ince, uzun, soluk benizli bir yüz, burnu gaga gibi, ama düz inmiyor, sola doğru çarpık; bu da pek tekin olmayan bir ifade vermiş yüzüne."

"Tanrı iyiliğini versin. Adamın portresini çizdin resmen!" dedi madam gülerek. "Yarın kaydedilecek hemen." Kapanmış olan (gece olmuştu çünkü) şarap dükkânına geri döndüler ve Madam Defarge hemen tezgâhının başına geçerek yokluğunda biriken bozuklukları saydı, malzemeleri kontrol etti, hesap tuttukları defteri inceledi, kendisi başka notlar aldı, şarap dağıtan adamı olası her şekilde inceledikten sonra yatağa gönderdi. Sonra bir kez daha para kâsesini ters çevirdi ve gece vakti güvende olsun diye, paralan mendilinin içine koyarak, birbiri ardına birkaç düğüm attı. Bu sırada Mösyö Defarge, ağzında piposu, kayıtsız gözüken bir hayranlıkla dükkânda bir aşağı bir yukarı yürüyor ama kansına hiç karışmıyordu; aslında bu hem işinde hem aile meselelerinde geçerli olan bir durumdu, hayatın içinde bir aşağı bir yukarı yürürdü.

Sıcak bir geceydi ve zaten kokuşmuş bir mahalledeki kapılan sımsıkı kapalı dükkân iğrenç kokuyordu. Mösyö Defarge'ın koku alma duyusu hiç de hassas değildi ama stoktaki şarapların kokusu tatlarından kat kat keskin geliyordu burnuna; keza rom, konyak ve anason stokunun da ağır bir kokusu vardı. Sönmüş piposunu bir kenara koyarken bu koku karışımına burun kıvırarak püfledi.

"Çok yorulmuşsun sen," dedi madam, mendile düğüm attığı sırada kocasına bakarak. "Her zamanki gibi kokuyor."

"Biraz yoruldum, evet," diye kabullendi kocası.

"Biraz da canın sıkılmış," dedi madam; aceleci gözleri yoğun bir şekilde hesapta olsa da, ara ara kocasına bakmaktan geri kalmıyordu. "Ah şu erkekler, erkekler!"

"Ama hayatım!" diyecek oldu Defarge.

"Ama hayatım!" diye tekrarladı madam, kararlı bir tarzda başını sallayarak; "ama hayatım! Bu gece ne kadar ruhsuzsun canım!"

"Aslında," dedi Defarge, sanki bağrından bir fikir kopmuş gibi, "çok uzun sürdü."

Karısı, "Çok uzun sürdü," diye tekrar etti; "Ne zaman uzun sürmedi ki? İntikam ve misilleme uzun zaman ister; bu böyle."

"Yıldırım çarpması fazla uzun sürmüyor ama," dedi Defarge.

"Söylesene bana," dedi madam sakince, "Yıldırımı üretip toplamak ne kadar sürer?"

Defarge sanki zihninde bir şey varmış gibi, düşünceli bir şekilde başını kaldırdı.

"Bir zelzelenin bir şehri yutması uzun sürmez," dedi madam. "Ama o zelzelenin hazırlanması ne kadar sürer, sen onu söyle bana?"

"Uzun sürer herhalde," dedi Defarge.

"Ama hazır olup hayata geçtiği vakit, önüne gelen her şeyi paramparça eder. Biz hiçbir şey duymasak da görmesek de şu anda hazırlanıyor sürekli. Böyle teselli ol. Aklından çıkarma bunu."

Düşmanın boğazını sıkarmış gibi ışıldayan gözlerle bir düğüm daha attı.

"Şu kadarını söyleyeyim sana," dedi söyleyeceklerini vurgulamak için sağ elini uzatarak, "yol uzun sürdü belki ama o yol da geliyor artık. Söylüyorum sana, hiçbir zaman geri çekilmeyecek ve asla durmayacak. Söylüyorum sana, daima ilerleyecek. Etrafına şöyle bir bak ve bildiğin tüm yüzleri düşün, bütün o Jacques'ların her geçen gün emin adımlarla artan öfke ve hoşnutsuzluklarım düşün. Bu daha ne kadar devam eder? Hıh! Takma kafana artık."

"Cesur karım," dedi Defarge, karısının önünde başı yana eğik, elleri arkasında bağlı, din öğretmeninin sorguya çektiği uslu ve cici bir çocuk gibi, "bunları sorgulamıyorum ben. Ama çok uzun sürdü ve belki de ömrümüz bunu görmeye yetmeyecek –sen de biliyorsun ki karıcığım, mümkün bu."

"Eh! Ne demek bu şimdi?" diye sordu madam, sanki bir düşmanı daha boğarmış gibi bir düğüm daha atarken.

"Şey!" dedi Defarge, yan şikâyet eder, yan özür diler bir tavırla omuzlarını silkerek. "Zaferi göremeyebiliriz."

"Ama ona yardım etmiş olacağız," diye karşılık verdi madam, ellerini kararlı bir hareketle uzatarak. "Yaptığımız hiçbir şey boşuna değil. Zaferi göreceğimize tüm kalbimle inanıyorum. Ama o günleri göremeyeceksek bile, bundan hiç umudumuz kalmasa bile, bana zalim bir hükümdarın ya da soylunun boğazını göster, ben gene onu..."

Ardından madam dişlerini sıkarak, vargücüyle bir sıkı düğüm daha attı.

Korkaklıkla suçlandığını hissederek bir parça kızaran Defarge, "Dur canım!" dedi karısına; "Ben de hiçbir şeyden çekinmem."

"Doğru! Ama senin zayıflığın, yola devam edebilmek için kurbanını ve elindeki fırsatı görme ihtiyacı hissetmen. Bunlar olmadan devam et yola. Zamanı geldiğinde içindeki kaplanı da şeytanı da ortaya çıkarırsın; ama şimdilik kaplan ve şeytanı içinde zincirli tut –gösterme kimseye– gene de hep hazır olsunlar."

Madam sözlerinin etkisini artırmak için para dolu mendilini, beynini dağıtıyormuşçasına tezgâhına vurdu, ardından gayet sakin bir şekilde ağırlaşmış mendilini koltuğunun altına sıkıştırıp yatma vaktinin geldiğini söyledi.

Ertesi gün öğle vakti, bu hayran olunası kadın, şarap dükkânındaki her zamanki yerinde yine büyük bir azimle örgü örüyordu. Yanında bir gül vardı ve kadın arada bir çiçeğe baksa da o her zamanki havası hiç değişmiyordu. Kimisi içen, kimisi içmeyen, kimisi ayakta, kimisi oturan az sayıda müşteri dükkâna dağılmıştı. Çok sıcak bir gündü; meraklı ve maceraperest arayışlarını madamın yanında duran yapış yapış küçük bardaklara kadar taşımış olan sinek sürüleri bardakların diplerine birer birer düşüp ölmüştü. Etrafta gezinen diğer sinekler ise onların ölümünden hiç de etkilenmişe benzemiyorlardı; onlarla aynı kaderi paylaşana kadar en serinkanlı halleriyle (sanki kendileri birer fil ya da bir o kadar alakasız başka bir hayvanmış gibi) onlara baktılar sadece. Ne kadar gamsız oluyor sinekler! –o sıcak yaz gününde ancak Saray halkı kadar düşünebiliyorlardı belki de.

Derken, içeri giren bir şahıs gölgesini Madam Defarge'ın üzerine düşürdü, hiç aşina olmadığı bir tipti bu madamın. Madam örgüsünü kenara koyarak, adamla ilgilenmeden evvel gülünü başlığının kenarına taktı.

Tuhaf bir durumdu. Madam Defarge'ın gülü kaldırmasıyla müşteriler konuşmaya son vermiş, teker teker dükkândan çıkmaya başlamışlardı.

"İyi günler madam," dedi yabancı.

"İyi günler mösyö."

Bunu yüksek sesle söylemişti, ama örgüsünü tekrar eline aldığında kendi kendine söylendi: "Hah! İyi günlermiş, kırk yaşlarında, 1,75 boyunda, siyah saçlı, esmer tenli, genel olarak hoş denebilecek bir suratı var; koyu renk gözler, ince, uzun, soluk benizli bir yüz, burnu gaga gibi ama düz inmiyor, sola doğru çarpık; bu da ona pek tekin olmayan bir ifade vermiş! Hepinize iyi günler!"

"Bana küçük bir bardak eski konyak ile şöyle koca bir bardak soğuk su verebilir misiniz lütfen madam?"

Madam kibar bir tarzda adamın ricasını yerine getirdi.

"Muhteşem bir konyakmış bu madam!"

Konyağa ilk defa bu kadar iltifat edilmişti ve Madam Defarge daha öncekilerin ne halde olduğunu iyi biliyordu. Gene de adama konyağı gereğinden fazla övdüğünü söyleyerek örgüsünü yeniden eline aldı. Yabancı, kadının parmaklarını birkaç dakika izledikten sonra etrafa göz gezdirdi.

"Ne kadar güzel Örüyorsunuz madam."

"Alıştım artık."

"Çok da güzel bir desenmiş!"

"Öyle mi düşünüyorsunuz?" dedi madam, yüzünde bir tebessümle ona bakarken.

"Kesinlikle. Ne ördüğünüzü sorabilir miyim acaba?"

"Oyalanıyorum işte," dedi kadın, parmakları hızlıca hareket ederken, yüzünde hala bir tebessüm, ona bakıyordu.

"Belli bir şey örmüyorsunuz yani?"

"Duruma göre değişir. Bir gün işe yarayabilir. Eğer bitirirsem... şey," dedi madam, bir iç çekip, başını zalim bir cilveyle sallayarak, "kullanırım!"

Dikkat çekici bir durumdu bu. St. Antoine'ın zevki Madam Defarge'ın başlığındaki güle kesinlikle ters düşüyor gibiydi. İçeri ayrı ayrı iki adam girmişti ve tam içkilerini söylemek üzereyken gözleri bu değişikliğe takılıp duraksamışlar, sonra da orada olmayan bir arkadaşlarına bakmıyorlarmış gibi yapıp dışarı çıkmışlardı. Zaten bu yabancı içeri girdiği vakit orada bulunanlardan sadece bir kişi kalmıştı geriye. Hepsi çıkıp gitmişti. Casus gözlerini dört açmış ama hiçbir şey bulamamıştı. İnsanlar hiçbir şüpheye mahal vermeyecek doğal bir şekilde, sefil, amaçsız, tesadüfi halleriyle uyuşuk uyuşuk çıkmışlardı dükkândan.

Parmakları harıl harıl örüp gözleri yabancının üzerinde, işaretlerini işlerken, içinden "JOHN," dedi madam. "Biraz daha kal da, sen gitmeden 'BARSAD'ı da öreyim."

"Evli misiniz madam?"

"Evet."

"Çocuğunuz var mı?"

"Yok."

"İşler kötü gidiyor herhalde?"

"İşler kötü; insanlar çok fakir."

"Ah talihsiz ve zavallı insanlar! Üstelik ne kadar çok baskı var üzerlerinde –sizin de dediğiniz gibi."

"Sizin dediğiniz gibi," diye düzeltti hemen madam ve adamın adının yanına hiç de hayra alamet olmayan bir şeyler ördü maharetlice.

"Ah pardon; bunu söyleyen bendim elbette, ama siz de öyle düşünüyorsunuzdur herhalde. Muhakkak."

"Öyle mi?" diye karşılık verdi madam yüksek sesle. "Kocamla birlikte bu şarap dükkânını ayakta tutmaya çalışmaktan düşünmeye vakit yok. Burada düşündüğümüz tek şey nasıl yaşayacağımız. Bütün meselemiz bu, bu yüzden gece gündüz kafamız bir dolu şeyle meşgul, başkalarını düşünecek halimiz yok. Diğer insanlar ne halde? Yapacak bir şey yok."

Bulabileceği en ufak bilgi kırıntısını toplamak için orada olan casus, şaşkınlığını o tekinsiz yüzüne yansıtmamayı başarmıştı ama dirseğini Madam Defarge'ın küçük tezgâhına dayayıp azar azar konyağını yudumladığı sırada hâlâ dedikoducu bir kahraman edasıyla dikiliyordu orada.

"Çok kötü oldu bu madam, yani Gaspard'ın idamı. Ah! Zavallı Gaspard!" dedi derin bir acı ile iç çekerek.

"Aman!" dedi madam soğukkanlı ve kaygısız bir edayla, "eğer insanlar bıçakları böyle amaçlar için kullanırlarsa, sonuçlarına katlanmak zorunda kalırlar. O bu davranışının neye mal olacağını biliyordu ve bunu ödedi." Casus, "Bana kalırsa," dedi sesine güven çağrıştıran bir yumuşaklık verip hınzır yüzünün her bir sinirine yarak bir devrimci hassasiyeti katarak; "Bana kalırsa, bu zavallı adamdan dolayı bu mahalledeki insanlar büyük bir merhamet ve öfkeyle doludur. Aramızda kalsın."

"Öyle mi?" dedi madam, boş gözlerle.

"Öyle değil mi?"

"... işte kocam geldi!" dedi Madam Defarge.

Şarap dükkânının sahibi kapıdan içeri girince, casus şapkasına dokunup onu selamladı ve sempatik bir şekilde gülümseyerek, "İyi günler Jacques!" dedi. Defarge olduğu yerde kalarak gözlerini adama dikti.

"İyi günler Jacques!" diye tekrar etti casus, ama bu bakışlar karşısında sesindeki güven de yüzündeki gülümseme de zayıflamıştı.

"Bir yanlışlık var mösyö," diye karşılık verdi şarap dükkânının sahibi. "Başka biriyle karıştırdınız herhalde. Ben Jacques değilim. Adım Ernest Defarge."

"Ne fark eder ki," dedi casus uçarı bir tavırla ama sinir olmuştu, "gene de iyi günler!"

"İyi günler!" dedi Defarge ruhsuzca.

"İçeri girdiğinizde, sohbet etme zevkine eriştiğim madama, zavallı Gaspard'ın kötü kaderinden dolayı St. Antoine'ın acı ve öfkeyle çalkalandığını –haklılar tabii!– duyduğumu söylüyordum."

"Ben böyle bir şey duymadım," dedi Defarge, başını iki yana sallayarak. "Hiç haberim yok."

Bunu söyledikten sonra Defarge küçük tezgâhın arkasına geçti ve elini kansının sandalyesinin arkasına koyarak dikildi öylece, ikisi de tam karşılarında duran ve ellerinde olsa bir kaşık suda boğacakları bu adamı süzüyorlardı.

Artık işinde ustalaşmış olan casus, hâlâ hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi bir havadaydı; bir bardak konyağını bitirmiş, suyundan bir yudum almış ve bir bardak konyak daha istemişti. Madam Defarge da adamın bardağını doldurup örgüsünü yeniden eline aldı ve bir şarkı mırıldanmaya başladı.

"Anlaşılan siz bu bölgeyi benden bile iyi biliyorsunuz, ha?" dedi Defarge.

"Yok, pek değil ama daha iyi öğrenmek istiyorum. Buraların sefil sakinlerine karşı derin bir ilgim var."

"Hıh!" diye homurdandı Defarge.

"Mösyö Defarge, sizinle konuşma mutluluğu, adınızla bağlantısı olan bazı kişileri anımsama şerefi verdi bana," diye devam etti casus.

"Öyle mi!" dedi Defarge, oldukça umursamaz bir tavırda.

"Evet evet. Doktor Manette serbest bırakıldığında,

onunla eski uşağı olarak siz ilgilenmiştiniz, biliyorum. Size getirmişlerdi onu. Gördüğünüz gibi olan bitenden haberdarım."

"Doğrudur!" dedi Defarge. Karısı örgü örerken yanlışlıkla olmuş .gibi ona bir dirsek atmış ve lafı uzatmadan bir cevap vermesinin iyi olacağını bir şarkı gibi mırıldanmıştı.

"Kızı size gelmişti," dedi casus, "ve onu sizin yanınızdan alıp götürmüştü, yanında da düzgün kahverengi kıyafetli bir bey vardı; adı neydi? –başında da küçük bir peruk vardı hani –Lorry Tellson ve Ortakları Şirketi'nden– İngiltere'den."

"Doğrudur," diye tekrarladı Defarge.

"Çok ilginç şeyler kalmış aklımda!" dedi casus. "Doktor Manette ve kızını İngiltere'de tanımıştım."

"Öyle mi?" dedi Defarge.

"Onlardan haber almıyor musunuz artık?" dedi casus.

"Hayır," dedi Defarge.

"Aslında," diye söze karıştı Madam Defarge, işinden başını kaldırıp şarkısına ara vererek, "artık onlardan haber alamıyoruz. Sağ salim vardıklarını duymuştuk, ardından bir-iki mektup daha aldık, ama sonra onlar kendi yoluna, biz kendi yolumuza, bağımız kesildi tamamen

"Haklısınız madam," diye karşılık verdi casus. "Doktorun kızı yakında evlenecekmiş."

"Evlenecek miymiş?" diye tekrarladı madam. "Öyle hoş bir kızdı ki çoktan evlenmiştir diye düşünmüştüm. Bence siz İngilizler de pek soğuk oluyorsunuz."

"Aaa! Benim İngiliz olduğumu nereden biliyorsunuz?"

"Dilinizden anladım," diye karşılık verdi madam, "ve dil ne ise adam da odur bana kalırsa."

Casus bu saptamayı bir iltifat olarak görmediyse de. bozulduğunu belli etmedi ve gülerek geçiştirdi. Sonra da konyağı kafasına dikip, şöyle dedi:

"Evet, Miss Manette evleniyor. Ama bir İngilizle değil; kendisi gibi doğuştan Fransız olan biriyle. Gaspard demişken (ah ya zavallı Gaspard! Ne büyük zalimlikti, korkunçtu!) Miss Manette'in Mösyö Marki'nin yeğeniyle, yani Gaspard'ın onca metre yukarıda sallanmasına neden olan kişiyle evlenecek oluşu ne tuhaf; başka bir deyişle yeni Marki, Mr. Charles Darnay ile –annesinin kızlık soyadı da D'Aulnais'miş."

Madam Defarge hâlâ azimle örüyordu, ama aldığı haber kocasının üzerinde gözle görülür bir etki yaratmıştı. Küçük tezgâhın arka tarafında piposunu yakarken yaşadığı sıkıntı her halinden belliydi, elleri titriyordu. Eğer casus onun bu halini gözden kaçırsaydı ya da bu durumu zihnine yazmasaydı ona casus denmezdi

Defarge'ın bu halinin neyi kanıtladığı çok net olmasa da, en azından bir yerden onu vurmayı başarmıştı casus ve etrafta bir diğer kanıt için yardımına gelecek başka müşteri olmadığından, Mr. Barsad içtiklerinin parasını ödeyip dükkândan ayrıldı. Ayrılmadan önce, bir fırsat yaratıp kibar bir tarzda. Mösyö ve Madam Defarge'ı tekrar görmekten mutluluk duyacağını ve buna can attığını belirtmeyi unutmadı. Casus St. Antoine'dan iyice uzaklaştıktan sonra bile, olur da geri dönerse diye, kan koca tıpkı adamın bıraktığı konumda bir süre beklediler.

"Acaba," dedi Defarge, alçak bir sesle, eli karısının sandalyesinin arkasında, ayakta dikilmiş ona bakarak piposunu tüttürürken, "adamın Matmazel Manette hakkında söyledikleri doğru olabilir mi?"

"O söylediğine göre," dedi madam, hafifçe kaşlarını kaldırarak, "muhtemelen yanlıştır. Ama doğru da olabilir."

"Eğer doğruysa," diyecek oldu Defarge, ama sustu.

"Eğer doğruysa?" diye tekrar etti karısı.

"... Eğer doğruysa ve biz zaferi görebilirsek –kızın iyiliği için umarım Kader kocasını Fransa'dan uzak tutar."

"Kocasının kaderi neyse," dedi Madam Defarge her zamanki sakinliğiyle, "onu gideceği yere götürecektir, yani onu bitirecek olan sona. Bütün bildiğim bu."

Defarge, "Ama bu çok garip –yani en azından şimdilik çok garip değil mi?" dedi karısına, neredeyse kendisine hak versin diye yalvarırmış gibi, "baksana, babasına ve kendisine bu kadar sempati duyarken, evleneceği kişinin adım, az önce dükkândan çıkan şu berbat itin yanında örgüne hapsedeceksin şimdi?"

"Beklediğimiz gün geldiğinde daha da garip şeyler göreceğiz," diye cevap verdi madam. "İkisini de yazdım buraya, kalacak hep ve ikisi de hak ettiler bunu; yeter bu kadar."

Bu sözleri söyledikten sonra örgüsünü toparladı ve hemen ardından başının kenarındaki gülü çıkardı. St. Antoine halkı ya bu sakıncalı süsün kaldırıldığını içgüdüsel olarak hissetmiş ya da bunun yok oluşunu bizzat gözlemişti; her ne olduysa, semt halkı bir anda içeri doluşmuş ve şarap dükkânı her zamanki haline bürünmüştü.

Akşam St. Antoine halkı kendini sokağa attı gene, biraz nefes almak için, kapı eşiklerinde ve pencere pervazlarında oturup sefil sokak köşelerine ve avlulara çıktılar, Madame Defarge elinde işiyle oradan oraya, bir gruptan diğerine dolaşmaya alışkındı. Bir Misyoner olan kadın –onun gibisi de çoktu– harıl harıl örüyordu. Bütün kadınlar örüyordu. Gereksiz şeyler örüyorlardı, ama bu mekanik iş bir yerde yiyip içmenin yerini tutuyordu; çeneler ve sindirim sistemleri yerine eller işliyordu; sıska parmakları duracak olsa mideleri daha da büzüşecekti.

Ama parmaklar çalıştıkça gözler de çalıştı ve tabii zihinler de. Madam Defarge bir gruptan diğerine geçtikçe, bu üçlü de madamın konuşup geride bıraktığı her bir küçük kadın öbeğinde giderek daha hızlı ve azimli bir şekilde işler hale geldi.

Kocası kapının önünde sigara içiyor, hayranlıkla karısına bakıyordu."Ne müthiş bir kadın," dedi, "güçlü, büyük, inanılmaz büyük bir kadın bu!" diyordu.

Etrafı karanlık sarmıştı ve kadınlar böyle oturmuş harıl harıl örgü örerlerken kilisenin çanları çaldı ve uzaklardan Saray avlusundaki askerlerin trampet sesleri geldi. Karanlık iyice çökmüştü üzerlerine. Kilisenin çanları çalarken –Fransa'nın üzerinde yükselen kulelerde tatlı tatlı çalan bu çanlar sonradan gürleyen topların sesine karışacaktı–, emin adımlarla yaklaşan bir başka karanlık daha vardı; sefil sesleri bastırmak için çalınması gereken askerî trampetler o gece "Güç ve Bolluk, Özgürlük ve Yaşam" için çalacaktı. Oturdukları yerde durmadan örgü ören bu kadınlar varacakları yere çok yaklaşmışlardı, ileride örgü örerek, uçurulan kelleleri sayarak oturacakları bitmemiş bir yapının çevresini sarıyorlardı şimdi.

XVII
Bir Gece

Güneş Soho'nun o sessiz köşesinde, Doktor ve kızının çınar ağacının altında birlikte oturduğu o unutulmaz akşamki kadar parlak bir haleyle hiç batmamıştı daha önce. Baba kız ağacın altında otururken yaprakların arasından yüzlerinde ışıldayan ay da daha önce hiç o akşamki kadar tatlı bir parlaklıkla yükselmemişti koca Londra'nın üzerinde.

Lude ertesi gün evlenecekti. Son akşamı babasına ayırmıştı ve çınar ağacının altında baş başa oturuyorlardı.

"Mutlu musunuz babacığım?"

"Evet yavrum."

Epeydir orada olmalarına rağmen çok az konuşmuşlardı. Hâlâ iş yapabilecek ya da bir şeyler okuyabilecek kadar ışık varken bile Lucie ne kendini elindeki işe vermiş, ne de babasına kitap okumuştu. Ağacın altında, babasının yanı başında, böyle oyalandığı çok olmuştu daha önceleri, ama bu akşam diğerlerine benzemiyordu, benzeyemezdi de.

"Ben bu gece çok mutluyum babacığım. Bu aşk –benim Charles'a olan aşkım ve Charles'ın bana olan aşkı– derinden mutlu ediyor beni. Ancak hayatımı hâlâ size adayamayacak olsaydım ya da birkaç sokak ötesi bile olsa evliliğim beni sizden ayıracak olsaydı, ne kadar mutsuz olur, kendimi ne kadar kötü hissederdim bilemezsiniz. Aslında şu an bile-"

O anda sesine hâkim olamadı genç kız.

Hüzünlü ay ışığında genç kız babasının boynuna sarılıp başını göğsüne yasladı. Gün ışığının –insanları hayata çağıran o ışığın– belirmesiyle giden ay ışığı hep hüzünlüydü zaten.

"Sevgili babacığım! Bana son defa, hayatıma giren yeni sevgilerin ve yeni vazifelerimin asla aramıza giremeyeceğinden emin olduğunuzu bir kez

daha söyler misiniz? Ben eminim bundan ama siz de aynı düşüncede misiniz? Buna yürekten inanıyor musunuz?"

Babası kızını ikna etmek adına takındığı içten bir kesinlikle cevap verdi, "Tabii ki eminim yavrucuğum! Dahası," diye ekledi kızını şefkatle öperken, "senin evliliğinle birlikte geleceğim çok daha aydınlık olacak Lucie –hiç olmadığı kadar hem de."

"Ah dilerim öyle olur babacığım!"

"İnan bana yavrum! Gerçek bu. Bu durumun ne kadar doğal ve doğru olduğunu düşün, olması gereken bu. Sen şu gencecik, fedakâr halinle hayatını heba edeceğin düşüncesinin beni ne kadar üzdüğünü anlayamazsın..." Kız elini babasının dudaklarına götürdü, ama o kızının elini çekerek lafını tekrar etti.

"... heba etmemelisin yavrum –benim için doğa kanunlarına karşı gelip kendi hayatını heba etmemelisin. Bana karşı öyle fedakârsın ki benim zihnimden geçenleri tam olarak anlayamıyorsun, ama bir düşün, senin mutluluğun eksikken benimki nasıl tam olsun?"

"Eğer Charles'ı tanımamış olsaydım, seninle gayet mutlu yaşardım babacığım."

Doktor kızının farkında olmadan yaptığı ve Charles'sız mutlu olamayacağını ortaya koyan itirafla gülümseyip karşılık verdi:

"Yavrucuğum karşına çıkan Charles oldu. Eğer Charles olmasaydı, bir başkası olacaktı. Öte yandan, bir başkası olmasaydı bu benden kaynaklanmış bir şey olacaktı ve o zaman hayatımın karanlık kısmının gölgesi beni aşıp senin de üzerine düşecekti."

Lucie duruşmadan beri ilk defa onun bu acı dolu günlerden bahsettiğini duyuyordu. Babasının bu sözleri tuhaf ve yeni bir his uyandırmıştı içinde ve bu his uzun süre aklından çıkmadı.

Beauvais'li Doktor, "Bak!" dedi, ayı işaret ederek. "Işığına tahammül edemesem de zindanımın penceresinden ona bakardım hep. Bunun

kaybettiklerimin üzerinde parladığını düşünmek öyle acıtırdı ki içimi, baktıkça başımı zindanın duvarlarına vururdum. Uyuşuk ve ruhsuz gözlerle bakarken başka hiçbir şey düşünmez, yalnızca bunun üzerine çizebileceğim yatay çizgilerin sayısıyla bunlarla kesişecek dikey çizgilerin sayısını hesap ederdim." Derin düşüncelere dalmış bir halde aya bakarken ekledi, "Yirmi yatay, yirmi dikey diye hatırlıyorum ve yirminciyi sığdırmak zor olmuştu."

Eski günlere döndükçe babasının duyduğu tuhaf heyecan da derinleşiyordu, ama bunlardan bahsetmesinde şaşılacak bir yan yoktu. Yalnızca bugünkü mutluluğu ve neşesiyle, geçmişteki korkunç sabrını kıyaslıyordu sanki.

"Aya bakarken binlerce kez doğmamış çocuğumu düşündüm. Doğmuş muydu acaba? Sağlıklı mı doğmuştu, yoksa zavallı annesinin üzüntüsünden ölmüş müydü? Ya da bir gün babasının öcünü alacak bir oğlan çocuğu muydu? (Hapiste olduğum günlerde öç alma arzum dayanılmaz olmuştu.) Babasının hikâyesini asla bilemeyecek bir oğlan çocuğu; hatta belki de onun kendi isteği ve iradesiyle ortadan kaybolduğunu düşünecekti. Ya da büyüyüp güzel bir kadın olacak bir kız çocuğuydu bu."

Lucie babasına yaklaşarak yanağını ve elini öptü.

"Kendi kendime, kızımın beni tamamen unutmuş olduğunu düşündüm hep – hatta benden bütünüyle habersiz olduğunu, beni hiç bilmediğini hayal ettim. Her sene yaşını hesapladım durdum. Benim kaderimi hiç bilmeyen bir adamla evlendiğini gözümün önüne getirdim. Yaşayanların hatıralarından tamamen silinmiştim ve bir sonraki nesilde yerim yoktu."

"Babacığım! Var olmayan bir kız çocuğu için bunları düşünmüş olman, d çocuk benmişim gibi dağlıyor yüreğimi."

"Sen, Lucie? Bütün bu hatıralar senin beni teselli etmen ve iyileştirmenden sonra canlanarak, bu son gecede şu ay ile aramıza girdi. – Ne diyordum ben?"

"Seninle ilgili hiçbir şey bilmiyordu. Senden hiç haberi yoktu."

"Doğru! Ama ayın parladığı diğer gecelerde, hüzün ve sessizlik beni başka türlü etkilediğinde –temelinde en acı olan her duygu gibi, kederli bir huzura benzer bir duyguyla etkilemişti beni– onun hücreme gelip beni hapishanenin surlarının ötesindeki özgürlüğe götürdüğünü hayal ederdim. Seni şimdi gördüğüm gibi, sık sık ay ışığında görürdüm onu, ama hiç kollarıma alamazdım, demir parmaklıklı küçük pencereyle kapı arasında dururdu. Ama bahsettiğim çocuğun o olmadığını anlıyorsun değil mi?"

"O suret bir simge, hayal miydi?"

"Hayır. Bu başka bir şeydi. Rahatsız edici şekilde görüş alanımda duruyor ama hiç kıpırdamıyordu. Zihnimin kovaladığı siluet çok başka, çok daha gerçek bir çocuktu. Dış görünüşü hakkında, annesine benzediğinden başka bir şey bilmiyorum. Diğeri de ona benziyordu –tıpkı senin gibi– ama aynı değildi. Dediklerimi takip edebiliyor musun Lucie? Zor biraz, değil mi? Bu karmaşık ayrımları anlayabilmek için tek başına zindanda kalmış olman gerekiyordu belki de."

Doktorun eski günlere dönme çabasıyla takındığı aklı başında ve serinkanlı hâl kızının kanını dondurmaya yetmişti.

"O nispeten huzurlu anlarda onun ay ışığında yanıma geldiğini hayal ederdim ve beni, ölmüş babasının sevgi dolu hatıralarıyla dolu olduğunu göstermek için yuvasına götürdüğünü düşlerdim. Resmim odasında olurdu ve benim için dua ederdi. Hayat dolu, neşeli ve güzeldi, ama benim zavalh hikâyem her yere sinmişti."

"İşte ben o çocuğum babacığım. Hayatım o kadar iyi değildi ama seni aynen öyle sevdim."

"Sonra bana çocuklarını gösterirdi," dedi Beauvais'li Doktor, "benden haberleri vardı ve bana acımayı öğretmişlerdi onlara. Bir hapishanenin yanından geçtiklerinde, bunun çatık kaşlı duvarlarından uzak tutulurlardı ve demir parmaklıkanna bakıp kendi aralarında fısıltıyla konuşurlardı. Kızım beni serbest bırakamazdı ama bana tüm bunları gösterdikten sonra beni tekrar hücreme götürdüğünü hayal ederdim. Ardından rahatlayıp gözyaşlarına boğulur, dizlerimin üzerine çökerek onun için dua ederdim."

"Ben o çocuğum baba, ah umarım öyledir babacığım. Ah babacığım, canım babam, yarın benim için yine aynı coşkuyla dua edecek misiniz?"

"Lucie, şimdi sana bütün bu eski sıkıntıları anlatmamın sebebi seni kelimelerle ifade edilemeyecek kadar çok sevmem ve böylesi büyük bir mutluluğu yaşattığı için Tanrı'ya şükretmemdir. En olmayacak hayallere kapıldığım anlarda bile şimdi senin yanında duyduğum mutluluğu ve önümüzde uzanan güzel günleri hayal edemezdim."

Doktor kızına sarıldı, onu ağırbaşlılıkla Tanrı'ya emanet etti ve kızını kendisine bağışladığı için alçakgönüllülükle şükretti. Biraz sonra eve girdiler.

Düğüne Mr. Lorry'nin haricinde davet edilen kimse yoktu; hatta sevimsiz Miss Pross'tan başka nedime de yoktu. Evlilikle birlikte yaşadıkları yerde bir değişiklik olmayacaktı; evi biraz genişletmişlerdi sadece, daha önceleri görünmez uydurma kiracıya ait olan üst kattaki odaları da kendilerine katmış, başka bir şey yapma ihtiyacı duymamışlardı.

Doktor Manette akşam yemeğinde çok neşeliydi. Sofrada yalnızca üç kişilerdi; üçüncü kişi de Miss Pross'tu zaten. Charles'ın orada olmayışına üzülmüştü Doktor; neredeyse damadını o gün oradan uzak tutan sevgi dolu küçük oyuna karşı çıkacaktı ve bu sevecen duygularla kadehini onun şerefine kaldırdı.

Sonra Doktor'un Lucie'ye iyi geceler dileme vakti geldi ve herkes odasına çekildi. Ama gecenin ilerleyen saatlerinin sessizliğinde Lucie yeniden aşağı inerek gizlice babasının odasına girdi; tanımlayamadığı bir yığın korku vardı içinde.

Oysa her şey yerli yerinedeydi; çıt çıkmıyordu ve babası mışıl mışıl uyuyordu, bembeyaz saçları rahat yastığının üzerinde izlenmeye değerdi ve elleri yatak örtüsünün üzerinde hiç kıpırdamadan duruyordu. Genç kız elindeki gereksiz şamdanı ötede bir yere koydu ve babasının yanına sokularak dudaklarına bir öpücük kondurdu; sonra da üzerine eğilerek ona baktı.

Adamın hoş yüzü, esaretin acı sularıyla yıpranmıştı, ama doktor bu izleri öyle güçlü bir kararlılıkla kapamıştı ki, uykusunda bile bunları örtbas etmeyi başarmıştı. O gece, uyku diyarındaki tüm yüzler incelense, görünmez bir saldırgana karşı verdiği mücadelesiyle, onunki kadar sessiz, onunki kadar azimli ve ihtiyatlı bir yüze daha rastlanamazdı.

Lucie elini ürkekçe babasının göğsüne koydu ve ona duyduğu bunca sevgiden ve adamın çektiği onca ıstıraptan sonra hep babasının yanında kalabilmek için dua etti. Sonra elini çekti ve onu bir kez daha dudaklarından öperek dışarı çıktı. Artık güneş doğmuştu ve çınar ağacının yapraklarının gölgeleri, adamın yüzünde, kızının ona dua ettiği sırada kıpırdayan dudakları kadar yumuşak bir şekilde oynaşıyordu.

XVIII
Dokuz Gün

Düğün günü hava pırıl pırıldı ve herkes Doktor'un Charles Darnay'le konuştuğu odanın kapalı kapısının önünde hazır bekliyordu. Kiliseye gitmek için hazırdı hepsi; yani güzel gelin, Mr. Lorry ve Miss Pross –bu kaçınılmaz olaya kendini yavaş yavaş alıştırmış olan Miss Pross mutluydu mutlu olmasına, ama damadın, kendi kardeşi Solomon olması gerektiği düşüncesini aklından çıkaramamıştı hâlâ.

"Görüyor musun?" dedi gelini öve öve bitiremeyen Mr. Lorry onun o hoş, sade gelinliğinin etrafında dönüp dururken; "Tatlı Luciem, demek seni bunun için geçirmişim Manş'tan, ah ne kadar güzelsin! Tanrı'ya şükürler olsun! Bu kadar önemli bir şey yaptığımın farkında değildim! Arkadaşım Charles'a yüklediğim görevin önemini o kadar iyi bilememiştim!"

"Öyle bir niyetiniz yoktu ki," dedi doğrucubaşı Miss Pross, "nereden bilecektiniz? Saçma!"

"Öyle mi? İyi ama ağlamayın," dedi nazik Mr. Lorry.

"Ben ağlamıyorum," dedi Miss Pross; "esas siz ağlıyorsunuz."

"Ben mi Prosscuğum?" (Mr. Lorry, duruma göre, ona samimi davranma cesaretini bulmuştu artık.)

"Evet daha demin ağlıyordunuz, gördüm sizi ve hiç şaşırmadım buna. Onlara öyle güzel bir yemek takımı hediye ettiniz ki kim görse gözleri yaşarır. Bu takımın içindeki her bir çatal ve kaşık," dedi Miss Pross, "beni gözyaşlarına boğdu, dün gece kutu geldikten sonra öyle ağladım ki gözlerim görmez oldu."

"Çok mutlu oldum," dedi Mr. Lorry, "ama anı olsun diye hediye ettiğim bu önemsiz nesnelerle gözlerinizi görmez etmek değildi amacım. Ah ya! Böyle durumlarda insan kaybettiği onca şeyin farkına varıyor. Ahh ah! Şimdi yanımda elli yıllık eşim, bir Mrs. Lorry olabilirdi!"

"Olamazdı!" diye bir karşılık geldi Miss Pross'tan.

"Hayatımda hiçbir zaman bir Mrs. Lorry'nin yer alamayacağını mı düşünüyorsunuz?"

"Hıh!" dedi Miss Pross; "siz doğuştan bekârsınız."

"Eee!" dedi Mr. Lorry, gözlerinin içi gülerek ufak peruğunu düzeltirken, "haklısınız galiba."

"Daha beşiğinizde yatarken siz, bekâr kalacağınız belirlenmiş," diye ekledi Miss Pross.

"O zaman bence bir hata var bu işte, hayatım hakkında bana da söz hakkı verilmeliydi. Neyse! Şimdi, sevgili Luciem," dedi Mr. Lorry, kolunu zarifçe Luice'nin beline dolarken. "İçeriden onların sesleri geliyor ve Miss Pross'la ben, işbilir şahıslar olarak, duymak istediğin şeyleri söyleme fırsatını kaçırmak istemiyoruz. Sevgili babanı en az seninkiler kadar içten ve şefkatli ellere bırakıyorsun güzel kızım; kendisine çok iyi bir şekilde bakılacak; önümüzdeki iki hafta boyunca, sen Warwickshire ve civarındayken Tellson'un bile önemi yok (onun yanında). Baban bu iki haftanın sonunda, Galler'de geçireceğiniz diğer iki hafta için sevgili kocanla senin yanına geldiğinde, onu size ne kadar sağlıklı ve mutlu gönderdiğimizi göreceksiniz. Biri kapıya yaklaşıyor galiba. Şimdi başka biri gelip öpmeden önce, şu sevgili kızımı öpeyim bir." Alnındaki o bildik ifadeye bakmak için kızın o güzel yüzünü. bir an ellerinin arasında tuttu, sonra da Adem ile Havva kadar eski, içten bir şefkat ve incelikle onun altın sarısı saçlarını kendi küçük kahverengi peruğuna dayadı.

Doktor'un odasının kapısı açıldı ve Doktor ile Charles Darnay dışarı çıktı. Doktor'un yüzü o kadar soluktu ki –içeri girerken böyle değildi oysa– en ufak bir renk belirtisi yoktu, öte yandan hal ve tavırları aynı olsa da, eskiden Doktor'u saran o her şeyden sakınma ve korkma hissinin, belli belirsiz soğuk bir rüzgâr gibi geçip gittiği, Mr. Lorry'nin uyanık gözünden kaçmamıştı.

Doktor kızını koluna taktı ve onu merdivenlerden indirerek Mr. Lorry'nin o günün şerefine kiraladığı arabaya kadar götürdü. Diğerleri de başka bir

arabayla takip ettiler onları ve biraz sonra Charles Darnay ve Lucie Manette, yakınlardaki bir kilisede, yabancı gözlerden uzakta, mutlu mesut evlendiler.

Nikâh bittiğinde, küçük topluluktaki gülümseyen yüzlerin arasında parlayan gözyaşlarının yanında, Mr. Lorry'nin ceplerinden birinin karanlık gizeminden az önce çıkan elmaslar da gelinin elinde ışıl ışıl parıldıyordu.

Kahvaltı için eve döndüler; her şey iyi gitti ve altın saçlar Paris'teki tavan arasında zavallı ayakkabıcının ak saçlarının kıvrımlarına nasıl karıştıysa şimdi de, kapının eşiğinde vedalaşırlarken, sabah güneşinin altında öyle karıştı.

Uzun bir ayrılık olmayacağı halde zor bir vedaydı. Ama babası kızını neşelendirmeyi başarmıştı ve nihayet onun kendisini saran kollarından zarifçe sıyrılırken, "Hadi al onu Charles! Kızım senin artık!" dedi.

Lucie arabanın penceresinden heyecanlı bir şekilde el salladı onlara ve sonra araba gözden kayboldu.

Evin, başıboş tiplerin ve meraklıların uzağında bir köşede olmasından ve düğün hazırlıklarının sade ve az olmasından dolayı arabanın gidişiyle Doktor, Mr Lorry ve Miss Pross yalnız kalmışlardı. Serin, eski salonun gölgesine girdiklerinde Mr. Lorry, Doktor'da baş gösteren büyük değişikliği fark etti; sanki orada dikili duran altın kol birden ona zehirli bir yumruk indirmişti.

Doktor, doğal olarak pek çok duyguyu bastırmıştı içinde ve baskı kaynağının ortadan kaybolmasıyla üzerinde ani bir değişiklik olması hiç de şaşırtıcı bir durum değildi, öte yandan, Mr. Lorry'yi esas endişelendiren, adamın yüzündeki o eski korku dolu kayıp ifadeydi; dahası yukarı çıktıklarında Doktor'un başını dalgınca ellerinin arasına alıp kederli kederli odasında dolanması Mr. Lorry'ye şarap dükkânının sahibi Defarge'ı ve yıldızların aydınlattığı yolda ilerleyişlerini hatırlatmıştı.

Mr. Lorry, huzursuzca düşündükten sonra, "Bence," diye fısıldadı Miss Pross'a, "Bence, hiç konuşmayalım şimdi onunla, hatta hiç rahatsız etmeyelim onu. Benim Tellson'a gitmem lazım; hemen bir gidip geleyim.

Sonra onu kırda gezintiye çıkarır, oralarda bir yerde yemek yeriz, iyi gelir hepimize."

Mr. Lorry için Tellson'a gitmek, Tellson'dan dönmekten daha kolaydı. Onu iki saat tuttular bankada. Geri döndüğünde, uşağa hiçbir şey sormadan, eski merdivenleri tek başına çıktı ve tam Doktor'un odasına girecekken, içeriden gelen alçak sesli tıkırtılar onu durdurdu. "Aman Yarabbim!" dedi irkilerek. "Bu ne böyle?" Miss Pross da dehşete kapılmış bir suratla hemen yanındaydı. "Ah ah! Mahvolduk biz!" diye feryat ediyordu bir yandan ellerini ovuşturarak. "Yavru kuşuma ne diyeceğiz şimdi? Adam beni tanımadı, oturmuş ayakkabı yapıyor!"

Mr. Lorry, kadını sakinleştirmek için söyleyebileceği her şeyi söyledikten sonra tek başına Doktor'un odasına girdi. Ayakkabı tezgâhı, onu daha önce gördüğündeki gibi ışığa doğru çevrilmişti ve adam öne doğru bükülmüş, canla başla çalışıyordu.

"Doktor Manette! Sevgili dostum. Doktor Manette!"

Doktor bir an başını kaldırıp –yarı soruşturan, yarı rahatsız edildiği için kızmış gözlerle– ona baktıktan sonra yeniden önündeki işin üzerine eğildi.

Ceketini ve yeleğini kenara koymuştu; gömleğinin yakası bu işi yaptığı eski günlerdeki gibi açıktı; yüzü de yine o solgun, yabani haline bürünmüştü. Sanki biri gelip işini bölecekmiş duygusuyla, harıl harıl –sabırsızca– çalışıyordu.

Mr. Lorry doktorun elindeki işe baktığında bunun eski tarz ve ölçülerde bir şey olduğunu gördü. Adamın yanında duran diğer ayakkabıyı alarak bunun ne olduğunu sordu.

Doktor başını yaptığı işten kaldırmadan, "Genç bir kız için yürüyüş ayakkabısı," diye mırıldandı. "Çoktan bitmesi gerekiyordu. Ama neyse."

"Ama Doktor Manette. Bana bakın lütfen!"

Doktor, o eski mekanik itaatkâr tavrıyla işine ara vermeden, söylenene uydu.

"Beni hatırlıyor musunuz sevgili dostum? Düşünün lütfen. Asıl işiniz bu değil sizin. Sevgili dostum, bir daha düşünün lütfen!"

Hiçbir şey onu daha fazla konuşturamayacaktı. Kendisinden istendiği anda başını kaldırıp bir an bakıyor; ama ne kadar ikna edilmeye çalışılırsa çalışılsın, ağzından tek kelime çıkmıyordu. Doktor sessizce, hiç durmadan çalıştı da çalıştı ve kelimeler yankısız bir duvara ya da havaya düşmüşçesine üzerine yağdı. Mr. Lorry'nin görebildiği tek umut ışığı Doktor'un ara sıra, kendisinden böyle bir şey istenmediği halde, gizli gizli başını kaldırıp bakmasıydı. Böyle anlarda yüzünde belli belirsiz bir merak ve şaşkınlık ifadesi oluyordu; sanki zihni gidermeye çalıştığı şüphelerle meşguldü.

Bir anda Mr. Lorry'nin aklına iki şey geldi, diğer her şeyden önemliydi bunlar; birincisi, bu olay Lucie'den saklanmalıydı; İkincisi bu olay Doktor'u tanıyan herkesten saklanmalıydı. Miss Pross'la kafa kafaya verip Doktor'un kendisini iyi hissetmediğini ve birkaç gün dinlenmesi gerektiğini söyleyerek ikinci gruba karşı acil bir önlem almış oldular. Kızına uygulanacak hileye gelince, Miss Pross, Lucie'ye bir mektup yazacak ve ona babasının iş için çağrıldığını anlatacaktı, hatta güya babasının alelacele yazdığı iki-üç satırlık hayali mektup da aynı postada yer alacaktı.

Mr. Lorry bu mantıklı tedbirleri Doktor'un kendisine gelmesi umuduyla almıştı. Eğer bu durum yakında gerçekleşirse, sırada başka bir plan daha vardı; Mr. Lorry bunun Doktor için en iyisi olacağını düşünüyordu.

Doktor'un iyileşmesi umutları ve kabasındaki üçüncü planı uygulamaya koyma hevesiyle Mr. Lorry, gözünü onun üzerinden ayırmamaya karar verdi; bunu yaparken de ortalıkta fazla görünmemesi gerekiyordu. Bu yüzden hayatında ilk kez Tellson'dan izin alarak uzaklaştı ve Doktor'la aynı odada, pencerenin önündeki konumunu aldı.

Mr. Lorry'nin Doktor'la konuşmanın hiçbir işe yaramadığını, hatta durumu daha kötüleştirdiğini anlaması uzun sürmedi, çünkü üzerine gidildikçe endişesi artıyordu Doktor'un. Mr. Lorry bu girişimden daha ilk gün vazgeçti ve onu düştüğü ya da düşmekte olduğu bu yanılgıdan kurtarabilmek için sanki sessizce protesto eder gibi ondan uzak durmaya karar verdi. Böylece Mr. Lorry tüm gün pencerenin yanındaki koltukta

oturup kitap okudu, bir şeyler yazıp çizdi ve aklına gelebilecek her türlü hoş ve doğal yoldan buranın özgür bir yer olduğunu göstermeye çalıştı ona.

Doktor Manette kendisine verilenleri yiyip içti ve o ilk gün, göz gözü görmez oluncaya kadar çalıştı –Mr. Lorry, ne kadar uğraşsa da artık gözü görmediğinden, okuyup yazmayı ondan yarım saat önce bırakmıştı. Doktor, sabah yeniden almak üzere aletlerini kenara bıraktığında Mr. Lorry ayağa kalkarak şöyle dedi:

"Dışarı çıkalım mı?"

Doktor eski tavrıyla yere, iki yanına baktı, sonra eski tavrıyla başını kaldırıp baktı ve sonunda eski alçak sesiyle tekrarladı:

"Dışarı mı?'

"Evet, beraber bir yürüyüşe çıkalım. Olur mu?"

Doktor cevap vermek için hiçbir çaba sarf etmedi ve başka tek kelime etmedi. Ama Mr. Lorry Doktor'un, akşam karanlığında dirseklerini dizine dayamış, başını ellerinin arasına almış bir halde tezgâhının üzerine eğildiği sırada, kendi kendine belli belirsiz, "Olur mu?' diye sorduğunu duyar gibi oldu. İşadamı sağduyusu buradan işe yarar bir şey çıkarmıştı ve bunu atlamak istemedi.

Miss Pross ve Mr. Lorry geceyi vardiyalara bölerek, bitişikteki odadan aralıklarla Doktor'a baktılar. Doktor yatmadan önce uzun bir süre odada bir aşağı bir yukarı dolaştı ve başını nihayet yastığa koyduğunda hemen uykuya daldı. Sabah olunca vakit geçirmeden kalkıp tezgâhının başına geçerek işe koyuldu.

İkinci gün Mr. Lorry neşeli bir şekilde selamladı Doktor'u ve son zamanlarda aşina olduk.lan konulardan bahsetti hep. Hiçbir karşılık vermese de Doktor'un söylenenleri işittiği ve ne kadar karışık da olsa bunlara kafa yorduğu belliydi. Bu durum Mr. Lorry'yi, Miss Pross'u günün belli saatlerinde işin içine katma konusunda cesaretlendirmişti; böyle zamanlarda ikisi kafa kafaya verip her zamanki tavırlarıyla sanki ters giden hiçbir şey yokmuşçasına, sessizce Lucie'den, babasından ve o günkü

işlerden konuşuyorlardı. Bu sırada fazla abartılı davranmıyorlar, sözü fazla uzatmıyorlar ya da Doktor'u rahatsız edecek sıklıkta konuşmuyorlardı; Doktor'un başını daha sık kaldırıp bakmaya başlaması ve etrafındaki tutarsızlıklardan etkilenmişe benzeyen hali Mr. Lorry'nin sıcacık yüreğini ferahlatmıştı bir parça.

Yeniden karanlık çöktüğünde Mr. Lorry önceki gibi sordu Doktor'a:

"Sevgili Doktor, dışarı çıkalım mı?"

Doktor önceki gibi tekrar etti; "Dışarı mı?"

"Evet, beraber bir yürüyüşe çıkalım. Olur mu?"

Mr. Lorry ondan bir karşılık alamayınca bu kez dışarı çıkıyormuş gibi yaptı ve bir saat ortadan kaybolduktan sonra geri döndü. Bu sırada Doktor pencerenin yanına geçmiş, çınar ağacına bakarak oturmaktaydı; ama Mr. Lorry'nin dönüşüyle tezgâhının başına geçti hemen.

Zaman çok ağır akıyordu ve Mr. Lorry'nin ümitleri solmuş, yüreği tekrar ağırlaşmıştı ve her geçen gün daha çok, daha da çok ağırlaştı. Üçüncü gün gelip geçti, dördüncü, sonra beşinci gün. Beş gün, altı gün, yedi gün, sekiz gün ve dokuz gün.

Giderek solan ümitleri ve her geçen gün ağırlaşan yüreğiyle Mr. Lorry zor günler geçirdi. Sır iyi bir şekilde saklanıyordu ve Lucie her şeyden habersiz ve mutluydu; ama ayakkabıcının ilk başta yavaş olan ellerinin giderek ustalaştığı, daha önce hiç bu kadar şevkle çalışmadığı ve ellerinin hiç bu dokuzuncu günün alacakaranlığındaki gibi çevik ve ustaca hareket etmediği Mr. Lorry'nin gözünden kaçmıyordu.

XIX
Bir Fikir

Endişeli izleyişten bitkin düşmüş olan Mr. Lorry nöbet yerinde uyuyakalmıştı. Bu belirsiz durumun onuncu sabahında Mr. Lorry, içeri dolan gün ışığıyla irkilerek uyandı, gecenin zifiri karanlığında üzerine çöken ağırlıkla uyuyakalmış olmalıydı.

Gözlerini ovuşturup silkindi; ama tüm bunları yaparken bile hâlâ uyuyup uyumadığından emin değildi. Çünkü Doktor'un odasının kapısına gidip içeri baktığında, ayakkabıcı tezgâhının ve aletlerinin yeniden bir kenara konduğunu ve Doktor'un pencerenin önünde kitap okuduğunu gördü. Üzerinde her zamanki sabah kıyafeti vardı ve yüzü (Mr. Lorry'nin açıkça görebildiği gibi) hâlâ solgun olsa da, sakin bir ilgi ve dikkate bürünmüştü.

Mr. Lorry kendisinin artık uyanmış olduğuna kanaat getirse de, o sersemlemiş haliyle, bir an için son günlerdeki bu ayakkabıcılık meselesinin kendi kafasında yarattığı can sıkıcı bir hayal olup olmadığına karar veremedi; ne de olsa arkadaşı her zamanki kıyafetleri ve görüntüsü ve her zamanki meşguliyetiyle tam karşısında oturuyor ve kendisinde meydana gelen değişiklik ya da rahatsızlığa dair en ufak bir belirti göstermiyordu.

İlk anda yaşadığı zihin karmaşasının ve şaşkınlığın ardından her şey biraz daha netleşiyordu. Eğer bu yaşananlar gerçek olmasaydı ve geçerli bir sebebi olmasaydı, Jarvis Lorry'nin orada ne işi vardı? Neden Dr. Manette'in muayenehanesindeki kanepede, üzerinde kıyafetleriyle uyuyakalmıştı ve sabahın bu erken saatinde Doktor'un yatak odasının kapısının önünde bu meselelerle kurcalıyordu kafasını?

Birkaç dakika içinde Miss Pross yanına gelmiş bir şeyler fısıldıyordu. Eğer içinde hâlâ bir şüphe kırıntısı kalmış olsaydı Miss Pross'un sözleri kesinlikle bunu gidermiş olacaktı; ama o zamana kadar Mr. Lorry'nin zihni berraklaşmış, aklında herhangi bir şüphe kalmamıştı. Her zamanki kahvaltı saatine kadar beklemeyi, sonra da sanki hiçbir şey olmamış gibi Doktor'la görüşmeyi önerdi. Eğer Doktor her zamanki doğal durumundaysa, Mr.

Lorry, tedbiri elden bırakmadan, ondan artık bunca sıkıntının içinde toparlayabildiği kadarıyla biraz akıl fikir vermesini isteyecekti.

Kendini Mr. Lorry'nin sağduyusuna bırakmış Miss Pross ile birlikte plan itinayla uygulandı. Her zamanki usule uygun giyinip kuşanması için bolca vakti olan Mr. Lorry, kahvaltıda beyaz keten gömleği ve düzgün bacaklarını ortaya koyan her zamanki ipek çoraplarıyla yerini aldı. Doktor her zamanki gibi kahvaltıya çağrıldı ve o da teşrif etti.

Mr. Lorry; ona ancak nazikçe ve aşama aşama yaklaşabilirlerse sağlam bir ilerleme kaydedebileceklerini düşünüyordu ve bu yolla anlayabildikleri kadarıyla, Doktor kızının düğününün bir gün önce olduğunu sanıyordu. Laf arasında geçen, ama aslında kasıtlı olarak bahsedilen ve hangi günde ve ayda olunduğunu ortaya koyan bir mevzu Doktor'u düşünmeye, kafasında hesap yapmaya itmiş, gözle görünür ölçüde huzursuz etmişti onu. Öte yandan, diğer her açıdan o kadar kendindeydi ki, Mr. Lorry aradığı çareye ulaşmaya azmetti. Çare Doktor'un kendisiydi.

Böylece kahvaltı bitip sofra toplandıktan sonra Mr. Lorry ile Doktor yalnız kaldıklarında, Mr. Lorry şefkatli bir sesle arkadaşına şöyle dedi:

"Dostum Manette, aramızda kalsın ama beni derinden ilgilendiren çok tuhaf bir mesele hakkında görüşlerinizi almak için sabırsızlanıyorum; yani aslında bana çok tuhaf geliyor, belki de benden daha bilgili olduğunuz için size o kadar tuhaf gelmeyecek."

Son günlerdeki meşguliyetinden dolayı rengi değişen ellerine göz atan Doktor'un canı sıkılmış görünüyordu, ama Mr. Lorry'yi dikkatle dinledi. Biraz önce ellerine yeterince göz atmıştı.

"Doktor Manette," dedi Mr. Lorry arkadaşının koluna sevgiyle dokunarak, "bu benim çok yakın bir dostumun meselesidir. Lütfen diyeceklerime çok iyi kulak verin ve onun adına –daha da önemlisi, kızının– evet kızının hatırına bana biraz fikir verin, sevgili dostum."

"Anladığım kadarıyla," dedi Doktor alçak bir sesle, "zihinsel bir şok bu herhalde?"

"Doğru!"

"Açıkça anlatın," dedi Doktor. "Hiçbir ayrıntıyı atlamayın."

Birbirlerini anladıklarını gören Mr. Lorry konuşmaya devam etti.

"Sevgili Manette, bu eski ve uzun süredir devam eden türde bir şok ve duygulara, hislere, eeh –sizin de dediğiniz gibi– zihne çok büyük ve şiddetli ölçüde tesir ediyor. Zihin. Bu öyle bir şok ki, geldiğinde kurbanını bambaşka bir âleme götürüyor, ne kadar süre kalıyor bilinmez, çünkü kendisi ne kadar zaman geçtiğini anlayamıyor sanırım ve bunu anlamanın da başka hiçbir yolu yok. Hasta bu şok halinden, kendisinin de açıklayamadığı bir şekilde çıkıyor –bir keresinde herkesin önünde bunu çarpıcı bir biçimde ortaya koymuştu. Bu şoktan çıktığında tamamen eski haline dönüyor, yani son derece zeki, zihinsel işlevler bakımından yetkin, bedensel olarak müthiş aktif ve zaten engin olan bilgisini durmadan tazeleme peşinde olan bir adam oluveriyordu. Ama ne yazık ki" –duraksayıp derin bir nefes aldı– "rahatsızlığı nüksetti."

Doktor alçak bir sesle sordu, "Ne kadar sürdü?"

"Dokuz gün dokuz gece."

"Nasıl gösterdi peki kendini? Acaba," bu arada yine ellerine bir göz atmıştı Doktor, "bu şokla bağlantısı olan, eski bir uğraşına geri mi döndü?"

"Aynen öyle oldu."

"Peki siz hiç onu," dedi tane tane ve sakince konuşarak, "o işle uğraşırken görmüş müydünüz daha önce?"

"Bir kere görmüştüm."

"Peki rahatsızlığı nüksettiğinde bazı açılardan –ya da her açıdan– o gördüğünüzdeki gibi miydi?"

"Her açıdan aynıydı diye düşünüyorum."

"Demin kızından bahsettiniz. O bu rahatsızlığın nüksettiğini biliyor mu?"

"Hayır. Bu durum ondan saklandı, umarım hep de saklı tutulacak. Bunu bir ben biliyorum, bir de güvenilir bir kişi daha."

Doktor, Mr. Lorry'nin elini sıkıca tutup mırıldandı, "Çok naziksiniz. Çok düşünceli bir davranış bu!" dedi. Mr. Lorry de onun elini sıkıca tutarak karşılık verdi ve bir süre sessiz kaldılar.

"Şimdi sevgili Manette," dedi Mr. Lorry biraz sonra, en nazik ve şefkatli haliyle, "ben sadece bir işadamıyım ve böyle çetrefil ve zor meseleleri çözme konusunda pek iyi değilim. Fazla bilgim yok; kafam da basmaz bu işlere, bana yol göstermenizi rica ediyorum sizden. Bu konuda sizden başka kimseye bu kadar güvenemem. Dünyada sizin kadar bu konuda bilgisine güvenebileceğim kimse yok. Bu rahatsızlık nasıl nüksediyor acaba söyleyebilir misiniz? Tekrar etme riski var mı? Tekrarı etmesi önlenebilir mi? Tekrar ederse nasıl tedavi edilmeli? Neden böyle bir şey oluyor? Dostum için ne yapabilirim? Dostuna yardım etme konusunda benim kadar istekli olan biri daha yoktur herhalde, ama bir bilsem ne yapacağımı. Böyle bir durumda ne yapacağımı bilmiyorum. Eğer siz bana zekânızla, bilginizle ve deneyiminizle doğru yolu gösterirseniz bir şeyler yapabilirim; ama yol yordam bilmeden elimden fazla bir şey gelmiyor. Lütfen anlatın bana, durumu daha net görmemi sağlayın ve ona yardımcı olabilmem için yol gösterin."

Doktor Manette bu içten sözlerin ardından düşüncelere daldı ve Mr. Lorry de fazla üstüne gitmedi.

"Bana kalırsa sevgili dostum," dedi Doktor, kendini zorlayıp sessizliği bozarak, "anlattığınız rahatsızlık hastanın beklemediği bir şey değildi."

Mr. Lorry, "Peki o bundan korkuyor muydu?" diye sormayı göze aldı.

"Hem de çok." Doktor istemsizce ürperdi.

"Böyle bir endişenin hastanın üzerinde ne kadar büyük bir yük yarattığını ve onu bu kadar üzen bir konu hakkında kendisini konuşmaya zorlamasının ne kadar zor –hatta neredeyse imkânsız– olduğunu bilemezsiniz."

"Peki acaba," dedi Mr. Lorry, "bu başına geldiğinde, bu sırrı birine açabilse biraz olsun rahatlamaz mıydı?"

"Rahatlardı herhalde. Ama söylediğim gibi, bu neredeyse imkânsız bir durum. Hatta –bazı durumlarda– bunun oldukça imkânsız olduğunu düşünüyorum."

Kısa bir sessizliğin ardından, "Peki," dedi Mr. Lorry, elini yeniden nazikçe Doktor'un koluna koyarak, "siz bu krizi neye bağlıyorsunuz?"

"Bence," dedi Doktor Manette, "bu illetin ilk ortaya çıkış sebebini zihninde yoğun bir şekilde yeniden yaşatan fevkalade bir durum oldu. Ona müthiş ıstırap veren bir takım güçlü çağrışımlar oluştu zihninde sanırım. Belki de bir süredir bu çağrışımların –kimi durumlarda– yani bir sebeple canlanacağı yolunda korkular vardı içinde. Kendini boş yere bunlara hazırlamaya çalıştı; belki de bütün bu hazırlık ve çaba onun gücünü kırdı."

"Peki bu rahatsızlık sırasında yaşadıklarını hatırlıyor mudur?" diye sordu Mr. Lorry doğal bir tereddütle.

Doktor üzgün bir şekilde odaya göz gezdirdikten sonra başını iki yana sallayıp alçak bir sesle cevap verdi, "Hayır, hiçbir şey."

"Biraz da gelecekten bahsedelim o zaman," dedi Mr Lorry.

"Gelecekten," dedi Doktor yeniden gücünü toparlayarak, "oldukça umutluyum. Bu son krizi bu kadar çabuk atlattıysa Tanrı'dan ümit kesilmez. Uzun süredir korku içinde ve belirsizce beklediği karmaşık bir olayın baskısı altında ezilmiş, üstesinden gelmeye çabalamış ve kara bulutlar dağıldıktan sonra iyileşebildiyse, bundan sonrası daha kötü olamaz."

"Çok iyi! Rahatladım gerçekten. Çok teşekkür ederim size!" dedi Mr. Lorry.

"Ben teşekkür ederim!" diye yineledi Doktor, başını saygıyla eğerek.

"Yalnız iki mesele daha var ki," dedi Mr. Lorry, "sizin fikrinize ihtiyacım var. Anlatayım mı?"

"Arkadaşınıza bundan daha büyük bir iyilik yapamazsınız." Doktor elini Mr. Lorry'ye uzattı.

"O zaman birinci mesele şöyle: Dostum yapı itibarıyla son derece çalışkan ve inanılmaz ölçüde enerjik bir insandır; bilgisini artırmak için büyük gayret sarf eder, durmadan okur, deneyler yapar, hiç boş durmaz. Bu kadar çalışmak fazla mı geldi acaba ona?"

"Sanmıyorum. Zihnini hep bir şeylerle meşgul etmeye alışmış o zaten. Bu, bir parça onun doğası, bir parça da yaşadığı sıkıntının sonucu olabilir. Kafası sağlıklı şeylerle uğraştığı sürece, sağlıksız bir yöne kayma tehlikesi azalır. Kendi kendini gözlemleyerek böyle bir bulgu elde etmiş olabilir."

"Kendisini gereğinden fazla zorlamadığından eminsiniz yani?"

"Bana kalırsa öyle."

"Peki sevgili Manette, eğer o şimdi kendini gereğinden fazla yorarsa..."

"Sevgili Lorry, bunu sanmıyorum. Bir süredir ciddi anlamda bir sıkıntı varmış hayatında, şimdi başka şeylerle meşgul olmaya ihtiyacı var."

"Kusura bakmayın, biraz ısrarcı bir işadamıyım işte. Kendini aşırı yorduğunu farz edersek, bu rahatsızlık yeniden ortaya çıkar mı dersiniz?"

"Sanmam. Böyle bir sebeple," dedi Doktor Manette, kendinden emin bir tarzda, "rahatsızlığının yeniden ortaya çıkacağını hiç sanmıyorum. Bana kalırsa bundan sonra, krizi nüksettirebilecek tek şey, yaşayacağı sarsıcı bir his olur. Tüm olanlardan sonra ve iyileşmesinin ardından bu berbat illetin bir daha yakasına yapışacağına pek ihtimal vermiyorum. Bu rahatsızlığı nüksettirme ihtimali olan durumların ortadan kalktığına inanıyorum artık."

Ufacık bir şeyin zihnin hassas yapısını alt üst edebileceğinin bilincindeki bir adamın çekingenliğiyle konuşmuştu Doktor Manette, öte yandan yaşadığı acılar ve gösterdiği sabırla birlikte zamanla gelişen bir kendine güven de vardı halinde. Bu güveni arkadaşı sarsacak değildi. Mr. Lorry çok daha rahatlamış, Doktor'un sözlerinden cesaret bulmuştu ve ikinci meseleye geçti. Bunun çok zor olacağını hissediyordu; ama Miss Pross'la bir pazar

sabahı aralarında geçen konuşmayı ve son dokuz günde gördüklerini düşününce bu durumla yüzleşmesi gerektiğini anladı.

"Dostumun iyi bir şekilde atlattığı bu geçici rahatsızlığı sırasında uğraştığı şeye," dedi Mr. Lorry, boğazını temizleyerek, "demircilik işi diyebiliriz, evet demircilik. Durumu daha somutlaştırmak için diyelim ki, eski kötü günlerinde küçük bir demirci ocağında çalışırdı. Şimdi de hiç beklenmedik anlarda gene kendini ocağında sanıyor. Bunu bu şekilde yaşatması çok acı değil mi?"

Doktor elini alnına götürüp ayağını sinirli bir şekilde yere vurdu.

Mr. Lorry, "Hep yanında tuttu ocağı," dedi arkadaşına endişeli gözlerle bakarak. "Bunu evden atması iyi olmaz mı kendisi için?"

Doktor hâlâ elleri alnında, ayağını sinirli sinirli yere vuruyordu.

"Bir tavsiyede bulunmak zor geldi sanırım," dedi Mr. Lorry. "Bence bu çok yerinde bir karar olurdu. Ama galiba..." derken başını iki yana sallayıp sustu.

Doktor Manette, rahatsız edici kısa bir sessizliğin ardından, "Şimdi bakın," dedi, Mr. Lorry'ye dönerek, "bu zavallı adamın aklından geçenleri tam olarak açıklamak çok zor. Bir zamanlar, kendisini oyalayacak bir iş bulmayı çok gönülden istemiş ve bunu bulduğunda çok mutlu olmuş; belli ki bu iş onun acısını epey dindirmiş o zaman,' zihninin karışıklığıyla parmaklarının karışıklığı yer değiştirmiş ve bu değişimle birlikte giderek ustalaşarak, parmaklarının hüneri kendi kendine eziyet etme hünerinin yerini almış; dolayısıyla bunu gözünün önünden ayırmayı hiç düşünmemiş. Şimdi bile, arkadaşınız hiç olmadığı kadar umut dolu olduğu ve kendine güveni tam olduğu halde, ya bir gün bu eski meşguliyetine dönme ihtiyacı duyarsa ve onu bulamazsa diye, kaybolmuş bir çocuğun yüreğindekine benzer bir hisle paniğe kapılıyor."

Doktor başını kaldırıp Mr. Lorry'nin yüzüne baktığı anda tarif ettiği kişiyi andırıyordu.

"Peki ama –tüh! Ben de böyle yıllardır sırf maddi şeylerle, gineler, şilinler, banknotlarla falan uğraşan bir işadamı olarak çok soru sordum size belki ama– diyorum ki bu nesneyi böyle hep yanında tuttukça fikir de hep aklında kalmıyor mu? Eğer bu şeyi atmış olsaydı sevgili Manette, korkulan da onunla birlikte gitmiş olmaz mıydı? Sözün kısası, bu demirci ocağını muhafaza etmek, korkulara teslim olmakla aynı anlama gelmiyor mu?"

Bir sessizlik daha oldu.

"Takdir edersiniz ki," dedi Doktor titrek bir sesle, "bu çok eski bir dost."

Başını iki yana sallayarak, "Ben olsam onu yanımda tutmazdım," dedi Mr. Lorry; Doktor'un kaygılandığını görünce gücünü toplamıştı. "Ona bu dostu feda etmesini tavsiye edeceğim. Yalnız bunun için sizin onayınızı istiyorum. Hiçbir faydası yok artık o ocağın ona. Hadi sevgili dostum, bana bu yetkiyi verin lütfen. Kızının hatırı için, sevgili Manette!"

Doktor belli ki kendi içinde büyük bir mücadele veriyordu!

"O zaman, kızımın hatırı için yapılsın; uygun görüyorum. Ama bunu, o etraftayken kaldırmanı tavsiye etmem. O yokken atılsa daha iyi; eski dostunu bir süre görmedikten sonra özlesin."

Mr. Lorry seve seve kabul etti hemen ve konu kapandı. Günü kırlarda geçirdiler ve Doktor epeyce toparladı kendini. Bunu takip eden üç günde de gayet iyiydi ve on dördüncü gün kızı Lucie ve damadına katılmak üzere yola çıktı. Mr. Lorry, Doktor'un sessiz kaldığı dönemde aldıkları tedbiri önceden açıklamıştı ona ve Doktor bu duruma uygun olarak Lucie'ye bir şeyler yazmış, o da hiçbir şeyden şüphelenmemişti.

Doktorun evden ayrıldığı gece Mr. Lorry, elinde bir balta, testere, keski ve çekiç, yanında da elinde feneriyle kendisine eşlik eden Miss Pross ile arkadaşının odasına gitti. Orada, kapalı kapılar ardında Mr. Lorry, gizemli ve suçlu bir tavırla ayakkabıcı tezgâhını paramparça ettiği sırada Miss Pross da sanki bir cinayete ortaklık ediyormuşçasına –o gaddar görünüşüyle de gayet uygundu buna– ışık tuttu ona. Hiç gecikmeden, tezgâh (amaca uygun biçimde parça parça edilmiş olarak) mutfaktaki ateşte yakıldı ve bütün aletler, ayakkabılar ve deri parçaları da bahçeye gömüldü. Mr. Lorry ve

Miss Pross, eylemlerini gerçekleştirirken ve bunların izlerini yok ederlerken, öyle korkunç bir yıkım ve gizlilik söz konusuydu ki, ikisi de kendilerini feci bir cinayetin suç ortağıymış gibi hissetti ve aynen de öyle görünüyorlardı.

XX
Bir Rica

Yeni evli çift eve döndüğünde, onları tebrik etmeye gelen ilk kişi Sydney Carton oldu. Carton geldiğinde, Lucie ve Charles eve döneli çok olmamıştı. Carton'ın ne alışkanlıklarında, ne görünüşünde, ne de tavırlarında bir gelişme vardı; ama üzerine, Charles Darnay'in yeni yeni fark ettiği güçlü bir sadık dost havası gelmişti.

Carton, kimsenin duymayacağı bir anda Darnay'i pencerenin kenarına çekip onunla konuşma fırsatı kolluyordu.

"Mr. Darnay," dedi Carton, "sizinle dost olmayı umarım."

"Zaten öyle değil miyiz?"

"Bunu söyleyecek kadar zarif ve iyisiniz; ama nezakete gerek yok şimdi. Dost olmayı umarım derken, tam olarak bunu demek istememiştim."

Charles Darnay –her zamanki haliyle– güleryüzlü ve sevecen bir şekilde ne demek istediğini sordu.

"Hayatım boyunca," dedi Carton, gülümseyerek, "aklımdan geçenleri ifade etmekte zorlandım. Ama izninizle anlatmaya çalışayım. Her zamankinden daha sarhoş olduğum meşhur akşamı hatırlıyorsunuz değil mi?"

"Beni çok fazla içtiğinizi söylemeye zorladığınız o meşhur akşamı hatırlıyorum."

"Ben de hatırlıyorum. Böyle gecelerin laneti fena çöker üzerime ve hep hatırlarım. Umarım hayatımın sonuna geldiğimde bunu hesaba katarlar! Telaşlanmayın; kafanızı ütülemeyeceğim."

"Telaşlanmadım kesinlikle. Beni telaşlandıran tek şey sizin bu içtenliğiniz."

"Ah!" dedi Carton, elini savurur gibi, kayıtsızca sallayarak. "Söz konusu sarhoş halimle (bildiğiniz gibi bunun gibi daha bir dolu örnek var) sizi sevip sevmediğim konusunda konuşurken çekilmezdim. Umarım unutabilirsiniz bunu."

"Çoktan unuttum."

"Gene nezaketen böyle konuşuyorsunuz! Ama Mr. Darnay, ben öyle sizin kadar kolay unutamam bazı şeyleri. O akşamki halimi hiç unutamıyorum ve sizin bu durumu hafife alan cevabınız bile bunu unutmama yetmiyor.'

"Eğer bunu hafife aldığımı düşündürttüysem," diye karşılık verdi Darnay, "bağışlayın lütfen. Size şaşırtıcı ölçüde sıkıntı veren ufak bir meseleyi bir kenara bırakmaktı tek amacım. Şerefim üzerine yemin ederim ki, bu olay çoktan aklımdan silinmişti. Gerçi silinecek ne vardı ya! Hatırlayacak bir şeyim varsa bu da o gün bana yaptığınız büyük iyilik olmalı."

"Siz şimdi büyük iyilik deyince," dedi Carton, "itiraf etmem gerekir ki, onların hepsi profesyonel palavralardı. O sırada sizin ne olacağınız çok da umurumda değildi. –Ama bakın, o sırada diyorum; geçmişten bahsediyorum yani."

"Siz de benim size olan minnet borcumu hafife alıyorsunuz şimdi," dedi Darnay, "ama ben sizin bu durumu hafife almanızı tartışmayacağım."

"Gerçek bu, Mr. Darnay, inanın bana! Size asıl söylemek istediğim konudan uzaklaştım bakın; ben sizinle dost olmaktan bahsediyordum. Şimdi, siz beni tanıyorsunuz; benim öyle diğer adamlar gibi yükseklerde uçmayı beceremediğimi bilirsiniz. Eğer bundan şüpheniz varsa, Stryver'a sorun, o söyler size."

"Bu konudaki fikrimi onun yardımı olmadan vermeyi tercih ederim."

"İyi! Sonuçta siz beni hiçbir halta yaramayan ve de asla yaramayacak olan beş para etmez biri olarak biliyorsunuz."

"Asla yaramayacak mı, değil mi, bilemem."

"Ama ben biliyorum ve siz de inanın bana. Eh, benim gibi değersiz, kötü bir nama sahip bir adamı olur olmadık zamanlarda evinize kabul edebilecekseniz, bari izin verin, imtiyazlı bir adam olarak girip çıkayım; işe yaramaz, hiçbir özelliği olmayan bir mobilya parçası olarak görün beni isterseniz (tabii ki bunun sizinle aramızdaki benzerlikle hiçbir alakası olmadığını eklemek isterim); eski günlerin hatırına tutulan, gözden çıkarılmış bir eşya gibi. Bana bu izni verirseniz bunu kötüye kullanacağımı hiç sanmam. Senede ancak dört-beş defa uğrarım zaten herhalde. Ama böyle bir hakkim olduğunu bilmek bana iyi gelecektir."

"Gerçekten yapar mısınız bunu?"

"Bunu söylemenizden burada yerim olduğu anlamını çıkarıyorum. Teşekkür ederim Darnay. Peki bu hakkımı kullanırken size isminizle hitap edebilir miyim?"

"Tabii ki Carton, nasıl istersen."

Bunun üzerine el sıkıştılar ve Sydney gitti. Aradan birkaç dakika geçmişti ki dışa karşı gene o kayıtsız tavrını takınmıştı.

Carton gittikten sonra Charles Darnay akşam Miss Pross, Doktor ve Mr. Lorry ile oturmuş konuşurken, Sydney Carton ile aralarında geçen konuşmadan bahsetti genel hatlarıyla ve Sydney Carton'ın probleminin hiçbir şeye aldırmamak ve önem vermemek olduğuna değindi. Ondan bahsederken ters ya da suçlayıcı bir hali yoktu; yalnızca ona bakan herkesin görebildiği bir şeyi aktarır gibiydi.

Bu sözlerinin güzel karısının zihnini meşgul edeceğini hiç düşünmemişti; ama sonradan karısının yanına, odalarına gittiğinde onu eskisi gibi alnı belirgin bir biçimde gerilmiş olarak kendisini beklerken buldu.

"Bu gece biraz düşünceliyiz galiba!" dedi Darnay karısını kollarıyla sararak.

Elleri kocasının göğsünde, "Evet sevgili Charles," dedi Lucie, gözlerini sorgulayıcı ve dikkatli bir ifadeyle kocasının üzerine dikmişti; "bu gece epey düşünceliyiz, çünkü kafamızda bazı şeyler var bu gece."

"Neymiş onlar Lucieciğim?"

"Söyleyeceğim ama lütfen bana bu konuda bir şey sormayacağına söz ver, olur mu?"

"Söz mü vereyim? Sevgilim ister de ben nasıl söz vermem?"

Bir eli karısının yanağına düşen altın sarısı saçları yana atıp diğer eli kendisi için çarpan yüreğinin üzerinde dururken aksi nasıl düşünülebilirdi ki!

"Charles, bence Mr. Carton senin bu gece onunla ilgili söylediklerinden daha fazla ilgi ve saygıyı hak eden bir insan."

"Ne dedim ki ben? Neden peki?"

"İşte bunu sorma lütfen bana! Ama bence –biliyorum ki– hak ediyor bunu."

"Sen biliyorsan benim için kâfi! Benden ne yapmamı istiyorsun peki canım?"

"Sevgilim, senden ona karşı hep çok iyi davranmanı ve hatalarına karşı hoşgörülü olmanı isteyeceğim. İnan ki çok derinden yaralı bir kalbi var ve bunu çok çok nadir açıyor insanlara. Ben o kalbin kanadığına şahit oldum sevgilim."

"Ona ters bir davranışım olduysa," dedi Charles, afallamış bir halde, "buna çok üzülürüm. Hiç böyle düşünmemiştim onun için."

"Ama durum bu kocacığım. Hiç iflah olacağını sanmıyorum; ne kişiliği ne de kaderinin düzeleceğinden umudum var artık. Ama onun iyi şeyler, güzel şeyler, hatta yüce şeyler yapabileceğinden eminim."

Lucie bu yitik adama olan inancının saflığıyla o kadar güzel görünüyordu ki, kocası saatlerce bakabilirdi bu yüze.

Kocasına iyice sokulup başını göğsüne yaslayıp gözlerini onunkilere dikerek, "Bir de şu var sevgilim!" diye devam etti Lucie, "unutma ki biz

mutluluğumuzdan güç alıyoruz, o ise çektiği acıyla iyice güçsüzleşiyor!"

Karısının bu ricası Charles'ı derinden etkilemişti. "Bunu hiç unutmayacağım bir tanem! Hayatım boyunca hep hatırlayacağım."

Altın sarısı başına doğru eğilip gül dudaklarına bir öpücük kondurdu ve ona sımsıkı sarıldı Charles. Eğer karanlık sokakları arşınlayan perişan haldeki avare, onun o masum sözlerini ve yumuşacık sevgi dolu mavi gözlerinden akıp kocasının öpüşleriyle silinen merhamet gözyaşlarını görseydi gece boyu ağlardı –ve dudaklarından bir kez daha şu sözler dökülürdü:

"Şu merhametli güzel yüreği koru Tanrım!"

XXI
Yankılanan Ayak Sesleri

Doktor'un yaşadığı köşe, mükemmel yankı yapan bir köşeydi. Lucie, kocasını, babasını, kendisini, yaşlı dadısını ve arkadaşını sessiz sedasız mutlu bir yaşantının içinde birbirine bağlayan altın ipi durmadan dolayarak huzurla yankılanan köşedeki dingin evde, yılların yankılanan ayak seslerini dinleyerek oturdu.

İlk başlarda son derece mutlu bir genç eş olmasına rağmen, elinden işin yavaş yavaş kaydığı ve gözlerinin donuklaştığı zamanlar olurdu. Yankılarla ona doğru gelen bir şey vardı, belli belirsiz, uzaklardan, zar zor duyulabilen bir şeydi bu, ama yüreğini hoplatmaya yetiyordu. İçinde pır pır eden umutlar ve kuşkular –umutlar, henüz tanımadığı bir sevginin umutları, kuşkular ise, geriye kalan günlerinde bu yeni keyfî tadamayacağı kuşkularıydı– göğsünü daraltıyordu hep. Yankılanan seslerin içinde mezarının başında yükselen ayak seslerini de duyuyordu o zaman; sonra perişan haldeki kocasını ve onun kendisi için nasıl yas tutacağını düşününce gözyaşları sel olup akıyordu.

Aradan zaman geçti ve küçük kızı Lucie dünyaya geldi. Sonra yaklaşan bu yankıların arasına kızının minik adımları ve bıcır bıcır sesleri karıştı. Gene de beşiğin yanındaki genç anne yaklaşan büyük yankıları daima duydu. Sesler yaklaşadursun, loş ev çocuğun kahkahalarıyla aydınlanmıştı ve genç annenin sıkıntılı günlerinde sığındığı, çocuklatın ilahî dostu sanki yavrusunu kollarına almış ve onu kutsal bir neşe kaynağı yapmıştı.

Dur durak bilmeden hepsini birbirine bağlayan altın ip, Lucie'nin mutluluğunu diğerlerine ilmik ilmik geçiriyor ve bunu başka her şeyden önde tutuyordu, böylece Lucie yılların yankılarında sıcak ve rahatlatıcı sesler duydu. Bunların içinde kocasının ayak sesleri güçlü ve yoğun; babasınınkiler ise sağlam ve dingindi. Miss Pross'a gelince, koşum takımlarının içindeki ele avuca sığmaz bir süvari atı gibi yankıları artırıyor, kamçılandığında burnundan soluyarak bahçedeki çınar ağacının altını eşeliyordu!

Üzüntülü seslerin olduğu zamanlarda bile kırıcı ve kaba değildi bunlar. Lucie'ninkine benzer altın saçlı minik bir oğlanın bitkin yüzünü yastığın üzerinde bir ışık halesi gibi çevrelediğinde ve o yüzünde nurlu bir tebessümle, "Sevgili anneciğim ve babacığım, sizi ve tatlı ablamı bırakıp gitmek zorunda olduğum için çok üzgünüm; ama beni çağırıyorlar, gitmem lazım!" dediğinde bile genç annesinin yanaklarını ıslatan yaşadığı acının gözyaşları değildi, ama kendisine emanet edilen ruh elinden alınmıştı işte. Onun için üzül ama ona engel olma. Tanrı'ya kavuşacak o. Tanrı korusun onu!

Böylece diğer yankılara bir de bir meleğin kanat çırpışları karışmıştı ve bunlar dünyevi değil, cennetin soluğunu taşıyan yankılardı. Sonra bahçedeki küçük mezarın üzerinde esen rüzgârların iç çekişleri de katıldı bunlara ve ikisi de yazın bir kumsalda uyuyakalmış denizin esintisi gibi, sakin bir mırıltı eşliğinde geldi Lucie'nin kulağına –bu sırada küçük Lucie büyük bir hevesle sabah faaliyetlerini yapıyor ya da annesinin dizinin dibinde, hayatına karışmış İki Şehrin diliyle bıcır bıcır konuşarak bebeğini giydiriyor olurdu.

Yankılar nadiren Sydney Carton'ın ayak seslerine cevap veriyordu. Carton yılda en fazla beş-altı defa davetsiz uğrama hakkını kullanıyordu ve bir zamanlar sıkça yaptığı gibi bütün akşamı onlarla geçiriyordu. Oraya asla içkili gitmiyordu. Yankılarda Carton hakkında fısıldanan bir şey daha vardı ve bu yıllardır bütün dürüst yankılar tarafından fısıldanıp durmuştu.

Hiçbir adam bir kadını bu kadar sevemezdi ve onu kaybetse bile, onun artık bir eş ve anne olduğunu bildiği halde böyle masum ve inatçı bir şekilde ona bağlı kalamazdı, öyle ki Lucie'nin çocukları bile Carton'a karşı tuhaf bir sempati besliyorlardı –belki de içgüdüsel bir duyarlılıkla acıyorlardı ona. Bunu yaratan hangi gizli duygulardı hiçbir yankı söyleyemezdi bunu; ama böyleydi işte, çok barizdi bu. Küçük Lucie'nin tombul kollarını uzattığı ilk yabancı Carton olmuştu ve büyürken de hep yanında oldu. Küçük oğlan ise son nefesini verirken bile onun adını sayıklamıştı. "Zavallı Carton! Benim için öpün onu!"

Mr. Stryver, çamurlu suda ilerlemeye çalışan koca bir tekne gibi hukuk yolunda almış başını gidiyordu, işe yarar arkadaşını da teknenin kıçındaki sandal misali dümen suyunda sürüklüyordu. Bu ayrıcalıklı sandallar

genellikle zorluklarla karşılaşır, çoğunlukla da suya batıp çıkarlardı ve işte Sydney de böyle batmış bir hayat yaşıyordu.

İçindeki o kayıtsız ve güçlü hal, hoşnut olmasa da, her türlü tatsızlık ve rezillikten o kadar daha kolay ve güçlüydü ki, Carton ilerlediği yoldan çıkamadı bir türlü ve aslanın çakalı olmaktan vazgeçmeyi hiç düşünmedi, oysa bütün hakiki çakalların bir gün aslana dönüşmeyi umması beklenirdi. Stryver ise zenginleşmişti; bir dolu malı mülkü ve üç oğlu olan dinç bir dul bayanla evlenmişti, oğlanların küt kafalarında parlayan düz saçların haricinde hiçbir pırıltıları yoktu.

Mr. Stryver, baştan ayağa en sevimsiz haliyle patronluk taslayan bir tavırda bu üç genç beyi koyun gibi önüne katıp Soho'daki köşeye gelmiş ve onları öğrenci olarak Lucie'nin kocasına teslim ettikten sonra şöyle demişti, "Selam! Eti senin, kemiği benim, ailecek pikniğe giderken şu üç parça eti kulları istersen Darnay!" Bu üç parça et teklifinin kibarca reddedilmesi Mr. Stryver'ı çileden çıkarmış, genç beyleri kendi eğitmeye karar vermişti ve onlara ilk olarak, bu özel öğretmen gibi Dilencilerin kibrinden uzak durmalarını tavsiye etmişti. Bir de içkiyi fazla kaçırdığı akşamlarda Mrs. Stryver'ı karşısına alıp bağıra çağıra, bir zamanlar Mrs. Darnay'in kendisini "avlamak" için ne tuzaklar kurduğunu, kendisinin de "avlanmamak" için ne muhteşem taktikler uyguladığını anlatıp dururdu. Bu bol içkili ve palavralı toplantılara katılan barodan arkadaşları, Stryver'ın bu yalanı söyleye söyleye buna inanmaya başladığını belirterek onu hoşgörüyorlardı –bu öyle iflah olmaz bir durumdu ki herkes köşe bucak kaçıyordu ondan.

Tüm bunlar, küçük kızı altı yaşına basıncaya kadar Lucie'nin köşesinde bazen düşünceli, bazen şen kahkahalarla dinlediği yankıların arasındaydı. Çocuğunun pıtır pıtır ayak sesleriyle, babasının her zamanki canlı ve kendinden emin adımlarının ve sevgili kocasının ayak seslerinin içini nasıl ısıttığını söylemeye gerek bile yok. Dahası Lucie'nin müthiş bir incelik ve tutumlulukla idare ettiği ve hiçbir şeyin israf olmadığı huzurlu evlerindeki en ufak yankı genç kadının kulağına güzel bir melodi gibi geliyordu. Hele babası ona, evlendikten sonra kendisine daha da bağlandığını, kocası ise karısının hiçbir ilgi ve görevinin ona olan sevgisini ve desteğini azaltmadığını söyledikçe ve ona, "Hepimizin her şeyi olmayı nasıl başarıyorsun? Hepimizin işine yetişiyorsun ama hiçbir zaman telaş

etmiyorsun ya da yapacak çok şeyin varmış gibi davranmıyorsun?" diye sordukça, bu sözler tatlı tatlı yankılanıyordu Lucie'nin kulağında.

Ama bütün bu süre boyunca, uzaklarda yankılanan ve gözdağı verircesine köşede gürleyen sesler de vardı. Küçük Lucie'nin doğum gününün kutlandığı şu günlerde, sanki Fransa'da büyük bir fırtına kopmuş da denizler müthiş bir şekilde kabarmışçasına, korkunç bir şekilde çıkmaya başlamıştı bu sesler.

1789 yılının Temmuz ortalarında bir gece, Mr. Lorry geç vakit Tellson'dan gelerek, karanlık pencerenin önündeki Lucie ile kocasının yanına oturdu. Sıcak ve hararetli bir geceydi ve üçünün de aklına aynı yerde çakan şimşekleri izledikleri geçmişteki o pazar gecesi geldi.

"Galiba," dedi Mr. Lorry, kahverengi peruğunu arkaya doğru iterek, "geceyi Tellson'da geçirmem gerekecek. Bütün gün o kadar çok işimiz vardı ki, nereden başlayacağımızı, nasıl yapacağımızı bilemedik. Paris müthiş bir huzursuzluk içinde ve bütün müşteriler bize akın ediyor! Oradaki müşterilerimiz varlıklarını bize nasıl aktaracaklarını şaşırmış haldeler. Bunları İngiltere'ye gönderebilmek için deli gibi uğraşıyor bazıları."

"Hiç hoş değil bu," dedi Darnay.

"Hiç hoş değil mi diyorsunuz sevgili Darnay? Evet ama bunun nedenini bilmiyoruz. İnsanlar mantıksız davranıyorlar! Tellson'daki bazı kişiler benim gibi yaşlandı artık, yani durduk yere bankanın işleyişini değiştiremeyiz ya biz."

"Öyle ama,"dedi Darnay, "havanın ne kadar kasvetli ve karanlık olduğunu görüyorsunuz."

"Elbette görüyorum," diye kabullendi hemen Mr. Lorry, kendini her zamanki ılımlı halinin kalmadığına ve yakındığına ikna etmeye çalışan bir hali vardı. "Ama bu kadar berbat ve uzun bir günün ardından benim de canım sıkıldı artık. Manette nerde?"

Tam o sırada karanlık odaya giren Doktor, "Buradayım," diye seslendi.

"Evde olmanıza çok sevindim; zira bütün gün etrafımı saran telaştan ve önsezilerden yok yere sinirim bozuldu. Umarım dışarı çıkmıyorsunuzdur."

"Hayır; isterseniz beraber tavla oynayalım," dedi Doktor.

"Doğruyu söylemek gerekirse, pek istemiyorum galiba. Bu gece sizinle kapışacak gücüm yok. Çay tepsisi hâlâ burada mı Lucie? Göremedim de."

"Tabii ki, sizin için beklettim."

"Teşekkür ederim yavrum. Tatlı kız yattı mı?"

"Evet, mışıl mışıl uyuyor."

"Aman iyi, her şey yolunda! Gerçi Tanrı'ya şükürler olsun, burada her şey her zaman yolunda tabii; ama bugün sinirlerim çok bozuldu, eh artık eskisi gibi genç de değilim! Ah çayım mı yavrum! Teşekkürler. Şimdi sen de gel yanımıza da, hep beraber sessizce oturup hakkında çeşitli teoriler ürettiğin şu yankıları dinleyelim."

"Teori değildi aslında; sadece bir fikir."

"Eh fikir olsun o zaman akıllı kızım," dedi Mr. Lorry, Lucie'nin eline sevgiyle hafifçe vurarak. "Ne kadar çok ve yüksek çıkıyor sesleri, değil mi? Dinlesenize!"

Bu küçük topluluk Londra'nın karanlık bir penceresinin önünde oturduğu sırada, aceleci, çılgın ve tehlikeli adımlar büyük bir azimle önlerine çıkanı yıkacakmış gibi ilerliyordu ve St. Antoine'ın ötelerinden deli bir öfkeyle yaklaşan bu adımlar bir kere kızıla bulandı mı kolay kolay temizlenemezdi.

O sabah St. Antoine, ileri geri dalgalanan engin ve karanlık bir korkuluk denizi gibiydi ve bir aşağı bir yukarı oynayan kafaların tepesine ara ara güneşin altında ışıldayan çelik kılıçların ve süngülerin ışığı vuruyordu. Sonra St. Antoine'ın dar geçidinden muazzam bir uğultu yükseldi; bir orman halindeki çıplak kollar, kış rüzgârlarıyla kurumuş ağaç dalları misali havaya dikilmişti. Bütün parmaklar, ne kadar uzaktan atılmış olurlarsa

olsun, kendilerine fırlatılan silah ya da silaha benzer ne varsa, kapmak için uğraşıyordu.

Bu silahlan kim veriyordu, bunlar nereden geliyordu, her şey nasıl başlamıştı, kalabalığın tepesinde, bir şimşek gibi duran ve sarsılıp titreyen bunca eğri büğrü silah hangi yolla gelmişti onlara, bunların cevabım verecek tek kişi yoktu içlerinde; öte yandan tüfekler dağıtılıp duruyordu –ve tabii fişekler, barut, top mermisi, demir çubuklar, sopalar, bıçaklar, baltalar, mızraklar ve akla gelebilecek ve işe yarayacak her tür silah elden ele dolaşıyordu. Hiçbir şey kapamayanlar ise, kanlı ellerle duvarlardan taş ve tuğlalar sökmekle meşguldü. St. Antoine'daki her kalp ve nabız deli gibi atıyordu. Oradaki her canlı hayatını hiçe sayıyor, hırslı bir sabırsızlıkla kendini feda etmek için çıldırıyordu.

Nasıl her fokurdayan girdabın bir merkezi varsa, bu köpürmüş kalabalığın da merkezi Defarge'ın şarap dükkânıydı ve kazanın içinde kaynayan her bir damla, Defarge'ın içinde şimdiden baruta ve tere bulandığı, etrafa emirler yağdırdığı, silah dağıttığı, birini itip ötekini çekiştirdiği, silahı birinden alıp diğerine verdiği ve tüm bu yoğun kargaşa eşliğinde didinip durduğu girdaba kapılmaya can atıyordu.

"Yakınımda dur Jacques Üç," diye bağırdı Defarge; "ve siz Jacques Bir ve Jacques İki, hemen gidin ve ne kadar vatanseverin başına geçebilirseniz geçin. Karım nerede?"

"Eh işte! Buradayım ya!" dedi madam her zamanki sakinliğiyle, ama bugün örgü örmüyordu. Madamın azimli sağ elinde, her zamanki ve nispeten yumuşak aletlerinin yerine bir balta vardı, kuşağında da bir tabanca ve korkunç bir bıçak duruyordu.

"Nereye gidiyorsun sen?"

"Seninle geleceğim," dedi madam, "daha sonra da kadınların başında göreceksin beni."

"Hadi o zaman!" diye bağırdı Defarge, çınlayan sesiyle. "Yurtseverler, dostlarım, hazırız artık! Bastille'e!"

Fransa'daki bütün nefesler sanki bu iğrenç kelimeyi seslendirmişçesine büyük bir gürültü koptu ve canlı deniz dalga dalga kabararak, birbirinin üzerine bindi ve tüm şehri önüne katıp azgınca o noktaya taşıdı. Çanlar çalarken, davullar vururken ve deniz öfkeyle kabarıp yeni kumsalını döverken saldırı başladı.

Derin hendekler, iki asma köprü, koca koca taş duvarlar, sekiz tane büyük kule, top, tüfekler, ateş ve duman. Şarap dükkânının sahibi Defarge, bütün o ateşin ve dumanın içinde –deniz onu alıp ateşin ve dumanın içinden topun yanına kadar taşımış, o da başına geçer geçmez topçu oluvermişti– iki azılı saat boyunca yiğit bir asker gibi çatıştı.

Derin hendek, bir asma köprü, koca koca taş duvarlar, sekiz tane büyük kule, top, tüfekler, ateş ve duman. Köprünün teki aşağı indi! "Hadi arkadaşlar, hadi! Hadi Jacques Bir, Jacques İki, Jacques Bin, Jacques İki bin, Jacques Yirmi beş bin; tüm Melekler ve Şeytanlar –artık hangisini seçerseniz– ha gayret!" Şarap dükkânının sahibi Defarge iyice ısınmış olan topun başından hiç ayrılmadı.

"Yanıma yaklaşın kadınlar!" diye bağırdı karısı da. "Ne diyorsunuz? Bastille ele geçirildikten sonra biz de erkekler gibi öldürebilir miyiz?" Elleri farklı farklı silahlarla dolu olsa da içinde bulundukları açlık ve intikamın etkisiyle tek silah olan kadınlar, tiz sesleriyle ve var güçleriyle bağırdılar.

Top, tüfek, ateş ye duman; ama gene de derin hendek, tek kalmış asma köprü, koca taş duvarlar ve sekiz büyük kule vardı önlerinde. Yaralanıp yere düşenler kabarmış denizde ufak yer değiştirmelere sebep oluyordu. Patlayan silahlar, yanan meşaleler, üzerinden dumanlar çıkan ıslak saman yüklü arabalar, yakındaki siperlerden her yöne hummalı bir çalışma, feryatlar, yaylım ateşi, lanetler, dur durak bilmez bir cesaret, uğultu, patırtı ve canlı denizin öfkeli sesi; ama gene de derin hendek, tek kalmış asma köprü, koca taş duvarlar, sekiz büyük kule ve hâlâ topun başındaki şarap dükkânı sahibi Defarge, dört azılı saatin ardından iyiden iyiye kızışmışlardı.

Kalede kaldırılan beyaz bayrak ve görüşmelerin ardından –ama bu öfkeli fırtınada hiçbir şey doğru dürüst görünmüyor ve duyulmuyordu– deniz birden inanılmaz bir şekilde kabarıp köpürdü ve Defarge'ı asma köprüden aşırıp koca taş duvarların üzerinden sekiz büyük kulenin arasına teslim etti!

Onu oraya fırlatan okyanusun gücü öyle karşı konulmazdı ki, Bastille'in dış avlusuna varıncaya dek, Güney Denizi'nde dalgalarla boğuşuyormuş gibi ne nefes almak ne de başını çevirmek mümkün oldu. Vardığında, duvarın dibinde etrafına bakınmaya çalıştı. Jacques Üç hemen yanındaydı; hâlâ kadınların başında giden Madam Defarge ise elinde bıçağıyla, görüş mesafesindeydi. Her yanda bir. kargaşa, sevinç, kulakları sağır eden ve delice bir çılgınlık, şaşırtıcı bir gürültü ve her şeye rağmen öfkeli bir pantomim vardı.

"Mahkûmlar!"

"Kayıtlar!"

"Gizli hücreler!"

"İşkence aletleri!"

"Mahkûmlar!"

Bütün bu çığlıkların ve on binlerce bağdaşmazlığın arasında, zaman ve mekan kadar sonsuz bir insan seliymiş gibi içeri akan denizde en fazla duyulan çığlık "Mahkûmlar!" idi. En baştaki dalgalar önlerine gelen gardiyanları sürükleyip açılmadık hiçbir kuytu köşe kalmaması için onları ölümle tehdit ettiğinde, Defarge elini bu adamlardan birinin –kır saçlı, elinde meşale olan bir adam– göğsüne dayayıp onu diğerlerinden ayırdı ve duvarla kendisi arasına sıkıştırdı.

"Bana Kuzey Kulesi'ni göster!" dedi Defarge. "Çabuk!"

"Gösteririm tabii," diye karşılık verdi adam, "benimle gelin. Ama orada kimse yok."

"Yüz Beş Kuzey Kulesi'nin anlamı ne?" diye sordu Defarge. "Çabuk söyle!"

"Anlamı mı dediniz mösyö?"

"Bu bir mahkûm mu yoksa hücre mi? Yoksa seni hemen şuracıkta gebertebileceğim anlamına mı geliyor?"

Yanlarına yaklaşan Jacques Üç, "Gebert onu!" diye boğuk bir sesle bağırdı.

"Mösyö, orası bir hücre."

"Göster orayı bana!"

"Şöyle gidelim o zaman."

Her zamanki açgözlü haliyle ve adamla Defarge arasındaki diyaloğun kan dökülmeyecek bir noktaya doğru ilerlemesinden dolayı hayal kırıklığına uğramış olan Jacques Üç, Defarge'ın koluna, Defarge da gardiyanın koluna yapışmıştı. Bu kısa konuşma sırasında. üç kafa birbirine iyice sokulmuştu, ama o halde bile birbirlerini zor duyuyorlardı. Canlı okyanus Kale'yi istila ederken ve kalenin avlularında, koridorlarında ve merdivenlerinde sel olup akarken muazzam bir ses çıkarıyordu. Okyanus dışarıda da duvarları derin, boğuk bir uğultuyla dövüyor, bu kargaşadan yükselen çığlıklar havada dağılıyordu.

Defarge, gardiyan ve Jacques Üç, kol kola olanca hızlarıyla ilerleyerek, gün ışığının bir kez olsun girmediği kasvetli mahzenlerden, karanlık kodeslerin iğrenç kapılarının önünden geçtiler ve mağarayı andıran basamaklardan inerek merdivenden çok kurumuş şelaleleri andıran, taş ve tuğladan sarp yokuşlar tırmandılar tekrar. Pek Çok yerde, özellikle ilk geçtikleri yerlerde onlar da sele kapılmıştı ama inişleri bitip döne döne kuleye tırmanırlarken yalnız kaldılar. Heybetli kalın duvarlar ve kemerlerle kuşatıldıklarından kalenin hem içindeki hem dışındaki fırtınanın sesi çok boğuk ve derinden geliyordu şimdi, sanki bütün o gürültü duyma hislerini yok edecekti.

Gardiyan alçak bir kapının önünde durdu, anahtarı şakırtılar eşliğinde kilide soktu, kapıyı yavaşça açtı ve hepsi kafalarını eğmiş içeri girerlerken şöyle dedi:

"İşte Yüz Beş, Kuzey Kulesi!"

Duvarın tepesinde, önünde taş bir bölme olan, kalın demir parmaklıklı ve camsız küçük bir pencere vardı, bu yüzden gökyüzünü görmek için iyice

yere çöküp tepeye bakmak gerekiyordu. Az ötede üzeri kalın ızgaralarla kaplı küçük bir baca vardı. Bir tabure, bir masa ve bir de ot yatak vardı içeride. Dört duvar da kapkaraydı ve bunlardan birinin üzerinde bir halka asılıydı.

"Meşaleyi şu duvarlara tut da göreyim," dedi Defarge gardiyana.

Adam söylenene uydu. Defarge da gözleriyle ışığı dikkatlice takip etti.

"Dur! –Şuraya bak Jacques!"

Jacques Üç açgözlü bir tavırla okurken, "A.M.!" diye boğuk bir sesle bağırdı.

Defarge, baruta bulanmış esmer parmağını harflerin üzerinde gezdirerek "Alexandre Manette," dedi arkadaşının kulağına. "Bak buraya da 'Zavallı bir doktor' yazmış.' Bu taşa takvim çizen de kesin oydu. Elindeki ne? Kol demiri mi? Versene onu bana!"

Defarge'ın tüfeği elindeydi hâlâ. Bunu Jacques'e uzatıp kol demirini aldı çabucak ve kurt yeniği tabure ile masayı birkaç darbeyle paramparça etti.

Defarge, "Işığı biraz daha yukarı tut!" dedi gardiyana öfkeli bir biçimde. "Şu parçaların arasına iyi bak Jacques! Al şu bıçağımı," deyip fırlattı ona; "yatağı yırt aç, samanların içine bak. Sen de şu ışığı kaldır biraz daha!"

Gardiyana tehditkâr bir şekilde baktıktan sonra ocağın üzerine eğilip bacaya baktı ve elindeki kol demiriyle bunun kenarlarına vurdu ve üzerindeki demir ızgarayı çıkarmaya çalıştı. Birkaç dakika sonra yukarıdan sıvalar ve tozlar dökülmeye başlayınca başını yana çevirdi; tüm bu toz dumanın ve eski küllerin içinde ve bacanın içindeki bir çatlakta silahını tedbirli bir şekilde el yordamıyla gezdirdi.

"Küllerin içinde de samanların içinde de bir şey yok mu Jacques?"

"Hiçbir şey."

"Hadi şunları hücrenin ortasına toplayalım. Yak bakalım şunları!" .

Gardiyanın yakmasıyla küçük yığın alev alev yandı. Ateşi yanar halde bırakıp tekrar eğilerek alçak kemerli kapıdan dışarı çıktılar ve avluya giden yolu takip ettiler; aşağı indikçe duyma hisleri düzeliyordu; ta ki kendilerini gene öfkeli insan selinin içinde bulana dek..

İnsanlar coşkulu bir halde oraya buraya koşturuyor, Defarge'ı arıyordu. St. Antoine, şarap dükkânı sahibini Bastille'i savunan ve insanların üzerine ateş açan valinin üzerine salmak için inliyordu. Aksi halde vali yargılanması için Belediye Sarayı'na götürülemeyecekti. Aksi halde vali kaçacak ve insanların kanları (onca yıl hiçbir değerleri yokken birden değerlenivermişti) yerde kalacaktı.

Göz alıcı gri ceketi ve kırmızı nişanıyla bu asık suratlı yaşlı görevlinin etrafını sarmış, tutku ve hırs içinde inleyen güruhun içinde sakin kalan tek bir kişi vardı, o da bir kadındı. "İşte kocam geliyor!" diye bağırdı Defarge'ı göstererek. "Bakın Defarge!" Kadın, asık suratlı yaşlı görevlinin hemen yanında hiç kıpırdamadan durdu, Defarge ve kalabalığın geri kalanı adamı sokaklarda sürüklerken de, hedefledikleri noktaya yaklaştıklarında, adamı arkadan iteklemeye başladıklarında da ve bıçaklarla, yumruklar adamın üzerine yağmur gibi indiğinde de madam hiç kıpırdamadan, hep adamın yakınında durdu ve en sonunda adam cansız yere yığıldığında madam hemen yanıbaşındaydı onun ve birden harekete geçip ayağını adamın ensesine dayayarak –uzun süredir elinde duran– zalim bıçakla adamın başını gövdesinden ayırdı.

St. Antoine'ın ne olduğunu ve neler yapabileceğini göstermek adına, lambaların yerine insanları asmak gibi korkunç fikri uygulama vakti gelmişti. Kan beynine sıçramıştı St. Antoine'ın ve demir elin zorbalığının ve hâkimiyetinin kanı dökülmüştü artık –Belediye Sarayı'nın basamaklarından, valinin bedeninin yattığı yerden aşağı akıyordu– ve Madam Defarge'ın, başını kesebilmek için adamın bedenine sabitlediği ayakkabısının tabanından. Başka öldürülecek adam var mı diye etrafa bakındıktan sonra, "Lambayı şu tarafa indir!" diye bağırdı St. Antoine; "Askerlerinden birini de nöbetçi diye dikelim!" Nöbetçi lamba direğinde sallanırken, deniz tekrar kabardı.

Bu dehşet verici karanlık suyun ve birbirinin üzerine binen yıkıcı dalgaların derinliği akıl alır gibi değil, gücü ise meçhul. Vicdansız deniz

tüm acımasızlığıyla bedenleri, intikam seslerini ve acıdan katılaşmış, merhametten eser kalmamış yüzleri çalkalayıp duruyordu.

Ama bu azgın ve öfkeli ifadelerle dolu insan selinin içinde –diğerlerinin tam aksi– yedişer kişilik iki grup vardı ki kapılmış giden bu güruhta kimse onlardan daha harap bir halde olamazdı. Yedi mahkûm, mezarlarını dağıtan fırtınayla aniden serbest kalmış, eller üzerinde taşınıyordu şimdi; hepsi korkmuş, boşluğa düşmüş gibiydi, neye uğradıklarını şaşırmışlardı, kıyamet günü gelmişti sanki ve etraflarını saran o tipler de kayıp ruhlardı. Biraz daha yukarıda taşınan diğer yedi yüz, yedi cansız yüz ise, gözkapakları düşmüş, gözleri yan açık bir halde kıyamet gününü bekliyorlardı. Kayıtsız yüzlerdi bunlar, öte yandan ertelenmiş –ama hiç bozulmamış– bir ifade taşıyorlardı; korkulu bir bekleyişin ardından düşmüş göz kapakları bir gayret açılacak ve o cansız dudaklar, "BUNU SİZ YAPTINIZ!" diye tanıklık edecekti.

Serbest bırakılan yedi mahkûm, mızrakların tepesindeki yedi kanlı kafa, sekiz sağlam kulesi olan lanetli kalenin anahtarları, eski mahkumlardan kalan bazı mektuplar ve eşyalar, yıllar önce ölmüş olan kırık kalpler –ve benzeri bir dolu şey– St. Antoine'ın gümbür gümbür yankılanan adımları eşliğinde 1789 senesinin Temmuz ayı ortalarında Paris sokaklarında dolaştı. Lucie Darnay'in tahminleri gerçekleşmez ve uzaktan duyulan bu adımlar onlardan uzak olur umarım! Kalabalığın gözü hiçbir şeyi görmüyor çünkü, çıldırmış gibiler, tehlikeliler ve şarap fıçısının Defarge'ın dükkânının önünde kırılmasından yıllar sonra tekrar kırmızıya boyanan sokakları temizlemek hiç de kolay değil.

XXII
Deniz Hâlâ Kabarıyor

Madam Defarge her zamanki gibi tezgâhının arkasında oturmuş müşterileri kolaçan ederken, Yorgun düşmüş St. Antoine, bir haftadır birbirine kardeşçe sarılıp tebrik edenler yüzünden elindeki azıcık ekmeği yumuşatacak kadar sevinçliydi. Madam Defarge'ın başında gül yoktu, çünkü casuslar o kısacık bir haftada bile kendilerini azizlerin insafına bırakma konusunda acayip temkinliydi. Sokak lambaları uğursuz uğursuz sallanıyordu.

Madame Defarge kollarını kavuşturmuş, sabah güneşinin altında düşünceli düşünceli şarap dükkânına ve yola bakıyordu. Her ikisinde de üstü başı pislik içinde ve sefil halde olan aylak gruplar vardı, ama hepsinin sıkıntılarının üzerine bariz bir güç çöreklenmişti şimdi sanki. En sefil kafada eğik duran en pejmürde gecelik külahından okunan şuydu: "Şu külahı giyen benim için hayatımı devam ettirmek ne kadar zor biliyorum, ama gene şu külahı giyen benim için senin canını almak ne kadar kolay biliyor musun?" Daha önce işi gücü olmayan her bir sıska ve çıplak kol her an bunu yapmaya hazırdı şimdi. Örgü ören kadınların parmakları daha önce yaşadıkları tecrübelerle, berbat haldeydi. St. Antoine'ın çehresi değişmişti; asırlardır bu imaj işlenip duruyordu içine ve son kuvvetli darbeyle ifadesi değişmişti iyice.

Madame Defarge oturmuş, St. Antoine kadınlarının liderinden beklenecek gizli bir memnuniyetle çevresini izliyordu. Arkadaşlarından biri de yanında örgü örüyordu. Bir deri bir kemik bir bakkalın kansı ve iki çocuk annesi olan bu kısa boylu, tombul kadına Madam Defarge'ın sağ kolu olduğu için İntikam adı Verilmişti.

"Dinle!" dedi İntikam. "Dinle bak! Kim geliyor?"

St. Antoine semtinin sınırlarından şarap dükkânının kapısına doğru bir dizi barut, ateşlenmiş gibi güçlü bir uğultu yayılmıştı etrafa.

"İşte Defarge," dedi madam. "Susalım arkadaşlar!" Defarge nefes nefese geldi, başındaki kırmızı şapkayı çıkardı ve etrafına bakındı! "Herkes sussun!" dedi madam yine. "Onu dinleyin!" Defarge kapının önünde toplanmış olan hırslı gözlerin ve açık ağızların önünde soluk soluğa dikiliyordu; şarap dükkânındaki herkes ayağa fırlamıştı.

"Söyle bakalım kocacığım. Neler oldu?"

"Öbür dünyadan haberler var!"

"Nasıl yani?" diye bağırdı madam, küçümseyici bir edayla. "Öbür dünya mı?"

"Buradaki herkes, açlıktan ölmek üzere olan insanlara ot yemelerini öneren ve ölüp cehennemi boylayan yaşlı Foulon'ı hatırlıyor mu?"

Hep bir ağızdan, "Hatırlıyoruz," diye bağırdılar.

"Haberler onunla ilgili. O aramızda!"

"Aramızda mı?" diye hep bir ağızdan bağırdılar gene. "Ölmüştü hani?"

"Ölmemiş! Bizden o kadar korkmuş ki –haksız da değil hani– öldüğünü yaymış etrafa ve kendisine büyük bir cenaze merasimi düzenletmiş. Ama onu kırsal bir alanda saklanırken bulup getirmişler. Görmüştüm onu, ama şimdi Belediye Sarayı'na bir tutuklu olarak götürülüyor. Bizden korkmakta haklı demiştim. Söyleyin bakalım! Haklı mı, değil mi?"

Yetmiş yaşına gelmiş bu sefil günahkâr, şimdiye dek cevabını bulamamış dahi olsa, şu haykırışları duysaydı eğer, bunu yüreğinin derinliklerinde hissederdi mutlaka.

Ardından insanın içine işleyen bir sessizlik oldu. Defarge ve kansı kararlı bir şekilde birbirlerine baktılar. İntikam tezgâhın arkasına eğilmiş, ayağının dibindeki davulu hareket ettiriyordu.

"Yoldaşlar!" diye haykırdı Defarge kararlı bir sesle. "Hazır mıyız?"

Madam Defarge hemen bıçağını kuşağına soktu; davul sokaklarda gümbürdüyordu, sanki davulcu ile davulu sihirli bir şekilde uçup gitmişti ve İntikam, korkunç çığlıklar eşliğinde ve kollarını Furia'lar gibi havaya açmış bir halde kapı kapı dolaşarak kadınları ayaklandırıyordu.

Erkekler zalim öfkeleriyle pencerelerden bakarken korkunçtu, ne silah buldularsa yüklenmiş, sokaktaki insan seline karışmışlardı, ama kadınların hali en cesur insanın bile kanını dondurmaya yeterdi. Kıt kanaat geçindikleri evlerindeki bütün işleri, çocuklarını, yaşlılarını ve aç biilaç yerlerde sürünen hastalarını bir kenara bırakıp dalgalanan saçlarıyla kendilerini sokağa atmış, vahşi çığlıklar ve tavırlar eşliğinde hem birbirlerini hem de kendilerini kışkırtıyorlardı. Cani Foulon yakalanmış kardeşim! Cani Foulon yakalanmış anacığım! Zalim Foulon yakalanmış kızım! Sonra aralarına bağırlarını döven, saçlarını yolan ve bağırıp duran bir grup daha katıldı, Foulon yaşıyor! Açlıktan kıvranan insanlara ot yiyin diyen Foulon! Bir kuru ekmek veremediğim yaşlı babama ot ye diyen Foulon! Anasının kuruyan memesinden süt ememeyen bebeğe ot em diyen Foulon! Ah bu Foulon! Tanrım ne acılar çektik! Duy beni ölen bebeğim ve eriyip giden babacığım! Şu taşın toprağın üzerine yemin ederim ki intikamınızı alacağım Foulon'dan! Kocalar, kardeşler ve delikanlılar, Foulon'ın kanını getirin bize! Foulon'ın kellesini getirin bize! Foulon'ın kalbini getirin bize, Foulon'un bedenini ve ruhunu getirin bize, paramparça edin Foulon'u ve toprağa gömün ki üzerinde otlar bitsin! Bir dolu kadın bu çığlıklar eşliğinde deli gibi etrafa saldırıp ortalıkta fırdöndü ve hırstan baygın düşene kadar arkadaşlarına vurup üstlerini başlarını parçaladılar ve onları ayaklar altında ezilmekten ancak erkekleri kurtarabildi.

Yine de hiç vakit kaybedilmemişti! Bu Foulon denen adam Belediye Sarayı'ndaydı ve serbest bırakılabilirdi. Gelgelelim onca acı çekmiş, hakarete ve haksızlığa uğramış olan St. Antoine buna asla izin vermezdi! Silahlı erkekler ve kadınlar sürüler halinde hızla mahalleden ayrıldılar ve sonda kalan posaları da kendilerine doğru öyle bir güçle çektiler ki, on beş dakika içerisinde St. Antoine'ın göbeğinde üç-beş yaşlı kadın ile inleyen çocuktan başka hiç kimse kalmamıştı.

Kimsecikler. O sırada hepsi bu yaşlı, çirkin ve hain adamın olduğu sorgulama salonuna doluşmuş, hatta hemen bitişikteki avluya ve sokaklara

taşmışlardı. Karıkoca Defarge'lar, İntikam, Jacques Üç en ön saflardaydılar hep ve salonda da Foulon'ın az ötesinde duruyorlardı.

Bıçağıyla işaret ederek, "Şuna bakın!" diye bağırdı madam. "Bakın yaşlı herifi iplerle bağlamışlar. Sırtına da bir demet ot bağlamak ne iyi olmuş. Ha ha! Yalla çok iyi akıl etmişler. Hadi yesin şimdi onu!" Madam bıçağını koltuğunun altına sıkıştırmış, sanki bir oyundaymış gibi ellerini çırpıyordu.

Madam Defarge'ın hemen arkasında duran insanlar kendi arkalarındakilere kadının neden bu kadar sevindiğini anlattılar, sonra onlar kendi arkalarındakilere, onlar da kendi arkalarındakilere anlattı, derken civardaki bütün sokaklar alkışlarla inledi. Böylece, iki-üç saat süren sorgu boyunca ve adamın ağzından dökülen kelimelerin ayıklandığı sırada, Madam Defarge'ın sabırsız yüzünde beliren her türlü ifadeden ta ötedeki insanların bile anında haberi oldu. Bunun bu kadar çabuk olmasının bir sebebi de Madam Defarge'ı iyi bilen bazı çevik adamların binanın dışına tırmanarak pencereden içeriye bakması ve madamla dışarıdaki kalabalık arasında telgraf görevi üstlenmesiydi.

Bir süre sonra güneş iyice yükselerek umut verirmiş gibi ya da korurmuş gibi yumuşacık ışığıyla yaşlı mahkûmun tam üzerine vurdu. Bu kadarı fazlaydı; kaşla göz arasında o upuzun saman tozu bariyer rüzgâra karıştı ve St. Antoine adamı ele geçirdi!

Kalabalığın en arkasındakilerin bile durumdan anında haberi olmuştu. Defarge adamla aralarında duran parmaklığın ve masanın üzerinden atladı ve alçak herifin üzerine çullandı –Madam Defarge da kocasının peşinden giderek adamın bağlı olduğu iplerden birini yakalamıştı– İntikam ve Jacques Üç peşlerinden gitmemiş, tünemiş kuşlar gibi duran penceredeki adamlar ise salona koşmamışlardı daha; derken dışarıdan "Onu dışarı çıkarın! Lambaya getirin onu!" diye çığlıklar yükseldi.

Adamı binanın merdivenlerinden aşağı sürüklediler; kâh dizlerinin üstünde, kâh ayakta, kâh sırtüstü çekiştirdiler, iteklediler onu ve yüzlerce el yüzüne ot ve saman bastırınca boğulacak gibi oldu; üstü başı parçalanmış, yara bere içinde kalmıştı adam, zor nefes alıyordu ve her yanı kanıyordu; gene de yalvarıp merhamet dilenmekten vazgeçmemişti; bu coşku dolu ıstıraplı eylem sırasında insanlar onu görebilmek için birbirlerini geri

çekerek yer açmışlardı; yüzlerce bacaktan oluşan bir ormanın içinde kuru bir kütükten farksızdı; adamı ölümcül lambalardan birinin asılı olduğu en yakın köşeye sürüklediler; Madam burada –bir kedinin fareyi bırakışı gibi– serbest bıraktı onu ve sessiz sakin bir edayla ona bakarken kalabalık hazırlıklarını yaptı ve o da yalvarıp yakardı madama. Bu sırada kadınlar sürekli ciyak ciyak bağırıyorlar, erkekler ise sert bir şekilde ağzına ot tıkayarak öldüreceklerini haykırıyorlardı ona. Bir ara yukarı çektiler adamı, ama ip koptu ve çığlık çığlığa yere düşerken yakaladılar onu; sonra gene yukarı çektiler, gene ip koptu ve gene çığlık çığlığa yakaladılar onu; nihayet ip acıdı ona ve tuttu, az sonra kellesi, ağzında tüm St. Antoine'ı karşısında dans ettirecek kadar otla, bir kazığın ucunda duruyordu.

Ama günün kötü işleri bitmiş değildi daha, zira sefil herifin, bir başka halk düşmanı olan şerefsiz damadının beş yüz asker eşliğinde Paris'e geldiğini duyunca St. Antoine o kadar çok bağırıp zıvanadan çıktı ki, ortalık yeniden kaynadı. St. Antoine onun işlediği suçları yaldızlı kâğıtlara yazmıştı, çabucak yakaladılar onu –Foulon'a eşlik etsin diye bir ordunun bağrından bile söküp alabilirlerdi– kellesiyle kalbini kazıkların ucuna geçirdiler ve günün üç ganimeti ellerinde sokaklarda geçit töreni yaptılar.

Kadınlar ve erkekler mızıldanan aç çocuklarının yanına döndüklerinde hava iyice kararmıştı. Sonra berbat fırınların önünde uzun uzun kuyruklar oluştu ve insanlar kuru ekmek alabilmek için sabırla beklediler; boş ve guruldayan midelerle beklerken, vakitlerini zafer sarhoşluğuyla birbirlerine sarılarak ve dedikodu yaparak geçirdiler. Yavaş yavaş yırtık pırtık kıyafetli insanlardan oluşan kuyruklar kısalıp tükendi ve yüksek pencerelerde birer birer cılız ışıklar yanmaya başladı; sokaklarda da küçük küçük ateşler yakılmıştı ve komşular yemeklerini hep beraber bu ateşlerde pişirip ardından kapı önlerinde yediler.

İçinde etten eser olmayan bu kıt ve yetersiz yemeklerin tek katığı kuru ekmekti. Öte yandan bu zavallı yiyecekler dostlukla zenginleşerek insanların içinde bir neşe uyandırmıştı. Bu kötü günden kendi paylarına düşeni alan anne ve babalar tatlı tatlı sıska çocuklarıyla oynadılar; sevgililer ise çevrelerine ve önlerinde uzanan hayata bakarak sevgi ve umutla doldular.

Defarge'ın şarap dükkânındaki son müşteriler ayrıldığında neredeyse gün doğmak üzereydi ve Mösyö Defarge kapıyı kilitlerken madama kısık sesle:

"Sonunda beklediğimiz gün geldi karıcığım!" dedi.

"Eh!" diye karşılık verdi madam. "Neredeyse."

St. Antoine uykuya daldı, Defarge'lar uykuya daldı. İntikam da açlıktan kıvranan kocasıyla uykuya daldı ve davul dinlenmeye çekildi. St. Antoine'da kan ve telaşın değiştiremediği tek ses davulunkiydi. Bunu muhafaza eden İntikam istese onu uyandırır, ondan Bastille düşmeden önceki ya da yaşlı Foulon yakalanmadan önceki sesleri çıkarırdı; St. Antoine'ın kalbindeki kısık sesli insanlar için aynı şey söylenemezdi ama.

XXIII
Gerilim Tırmanıyor

Çeşmenin aktığı ve yol işçisinin o zavallı cahil ruhunu ve zavallı sıska bedenini taşıyabilmek ve bir arada tutabilmek uğruna ekmeğini yollardaki taşlardan çıkardığı köyde bir değişiklik vardı. Kayalıkların tepesindeki hapishane eskisi kadar revaçta değildi; burayı koruyan askerler vardı şimdi, ama sayıları fazla değildi ve bu askerleri koruyan subaylar vardı, ama bir tanesi bile adamlarının ne yapacağını bilmiyordu –dahası, bu kendisine emredilen şey olmayacaktı muhtemelen.

Ötede, koca bir alanda yıkık bir ülke uzanıyordu ve vaat ettiği tek şey kederdi. Her bir yeşil yaprak, her bir ot ve tahıl parçası en az o zavallı insanlar kadar kuruyup büzülmüştü. Her şey boynunu bükmüş, keyifsiz, harap ve yıkıktı. Evler, çitler, evcil hayvanlar, adamlar, kadınlar, çocuklar ve onlara hayat veren toprak –hepsi tükenmişti.

Monsenyör (çoğunlukla oldukça değerli bir beyefendidir) ülke için bir nimetti, olaylara şövalyevari bir hava verirdi; lüks ve ışıltılı hayatın ve buna denk pek çok durumun ince bir örneğiydi; gene de sınıfıyla birlikte, bir şekilde, meseleyi bu noktaya kadar taşımıştı. Ne tuhaftır ki, bilhassa Monsenyör gibiler için kurulan "düzen" çok yakında çöküp gidecekti! Bu düzenin ilelebet böyle gitmeyeceğini görememişlerdi anlaşılan! Nitekim, son damla kan taşlara bulanmış, işkence sehpasının makara sistemi son vidanın habire dönüp durmasından parçalanarak boşa sarmaya başlamıştı ki, Monsenyör bu aşağılık ve akıl almaz meselelerden kaçmaya karar verdi.

Ama köyde ve diğer pek çok köyde değişen bir şey yoktu. Monsenyör uzun yıllar boyunca köyü ezmiş, sömürmüş, avlanma zamanları haricinde nadiren teşrif etmişti –bazen insan, bazen hayvan avlardı ve bunları muhafaza etmek için hunharca kıraç alanlar açardı. Hayır. Değişim, kutsanmış ve kutsayıcı yüzüyle Monsenyör'ün simgelediği üst tabakanın ortalarda görünmeyişinden çok, aşağı tabakanın tuhaf yüzlerinin ortalığa çıkmasıydı.

Bu sırada yol işçisi, ne kadar az yiyeceği olduğuna ve bunu da yerse daha ne kadar kalacağına kafa yorduğundan, topraktan gelip bir gün yine toprağa gideceği düşüncesinden uzakta, toz toprak içinde bir başına çalışırken başını kaldırıp ilerilere baktığında kendisine doğru yaklaşan, eskiden o yörede fazla olmayan ama şimdi sık sık rastlanan türde kaba saba bir adam gördü. Adam iyice yaklaştığında yol işçisi bunun saçı başı karışmış, vahşi görünümlü, uzun boylu biri olduğunu fark etti ve hiç şaşırmadı, ama adamın ayağında, kendisi gibi suratsız, kaba saba, kavruk tenli bir yol işçisinin gözüne bile biçimsiz görünen yollarda toza toprağa bulanmış, çamurlara batmış, alçak zeminlerdeki sulak alanlarda sırılsıklam olmuş, koruluklardaki sapa yollarda üstüne dikenler, otlar ve küf bulaşmış olan tahta ayakkabılar vardı.

Yol işçisi sağanaktan kaçmak için sığındığı bir setin altındaki taş yığınının üzerine oturup bu adamın temmuz ayında, öğle vakti, hayalet gibi gelişini izledi.

Adam yol işçisine, sonra çukurdaki köye, değirmene ve kayalıkların üzerindeki hapishaneye baktı. Bu yerleri cahil zihninde bir yere koyduktan sonra zar zor anlaşılır bir şiveyle şöyle dedi:

"Nasıl gidiyor Jacques?"

"Her şey yolunda Jacques."

"Ver elini o zaman!"

El sıkıştılar ve o da o taş yığınının üzerine oturdu.

"Yemeğin var mı?"

"Atıştıracak birkaç lokma var sadece," dedi yol işçisi, aç bir yüzle.

"Adet böyle demek!" diye homurdandı adam. "Gittiğim hiç bir yerde yemeğe rastlayamadım."

Adam kararmış bir pipo çıkarıp içini doldurdu ve bunu bir çakmak taşıyla yaktıktan sonra ucunda parlak bir kızıllık oluşana dek içine çekti, ardından

aniden bunu ağzından çekip içine parmaklarının arasında tuttuğu parlak ve düşer düşmez sönen bir şey attı.

"Ver elini o zaman!" Bütün bu işlemleri izledikten sonra bu sözü söyleme sırası yol işçisine gelmişti. Tekrar el sıkıştılar.

"Bu gece mi?" diye sordu yol işçisi.

"Bu gece!" dedi adam pipoyu ağzına götürerek.

"Nerede?"

"Burada."

Adamla yol işçisi, dolu taneleri mermi gibi yağarken ve köyün üzerindeki bulutlar dağılana dek, sessizce birbirlerine bakarak taş yığınının üzerinde oturdular.

Sonra yolcu tepenin yamacına doğru ilerleyerek, "Göstersene bana!" dedi

Yol işçisi, "Şurayı gördün mü?" dedi parmağını uzatarak. "Oradan aşağı in ve yola çıkınca dümdüz yürü, sonra çeşmeyi geç."

"Bırak Tanrı aşkına!" diye sözünü kesti adam, gözleriyle manzarayı işaret ederek. "Ben öyle yollarda yürüyüp çeşmelerin önünden geçmem. Tamam mı?"

"Eh tamam! Köyün yukarısındaki şu tepenin doruğunun ötesine iki saat yürü o zaman."

"İyi! İşin ne zaman bitecek?"

"Güneş batarken."

"Gitmeden önce beni uyandırır mısın? İki gecedir hiç durmadan yürüyorum. Pipomu bitireyim de bir çocuk gibi uyuyayım şurada. Uyandıracak mısın beni?"

"Olur tabii."

Yolcu piposunu söndürüp koynuna soktu ve kocaman tahta ayakkabılarını çıkararak sırtüstü taş yığınının üzerine uzandı. Uzanır uzanmaz uyuyakaldı.

Yol işçisi, tozlu işinin başına dönüp bulutlar gökyüzünde dağılarak manzaraya gümüşi parıltılar yayan parlak ışınlara yer açtığında ufak tefek adam (şimdi mavi şapkası yerine kırmızı bir şapka giyen yol işçisi) bu taş yığınının üzerinde yatan adamdan büyülenmiş gibiydi. Gözleri sık sık adama kayıyor, aletlerini ezbere, hatta biraz da beceriksizce kullanıyordu. Adamın bronz yüzü, birbirine karışmış saçı sakalı, kaba yünden dokunmuş kırmızı şapkası, çeşitli adi kumaşlardan ve postlardan derleme el yapımı kıyafeti, kıt kanaat yaşamaktan incelmiş güçlü bedeni ve uykusunda küskün ve umutsuzca sıkı sıkıya kapanmış dudakları, yol işçisinde saygıyla karışık bir korku uyandırmıştı. Yolcunun çok uzak yoldan geldiği belliydi, ayakları şişmiş, yara bere içinde kalmıştı; içi yaprak ve otla dolu olan o koca ayakkabıları onca saat sürüklemek zor olmalıydı ve kendisi nasıl yara bere içinde kalmışsa, elbiseleri de delik deşikti. Yol işçisi adamın yanına eğilerek koynunda gizlediği bir silah var mı yok mu diye görmeye çalıştı, ama boşuna, çünkü adam kollarını göğsünün üzerinde, tıpkı dudakları gibi, sımsıkı kavuşturmuştu. Yol işçisi, setler, gözetleme kuleleri, kapılar, hendekler ve asma köprülerle korunan şehirlerin bu cüsse için birer hiç olduğunu düşündü. Gözlerini adamın üzerinden kaldırıp ufka baktığında, Fransa'nın her yanını böyle engel tanımaz adamların kapladığını hayal meyal gördü.

Adam sağanak yağmura, aralıklarla parlayan güne, yüzüne bir vurup bir saklanan güneşe, bedeninin üzerinde tıkırdayan sonra da güneşin etkisiyle elmasa dönüşen dolu tanelerine aldırmadan, güneş batıda alçalana ve gökyüzü kızıla boyanana dek uyumaya devam etti. Bir süre sonra, yol işçisi aletlerini toplayıp köye inmeye hazır olduğunda onu uyandırdı.

"Tamam!" dedi uyuyan adam, dirseğinin üzerinde doğrularak. "Tepenin doruğundan iki saat ötede, değil mı?"

"Aşağı yukarı."

"Aşağı yukarı. Tamam!"

Yol işçisi, esen rüzgârla birlikte tozu toprağı önüne katarak eve doğru ilerledi ve çok geçmeden çeşmeye vardığında, su içmeye getirilmiş sıska ineklerin arasına karışarak, onlara fısıldarmış gibi yapıp bütün köye bir şeyler fısıldadı. Köylüler akşam yemeği niyetine bir şeyler atıştırdıktan sonra her zamanki gibi yatmaya gitmeyip yeniden kapı önlerine çıktılar ve öylece beklediler. Tuhaf fısıltı her yana bulaşmıştı ve köy halkı karanlıkta çeşmenin başına toplandığında, gene birbirinden bulaşmış gibi herkes umutlu gözlerle gökyüzünde tek bir yöne doğru baktı. O bölgeden sorumlu olan Mösyö Gabelle telaşlanmıştı; tek başına evinin çatısına çıkıp o da o yöne baktı; bacaların arkasından aşağıdaki çeşmenin başındaki giderek kararan yüzlere göz attı ve biraz sonra çanın çalınması gerekebilir düşüncesiyle kilise anahtarlarını muhafaza eden zangoça haber yolladı.

Karanlık çökmüştü iyice. Eski şatoyu çevreleyen ağaçlar, onun o ıssız halini gözardı ederek gecenin kasvetindeki o kocaman karanlık cüssesini tehdit edercesine rüzgârda sallanıp duruyorlardı. Yağmur iki kat arasındaki merdivene hücum etmiş, içeridekileri uyandırmak isteyen telaşlı bir haberci gibi ana kapıyı dövüyordu; huzursuz rüzgâr koridordaki eski mızrak ve bıçakların arasından geçip inleyerek merdivenleri çıktı ve son Marki'nin bir zamanlar uyuduğu yatağın perdelerini salladı. Doğu, batı, kuzey ve güneyden, ağaçların arasından çıkan dört hırpani kılıklı adam, uzun otları eze eze ve dalları çatırdata çatırdata tedbirli büyük adımlarla avluya doğru yürüdü. Sonra dört meşale parladı ve hepsi ayrı yönlere dağıldılar, ardından her yer yeniden karanlığa gömüldü.

Ama fazla uzun sürmedi bu. Çok geçmeden kendi içindeki bir ışıkla aydınlanarak iyice belirginleşti şato. İçeride titreyen bu ışık, parmaklıkları, kemerleri, pencereleri ortaya çıkarmıştı. Derken iyice büyüdü ışık ve etrafa yayılarak daha da parlak bir hal aldı. Az sonra koca pencerelerden alevler fışkırıyordu ve uykularından uyanan taş yüzler yangını izliyordu.

Şatoda kalan birkaç kişiden belli belirsiz sesler yükseldi ve bir at eyerlenerek dörtnala gitti. Karanlıkta mahmuz, sıçrayan su sesleri duyuldu ve köyün çeşmesine gelince dizginler çekildi; at köpükler içinde Mösyö Gabelle'in kapısının önünde durdu. "Yardım et Gabelle! Yardım edin!" Çan sabırsızca çalıyordu, ama bunun dışında yardım eden kimse yoktu. Yol işçisi ve iki yüz elli arkadaşı, kollarını kavuşturmuş halde çeşmenin önünde

dikilerek göğe yükselen alevlere bakıyorlardı. "Yüksekliği on iki metre vardır herhalde," dediler, suratsızca, ama yerlerinden hiç kımıldamadılar.

Şatodan gelen atlı ve köpükler içindeki at doludizgin köyü geçerek, taşlı tepeye, kayalıkların tepesindeki hapishaneye tırmandı. Kapıdaki bir grup subay, onların biraz ilerisinde de bir grup asker yangını seyrediyordu. "Yardım edin subaylar! Şato yanıyor; zamanında müdahale edersek değerli eşyaları alevlerden kurtarabiliriz! Yardım edin hadi, yardım lütfen!" Subaylar yangını izleyen askerlerin olduğu tarafa baktı; hiçbir emir vermediler ve omuzlarını silkip dudaklarını ısırarak, "Yansın o zaman," demekle yetindiler.

Atlı tepeden inip tekrar köyü geçerken köy aydınlanmaya başlamıştı. Yol işçisi ve iki yüz elli arkadaşı, etrafı aydınlatma fikriyle harekete geçmiş tek bir kadın ve erkek gibi evlerine koştular ve her soluk pencere camının önüne birer mum koydular. Her şey gibi mum da az olduğundan, buyurgan bir tavırla Mösyö Gabelle'den ödünç mum istediler ve bu mühim şahıs isteksiz ve tereddütlü davranınca, bir zamanlar otoriteye o kadar itaatkâr olan yol işçisi bile, arabaların şenlik ateşleri yakmak için pek uygun olduğunu ve bunların üzerinde posta arabasının atlarını pişirmenin iyi olacağını söyledi.

Şato alevlere ve yanmaya terk edilmişti. Gürleyen öfkeli yangın, kıpkırmızı rüzgâr, doğruca cehennemden gelir gibi koca binayı savuruyordu. Alevler yükselip alçaldıkça taş yüzler eziyet çekiyorlarmış gibi görünüyorlardı. Binadan koca koca taşlar ve keresteler düştüğünde burnunda iki oyuk olan taş yüz de gözden kayboldu, ama çok geçmeden dumanların arasında yeniden belirdi, kazığın ucunda yanarken alevlerle boğuşan zalim Marki'nin yüzüydü sanki bu.

Şato cayır cayır yandı; alevlerin sıçradığı en yakındaki ağaçlar kavrulup büzüştü; o azgın dört adamın ateşe verdiği uzaktaki ağaçlar ise yanan şatoyu yeni bir duman bulutuyla kuşattı. Mermer havuzun dibi dökme kurşun ve demirden geçilmiyordu; suyu çekilmişti iyice; kulelerin tepesi sıcakta eriyen buzlar gibi erimiş, dört zorlu alev kuyusunun içine damla damla akıyordu. Sağlam duvarlarda, kristalleşmiş gibi kocaman çatlaklar ve yarıklar oluşmuştu; afallamış kuşlar etrafta dört dönüyor, fırının içine doğru çekiliyorlardı; azgın dört adam, gecenin sakladığı yollarda, fenerlerinin

kılavuzluğunda, doğuya, batıya, kuzeye ve güneye, bir sonraki hedeflerine doğru yorgun argın ilerlediler. Aydınlanmış köy, çanı ele geçirmiş, meşru zangoçu hiçe sayarak neşe içinde çalıyordu bunu.

Yalnız bunlar değildi; açlık, yangın ve çan seslerinden serseme dönen ve kira ile vergi topladığı için kafayı Gabelle'ye takan köy halkı –gerçi vergileri azar azar topluyordu Gabelle, kira da hiç almıyordu artık– onunla görüşmek için sabırsızlanıyordu ve evinin etrafını sararak, yüzyüze görüşmek için dışarı çağırdılar. Bunun üzerine Mösyö Gabelle kapısının sürgüsünü sıkıca çekip ne yapacağına karar vermek üzere odasına çekildi. Bir süre kendi kendine kafa yorduktan sonra, evinin damına çıkarak, baca yığınlarının arkasına geçmeye karar verdi; bu defa azimliydi, eğer kapıyı kırıp içeri girecek olurlarsa korkulukların üzerinden atlayarak (sonuçta ufak tefek ama intikamcı ruha sahip bir güneyliydi) adamların birkaç tanesini ezerek haklamış olacaktı.

Kendisine sıcaklık ve ışık veren uzaklardaki şatonun görüntüsü ve dövülen kapı ile neşeyle çalınan çan müziği eşliğinde geçen gece, muhtemelen Mösyö Gabelle için geçmek bilmemişti; posta binasının kapısının tam karşısında sallanan uğursuz lamba da tuz biber olmuştu buna, zira köy halkı bunu onun şerefine kullanmaya pek hevesliydi. Bütün bir yaz gecesini karanlık bir okyanusun kıyısında bekleyerek ve verdiği karar doğrultusunda, her an atlamaya hazır bir halde geçirmek hayli endişe verici bir durumdu Mösyö Gabelle için! Ama nihayet tatlı şafak söküp de, köyde yanan titrek mumlar eriyip gittiğinde, insanlar neşe içinde dağıldılar ve Mösyö Gabelle bu seferlik canı hâlâ bedeninde, aşağı indi.

Yaklaşık yüz yetmiş kilometrelik bir alan içinde ve başka yangınların ışığında, o gece ve başka gecelerin sonunda yükselen güneş, Gabelle kadar şanslı olmayan başka vergi görevlilerini doğup büyüdükleri o eski huzurlu sokaklarda asılı buluyordu; öte yandan, yol işçisi ve yoldaşları kadar şanslı olmayan başka köylüler ve kasabalılar da vardı, vergi görevlilerinin ve askerlerin galip geldiği durumlarda bu defa onlar direklerde sallanıyordu. Ama azgın dört kişi, sağlam adımlarla gene doğuya, batıya, kuzeye ve güneye doğru ilerledi ve önüne çıkanı astı, her şeyi yakıp yıktı. Hiçbir görevli ne kadar kafa yorup hesap etse de darağacının yüksekliğine suyu yetiştirip söndüremedi.

XXIV
"Mıknatıs Taşı Kayalığı"na Sürükleniş[27]

Yükselen yangınlar ve kabaran denizler eşliğinde –azgın okyanusun saldırısından sabit duran kara bile yerinden oynamıştı, deniz suyunun çekilmesi söz konusu bile değildi artık, kıyıda bekleyen endişeli ve meraklı gözlerin önünde yükseldikçe yükseliyordu sürekli– üç fırtınalı yıl geride kalmıştı. Küçük Lucie'nin evinde de üç doğum günü altın ipliklerle evin huzurlu dokusuna dokunmuştu.

Öyle günler ve geceler oldu ki, evin sakinleri köşeden gelen sesleri dinledi ve bunların ayak sesleri olduğunu fark ettiklerinde kalpleri yerinden oynadı. Zira onlara göre bu sesler, kırmızı bir bayrağın altında yürüyen, ülkelerinin tehlikede olduğunu beyan edilince korkunç yaratıklara dönüşen ve uzun süredir bu büyünün içinde yer alan gürültücü insanların sesiydi.

Monsenyör, sınıfındaki diğer kişiler gibi, takdir edilmediği düşüncesine fazla kafa yormamış, ama artık Fransa'da istenmediği, bu yüzden buralardan, hatta bu dünyadan gönderilme tehlikesine maruz kaldığı gerçeğini görmekte gecikmemişti. Monsenyör'ün durumu tıpkı şu masaldaki, bin bir güçlükle büyütüp Şeytan'ı sonra da bunun görüntüsü karşısında dehşete kapılarak, Düşmanına hiçbir şey soramadan sıvışan köylününki[28] gibiydi; yıllarca Tanrı'nın emirlerini gözü kara bir şekilde hiçe saydıktan ve Kötüyü ihya eden güçlü büyüler yaptıktan sonra öylece durup bu dehşeti izlemeye devam etmek yerine soylu tabanlarını yağlamayı tercih etmişti.

Sarayın ışıltılı penceresi yoktu artık, zaten kalsaydı halkın kurşun yağmuruna hedef olurdu. İnsanlara iyi gözle bakılan bir pencere olmamıştı bu asla –içinde Lucifer'in[29] gururundan, Sardanapalus'un[30] şatafatından ve bir köstebeğin körlüğünden zerreler vardı hep– ama yok olup gitmişti artık. Sarayın ayrıcalıklı iç halkasından entrika, yozlaşma ve riya dolu dış halkasına kadar her şey sona ermişti. Kraliyet sona ermişti; gelen son dalgalarla birlikte, bizzat kendi Sarayında bir köşeye sıkıştırılmış, "askıya alınmıştı."

1792 senesinin Ağustos ayı geldiğinde Monsenyör artık çok uzaklardaydı.

Doğal olarak Monsenyör'ün Londra'daki karargâhı ve diğerleriyle buluşma yeri Tellson Bankası'ydı. Ruhlar, bedenleri hayattayken en çok nerede bulunduysa orada gezermiş; beş parasız Monsenyör de bir zamanlar parasının yattığı yerdeydi şimdi. Üstelik, burası Fransa'dan en güvenilir haberlerin ilk ulaştığı noktaydı. Dahası, Tellson Bankası cömert bir kurumdu ve malını mülkünü kaybetmiş eski müşterilerine karşı müthiş eli açık davranıyordu. Ayrıca, yaklaşan fırtınayı önceden sezen ve yağmalama ile haciz bekleyen bazı soylular tedbirli davranarak paralarını İngiltere'deki Tellson'a havale etmişti ki bunlardan diğer yoksul tarikat üyelerinin haberi vardı. Fransa'dan her yeni gelenin Tellson'a hem kendisi hakkında bilgi verdiğini hem de havadis getirdiğini eklemek gerekir bu noktada. İşte bu sebeplerden, o dönemde Tellson, Fransızlar için bir nevi bilgi deposu haline gelmişti; bu da halk tarafından gayet iyi biliniyordu ve bilgi almak için soru soranların sayısı o kadar artmıştı ki, Tellson bazen en son haberleri birkaç satıra dökerek, Temple Bar'a gelip gidenler okusun diye, bankanın pencerelerine asıyordu.

Puslu ve bulanık bir öğle sonrasında Mr. Lorry masasının başına oturmuş, Charles Darnay de yanına eğilmiş, alçak sesle bir şeyler söylüyordu ona. Önceleri şirket görüşmeleri için ayrılmış olan kefaret sığınağında şimdi müthiş bir bilgi alışverişi gerçekleşiyor, oda dolup taşıyordu. Bankanın kapanmasına aşağı yukarı yarım saat kalmıştı.

"Ama şimdiye kadar gördüğüm en genç ruhlu insan olmanıza rağmen," dedi Darnay, bir parça tereddüt ederek, "söylemek istediğim şey..."

"Anladım tamam. Fazla mı yaşlıyım?" diye sordu Mr. Lorry.

"Demek istediğim, hava dengesiz, yol çok uzun, neyle seyahat edileceği belli değil, ülke karmakarışık ve şehir sizin için hiç de emniyetli değil."

"Sevgili Charles!" dedi Mr. Lorry, keyifli bir güven içinde, "Gidişimi açıklayan bazı sebeplere değindiniz, başka yerde kalmamı gerektiren nedenlere değil. Korkulacak bir durum yok; çevrelerinde uğraşmaya değer o kadar adam varken kimse benim gibi seksenine dayanmış yaşlı bir adamla

uğraşmaz. Şehrin karışık olmasına gelince, eğer ortada böyle bir durum olmasaydı, o şubeye birini, şehri ve işi uzun süredir bilen birini Tellson adına göndermezlerdi zaten. Seyahat araçlarının belirsizliğine, yolun uzunluğuna ve olumsuz hava şartlarına gelince, bunca yıldan sonra Tellson için bu kadarcık zorluğa ben katlanmayacağım da kim katlanacak?"

"Keşke ben gitseydim," dedi Charles Darnay, bir parça huzursuz ve sesli düşünür gibi.

"Aman aman! Bana itiraz edip tavsiyelerde bulunan şu tatlı adama bakın!" diye bağırdı Mr. Lorry. "Keşke ben gitseydim mi dediniz? Hem de Fransız'sınız. Akıllı adamsınız."

"Sevgili Mr. Lorry, zaten Fransız olduğum için (aslında bu meseleyi burada açmak istemezdim) gitmek istiyorum ya. O zavallı insanlar ancak karşılarında hallerinden anlayan ve onlar için pek çok şeyden vazgeçmiş biri olursa," derken önceki gibi düşünceli bir hali vardı Darnay'in, "onu dinleyebilirler ve durulabilirler. Daha dün gece, siz gittikten sonra Lucie'yle konuşurken..."

"Lucie'yle konuşurken mi?" diye tekrarladı Mr. Lorry. "Tabii ya. Keşke ben de Fransa'ya gitsem diyorsunuz, ondan sonra da Lucie'nin adını ağzınıza almaya utanmıyorsunuz ama!"

"Zaten gitmiyorum," dedi Charles Darnay gülümseyerek. "Bu seyahate esas niyetlenen sizsiniz."

"Haklısınız. Doğrusu sevgili Charles," diyerek uzaktaki banka müdürüne şöyle bir baktı Mr. Lorry ve sesini alçaltarak devam etti, "yaptığımız işin ne kadar zor olduğunu ve şuradaki kâğıt ve evrakların nasıl bir tehlike içinde olduklarını tahmin bile edemezsiniz. Belgelerimizin bazıları ele geçirilir ya da yok edilirse başımıza ne işler açılır, kaç kişinin hayatı altüst olur Tanrı bilir ve biliyorsunuz, her an olabilir bu, Paris'in bugün yarın ateşe verilmeyeceğini ya da yağmalanmayacağını kim söyleyebilir? Bu yüzden fazla gecikmeden bu belgelerin arasından makul bir seçim yapıp başlarına bir felaket gelmeden bunları ortadan kaldırmak (bu değerli vakti kaybetmeden) en çok bana düşer. Tellson –altmış yıldır ekmeğini yediğim kurum– bu durumu bilirken ve bunu benden isterken, sırf biraz eklemlerim

tutulmuş diye yüzüstü mü bırakayım onları? Neden yapayım bunu? Şuradaki yarım düzine antika adamın yanında ben delikanlı sayılırım!"

"Sizin bu genç ruhunuzun cesaretine hayranım Mr. Lorry."

"Yok canım! Öyle değil aslında! –Şimdi sevgili Charles," dedi Mr. Lorry, tekrar bankaya göz atarak, "unutmayın ki, şu vakitte Paris'ten bir şeyler çıkarmak, ne olursa olsun, imkânsıza yakın bir şey. Daha bugün bir takım evraklar ve değerli eşyalar getirdiler bize (çok fazla bilgi veremeyeceğim, size bile çıtlatamayacağım bir iş bu) ve bunları getiren tiplerin ne halde olduğunu tahmin edersiniz herhalde, zira sınırı geçerken her birinin boynu kıldan inceydi. Eskiden, kolilerimiz eski İngiltere'deki gibi, iş gereği kolayca gelip giderdi, ama şimdi her şey durdu."

"Peki bu gece gerçekten gidiyor musunuz?"

"Evet bu gece gidiyorum; olaylar bastırdı iyice, oyalanacak vakit yok artık."

"Yanınıza birini almıyor musunuz?"

"Bir sürü adam önerdiler yanıma, ama hiçbiri içime sinmedi. Jerry'yi götürmek niyetindeyim. Uzun süredir pazar geceleri koruyuculuğumu yapıyor zaten, bayağı alıştım ona. Kimse Jerry'den kuşkulanmaz, herkes onun sahibine saldırmaya kalkanların üzerine atlayacak türde bir İngiliz bekçi köpeği olduğunu anlar hemen."

"Cesaretinize ve gençliğinize içtenlikle hayran olduğumu bir kez daha söylemeden edemeyeceğim."

"Yok canım, o kadar da değil! Bu küçük görevi yerine getirdikten sonra belki de Tellson'ın emeklilik teklifini kabul eder, kendi köşeme çekilirim. O zaman yaşlandığımı düşünecek kadar vaktini olur herhalde."

Onlar Mr. Lorry'nin masasının başında bunları konuşurken az ötede Monsenyör sinirden köpürmüş, övüne övüne yakında o alçaklardan nasıl öç alacağını anlatıyordu. Monsenyör'ün konumundaki bir mülteciye de, İngiliz tutuculuğuna da hiç yakışmayan bir biçimde bu korkunç devrimden şimdiye

dek şu göğün altında ekilmediği halde biçilmiş tek ürünmüş gibi bahsetmesi çok fazla kaçıyordu, –sanki tüm bunlara sebep olan hiçbir şey yapılmamıştı ya da yapılması gereken şeyler unutulmamıştı; sanki Fransa'da sefil durumdaki milyonlarca kişiyi ve onlara refah dolu bir hayat sunabilecek kaynakların kötüye kullanıldığını, yozlaştırıldığını gözlemleyenler devrimin kaçınılmaz bir şekilde yaklaştığını yıllar önce görmemiş ve gördükleri şeyi yalın bir dille kaydetmemişlerdi. Ortalık böyle kaynarken, Monsenyör de, kendini tamamen tüketmiş olan ve kendisiyle beraber yeryüzünü ve gökyüzünü de tüketmiş olan şu halin iyileşmesi için ardı arkası gelmez entrikalar çevirirken, gerçeği bilen aklı başında hangi adam olsa bu duruma katlanamaz, itiraz ederdi. Zaten huzursuz olan Charles Darnay'in de bütün bu konuşmalardan sonra tedirginliği iyice artmış, kanı beynine sıçramış gibi olmuştu.

Konuşanlar arasında Kraliyet Baro'sundan Stryver da vardı, terfisi riske girdiğinden sesi çok çıkıyordu. Monsenyör'e halkın işini bitirmek, onları yeryüzünden silmek ve onlarsız bir hayat için yapılması gerekenleri anlatıyor, doğaları gereği onlara yakın bir ırk olan kartalların kökünü kazımak için yapmayı hedeflediklerinden bahsediyordu. Darnay en çok onun konuşmasına dayanamıyordu ve bu sözleri duymamak için oradan gitmekle olduğu yerde kalıp onlara bir çift laf etmek arasında bocalayarak durdu öylece.

Banka Müdürü, Mr. Lorry'ye yaklaşıp önüne kirli ve açılmamış bir mektup bırakarak bunun gönderildiği kişiye dair bir haber olup olmadığını sordu. Mektup Darnay'e öyle yakındı ki üzerindeki ismi hemen okudu –çok çabuk okumuştu, çünkü bu kendi ismiydi. Adres kısmında, İngilizceye çevrilmiş olarak, şunlar yazılıydı:

> "Çok acele. Fransa'nın eski St. Evremonde Markisi'ne. Tellson Bankası eliyle, Londra, İngiltere."

Düğün sabahı Doktor Manette'in Charles Darnay'den tek bir özel isteği vardı, o da bu ismin bir sır olarak –kendisi, yani Doktor, aksini istemedikçe– aralarında kalmasıydı. Başka hiç kimse gerçek adını bilmiyordu; karısının en ufak bir şüphesi yoktu ve Mr. Lorry'nin de olamazdı zaten.

"Yok," diye karşılık verdi Mr. Lorry müdüre, "buraya gelen herkese sordum ama bu beyin nerede olduğunu hiç kimse bilmiyor."

Saat bankanın kapanış vaktini gösterdiğinde, bir dolu insan konuşa konuşa Mr. Lorry'nin masasının önünden geçmeye başladı. Mr. Lorry mektubu tek tek göstererek bilgi toplamaya çalıştı insanlardan; entrikalar çeviren öfkeli mülteci konumundaki bir Monsenyör baktı, entrikalar çeviren öfkeli mülteci konumundaki bir başka Monsenyör baktı; o, bu, şu derken hepsi baktı ve hepsinin kayıp Marki hakkında Fransızca ya da İngilizce, söyleyecek aşağılayıcı bir sözü vardı mutlaka.

"Galiba, öldürülen nazik Marki'nin yeğeni –ama her halükârda soysuzlaşmış bir varis– sanırım bu kişi," dedi bir tanesi. "Neyse ki hiç tanımadım ben onu."

"Birkaç sene önce yerini yurdunu terk etmiş bir korkak o," dedi bir başkası –"bu Monsenyör de kafası samanlara gömülü, bacakları tepede, zor nefes alır bir halde Paris'ten kaçırılmıştı."

"Yeni doktrinlerden etkilenmişti," dedi üçüncü kişi yanlarından geçerken tek cam gözlüğünü o yana tutarak; "son Marki'ye karşı geldi, ondan miras kalan bütün malı mülkü reddetti ve hepsini o kaba saba insan sürülerine bıraktı. Artık ne hak ediyorsa, karşılığını verirler herhalde şimdi ona."

"Hadi yaa?" diye bağırdı yaygaracı Stryver; "Öyle mi yapmış? Ne biçim adammış bu böyle? Şu rezil herifin adını göstersenize. Lanet olasıca herif!"

Darnay, kendisini daha fazla tutamayarak Mr. Stryver'ın omzuna dokundu ve şöyle dedi:

"O adamı tanıyorum."

"Sahi mi?" dedi Stryver. "Üzüldüm buna."

"Neden?"

"Neden mi Mr. Darnay? Neler yaptığını duymadınız mı? Böyle bir zamanda neden diye sorulur mu?"

"Ama soruyorum."

"O zaman yine söyleyeyim Mr. Darnay, bu adamı tanıdığınıza üzüldüm. Bana böyle tuhaf sorular sorduğunuz için de üzgünüm. Gelmiş geçmiş en sefil ve en çirkef şeytanlıklara uymuş bu adam, malını mülkünü toplu katliam yapan dünyanın en alçak pisliklerine bırakıp gitmiş ve sizin gibi gençlere örnek bir bey bana neden üzgün olduğumu soruyor. Ama gene de anlatacağım. Üzgünüm çünkü bu tür alçakça fikirler bulaşıcıdır. Böyle işte."

Darnay, sırrını aklında tutup bunu açık etmemek için büyük çaba göstererek şöyle dedi: "Belki de bu beyi yanlış anladınız."

"Sizi nasıl köşeye sıkıştıracağımı anladım ama Mr. Darnay," dedi Zorba Stryver, "ve sıkıştıracağım da. Eğer o bir beyefendiyse, ben anlayamadım bunu. Saygılarımla birlikte iletebilirsiniz bunu ona. Bütün malını mülkünü ve itibarını o kana susamış ayak takımına terk ettikten sonra neden onların başında durmadığını da benim için sorun lütfen ona. Ama hayır beyler," dedi Stryver etrafındakilere bakıp parmaklarını şıklatarak, "insan tabiatından biraz anlarım ve inanın bana, bunun gibi adamlar hayatta kendilerini, kayırdıkları o çok değerli adamlar için feda etmezler. Yok beyler; bunlar itiş kakışın en başında parlak pabuçlarıyla gözükürler şöyle bir, ondan sonra da tüyüverirler."

Mr. Stryver bu sözlerin ardından son bir kez parmaklarını şıklatarak konuşmasını dinleyenlerin övgü dolu bakışları arasında Fleet Caddesi'ne yöneldi. Herkes çıkmış, Mr. Lorry ile Charles Darnay masanın başında yalnız kalmışlardı.

"Mektupla sen ilgilenir misin?" dedi Mr. Lorry. "Nereye götüreceğini biliyor musun?"

"Biliyorum."

"Bu mektubun nereye ulaştırılacağını bildiğimizi farz ederek buraya gönderildiğini düşündüğümüzü ve bunun bir süredir burada olduğunu ona anlatabilir misiniz?"

"Tamam, anlatırım. Paris'e buradan mı hareket edeceksiniz?"

"Evet, saat sekizde."

"Sizi uğurlamak için tekrar geleceğim."

Hem kendinden, hem Stryver'dan hem de diğer adamlardan son derece rahatsız olan Darnay doğruca Temple'ın sessiz bir köşesine çekilerek mektubu açtı ve okudu. İçinde şunlar yazılıydı:

Abbaye Hapishanesi, Paris
21 Haziran 1792

Fransa Eski Markisi Mösyö,

Yakalandıktan sonra, büyük bir şiddet ve hakaret altında köylülerin elinde geçirdiğim korkunç günlerin ardından, yaya olarak Paris'e getirildim. Bu uzun yolculukta büyük sıkıntılar çektim. Yetmezmiş gibi, bir de evimi yıktılar –yerle bir ettiler.

Fransa Eski Markisi Mösyö, tutuklanmama, yakında yargıç huzuruna çıkarılacak oluşuma neden olan ve (eğer sizin o cömert yardımınızdan mahrum olursam) hayatıma mal olacak suç, dediklerine göre, halkın büyük çoğunluğuna ihanet etmem ve bir mülteci yüzünden onları karşıma almammış. Onlara karşı değil, sizin emirleriniz doğrultusunda, onlar için hareket ettiğimi söylemem bir işe yaramıyor. Mülteci mallarının haczedilmesinden önce vergi borçlarını affettiğimi, kira toplamadığımı ve hiçbir işlem yapmadığımı anlatmam da işe yaramıyor. Bana söyledikleri tek şey, bir mülteci için çalıştın sen, bir de nerede o mülteci.

Ah! Fransa Eski Markisi değerli Mösyö, bu mülteci nerede dersiniz? Uykumda bile onun nerede olduğunu sayıklıyorum. Tanrı'ya bana onu göndermesi için yalvarıyorum. Ama hiçbir işe yaramıyor. Ah Fransa eski Markisi Mösyö, olur da Paris'teki Tellson Bankası aracılığıyla kulağınıza bir şeyler gelir umuduyla perişan haykırışlarımı denizler ötesine gönderiyorum!

Tanrı aşkına, adalet adına ve asil adınızın büyüklüğü ve şerefi adına, yalvarırım beni kurtarın Fransa Eski Markisi Mösyö. Tek hatam size

sadık olmaktı. Ah Fransa Eski Markisi Mösyö, yalvarırım siz de bana sadık olun!

Fransa Eski Markisi Mösyö, her geçen gün ölüme biraz daha yaklaştığım bu korku dolu zindandan size kederli ve mutsuz hizmetimi yolluyorum.

Sadık uşağınız
Gabelle

Zaten huzursuz olan Darnay'in endişesi bu mektupla iyice artmıştı. Tek suçu kendisine ve ailesine sadık olmak olan bu eski ve iyi uşak içine düştüğü tehlikeyle Darnay'in yüzüne öyle sitemli bir şekilde bakmıştı ki, Darnay ne yapacağını bilemeden Temple'da bir o yana bir bu yana yürümüş, gelip geçenlerden neredeyse yüzünü saklamıştı.

Eski ailesinin yaptığı kötülüklerin ve sahip oldukları kötü itibarın onda yarattığı korku, amcasına beslediği incitici şüpheler ve toplaması gereken dağılmış parçaların vicdanında uyandırdığı hoşnutsuzluğun etkisiyle gerektiği gibi davranamadığının farkındaydı. Lucie'ye olan aşkıyla sosyal konumundan vazgeçmesinin, zihninde yeni bir şey olmasa da, aceleye geldiğinin ve eksik olduğunun da gayet farkındaydı. Bu işi sistemli bir biçimde yapıp idare etmesi gerektiğini biliyordu, ama olmamıştı.

Kendi aile saadeti, sürekli bir işle meşgul olma gereği, tüm değişiklikler ve sıkıntılar birbiri ardına öyle büyük bir hızla sıralanıyordu ki, bu haftaki olaylar geçen haftanın gelişmemiş planlarını yok ediyor, bir sonraki hafta her şey sil baştan planlanıyordu ve Darnay, akışına bıraktığı tüm bu gelişmelerin ağırlığını hissediyordu üzerinde; endişesi yok değildi, ama sürekli ve giderek artan bir direnci de yoktu. Her geçen gün gelişen olayları, değişimleri ve mücadeleyi olduğu yerden izliyordu; Darnay, Fransa'daki soyluların bulabildikleri her yoldan kaçtığını, mallarına el konulup imha edildiğini ve isimlerinin teker teker silindiğini, en az kendisini itham etme ihtimali olan Fransa'daki yeni otoritenin bilebileceği kadar iyi biliyordu.

Ama o hiç kimseye baskı yapmamış, hiç kimseyi tutuklatmamıştı; halktan zorla vergi toplamadığı gibi mallarını verirken de kendi isteğiyle vermişti, kendini hiçbir ayrıcalığının olmadığı bir dünyaya atmış, kendi

çabasıyla bir yerlere gelmiş ve kendi ekmeğini kendi kazanmıştı. Mösyö Gabelle söz konusu araziyi yazılı emirlere uygun olarak idare etmiş, insanlara azar azar da olsa başlıca ihtiyaçlarını dağıtmıştı –kışın zalim alacaklıların izin verdiği ölçüde yakacak, yazın da gene bunlardan koparabildikleri kadarıyla mahsul dâhildi buna– ve Gabelle tabii ki, geç de olsa, canının kurtarmak için savunmasında bu durumu bir kanıt olarak öne sürmüştü.

Bu durum Charles Darnay'in umutsuzca verdiği Paris'e gitme kararını perçinlemişti.

İşte. Tıpkı eski hikâyedeki denizci gibi, rüzgârlar ve akıntılarla Mıknatıs Taşı Kayalığı'na doğru sürükleniyordu ve Paris de onu aynen böyle kendisine çekiyordu ve gitmesi gerekiyordu. Aklına gelen her şey onu daha büyük bir hızla ve daha da istikrarlı bir şekilde bu korkunç çekim merkezine sürüklüyordu. Kederli toprakları kötü emelli insanların eline düşmüşken, kendisinin orada öylece oturuşu Darnay'i çok huzursuz ediyordu ve akan kanı durdurmak için hiçbir şey yapamıyor, yalnızca merhamet ve insanlık umuyordu. Onu hem boğan hem de üzen bu huzursuzluğun etkisiyle, görev bilinci çok güçlü olan cesur ve yaşlı beyefendiyle karşılaştırırken buldu kendini; bu dokunaklı karşılaştırmanın (kendisi için oldukça onur kırıcıydı) hemen ardından eski meselelerle ilgili olarak Monsenyör'ün iğneleyici ve alaycı sözleriyle Stryver'ın kaba ve kırıcı laflarını hatırladı. Bunlar yetmezmiş gibi Gabelle'in mektubunu düşündü sonra; ölüm tehlikesinde olan masum bir mahkûm kendisinin adaletinden, şerefinden ve yüksek adından medet umuyordu.

Kararını vermişti. Paris'e gitmeliydi.

Evet. Mıknatıs Taşı Kayalığı Darnay'i kendisine doğru çekiyordu ve o da kayalıklara çarpana dek yol almalıydı. Kayadan haberi yoktu Darnay'in; hiçbir tehlike görmüyordu bunda. Yapmaya niyetlendiği şeyi, yarım bırakmış da olsa, bunu Fransa'ya gidip anlattığında büyük takdirle karşılanacaktı. Sonra bu güzel davranışının şaşaalı görüntüsü, çoğu yüce dimağa ait iyimser bir serap gibi belirdi önünde, hatta feci bir çılgınlıkla ilerleyen bu öfkeli devrimi yönlendirecek bir etkiye sahip olduğunu bile hayal etti.

Aklında bu karar, sokakta bir aşağı bir yukarı yürürken, gidene kadar ne Lucie'nin ne de Doktor Manette'in bundan haberdar olmamaları gerektiğine karar verdi. Lucie ayrılık acısını yaşamamalıydı ve eski tehlikeli günlere dönmeye her an hazır olan babası da bunu endişe ve şüphe edilecek bir durum olarak değil, atılmış bir adım olarak görmeliydi. Doktor'un zihninde Fransa'daki eski günleri çağrıştırmaktan kederli bir endişeyle kaçındığından, ona içindeki eksiklikten bahsetmek ne derece doğru olur, tartışılırdı. Ama başlı başına bir meseleydi bu.

Tellson'a dönüp, Mr. Lorry'ye veda etme vakti gelene dek zihni bu düşüncelerle meşgul, bir aşağı bir yukarı yürümeye devam etti. Paris'e varır varmaz bu yaşlı dostunun yanına gidecekti, ama şimdilik bu niyetinden hiç bahsetmemeliydi ona.

Bankanın önünde atlı bir posta arabası bekliyordu ve Jerry de ayağında çizmeleri, tam teçhizat hazırdı.

"O mektubu teslim ettim," dedi Charles Darnay Mr. Lorry'ye. "Yazılı bir yanıt verip sizi zor duruma sokmak istemedim, ama ağızdan bir haber yollayabilir miyiz?"

"Tehlikeli bir şey değilse olur tabii," dedi Mr. Lorry, "seve seve."

"Kesinlikle tehlikeli değil. Gerçi Abbaye'deki bir mahkûma gidecek."

"Adı ne?" diye sordu Mr. Lorry, küçük not defterini açarak.

"Gabelle."

"Gabelle. Peki hapisteki bu talihsiz mahkûma göndereceğimiz mesaj ne?"

"Kısaca, 'mektubu okudu, gelecek,' dersiniz."

"Zaman belirtecek miyiz?"

"Yarın gece yola çıkacak."

"Peki birinin adını verecek miyiz?"

"Hayır."

Mr. Lorry'nin kat kat hırka ve pelerinlere sarınmasına yardım ettikten sonra beraberce eski bankanın ılık havasından Fleet Caddesi'nin puslu havasına çıktılar. Mr. Lorry ayrılırken, "Lucie'yle küçük Lucie'ye sevgilerimi ilet lütfen," dedi, "ve ben dönünceye kadar onlara iyi bak." Araba hareket ettiğinde Charles Darnay başını sallayarak şüpheli bir şekilde gülümsedi.

O gece –Ağustos'un on dördünde– geç saatlere kadar oturdu ve hararetli bir şekilde iki mektup yazdı; biri Lucie'yeydi, Paris'e gitme zorunluluğunu, bunun neden gerekli olduğunu ve orada başına bir iş gelmeyeceğinden ne kadar emin olduğunu uzun uzun anlatmıştı; diğer mektup ise Doktor Manette'eydi, Lucie'yi ve sevgili küçük kızlarını ona emanet ediyor, diğer mektuptaki meseleleri vurguluyordu. İkisine de oraya gider gitmez iyi olduğunu kanıtlayacak mektuplar göndereceğini yazmıştı.

Zihninde ilk defa birbirlerinden ayrılacakları düşüncesiyle o günü onlarla geçirmek Charles için zor olmuştu. Hiçbir şekilde şüphelenmedikleri bu masum yalanı saklamak yorucu bir durumdu. Öte yandan, mutlu ve bir şeylerle meşgul olan karısına yönelttiği şefkatli bir bakış onları bekleyen şeyi söylememe konusundaki kararını daha da güçlendirmişti (yoksa az daha açılacaktı karısına, onun dingin desteği olmadan hareket etmek çok tuhaftı) ve böylece gün çabucak geçti. Akşam Lucie'ye ve onun bir o kadar değerli adaşına sarıldı ve geç olmadan döneceğini söyleyerek (güya bir işi çıkmıştı ve içinde kıyafetlerinin olduğu valiz bir köşede saklı duruyordu) ağırlaşmış kalbiyle, caddenin ağır ve sisli havasına karıştı.

Görünmez güç onu hızla kendisine çekiyordu şimdi ve bütün akıntılar ve rüzgârlar var güçleriyle destek oluyordu buna. İki mektubu da, gece yarısından tam yarım saat önce ulaştırması için güvenilir bir ulağa bırakıp Dover'a gitmek üzere atına atlayarak yolculuğuna başladı. Dünyanın en değerli varlıklarını arkasında bırakıp Mıknatıs Taşı Kayalığı'na doğru sürüklenirken, dağılan kalbi zavallı mahkûmun "Tanrı aşkına, adalet adına ve asil adınızın büyüklüğü ve şerefi adına!" sözlerinden güç buluyordu.

Üçüncü Bölüm

Fırtınanın Rotası

I
Gizli

1792 sonbaharında, İngiltere'den Fransa'ya gitmek üzere yola çıkan yolcu ağır ağır ilerledi yolunda. Bahtsız Fransa Kralı bütün ihtişamıyla tahtında oturuyor olsaydı bile bütün o kötü yollar, kötü donanım ve kötü atlar yüzünden varacağı yere gecikecekti, ama değişen zamanlar bunların dışında başka engeller de barındırıyordu içinde. Her bir köy girişinde ve vergi dairesinin önünde bir grup vatansever, ellerinde ateşlemeye hazır tüfekler, gelen geçeni durdurup çapraz sorguya tutuyor, belgelerini inceliyor, kendi listelerinden isimlerine bakıyor, yaklaşan "Cumhuriyet ve Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ya da Ölüm" adına o anda en doğrusu neyse ya da neyi uygun görüyorlarsa, onları ya geri gönderiyorlar, ya yollarına devam ettiriyorlar ya da durdurup tutukluyorlardı.

Charles Darnay, Fransa topraklarına vardıktan çok kısa bir süre sonra, Paris'te iyi bir vatandaş olarak ilan edilene kadar bu yollardan geri dönüşünün mümkün olmadığını anladı. Başına ne gelirse gelsin yolun sonuna kadar gitmeliydi. Hiçbir köy onu geri çevirmemiş, yoluna hiçbir set çekilmemişti daha, ama kendisiyle İngiltere arasında uzanan sımsıkı sürgülü demir bir kapı varmış gibi geliyordu ona. Öyle büyük bir tedirginlik içindeydi ki, bir ağın içine düşürülmüş olsa ya da gideceği yere bir kafes içinde götürülüyor olsa, gene de özgürlüğünün bu kadar elinden alındığı hissine kapılamazdı.

Bu büyük tedirginlik onu yolda günde yirmi defa durdurmakla kalmıyor, onu bir de yirmi defa yolundan geciktiriyordu, bazen arkasından bir atlı gelip onu yolundan döndürüyor; bazen önünde giderken birden işkillenerek onu durduruyor; bazen de yanında giderek gözünü üzerinden ayırmıyordu. Paris'e hâlâ çok uzak olan, yolunun üzerindeki küçük bir kasabada, bitap düşmüş bir halde kendini yatağa attığında Fransa'daki yalnız yolculuğunun üzerinden günler geçmişti.

Abbaye Hapishanesi'ndeki kederli Gabelle'in mektubundan başka hiçbir şey onu buralara kadar getiremezdi. Bu küçük yerdeki karakolda onu o

kadar sıkıştırmışlardı ki, yolculuğunun burada son bulacağı hissine kapılmıştı. Bu yüzden gecenin bir yarısı birilerinin kaldığı küçük hana gelip kendisini uyandırmasına hiç şaşırmadı.

Darnay ürkek bir görevli ile yatağın üzerinde oturan ve ağızlarında pipoları, başlarında kaba kırmızı kasketleri olan silahlı üç vatandaş tarafından uyandırılmıştı.

"Mülteci!" dedi görevli, "seni bir refakatçi eşliğinde Paris'e göndereceğim."

"Yurttaş, ben zaten Paris'e gitmekten başka bir şey istemiyorum, ama refakatçiye gerek yok."

"Dur bakalım!" diye homurdandı kırmızı kasketli, tüfeğinin ucuyla yatak örtüsünü vurarak. "Sakin ol aristokrat!"

"Vatansever arkadaşın dediği gibi," dedi ürkek görevli, "sen bir aristokratsın ve yanına refakatçi şart parasını da sen vereceksin."

"Başka şansım yok galiba," dedi Charles Darnay.

"Şans mı!"Şuna bakın hele!" diye haykırdı aynı çatık kaşlı kırmızı kasketli görevli. "Adamı lamba direğine asılmaktan koruyoruz, ettiği lafa bakın!"

"Vatansever arkadaşın söylediği gibi," dedi görevli. "Kalk da giyin bakalım mülteci."

Darnay söylenenleri yerine getirdi ve kaba kırmızı kasketli diğer vatanseverlerin pipo tüttürüp içki içtiği ve işaret ateşinin yanında uyudukları askerî karakola geri götürüldü. Burada refakatçilerine yüklüce bir para ödedikten sonra sabahın üçünde beraberce ıslak sokaklarda yola koyuldular.

Kırmızı kasketli, rozetli iki refakatçi, atlarının üstünde, ellerinde tüfekleri ve süvari kılıçlarıyla Darnay'in iki yanında ilerlediler. Refakat edilen, ne kadar kendi atını kendisi idare etse de dizginlerine bir ip bağlanmıştı ve

yurttaşlardan biri de bunun diğer ucunu kendi bileğine dolamıştı. Bu halde, yüzlerine vuran sert yağmur eşliğinde ilerlediler; engebeli kaldırımlarda ağır aksak, çamura bata çıka yol aldılar. Bu halde, atları ve hızları haricinde hiçbir şeyi değiştirmeden, başkente uzanan çamurlu yollarda zikzaklar çizdiler.

Gece boyunca yol alıp gün ağardıktan bir-iki saat sonra mola verdiler ve alacakaranlık çökene kadar da dinlendiler. Refakatçilerin kıyafetleri öyle sefildi ki, adamlar çıplak bacaklarına saman sarıp yırtık pırtık omuzlarını yağmurdan korumak için gene bu samanlarla örtmüşlerdi. Bu kadar yakın ve sıkı bir şekilde takip ediliyor olmasının verdiği sıkıntı ile refakatçilerden birinin son derece dikkatsizce taşıdığı tüfek elindeyken sürekli içmesinin yarattığı tehlikenin dışında Charles Darnay üzerindeki baskının içini daha fazla daraltmasına izin vermeyip kalbini ferah tutmaya çalıştı; zira daha açılmamış olan bir davadan ve Abbaye'deki mahkûmun onaylayabileceği türdeki beyanlardan korkması yersizdi.

Ama Beauvais kasabasına vardıklarında –sokakların insanla dolup taştığı bir akşam vakti– meselenin vahim olduğunu görmek hiç de zor olmadı. Gelişini görmek için posta avlusunda toplanmış olan kalabalık hep bir ağızdan bağırıyordu, "Mülteci insin aşağı!"

Tam eyerinden aşağı inecekken şu an için eyerin en güvenli yer olduğuna karar vererek inmekten vazgeçti ve "Mülteci karşınızda işte arkadaşlar! Fransa'ya kendi isteğimle gelmedim mi?" dedi.

Elinde bir çekiç, "Sen lanetli bir mültecisin," diye öfkeyle bağırdı kalabalığın içinden bir nalbant; "ayrıca lanetli bir aristokratsın!"

Posta müdürü, bu adamla atlının eyeri (belli ki bu sırada bunlardan yapıyordu o da) arasına girerek sakinleştirici bir tarzda, "Bırak, bırak! Paris'te yargılanacak nasıl olsa," dedi.

"Yargılanacak tabii!" diye tekrar etti nalbant çekicini sallayarak. "Öyle tabii! Vatan haini olarak hüküm giyecek." Bunun üzerine kalabalık büyük bir uğultuyla onayladı.

Darnay, atının başını avluya çeviren posta müdürüne engel olarak (sarhoş vatansever ise, bileğine dolanmış iple, sakin sakin eyerinde oturmuş, etrafı izliyordu), sesini duyurabildiği ilk anda şöyle dedi:

"Arkadaşlar, ya kendinizi kandırıyorsunuz ya da birileri sizi kandırıyor. Ben vatan haini değilim."

"Yalan söylüyor!" diye bağırdı demirci. "Şu yeni yasa çıkalı beri vatan haini o. Hayatı halkın elinde. Kahrolası hayatı ona ait değil artık!"

Darnay kalabalığın gözlerinin içindeki saldırgan telaşı görür görmez bunun kendisine yöneleceğini anlamıştı; o anda posta müdürü Darnay'in atını, avlunun olduğu tarafa çevirdi, refakatçiler hemen dibine yanaştılar atın ve posta müdürü de kapıları sıkı sıkıya kapattı. Nalbant elindeki çekiçle kapıya sertçe vurduğunda kalabalık homurdandı, ama başka da bir şey olmadı.

Posta müdürüne teşekkür ettikten sonra avluda dururlarken, "Demirci hangi yasadan bahsediyordu?" diye sordu Darnay.

"Mültecilerin mülklerinin satılmasıyla ilgili bir yasa."

"Ne zaman çıktı?"

"On dördünde."

"İngiltere'den ayrıldığım gün!"

"Dediklerine göre bu sadece biriymiş, şimdi olmasa da sonradan mültecileri başımızdan atacak ve geri dönenleri yargılayacak başka yasalar da çıkacakmış. Hayatın bize bağlı derken bunu kastediyordu."

"Ama daha çıkmamış ki bu yasalar!"

"Bilmiyorum," dedi posta müdürü, omuz silkerek; "çıkmıştır belki ya da çıkacaktır. Hepsi aynı sonuçta. Ne fark eder?"

Gece yarısına kadar bir tavanarasındaki samanların üstünde dinlendiler ve bütün kasaba uykudayken tekrar yola koyuldular. Bu çılgın yolculuğu

gerçek dışı yapan ve gözlemledikleri en büyük değişikliklerden biri, artık herkesin daha az uyuyor oluşuydu. İç karartıcı ve ıssız yollarda uzun bir süre yol aldıktan sonra, karanlıktan uzak, lambaları ışıl ışıl parlayan fakir kulübe öbeklerine varacaklardı ve burada, gecenin köründe ortalıkta ruh gibi dolanan, kuruyup büzülmüş özgürlük ağacının etrafında el ele vermiş dönen ya da hep beraber dimdik durarak özgürlük şarkısı söyleyen insanlarla karşılaşacaklardı. Ama neyse ki o gece Beauvais uykudaydı da işleri rast gitti ve bir kere daha yalnızlığa ve ıssızlığa karıştılar; kâh zamansız bastıran soğuk ve yağmurun eşliğinde, o yıl ürün vermemiş olan ve yanan evlerin siyah kalıntılarıyla çeşitlenen verimsiz tarlalardan geçtiler, kâh tüm yollara pusu kurup saklandıkları yerden aniden çıkarak önlerinde biten vatansever devriyelerin karşısında dizginlere asıldılar.

Gün ışığı sonunda onları Paris'in kapısında yakaladı. Bariyer kapalıydı ve o yöne ilerlediklerinde ortalık nöbetçiden geçilmiyordu.

Nöbetçinin dışarı çağırdığı sert görünüşlü bir yetkili "Mahkûmun kâğıtları nerede?" diye sordu.

Bu tatsız kelimeden doğal olarak rahatsız olan Charles Darnay bu kişiye kendisinin özgür bir yolcu ve Fransız vatandaşı olduğunu, yanındaki refakatçileri de ülkenin karışık durumundan dolayı parayla tuttuğunu anlattı.

Aynı şahıs, duyduklarına aldırmadan, "Mahkûmun kâğıtları nerede?" diye sordu tekrar.

Sarhoş refakatçi, şapkasının içindeki kâğıtları çıkarıp uzattı. Gabelle'in mektubuna göz atan yetkili şahıs kafası karışmış ve şaşırmış bir halde, büyük bir dikkatle Darnay'i süzdü.

Adam tek kelime etmeden yanlarından ayrılarak, tek başına karakola girdi; o sırada Darnay ve refakatçileri de kapının önünde, atlarının üzerinde beklediler. Bu gergin bekleyiş sırasında etrafına bakınan Charles Darnay, girişin askerler ve vatansever yurttaşlar tarafından tutulduğunu gördü, yurttaşların sayısı askerlerinkinden fazlaydı ve arabalarla malzeme getiren köylülerin ve benzeri tiplerin şehre girişleri kolayken, çıkış en sıradan vatandaş için bile çok zordu. Kadın erkek çeşit çeşit insan, bir sürü hayvan

ve envai türde taşıt, çıkış için bekliyordu; ama önceki kimlik denetimi o kadar sıkıydı ki, bariyerden çok yavaş ilerlemişlerdi. Bazıları kendilerine daha çok sıra olduğunu görerek uyumak ya da tütün içmek üzere yerlere uzanırken, bazıları da diğerleriyle çene çalıyor ya da aylaklık ediyordu. Kırmızı kasket ve üç renkli rozet hem kadınlar hem de erkekler arasında pek revaçtaydı.

Yarım saat kadar atının eyerinde oturup etrafı gözlemleyen Darnay karşısında yine aynı yetkiliyi buldu, adam nöbetçilere bariyeri açmalarını söylüyordu. Ardından biri sarhoş, diğeri ayık refakatçilere eşlik ettikleri kişi için bir makbuz vererek, Darnay'den attan inmesini rica etti. Darnay söyleneni yaptı ve iki yurttaş onun yorgun atını yanlarına alarak şehre girmeden geldikleri yoldan geri döndüler.

Darnay ise yetkiliyle birlikte, adi şarap ve tütün kokan, bazı askerlerin ve yurttaşların içinde uyuyup uyandıkları, sarhoş ya da ayık, uykuyla uyanıklık arasında ve sarhoşlukla ayıklık arasında halden hale geçerek oturdukları ya da uzandıkları karakola gitti. Birazı geceden kalma gaz lambasından, birazı kapalı havadan yayılan ışık bir o kadar belirsiz bir durumu yansıtıyordu. Bazı kayıt defterleri masanın birinde açık duruyordu ve kaba saba görünüşlü, suratsız bir görevli bunların üzerine eğilmişti.

Adam üzerine bir şeyler yazmak üzere bir kâğıt alarak, "Yurttaş Defarge," dedi Darnay'i getiren yetkiliye. "Bu mülteci Evremonde mu?"

"Evet o."

"Kaç yaşındasın Evremonde?"

"Otuz yedi."

"Evli misin peki Evremonde?"

"Evet."

"Evin nerede?"

"İngiltere'de."

"Kuşkusuz. Karın nerede Evremonde?"

"İngiltere'de."

"Kuşkusuz. Evremonde, La Force Hapishanesi'ne gönderildin."

"Aman Tanrım, nasıl olur!" diye bağırdı Darnay. "Hangi yasaya göre, hangi suçla?"

Görevli, doldurduğu kâğıttan başını kaldırıp baktı bir an.

"Siz buradan gideli beri yeni yasalarımız var Evremonde ve tabii yeni suçlar." Bunu söylerken yüzünde hoyrat bir gülüş vardı, yazmaya devam etti.

"Buraya, önünüzdeki kâğıtta ricası yazan vatandaşımıza yardım için, kendi isteğimle geldiğimi belirtmek isterim. Gecikmeden bana bu fırsatı vereceğinizi umut ediyorum. Buna hakkım yok mu?" Görevli, "Mültecilerin hakları yoktur, Evremonde!" diyerek duygusuz bir karşılık verdi. Yazısını bitirdi, bunu bir kez de içinden okudu, sonra mühürleyip, "Gizli" diyerek Defarge'a verdi.

Defarge elindeki kâğıtla mahkûma gelmesini işaret etti. Mahkûm ona uydu ve iki silahlı vatansever yurttaş da onlara katıldı. Karakolun merdivenlerini inip Paris'e yöneldiklerinde Defarge alçak bir sesle, "Bir zamanlar Bastille'de yatan Doktor Manette'in kızıyla evlenen kişi sen misin?" diye sordu Darnay'e.

"Evet!" diye karşılık verdi Darnay, şaşkınlıkla ona bakarak.

"Adım Defarge ve St. Antoine Meydanı'nda bir şarap dükkânım var. Muhtemelen duymuşsundur beni daha önce."

"Karım babasını almak için evinize gelmişti değil mi? Tabii ya!"

Defarge "karım" lafını duyunca birden sıkılıp sabırsızlıkla, "Şu yeni doğan sert bayan Giyotin'in aşkına cevap ver; Fransa'ya neden geldin?" diye sordu.

"Neden geldiğimi az önce duydunuz. Söylediklerimin gerçek olduğuna inanmıyor musunuz?"

"Senin zararına bir gerçek," dedi Defarge, çatılmış kaşlarıyla dimdik önüne bakarak.

"Neye uğradığımı şaşırdım burada. Her şey öyle beklenmedik, insafsız ve hızlı bir şekilde değişmiş ki neye uğradığımı şaşırdım. Bana biraz yardım edemez misiniz?"

"Olmaz." Defarge hep dimdik önüne bakarak konuşuyordu.

"Size bir şey sorsam cevap verebilir misiniz?"

"Olabilir. Soracağın soruya bağlı. Nedir mesele?"

"Bu kadar haksızca götürüldüğüm bu hapishanede dışarıyla serbestçe iletişim kurabilecek miyim?"

"Görürsün."

"Yargılanmadan ya da durumumu anlatma fırsatı bulamadan oraya kapatılacak değilim herhalde?"

"Görürsün. Ama sonra ne olacak ki? Senden önce benzer durumda pek çok kişi daha beter zindanlara kapatıldı."

"Ama bana böyle bir şey olmaz, değil mi Yurttaş Defarge?"

Defarge bir şey söyleyecek gibi gizemli bir şekilde ona baktı ve sonra uzun ve katı bir sessizliğe gömüldü. Sessizliği uzadıkça, adamın yumuşama ihtimali de giderek zayıflıyordu –ya da Darnay öyle düşündü. Bu yüzden alelacele şöyle dedi:

"La Force Hapishanesi'ne kapatılacağım gerçeği hesaba katılınca, Tellson Bankası'nda çalışan ve şu anda Paris'te bulunan İngiliz beyefendi Mr. Lorry'yle konuşabilmek benim için son derece büyük bir önem taşıyor. Bunu benim için sağlayabilir misiniz?"

"Sizin için," dedi Defarge ve kararlı bir şekilde devam etti, "yapabileceğim hiçbir şey yok. Benim yükümlülüğüm ülkeme ve halkıma karşı. Size karşı onların yeminli kölesiyim ben. Sizin için hiçbir şey yapamam."

Darnay daha fazla yalvarmanın bir anlamı olmadığını hissetti, dahası gururu incinmişti. Sessizlik içinde ilerlerken halkın yoldan geçen mahkûmlara ne kadar aşina olduğunu gördü. Birkaç çocuk dışında onu fark eden yoktu. Yoldan geçen iki-üç kişi başlarını çevirip baktı ve birkaç tanesi de aristokrat olduğunu düşünerek parmaklarını uzatıp salladı; ne de olsa iyi giyimli bir adamın hapishaneye götürülüyor olması bir işçinin iş elbiseleriyle işine gitmesi kadar normaldi artık. Geçtikleri dar, karanlık ve kirli bir sokakta taburenin üzerine çıkmış olan heyecanlı bir konuşmacı, kral ve kraliyet ailesinin halka karşı işlediği suçları heyecanlı bir kalabalığa anlatıyordu. Charles Darnay'in bu adamın dudaklarından yakalayabildiği kadarıyla, kral hapisteydi ve bütün yabancı elçiler Paris'i terk etmişti. Yoldayken (Beauvais dışında) hiçbir şey duymamıştı. Refakatçiler ve büyük tedirginliği onu her şeyden soyutlamış olmalıydı.

İngiltere'den ayrıldığı zaman içinde olduğu tehlikelerden çok daha büyük tehlikelerin içinde olduğunu biliyordu şimdi. Tehdidin hızla arttığını ve daha da artacağını da biliyordu şimdi. Son birkaç günde yaşadıklarının başına geleceğini bilseydi belki de bu yolculuğa hiç çıkmayacaktı. Gene de kuruntuları göründükleri kadar karanlık değildi, ufak bir ışık vardı sanki. Gelecek sıkıntılı olduğu kadar belirsizdi de ve bütün bu belirsizliğin içinde cahil bir umut vardı. Birkaç saat sonra başlayacak olan ve günler, gecelerce sürecek' katliam kutsal hasat zamanını kana bulayacaktı, ama bu sanki yüz bin yıl sonra olacak bir şeymiş gibi geliyordu Darnay'e. "Yeni doğan sert bayan giyotin"i ismen kimse fazla tanımıyordu daha. Yakında gerçekleşecek olan korkunç eylemler de bunları yapacak kişilerin kafalarında şekillenmemişti belki o anda. Tüm bunlar kibar bir zihnin içindeki belli belirsiz kavramların içinde nasıl yer alabilirdi ki?

Karısından ve çocuğundan zalimce ayrılmışken, gözaltında göreceği adaletsiz muameleyi ve karşılaşacağı zorlukları tahmin edebiliyordu, hatta emindi; ama bunun ötesinde korktuğu belli bir şey yoktu. Zihni, kasvetli bir

hapishane avlusunu doldurmaya yetecek bu düşüncelerle dolu, La Force Hapishanesi'ne vardılar.

Şiş suratlı bir adam ağır kapıyı açtı ve Defarge, "Mülteci Evremonde," diyerek Darnay'i tanıttı.

"Tanrı cezalarını versin! Hiç bitmeyecek mi bunlar?" diye bağırdı şiş suratlı adam.

Defarge adamın bağırmasına aldırış etmeden makbuzu aldı ve iki muhafızıyla birlikte geri döndü.

Karısıyla kalan gardiyan, "Tanrı cezalarını versin!" diye bağırdı gene. "Hiç bitmeyecek mi bunlar?"

Bu soruya verecek cevabı olmayan karısı, "Sabırlı olmak lazım canım!" demekle yetindi. Kadının çaldığı zili duyup gelen üç gardiyan da aynı fikirdeydi ve içlerinden biri, duruma pek uygun olmasa da, "Özgürlük aşkına!" diye ekledi.

Karanlık ve pis La Force Hapishanesi kasvetli bir hapishaneydi ve içeride ağır uykudan kaynaklanan iğrenç bir koku vardı. Bu tür doğru dürüst ilgilenilmeyen yerlere tutuklu kalmış uykunun iğrenç kokusu ne çabuk sinerdi!

Gardiyan kâğıda bakarak, "Gizliymiş bir de!" diye homurdandı. "Zaten patlamaya yer arıyorum!"

Adam aksi bir şekilde kâğıdı bir dosyanın içine koydu ve Charles Darnay yarım saat kadar onun keyfinin gelmesini bekledi; kâh keskin kemerlerle dolu odada bir aşağı bir yukarı yürüyerek, kâh ağır bir taşın üstünde dinlenerek; her halükârda başında duran adamın ve yanındakilerin hafızasına kazınmıştı.

"Gel!" diye seslendi başındaki gardiyan, anahtarını çıkarırken, "gel benimle, mülteci."

Hapishanenin kasvetli loş ışığında yeni sorumlusu eşliğinde koridorlardan ve merdivenlerden geçtiler, bir sürü kapı açılıp kilitlendi arkalarında ve nihayet, hem kadın hem erkek, bir dolu mahkûmla dolu olan geniş, basık, kubbeli bir salona geldiler. Kadınlar uzun bir masanın başına oturmuş, kimisi bir şeyler okuyup yazıyor, kimisi örgü örüyor, kimisi dikiş dikip nakış işliyordu; erkeklerin birçoğu da ya sandalyelerinin arkasına yaslanmış öylece duruyor ya da salonda bir aşağı bir yukarı dolanıp duruyordu.

Yeni gelen mahkûm, içgüdüsel olarak yüz kızartıcı suçlar ve rezilliklerle bağdaştırdığı mahkûmları görünce irkilip geri çekildi. Ama bu uzun ve gerçekdışı gezintinin en gerçekdışı kısmı hepsinin o anda ayağı kalkarak kendisini zamanın en kibar tavırlarıyla ve hayatı güzelleştiren tüm incelik ve zarafetleriyle karşılamaları oldu.

Hapishanenin tarzı ve kasveti, bu incelikleri öyle garip bir biçimde gölgelemiş, mahkûmlar tüm bu uygunsuz pisliğin ve sefaletin içinde hayaletleri andıran öyle tuhaf hallere düşmüşlerdi ki, Charles Darnay kendini bir ölü topluluğunun içinde sandı. Hepsi birer hayaletti sanki! Güzelliğin hayaleti, ihtişamın hayaleti, zarafetin hayaleti, gururun hayaleti, havailiğin hayaleti, zekânın hayaleti, gençliğin ve yaşlılığın hayaletleri, hepsi de düştükleri bu ıssız sahilden kurtulacakları günü bekliyordu ve hepsi de hapishaneye gelirken ölen gözlerini çevirmiş ona bakıyordu.

Charles Darnay bu görüntü karşısında donup kalmıştı. Gardiyan yanındaydı, diğerleri de ortalıkta dolanıyordu ve her zamanki meşguliyetleriyle normal bir görüntü sergileseler de, oradaki üzgün annelerle hayatlarının baharındaki genç kızların –bütün o süslü kadın, güzel genç kadın ve görgülü olgun kadın hayaletlerinin– yanında öyle kaba duruyorlardı ki, bu siluetlerin temsil ettiği her türlü deneyim ve ihtimalin yarattığı zıtlık en uçlarda seyrediyordu. Mutlaka birer hayaletti hepsi. Bu uzun, gerçek dışı ve illetli yolun sonunda karşısına bu kasvetli suretler çıkmıştı!

Kibar görünümlü bir bey yanına yaklaşarak, "Şu talihsiz topluluk adına, size La Force'a hoş geldiniz demekten ve zatıalinizi aramıza getiren her ne felaket ise acınızı paylaşmaktan şeref duyarım. Acılarınızın en kısa zamanda sona ermesini temenni ederiz. Başka bir yerde olsak sormak

münasebetsizlik olurdu elbet, ancak burada şartlar farklı olduğundan, adınızı ve durumunuzu öğrenebilir miyiz?"

Charles Darnay kendisini toparladı ve bulabildiği en uygun sözcüklerle kendisini tanıttı.

"Ama umarım," dedi kibar bey, gözleriyle odada dolaşan başgardiyanı izlerken, "gizlilerden değilsinizdir."

"Bu ifadenin ne anlama geldiğini bilmiyorum, ama böyle söylediklerini duydum."

"Ah, yazık olmuş! Buna çok üzüldük! Ama cesaretinizi yitirmeyin; buradaki pek çok kişi ilk geldiğinde gizliydi, ama çok kısa sürdü bu durum." Sonra sesini yükselterek ekledi, "Bunu söylediğim için üzgünüm ama –gizliymiş."

Charles Darnay odayı geçip gardiyanın kendisini beklediği parmaklıklı kapıya ilerlerken kalabalıktan merhamet dolu mırıltılar yükseldi ve bunların birçoğu –en belirginleri yumuşak ve sevecen sesli kadınlara aitti– ona iyi dileklerde bulunarak cesaret veriyordu. Darnay parmaklıklı kapının yanına gelince dönerek onlara teşekkürlerini sundu; gardiyan demir kapıyı kapattı ve hayaletler gözünün önünden sonsuza dek yok oldu.

Kapı, yukarı çıkan taş bir merdivene açılıyordu. Beraber kırk basamak çıktıktan sonra (yarım saatlik mahkûm her bir basamağı saymıştı) gardiyan alçak siyah bir kapı açtı ve boş bir hücreye girdiler. Soğuk ve rutubetliydi ama karanlık değildi.

"Burası senin," dedi gardiyan.

"Neden yalnız tutuyorlar beni?"

"Ben ne bileyim?"

"Bir kalem, mürekkep ve kâğıt alabilir miyim?"

"Böyle bir emir verilmedi bana. Seni görmeye geldiklerinde sorarsın. Şimdilik yalnızca yiyecek alabilirsin."

Hücrede bir masa, bir sandalye ve bir de içi saman dolu döşek vardı. Gardiyan dışarı çıkmadan önce bu eşyaları ve hücrenin duvarlarını şöyle bir teftiş ederken onun tam karşısındaki duvara yaslanmış olan Darnay'in dalgın zihninden bir dolu hayaller geçti, gardiyanın hem yüzünün hem de bedeninin öyle sağlıksız bir şişliği vardı ki, sanki boğulmuş da içi suyla dolmuş bir adam gibi görünüyordu. Gardiyan gittiğinde aynı dalgınlıkla, "Sanki bir ölü gibi terk edildim işte," diye düşündü. Sonra durup döşeğe baktı ve tiksinerek başını çevirip "ve ölümden sonra bedenimin karşılaştığı ilk şey şurada sürünen yaratıklar oldu," diye geçirdi içinden.

"Beşe dört buçuk adım, beşe dört buçuk adım, beşe dört buçuk adım." Mahkûm hücrede bir aşağı bir yukarı yürüyüp odanın ölçüsünü alıyordu ve şehrin uğultusu, çıldırmış seslerin karıştığı boğuk trampet sesleri gibi giderek artıyordu. "O ayakkabı yapardı, o ayakkabı yapardı, o ayakkabı yapardı." Mahkûm odayı tekrar ölçtü ve sanki zihnini bu sözlerden uzak tutmak ister gibi, bu defa adımlarını daha hızlı attı. "Kapı kapandığında gözden kaybolan hayaletler. İçlerinde biri vardı, pencerenin pervazına yaslanmış ve altın sarısı saçlarına ışık vurmuş siyah elbiseli bir kadın, sanki bir... Tanrı aşkına yola devam edelim, herkesin uyanık olduğu aydınlık köylerden geçelim!.. O ayakkabı yapardı, ayakkabı yapardı, ayakkabı yapardı... Beşe dört buçuk adım." Zihninin en derinlerinden gelen ve debelenip duran bu düşüncelerle mahkûm, giderek hızlanarak adımlarını sayıp durdu; şehrin uğultusu da aynı şekilde giderek artıyordu –boğuk trampet seslerine eşlik eden iyi bildiği çığlıklar dinmek bilmiyordu.

II
Bileği Taşı

Paris'in Saint Germain bölgesindeki Tellson Bankası, yüksek bir duvar ve sağlam bir kapıyla caddeden ayrılan, önünde bir avlusu olan büyük bir binanın bir kanadında yer alıyordu. Bina, sıkıntılar baş gösterince üzerine aşçısının kıyafetini geçirip tabanları yağlayan ve sının geçmeyi başaran önemli bir asilzadeye aitti. Avcıların elinden ne yapıp edip kaçmayı başaran ve ruh göçü hâlâ gerçekleşememiş olan bu cingöz, kakaosunu dudaklarına götürmek için bir zamanlar aşçısından başka üç güçlü adama daha ihtiyaç duyan Monsenyör'ün ta kendisiydi.

Monsenyör kaçmıştı ve ondan yüksek maaş alıp günah işleyen üç güçlü adam, yeni doğan "Cumhuriyet Birdir ve Bölünemez. Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ya da Ölüm"ün sunağında onun boğazını kesmeye heves edip sabırsızlanarak kendilerini temize çıkarmışken, Monsenyör'ün evi haczedilmiş ve bütün malına el konulmuştu. Olaylar o kadar hızlı ilerliyor, kanunlar birbiri ardına öyle çılgın bir telaşla çıkarılıyordu ki, daha eylül ayının üçüncü gecesinde kanunların vatansever temsilcileri Monsenyör'ün evini ele geçirerek her yeri üç renge boyayıp odalarında konyak içiyordu. Tellson'un Londra şubesi, Paris'teki şubesinden farksız olsaydı, çok geçmeden müdürün aklını kaçırmasına ve bankanın iflasına neden olurdu. Ağırbaşlılık ve saygınlık timsali vakur İngilizler, bankanın avlusunda tahta kutulara dikilmiş portakal ağaçlarını, bankonun arkasında da Cupido'yu[31] görünce ne derdi kim bilir? Ama oluyordu işte böyle şeyler. Tellson her ne kadar Cupido'nun üzerine beyaz sıva çekmişse de, o tiril tiril kıyafetiyle, (çoğu kez yaptığı gibi) sabahtan akşama kadar paraya nişan alarak hâlâ tavanda görülebiliyordu. İflası Londra'ya, Lombard Caddesi'ne kaçınılmaz olarak getiren bu genç pagan olmalıydı ve tabii bu ölümsüz çocuğun arkasındaki perdeli bölme, duvarın içine yerleştirilen ayna ve en küçük tahrikte çıkıp halkın arasında dans eden ve hiç de yaşlı olmayan memurlar. Fransa'daki Tellson böyle şeylerle gayet iyi başa çıkabilirdi ve işler yolunda gittiği sürece de kimse korkup parasını çekmeye kalkışmamıştı.

Bundan böyle hangi paralar çekilecekti Tellson'dan ve orada hangi paralar yatacaktı öyle, kayıp ve unutulmuş; sahipleri hapislerde çürürken ve şiddetle cezalandırılıp yok edilirken hangi altınlar ve mücevherler Tellson'ın kasalarında kararacaktı; Tellson'daki kaç hesap bu dünyada açık kalıp kapatılması öbür dünyaya kalacaktı; o gece bu sorulara, yoğun düşüncelere dalmış Mr. Jarvis Lorry dışında cevap verebilecek kimse yoktu. Yeni yakılmış şöminenin (onca keşmekeş ve kıtlık içinde bir de kış erken gelmişti) başında oturan Mr. Lorry'nin dürüst ve cesur yüzünü, asılı lambanın ve odadaki başka hiçbir şeyin yansıtamayacağı kadar derin bir gölge kaplamıştı –dehşetin gölgesi.

Mr. Lorry, sağlam köklü bir sarmaşık misali, yıllardır hizmet ettiği şirkete olan bağlılığından dolayı bankadaki odalardan birinde kalıyordu. Bu sayede ana binadaki vatansever işgaline karşı bir nevi güvenlik sağlamış oluyorlardı; ama iyi kalpli yaşlı beyefendi buna hiç kafa yormuyordu. Kendi işine bakıp bu tür durumlarla hiç ilgilenmiyordu. Avlunun dibinde, sütunların altında, arabalar için geniş bir alan vardı –hatta burada Monsenyör'ün arabaları da duruyordu. Sütunların ikisinde titrek alevli birer fener asılıydı ve dışarıda, bunların ışığında, kocaman bir bileğitaşı göze çarpıyordu: civardaki bir demirciden ya da başka bir atölyeden alelacele getirilip kabaca yerleştirilmiş gibiydi. Ayağa kalkıp pencereden dışarı, bu zararsız şeylere bakan Mr. Lorry ürpererek şöminenin başındaki koltuğuna döndü. Yalnızca pencereyi değil, dışarıdaki kafesli panjuru da açmıştı; tekrar her ikisini de kapatıp oturduğu yerde ürperdi gene.

Yüksek duvarın ve büyük kapının arkasındaki caddelerden şehrin her zamanki gece uğultusu geliyordu ve buna ara sıra tarifsiz bir çınlama eşlik ediyordu, tuhaf ve tüyler ürperticiydi, korkunç bir tabiatın alışılmamış sesleri göğe yükseliyordu adeta.

"Tanrı'ya şükürler olsun," dedi Mr. Lorry ellerini kavuşturarak, "yakınım, sevdiğim hiç kimse bu gece bu korkunç şehirde değil. Tanrı tehlikede olan herkesi korusun!"

Çok geçmeden büyük kapının zil çaldı ve Mr. Lorry, "Geldiler!" diye düşünüp oturduğu yerden kulak kabarttı. Gelgelelim avluda sandığı gibi tantanalı bir istila olmamıştı; sonra kapının gümbürtüsünü duydu tekrar ve ortalık sessizliğe gömüldü.

Mr. Lorry'nin içindeki tedirginlik ve korku bankayla ilgili belirsiz huzursuzluğunu ortaya çıkarmıştı, ama duygulan bu kadar uyanmışken böylesine büyük bir değişimin bu hissi yaratması doğaldı. Banka iyi korunuyordu ve Mr. Lorry bunu koruyan güvenilir adamların yanına gitmek için kalktığı sırada kapısı aniden açıldı ve içeri dalan iki kişiyi görünce büyük bir şaşkınlık içinde geri çekildi.

Gelenler Lucie ve babasıydı! Lucie kollarını açmış ona doğru geliyordu, hayatının şu döneminde kendisine güç ve kuvvet vermek adına yüzüne mühürlenmiş gibi duran o eski yoğun ve şiddetli ciddiyet vardı.

"Ne oldu?" diye bağırdı Mr. Lorry, nefes nefese, kafası karışmış bir halde. "Neler oluyor? Lucie! Manette! Bir şey mi oldu? Sizi buraya kadar getiren şey ne? Ne oldu?"

Mr. Lorry'nin kucaklamış olduğu Lucie solgun yüzü ve tüm telaşıyla bakışlarını Mr. Lorry'nin üzerine dikerek, soluk soluğa yalvaran bir sesle, "Ah sevgili hayat arkadaşım! Kocam!" diye inledi.

"Kocan mı Lucie?"

"Charles."

"Ne olmuş Charles'a?"

"O burada!"

"Paris'te mi?"

"Bir süredir buradaymış –üç ya dört gün –tam kaç gündür bilmiyorum– düşüncelerimi toparlayamıyorum. Bilmediğimiz bir sebeple, birine yardım için gelmiş galiba; sonra şehrin girişinde durdurulup hapse atılmış."

Yaşlı adam kendini tutamayıp bir çığlık attı. Hemen hemen aynı anda büyük kapının zili tekrar çaldı ve bir sürü insan bağırtılar eşliğinde paldır küldür avluya doluştu.

"Bu gürültü de ne?" dedi Doktor, pencereye dönerek.

"Bakmayın!" diye bağırdı Mr. Lorry. "Dışarı bakmayın sakın! Manette, canınızı seviyorsanız panjura dokunmayın!"

Doktor, eli pencerenin kulpunda, döndü ve gözüpek bir tebessümle şöyle dedi:

"Sevgili dostum, bu şehirde iyi bir hayatım var. Bastille Hapishanesi'nde yatmış bir adamım ben. Paris'te –sırf Paris mi? Bütün Fransa'da Bastille'de hapis yattığımı bilip de beni bağrına basmayacak, el üstünde tutmayacak bir vatansever yoktur. Eski acım bana öyle bir güç verdi ki, o barikatı aşıp içeri girebildik ve bu sayede Charles'ın durumunu öğrenip buralara gelebildik. Böyle olacağını biliyordum; Charles'ı bütün tehlikelerden kurtarabileceğimi biliyordum; hatta Lucie'ye söylemiştim. –Bu gürültü ne?" Eli yine pencereye gitmişti.

"Sakın bakmayın!" diye bağırdı Mr. Lorry, bütünüyle ümidini kaybetmiş bir halde. "Hayır Lucie, sen de bakma evladım!" Kollarınyla sararak geri çekti Lucie'yi. "Korkma yavrum! Yemin ederim ki Gharles'ın başına bir iş gelmedi; bu berbat yerde olduğundan bile şüpheliyim. Hangi hapishaneye götürmüşler?"

"La Force!"

"La Force mu? Lucie yavrum, eğer hayatında cesur ve becerikli olduysan –ki daima öyleydin– şimdi kendini toparlamalısın ve sana söyleyeceklerimi aynen yapmalısın; çünkü her şey buna bağlı ve bunu ne ben anlatabilirim ne de sen tahmin edebilirsin. Bu gece onun için yapabileceğin hiçbir şey yok; kesinlikle yerinden kımıldamamalısın. Bunu söylüyorum, çünkü Charles için yapmanı istediğim şey, işin en zor yanı. Bir an önce sakinleşmelisin, sözümüzü dinleyip sessiz dur Seni arka odalardan birine yerleştireyim. Babanla beni birkaç dakika yalnız bırak, biliyorsun ki bu bir ölüm kalım meselesi, gecikmeye gelmez."

"Ne derseniz yapacağım. Halinizden, elimden başka bir şey gelmeyeceğini bildiğiniz anlaşılıyor. Öyle diyorsanız öyledir."

Yaşlı adam Lucie'yi öperek alelacele odasına götürdü ve kapıyı üzerine kilitledi; sonra gene alelacele Doktor'un yanına döndü ve pencereyi açıp

panjurları araladı, ardından elini Doktor'un kolunun üzerine koydu ve birlikte avluya baktılar.

Aşağıda kadınlı erkekli bir izdiham yaşanıyordu ama sayıları avluyu dolduracak kadar değildi, en fazla kırk-elli kişi vardı. Kapıyı binanın sahipleri açmıştı onlara ve onlar da iş görmek için doğruca bileğitaşına hücum etmişlerdi; görünüşe bakılırsa bunu kendi amaçları için, uygun ve sakin bir köşeye koymuşlardı.

Ama çalışanlar da, işleri de ne kadar korkunçtu!

Bileğitaşının iki kulpu vardı ve bunları çılgınca çeviren iki adamın yüzü, bileğitaşının her dönüşünde yukarı kalkarak uzun saçlarını havalandırıyordu ve bu halleriyle, en gözü dönmüş haldeki en vahşi barbarların simalarından bile daha korkunç ve zalim görünüyorlardı. Takma kaşların ve bıyıkların yapıştığı suratları kan ter içindeydi ve bütün o ulumanın etkisiyle hepsi çarpılmıştı; hepsinin gözleri delice bir heyecan ve uykusuzlukla çakmak çakmak parlıyordu. Adamlar tüm zorbalıklarıyla dönüp durdukça keçeleşmiş saçları gözlerinin önüne düşüyor onlar da sürekli arkaya atıyorlardı ve bu sırada kadınların bazıları isterlerse diye onların ağzına şarap tutuyordu; akan şarabın, kanın ve taştan çıkan kıvılcımların etkisiyle her yanı saran bela havası pıhtılaşıp tutuşmuştu. Yüzü kana bulanmamış tek bir kişi yoktu. Bellerine kadar soyunmuş adamlar birbirlerini omuzlayarak bileğitaşına ulaşmaya çalışıyorlardı; elleri kolları leke içindeydi hep; üstlerinde paçavrayı andıran kıyafetleri leke içindeydi; kadınlardan topladıkları ve kan lekelerinin ince ince boyadığı dantelli, ipekli ve kurdeleli ganimetlerle yüklü adamlardı bunlar. Daha keskin olsun diye bir sürü küçük balta, bıçak, süngü ve kılıç getirmişlerdi ve hepsi de kan içindeydi. Bazıları o keskin kılıçları taşıyanların bileklerine keten şeritler ve elbise kırpıntılarıyla bağlanmıştı. Bağladıkları şeyler farklılık gösterse de, hepsi tek bir rengin tonlarıydı. Bu silahların çılgın taşıyıcıları onları kıvılcımlardan ayırıp caddelere taşıdığından, çılgın gözlerini aynı kırmızı bürümüştü; gözler öyle çılgın bakıyordu ki, gaddarlaşmamış kim olsa, üzerine yönelen silahın öylece donup kalması için hayatından bir yirmi yıl verirdi.

Suda boğulan bir adam ya da öbür diyara hızla göçen biri o son anda dünyayı ne kadar görebilirse avluda olanlar da tıpkı öyle bir anda olmuştu.

Pencereden çekildiler ve Doktor, bir açıklamada bulunması için arkadaşının kül gibi solgun yüzüne baktı.

"Bunlar," dedi Mr. Lorry, fısıltılı bir sesle ve korku dolu gözlerle kilitli odaya bakarak, "mahkûmları öldürüyorlar. Eğer az önceki söylediklerinizden eminseniz; eğer gerçekten düşündüğünüz gibi bir güce sahipseniz –ki ben öyle olduğuna inanıyorum– kendinizi bu şeytanlara tanıtın ve La Force'a gidin. Belki de artık çok geç, bilmiyorum, ama vakit kaybetmemek lazım!"

Doktor Manette, arkadaşının elini sıkıp şapkasını almadan hızla dışarı çıktı, Mr. Lorry pencerenin yanına döndüğünde o avluya varmıştı bile.

Dalgalanan beyaz saçları, dikkat çekici yüzü ve tavırlarındaki telaşlı güven onu suyu yarar gibi silahların arasından geçirerek bir anda kalabalığın tam ortasına kadar taşıdı. Birkaç dakikalık sessizliğin ardından bir hareketlenme, homurtular; derken onun anlaşılmaz sesi duyuldu ve o zaman Mr. Lorry Doktor'u. gördü, etrafı çepeçevre sarılmıştı; omuz omuza vermiş, elleri birbirinin omzunda yirmi adamın ortasında durmuş, telaş içinde haykırıyordu. "Yaşasın Bastille mahkûmları! La Force'da yatan ve Bastille'dekilerin akrabası olan mahkûma yardım edelim! Bastille mahkûmuna ön saflarda yer açalım! La Force'daki mahkûm Evremonde'u kurtaralım!" ve binlerce kişi karşılık verdi.

Mr. Lorry, kalbi kıpır kıpır, kafesi tekrar kapattı, pencereyi ve perdeleri de kapatıp aceleyle Lucie'nin yanına gitti ve babasının, diğer insanlarla birlikte kocasını aramaya gittiğini söyledi. Lucie'yi yanında çocuğu ve Miss Pross'la buldu; ama uzunca bir süre, yani yerine oturup da, gecenin sessizliğinde onları izleyene dek, orada oluşlarına şaşırmak aklına bile gelmedi.

O sırada Lucie kendinden geçmiş bir halde yerde, Mr. Lorry'nin dizinin dibinde oturmuş, sıkı sıkı eline tutunmuştu. Miss Pross ise çocuğu Mr. Lorry'nin yatağına yatırmış ve çok geçmeden kendi başı da tatlı sorumluluğunun hemen yanı başındaki yastığa düşmüştü. Gece, ah ne uzun bir geceydi bu, zavallı kadının iniltileri eşliğinde! Ah o uzun, çok uzun gece boyunca ne babası dönmüştü eve, ne de bir haber gelmişti!

Karanlıkta, büyük kapının zili iki defa daha çalındı ve içeri yine akın akın insan aktı ve bileğitaşı yine fırıl fırıl dönüp kıvılcımlar saçtı. "Bu ne böyle?" diye haykırdı Lucie, dehşet içinde. "Sakin ol! Askerlerin kılıçları bileniyor orada!" dedi Mr. Lorry. "Burası artık halkın malı yavrum ve bir nevi silah deposu olarak kullanılıyor."

Bu defa gelenlerin sayısı deminkilerin iki katıydı; ama bu son görevin sonunda güçten düşmeye başlamışlardı. Çok geçmeden, gün ağarmaya başladığında, Mr. Lorry elini usulca, kendisine yapışmış olan elden ayırdı ve tedbiri elden bırakmadan pencereden dışarı baktı. Bileğitaşının olduğu kaldırımda ayağa kalkarak boş bir ifadeyle etrafına bakan bir adamın üstü başı öyle kirliydi ki, katliam alanından yeniden bilince doğru sürünen yara bere içindeki bir askeri andırıyordu. Bitap haldeki cani, az sonra, yetersiz ışıkta Monsenyör'ün arabalarından birini fark edip görkemli arabaya doğru sendeledi ve basamakları tırmanıp içeri girerek, zarif yastıklar üzerinde istirahat etmek üzere kapıyı kapadı.

Mr. Lorry yeniden pencereden dışarı baktığında dünya denen o büyük bileğitaşı dönüyor ve güneş avluyu kızıla boyuyordu. Ama daha küçük olan bileğitaşı sabah serinliğinde, üzerinde asla güneşin vermediği ve geri de almayacağı bir kızıllıkla, bir başına, öylece duruyordu.

III
Gölge

Çalışma saati geldiğinde, Mr. Lorry'nin işe odaklanmış zihnini meşgul eden düşüncelerden ilki şuydu: Bir mülteci mahkûmun karısını bankanın çatısı altında saklayarak Tellson'ı tehlikeye atmaya hakkı var mıydı? Lucie ve onun çocuğu için gözünü kırpmadan tüm malını mülkünü, hatta canını bile verirdi, ama bu büyük sorumluluk sadece kendisine ait bir şey değildi ve söz konusu iş olduğunda, o ciddi bir işadamıydı.

İlk başta aklına Defarge geldi ve yeniden şarap dükkânını bularak sahibinden şu yoldan çıkmış şehirdeki en emniyetli yerin neresi olduğu konusunda akıl almayı düşündü. Ama sonra bu fikirden vazgeçti; Defarge en korkunç bölgede oturuyordu ve mutlaka etkili bir şahıstı orada; hatta bu tehlikeli işlerin başında bile olabilirdi.

Öğle vakti yaklaşıyordu, Doktor hâlâ dönmemişti ve her geçen dakika Tellson'ı biraz daha tehlikeye atıyordu. Mr. Lorry, Lucie'yle kafa kafaya verip konuşmuştu. Lucie, babasının o bölgede, bankanın yakınlarında, kısa bir süre için bir ev kiralamaktan bahsettiğini söyledi. İşi açısından, itiraz edilecek bir mesele değildi bu ve görebildiği kadarıyla, Charles için her şey iyi gitse ve o serbest bırakılsa bile, şehri hemen terk etmeleri umudu yoktu; Mr. Lorry onlar için bir ev bulmaya çıktı ve tepelerdeki tenha bir ara sokakta, panjurlarının kapalı oluşundan içinde kimsenin oturmadığı anlaşılan kasvetli bir binada uygun bir yer buldu.

Bu küçük yere ilk önce Lucie'yi, kızını ve Miss Pross'u yerleştirdi; elinden geldiğince rahat ettirmeye çalıştı onları, hatta kendisinin bile sahip olmadığı rahatlığı verdi onlara. Yanlarına da kapı kadar cüssesi ve kalın kafasıyla her türlü darbeyi kaldırmaya müsait Jerry'yi koyup işinin başına döndü. Ama içi hep huzursuz ve keyifsizdi, derken gün yavaş yavaş, ağır ağır sona erdi.

Gün bitip de banka kapandığında, Mr. Lorry de bitmiş bir haldeydi. Merdivende bir ayak sesi duyduğunda, bir önceki geceki gibi yine odasında

yalnız, bundan sonra ne yapacağını düşünmekteydi. Az sonra karşısına bir adam çıktı ve onu ısrarlı bir şekilde süzdükten sonra adıyla hitap etti ona.

"Buyrun," dedi Mr. Lorry. "Beni tanıyor musunuz?"

Kıvırcık siyah saçlı, kırk beş-elli yaşlarında, güçlü görünüşlü bir adamdı. Vurguyu hiç değiştirmeden Mr. Lorry'nin sözlerini tekrarladı:

"Beni tanıyor musunuz?"

"Daha önce karşılaşmıştık galiba."

"Belki de şarap dükkânımda karşılaşmıştık."

Mr. Lorry, hem ilgili hem de tedirgin bir şekilde şöyle dedi o zaman: "Doktor Manette'in yanından mı geliyorsunuz?"

"Evet, Doktor Manette'n yanından geliyorum."

"Ne diyor peki? Bana ne haber gönderdi?"

Defarge, kaygılanan Mr. Lorry'ye açılmış bir kâğıt parçası uzattı. Kâğıtta, Doktor'un elyazısıyla şunlar yazılıydı:

> Charles güvende, ama ben hâlâ buradan güvenli bir şekilde ayrılamıyorum. Size bu notu getiren kişiden Charles'ın da karısına ufak bir not gönderebilmesini rica ettim. Bu kişiyi, Lucie'yle görüştürün lütfen.

Not, bir saat önce La Force'da yazılmıştı. Mr. Lorry, notu yüksek sesle okuduktan sonra rahatlayarak, "Karısının yaşadığı yere kadar eşlik eder misiniz bana?" diye sordu neşeli bir sesle.

"Ederim," diye karşılık verdi Defarge.

Defarge'ın ne kadar sessiz ve mekanik bir şekilde konuştuğunu pek fark edememiş olan Mr. Lorry şapkasını giydi ve beraber avluya indiler. Orada iki kadın duruyordu; bir tanesi örgü örüyordu.

On yedi yıl önce onu aynen bu şekilde bırakan Mr. Lorry, "Madam Defarge tabii ki!" dedi.

"Evet o," dedi kocası.

Kadının onlarla beraber yürümeye başladığını görünce, "Madam da bizimle beraber gelecek mi?" diye sordu Mr. Lorry.

"Evet. Yüzleri hatırlayıp insanları tanıyabilir böylece. Onların güvenliği için gerekli bir şey bu."

Defarge'ın tavırlarından rahatsız olmaya başlayan Mr. Lorry şüpheli bir şekilde bakıp yürümeye devam etti. Peşlerinden iki kadın onları takip ediyordu; ikinci kadın İntikam'dı.

Sokaklardan olabildiğince hızlı bir şekilde geçip yeni evin basamaklarını çıktılar, Jerry tarafından karşılandılar ve içeri girdiklerinde Lucie'yi, yalnız başına hıçkıra hıçkıra ağlarken buldular Genç kadın Mr. Lorry'nin kocasından getirdiği haberlerle bir anda canlanarak, notu getiren ele sıkı sıkı sarıldı –bu elin o gece, kocasının yakınlarında neler yaptığını ve şimdiye dek neler yaptığı hakkında hiçbir fikri yoktu.

> Sevgilim,
>
> Üzülme sakın. Ben iyiyim, babanın güçlü bir nüfuzu var burada. Bu mektuba cevap veremeyeceksin. Çocuğumuzu benim için öp.

Hepsi bu kadardı. Ama not gönderildiği kişi için o kadar büyük bir anlam taşıyordu ki, Luice, Defarge'dan sonra kansına dönerek, örgü ören ellerinden birini öptü. Bu çok heyecanlı, sevgi dolu, minnet dolu ve kadınca bir davranıştı ama örgü ören el buna karşılık vermedi –soğuk ve ağır bir şekilde aşağı düşüp yeniden örgüsünü aldı.

Bu tavırla birlikte Lucie kendine geldi. Notu tam koynuna sokacağı sırada durdu ve elleri boynunda, korku dolu gözlerle Madam Defarge'a baktı. Madam Defarge Lucie'nin havaya kalkmış kaşlarını ve alnını, soğuk ve kayıtsız bir ifadeyle süzdü.

"Bak canım," diye söze girdi Mr. Lorry; "sokaklarda sık sık bir sürü ayaklanmalar oluyor; muhtemelen seni rahatsız etmeyecek olsalar da, Madam Defarge böyle zamanlarda korumaya gücünün yettiği insanları görüp durum el verdiğince tanımak ister –ki sonradan onları hatırlayabilsin. Öyle değil mi, Yurttaş Defarge?" dedi Mr. Lorry, üçünün takındığı zalim tavır arttıkça Mr. Lorry'nin güven verici sesi de tereddütlü çıkmaya başlamıştı.

Defarge asık bir suratla karısına baktıktan sonra ters ters homurdanarak onaylamaktan başka bir tepki vermedi.

Mr. Lorry, "Hadi Lucieciğim," dedi, hem ses tonu hem de tavırlarıyla elinden geldiğince Lucie'yi rahatlatmaya çalışarak, "tatlı kızını ve iyi Pross'umuzu getir buraya. Defarge, iyi Pross'umuz bir İngiliz'dir ve tek kelime Fransızca bilmez."

Söz konusu bayan, hiçbir yabancının kendisine zarar vermeyeceğine olan güçlü inancından olacak, ne bir sıkıntı ne de korku hissediyordu; kollarını kavuşturmuş, gözüne ilk çarpan kişi olan İntikam'a İngilizce, "Hey meymenetsiz şey! İyisindir umarım!" dedi. Sonra da Madam Defarge'ın üzerine doğru öksürdü; ancak iki kadın da ona hiç aldırış etmedi.

Madam Defarge, ilk defa elindeki işe ara verip kaderin parmağıymışçasına şişini küçük Lucie'ye yönelterek, "Bu onun çocuğu mu?" diye sordu.

"Evet madam," diye cevapladı Mr. Lorry; "bu zavallı mahkûmumuzun sevgili kızı, bir tanecik evladı."

Madam Defarge ve refakatçisinin çocuğun üzerine düşürdüğü gölge o kadar tehditkâr ve ürkütücüydü ki, annesi içgüdüsel olarak çocuğunun yanına diz çökerek onu bağrına bastırdı. Madam Defarge ve refakatçisinin tehditkâr ve ürkütücü gölgesi bu defa hem annesinin, hem de çocuğun üzerine düşmüştü.

"Bu kadar yeterli kocacığım," dedi Madam Defarge. "Gördüm onları. Gidebiliriz artık."

Ama bu baskı altındaki tavrın içindeki kötü niyet –gözle görülür bir şey değildi bu, belli belirsiz ve üstü kapalıydı– Lucie'yi telaşlandırmaya yetmişti; Madam Defarge'ın elbisesine yapışarak şöyle dedi:

"Zavallı kocama iyi davranın. Ona zarar vermeyin. Onu görmeme yardımcı olun!"

"Senin kocan beni ilgilendirmez," diye karşılık verdi Madam Defarge, hiç istifini bozmadan ve tepeden bakarak. "Beni ilgilendiren senin babanın kızı."

"Hatırım için, kocama iyi davranın. Çocuğumun hatırı için! Ellerini kavuşturup ona merhamet etmeniz için dua edecek. Herkesten çok sizden korkuyoruz."

Madam Defarge bunu bir iltifat olarak alıp kocasına baktı. Deminden beri sıkıntılı bir şekilde başparmağının tırnağını kemiren Defarge da karısına bakarak ciddi bir ifade takındı.

"O kısacık mektupta kocan ne demiş sana?" diye sordu Madam Defarge küçümseyici bir tebessümle. "Nüfuz mu diyordu? Büyük nüfuzu mu varmış, neymiş?"

"Babamın," dedi Lucie, alelacele koynundan mektubu çıkarırken ama telaşlı gözleri notta değil, kendisini sorguya çekendeydi, "babamın orada büyük nüfuzu olduğundan bahsediyor."

"Mutlaka serbest bırakırlar o zaman!" dedi Madam Defarge. "Yapsın bakalım."

Lucie tüm içtenliğiyle, "Size bir eş ve anne olarak yalvarıyorum," diye ağlamaya başladı, "acıyın bana ve sahip olduğunuz gücü masum kocama karşı değil, onun yararına kullanın. Beni kardeşiniz sayın. Size, bir eş ve anne olarak yalvardığımı unutmayın!"

Madam Defarge yakaran kadına her zamanki gibi soğuk soğuk baktı ve arkadaşı İntikam'a dönerek;

"Çocukluğumuzdan beri ne eşler, ne anneler gördük, hiç kimse düşündü mü onları? Onların kocaları, babaları da hapis yatıp ayrı düşmedi mi onlardan? Hayatımız boyunca etrafımızdaki kadınlar onca açlık, yokluk, susuzluk, hastalık, sefalet, baskı ve aldırmazlıkla uğraşırken onların hem kendileri için hem de çocukları için duydukları acılara tanık olmadık mı biz?"

"Başka bir şey görmedik ki," diye karşılık verdi İntikam.

"Kendimizi bildik bileli böyle," dedi Madam Defarge, gözlerini tekrar Lucie'ye çevirerek. "Şimdi sen karar ver! Bir tanecik eş ve annenin acısı bizim ne kadar umrumuzda olur?"

Örgüsünü alıp odadan çıktı. İntikam da onu takip etti. En son Defarge çıktı ve kapıyı kapattı.

"Cesaretini yitirme sevgili Lucie," dedi Mr. Lorry onu yerden kaldırırken. "Cesaret, biraz cesaret! Şimdiye kadar her şey yolunda gitti –son zamanlarda zavallı insanların başına gelenlere bakacak olursan gayet iyi bir durumdayız. Neşelen ve halimize şükret."

"Şükretmiyor değilim, ümidimi de yitirmedim, ama o korkunç kadın benim ve bütün ümitlerimin üzerine gölge gibi çöktü."

"Oldu mu şimdi?" dedi Mr. Lorry; "şu cesur küçük yürekteki umutsuzluk da ne böyle? Sonuçta bir gölge işte! Elle tutulur bir yanı yok Lucie."

Gelgelelim bu Defarge'ların tavırlarındaki gölge onun da üzerine çökmüş, zihninin içini kurcalayıp duruyordu.

IV
Fırtına Öncesi Sessizlik

Doktor Manette evden ayrıldıktan dört gün sonra dönebildi. Bu korkunç süre boyunca olanları ellerinden geldiğince Lucie'den saklamayı başarmışlardı; öyle ki genç kadın, halkın her yaştan kadınlı erkekli bin yüz savunmasız mahkûmu öldürdüğünü, bu katliamın dört gün dört gece boyunca her yanı kana buladığını ve kendi etrafını saran havanın aslında katliam kokusu olduğunu Fransa'dan ayrıldıktan çok sonra öğrendi. O sadece hapishanelere bir saldın olduğunu, bütün siyasi mahkûmların tehlikede olduğunu ve bazılarının da kalabalık tarafından dışarı çıkarılarak öldürüldüğünü biliyordu.

Doktor, Mr. Lorry'ye, kalabalığın kendisini La Force'a katliam sahnelerinin gerçekleştiği yerlerden götürdüğünü söylemişti gizlice. Hapishanede bir mahkemenin kurulduğunu, mahkûmların tek tek buraya getirildiğini ve hemen orada seri bir şekilde katledilmelerine, serbest bırakılmalarına ya da (pek az durumda) hücrelerine gönderilmelerine karar verildiğini anlatmıştı. Doktor'u getirenler onu mahkemeye tanıtmış, o da on sekiz yıl Bastille'de suçsuz yere yatan biri olarak adını ve mesleğini açıklamıştı ve o zaman yargı heyetinden biri ayağa kalkarak onu tanıdığını söylemişti; bu adam Defarge idi.

Sonra Doktor, masadaki kayıtlardan damadının yaşayanlar listesinde olduğunu öğrenmiş ve kimi uyuklayan, kimi uyanık, kimi eli kanlı, kimi temiz, kimi sarhoş, kimi ayık mahkeme heyetine damadının hayatı ve özgürlüğü için uzun uzun yalvarmıştı. Bu çökmüş düzende büyük acılar çekmiş biri olarak Doktor'a yapılan tezahüratın ardından, Charles Darnay'in bu kanunsuz heyetin huzuruna çıkarılıp yeniden değerlendirilmesine karar verilmişti. Hatta bir ara tam serbest bırakılacakken, onun lehine olan hava anlaşılmaz bir şekilde dağılmış (nedenini Doktor da anlayamamıştı), kendi aralarında gizli gizli bir şeyler konuşmuşlardı. Heyete başkanlık eden kişi daha sonra Doktor Manette'e, mahkûmun gözetim altında tutulması gerektiğini, ama kendisinin hatırına bu gözetim sırasında emniyette olacağını söylemişti. Bunun üzerine bir işaretle mahkûm tekrar hücresine

gönderilmişti; o zaman Doktor damadının başına bir kötülük ya da talihsizlik gelmeden, kapının ardında yükselen zalim çığlıklarıyla davayı bastıran izdihamın içinden geçebilmesini sağlamak ve orada kalabilmek için mahkemeye öyle çok yalvarmıştı ki, sonunda izni almış ve tehlike geçinceye kadar, gözünü kan bürümüş o salonda öylece beklemişti.

Doktorun, atıştırdığı iki-üç lokma yiyecek ile uyuklamalarının arasında gördüğü şeyler anlatılır gibi değildi. Halkın serbest bırakılan mahkûmlar için duyduğu coşkulu neşe, lime lime edilenler için gösterdikleri coşkulu vahşet kadar şaşırtıcıydı neredeyse. Hatta serbest bırakılan bir mahkûma, daha sokağa çıktığı anda bir zalim tarafından yanlışlıkla mızrak saplandığı olmuştu. Bunun üzerine gidip onun yarasını sarması için Doktor'a yalvarmışlar o da aynı kapıdan geçerek mahkûmu, kurbanlarının cesetleri üstüne oturmuş birkaç merhametli adamın kolları arasında bulmuştu. Dahası, en az bu korkunç kâbus kadar hunharca bir tutarsızlıkla hem Doktor'a yardım etmişler hem de büyük bir ihtimamla yaralıyla ilgilenmişlerdi –hemen ona bir sedye yapmış, onu olay yerinden uzaklaştırmışlardı– sonra da silahlarını kaptıkları gibi öyle feci bir şekilde yeniden kasaplığa başlamışlardı ki Doktor Manette elleriyle gözlerini kapamış, olayın ortalarına doğru da kendinden geçmişti.

Mr. Lorry bütün bu sırları dinleyip bir yandan da şimdi altmış iki yaşında olan dostunun yüzüne bakarken, bu feci deneyimlerin onun eski hastalığını tetikleyeceğine dair bir kuşku uyandı içinde. Ama onu hiç böyle görmemişti, bu halini hiç bilmiyordu. Doktor hayatında ilk kez çektiği acıların ona güç ve dayanıklılık verdiğini hissetti. Hayatında ilk defa, kopan bu kızılca kıyamette, kızının kocasının yattığı zindanın kapısını kırarak onu karısına götürecek olan demiri yavaş yavaş dövdüğünü hissetti. "Her şey güzel olacak dostum; hiçbir şey harcanmış ya da yıkılmış değil aslında. Sevgili kızım nasıl benim yeniden sağlığıma kavuşmama yardım ettiyse, ben de onun sevgilisine kavuşmasına yardım edeceğim; Tanrı izin verirse yapacağım bunu!" Doktor Manette böyle diyordu. Mr. Lorry, Doktor'un alev alev yanan gözlerini, kararlı yüzünü, onun sağlam ve sakin ifadesini ve hayatı yıllarca bir saat gibi durdurulmuş, sonra da uyuşuk uyuşuk yattığı onca zaman boyunca biriktirdiği enerjisiyle yeniden çalıştırılmış gibi olan bu adamın dayanma gücünü görünce inandı ona.

Çıktığı azimli yolda, Doktor'un o sıra uğraştığı şeylerden çok daha büyük şeyler vardı. Prangalı veya özgür, iyi kötü, her türden insana bakan bir doktordu ve nüfuzunu o kadar akıllıca kullandı ki çok geçmeden aralarında La Force'un da olduğu üç hapishanenin doktoru olarak görev aldı. Artık Lucie'ye kocasının tek başına kalmadığını, diğer mahkûmlarla bir arada olduğunu söyleyebilirdi; her hafta kızının kocasını görmeye gidiyor ve onun ağzından çıkanları, tatlı mesajlar olarak kızına iletiyordu; bazen kocası doğrudan mektup gönderiyordu ona (asla Doktor aracılığıyla değil), ama kızın ona yazmasına izin verilmiyordu, zira hapishanelerde en çok kuşku yaratan durumlar, dışarıda arkadaşları ya da tanıdıkları olduğu bilinen mültecilerden kaynaklanıyordu.

Şüphesiz, Doktor'un yeni hayatı huzursuz bir hayattı; gene de sağduyulu Mr. Lorry bunun içinde yer alan yeni besleyici gururu görebiliyordu. Bu gururu bozan hiçbir şey yoktu; doğal ve değerliydi; ama merak da ediyordu. Doktor mahkûmiyetinin o zamana kadar kızı ve arkadaşının zihinlerinde kendisinin kişisel ıstırabı, eksikliği ve zayıflığıyla bağlantılı olduğunu biliyordu. Ama şimdi durum farklıydı, ikisi de, onun geçmişteki acı tecrübelerini Charles'ın emniyetini ve nihai kurtuluşunu sağlayacak bir güç olarak gördüğünü biliyordu ve bu değişim ona öyle hayat vermişti ki Doktor idareyi ve önderliği ele almış, güçlü taraf olarak zayıflardan kendisine güvenmelerini istemişti. Lucie ile olan ilişkisinde yer değiştirmişlerdi, ancak bu değişim birbirlerine duydukları şükran ve sevgiden kaynaklanıyordu ve en büyük gurur, zamanında kendisine onca yardım etmiş olan kızına yardım etmenin gururuydu. "Ne tuhaf," diye düşündü Mr. Lorry her zamanki o sevimli ve zeki haliyle, "ama doğal bir durum tabii; o halde idareyi sen ele al dostum ve öyle devam et; daha emin ellerde olamazdı zaten."

Ama Doktor, Charles Darnay'i serbest bıraktırmak için ya da en azından mahkemeye çıkartılmasını sağlamak için ne kadar uğraştıysa da olaylar çok sert ve hızlı bir şekilde gelişiyordu. Yeni bir dönem başlamıştı; Kral yargılanmış, idama mahkûm edilmiş ve kellesi uçurulmuştu; dünyaya kafa tutup "Ya zafer ya da ölüm!" diyerek Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ya da Ölüm Cumhuriyeti ilan edilmişti; kara bayrak gece gündüz Notre Dame'nin yüksek kulelerinde dalgalanıyordu; Fransa'nın dört bir yanından üç yüz bin adam, toprak sahiplerine karşı ayaklanmak için toplanmıştı, ejderhanın

toprağa ekilen dişlerini toplama vakti gelmiş gibiydi, bunlar dağda, ovada, kayada, çakıllıkta, alüvyonlu çamurda, Güney'in parlak göğünün ve Kuzey'in bulutlarının altında, otlakta ve ormanda, bağlarda, zeytinliklerde ve biçilmiş çimlerle mısır tarlalarında, geniş nehirlerin verimli kıyılarında ve deniz kenarındaki kumsallarda, akla gelebilecek her yerde eşit ölçüde mahsul vermişti. Daha özgürlüğün ilk yılındaki bu sele –ki bu sel yukarıdan akmıyor, aşağıdan yukarı taşıyordu ve gökyüzünün pencereleri açık değil, kapalıydı– kim tek başına karşı koyabilirdi ki?

Ne bir duraksama, ne acıma, ne huzur, ne insafa gelip bir ara vermek ne de zaman mefhumu vardı. Gece ve gündüz birbirini eski zamanlardaki düzenleriyle takip etseler de, aynı gün içinde gene bir sabah ve bir akşam yaşansa da, başka hiçbir zaman ölçüsü kalmamıştı. Tıpkı ateşli bir hasta gibi, halk bu deli öfkenin ateşinde zamanı tamamen unutmuştu. Şimdi cellat, koskoca şehrin alışılmamış sessizliğini bozarak halka Kral'ın kellesini gösteriyordu –ve şimdi, hemen peşinden olmuş gibi gelse de insana, dul bir kadın olarak hapiste geçirdiği zorlu ve ıstıraplı sekiz ayın ardından, güzel karısının saçları ağarmış başını elinde tutuyordu cellat.

Böylece, bu tür durumlarda kaçınılmaz olan tezatlıklar yasasına uygun olarak, aradan uzun bir zaman geçti ve ateş kısa sürede her yanı sardı. Başkentte bir ihtilâl mahkemesi, ülke genelinde de elli bine yakın ihtilâl komitesi kuruldu; şüpheliler için çıkan yasa, hem özgürlükleri hem de hayatı tehlikeye atmıştı; bu yüzden iyi ve masum kişilerin, kötü ve suçlu kişilerin eline düştüğü oluyordu; hapishaneler hiçbir günahı olmayan ve kendine savunma şansı verilmemiş insanlarla tıka basa doluydu; artık düzen buydu ve işler böyle yürüyordu ve daha aradan yalnızca birkaç hafta geçmişken eskiden beri süregelen bir âdet gibi görülüyordu. En kötüsü, bir iğrenç figür vardı ki, sanki dünya kurulalı beri varmış gibi aşinaydı artık halk buna –sert bayan, giyotinin ta kendisiydi bu.

Bununla ilgili bir sürü şaka yapılıyordu; baş ağrısına iyi geldiği, saçların ağarmasını önlediği, cilde özel bir zarafet verdiği söyleniyordu, çok temiz tıraş eden "milli ustura" deniyordu hatta ona; bayan giyotini öpenler, ufak pencereden bakıp çuvala aksırmış oluyordu. İnsan ırkının yenilenmesinin sembolü olmuştu bu. Haçın yerini almıştı bir bakıma. İnsanların göğüslerinde, haçtan boş kalan yerde, çeşit çeşit giyotin modelleri asılıydı

artık ve haçın inkâr edildiği her yerde bunun önünde eğiliniyor, buna inanılıyordu.

Devrim o kadar fazla kelle uçurmuştu ki, hem kendisi hem de kirlettiği toprak kıpkırmızı olmuştu artık. genç bir şeytan için düzenlenmiş oyuncak bir yap boz gibi, parçalara ayrılmıştı ve gerektiğinde yeniden birleştiriliyordu. Güzel konuşanı susturuyor, güçlüyü deviriyor, güzeli ve iyiyi ortadan kaldırıyordu. Halka mal olmuş yirmi iki arkadaş, yirmi biri hayatta, biri ölü, derken bir sabah peşpeşe hepsinin kafaları uçuyordu. Kralın başını uçuran güçlü kuvvetli cellat, baş görevli mertebesine inmişti ama silahlı olduğu için adaşından[32] hem daha güçlüydü hem de daha kördü ve her gün Tanrı'nın kendi mabedinin kapılarını yıkmakla meşguldü.

Tüm bu dehşetin ve doğurduğu sonuçların içinde Doktor başı dimdik yürümeye devam etti. Sahip olduğu güçten emin, tedbiri elden bırakmadan emin adımlarla ilerliyor, nihayetinde Lucie'nin kocasını kurtaracağından hiç şüphe etmiyordu. Gelgelelim zaman öyle güçlü ve derin akıyor ve her şey öyle büyük bir hızla olup bitiyordu ki, Doktor'un hâlâ sağlam ve kendinden emin adımlarla ilerlediği günlerde Charles, bir yıl üç aydır hapisteydi. Aralık ayında devrim öyle zalim ve çılgın bir hal almıştı ki güney nehirleri geceleyin boğulup feci şekilde can vermiş cesetlerden geçilmiyordu ve mahkûmlar Güneyin kış güneşinin altında topluca kurşuna diziliyorlardı. Ama Doktor, tüm bu vahşetin içinde hâlâ başı dik ilerliyordu. O günlerde Paris'te herkes biliyordu artık onu; herkesten. başkaydı. Sessiz, insancıl, hem hastane hem hapishane kapılarında, mesleğini hem katiller hem de kurbanlar için eşit derecede icra eden, bambaşka bir insandı. İş başındayken hali tavrı ve Bastille mahkûmu hikâyesi onu diğer herkesten farklı kılıyordu. Kimse ondan şüphelenmiyor, kimse bir şey sormuyordu ona; tek bilmek istedikleri gerçekten on sekiz yıl önce hayata döndürülüp döndürülmediği ya da faniler arasında dolaşan bir ruh olup olmadığıydı.

V
Bıçkıcı

Bir yıl üç ay. Lucie her an bir sonraki gün giyotinin kocasının başını uçuracağı korkusuyla yaşadı. Her gün taş sokaklardan, içi hükümlülerle dolu at arabaları sarsıla sarsıla geçiyordu. Güzel genç kızlar, hoş hanımlar, kumrallar, siyah saçlılar, ak saçlılar; delikanlılar; güçlü adamlar ve yaşlılar; soylular ve köylüler; bunların hepsi bayan giyotine kırmızı şarap oluyordu, her gün iğrenç hücrelerinden gün ışığına çıkarılıp onun kanmak bilmeyen susuzluğunu gidermek üzere sokaklardan geçirilerek taşınıyorlardı. Özgürlük, eşitlik, kardeşlik ya da ölüm; en sonuncusu, gerçekleştirilmesi en kolay olanıydı, "Yaşasın Giyotin!"

Eğer başına gelen bu ani felaketler ve zamanın dönüp duran çarkları Doktor'un kızını sersemletip onu beyhude bir ümitsizliğe boğsaydı onun da diğer pek çok insandan farkı kalmazdı. Ama St. Antoine'daki tavan arasında ak saçlı başı o gencecik göğsüne bastırdığı andan bu yana üstüne düşen görevleri en iyi şekilde yerine getirmişti. Her vefalı ve iyi insanın yapacağı gibi, yargılama günlerinde de hep görevlerine bağlı kaldı.

Yeni yerlerine yerleşip babası rutin işlerinin başına döner dönmez Lucie evi sanki kocası da oradaymış gibi düzenlemişti. Her şey olması gereken yerdeydi. Küçük Lucie'yi de tıpkı İngiltere'deki evlerinde olduğu gibi düzenli olarak ders çalıştırıyordu. Yakında yeniden bir araya geleceklerine olan inancını göstermek için kendi kendine küçük oyunlar oynuyor – Charles'ın aniden çıkıp geleceği güne hazır olsun diye sandalyesini ve kitaplarını kenara koymak gibi ufak tefek şeylerdi bunlar– ve geceleri, hapishanede, ölümün gölgesindeki pek çok mutsuz mahkûmun arasındaki sevgili kocası için dua ediyordu, böylece zihnini bulandıran düşüncelerden bir nebze olsun uzaklaşmış oluyordu.

Lucie'nin görünüşü fazla değişmemişti. Kızıyla kendisinin giydiği, yas kıyafetlerini anımsatan düz siyah elbiseler mutlu günlerinde giydikleri canlı renkli elbiseler kadar temiz ve özenliydi. Lucie'nin rengi solmuştu ve yüzünde, ara sıra değil, artık hep o eski endişeli ifade vardı; aksi halde hâlâ

çok hoş ve güzeldi. Bazen, gece babasını öperken, bütün gün içinde sakladığı derin acıya boğulur ve hayattaki tek dayanağının o olduğunu söylerdi. Babası da hiç tereddüt etmeden hep şöyle derdi ona: "Benim haberim olmadan ona hiçbir şey yapamazlar, onu kurtaracağım Lucie."

Hayatlarındaki bu değişimin üzerinden fazla geçmemişti ki babası bir akşam eve geldiğinde Lucie'ye şöyle dedi:

"Sevgili kızım, hapishanenin üst katlarında, Charles'ın öğleden sonra üçte çıkabildiği bir pencere var. Oraya çıkabildiğinde –işler yolunda gider de bir aksilik çıkmazsa– seni sokakta görebilirmiş, öyle diyor, tabii sana göstereceğim yerde durursan. Ama sen onu göremeyeceksin, zavallı kızım, hatta görsen bile, onu tanıdığını belli eden bir işaret yapman senin için iyi olmaz."

"Ah bana orayı göster lütfen babacığım, her gün giderim."

Lucie o günden sonra, yağmur çamur demeden her türlü havada her gün iki saat bekledi orada. Saat 14.00'ü vurduğunda orada oluyordu ve 16.00'da kaderine boyun eğmiş bir halde geri dönüyordu. Çok yağışlı ya da soğuk olmadığı zamanlarda yanında çocuğunu da götürüyordu; diğer zamanlar yalnız gidiyordu ve tek bir gün bile gitmediği olmadı.

Dar ve dolambaçlı bir sokağın karanlık ve pis bir köşesiydi burası. Sokağın bu kısmındaki tek yapı yakacak odun satan bir oduncunun barakasıydı; geri kalanı sadece duvardı. Lucie'nin oraya gelişinin üçüncü gününde oduncu onu fark etti.

"İyi günler yurttaş."

"Sana da iyi günler yurttaş!"

İnsanların birbirine bu şekilde hitap etmesi kararlaştırılmıştı artık. Bir süre önce ateşli vatanseverlerin arasında, kendiliğinden, çıkmıştı bu laf ama şimdi herkesin uyması gereken bir yasaydı.

"Gene buralarda mı dolaşıyorsun yurttaş?"

"Gördüğün gibi yurttaş!"

Ufak tefek olan ve gereğinden fazla el kol hareketleri yapan bıçkıcı (bir zamanlar bir yol işçisiydi) hapishaneye bir göz attıktan sonra orayı işaret etti ve on parmağını yüzünün önüne parmaklık gibi götürerek komik bir tavırla, bunların aralarından bakar gibi yaptı.

"Aman neyse, beni ilgilendirmez," dedi. Sonra odunları kesmeye devam etti.

Ertesi gün Lucie'nin yolunu bekledi ve o gelir gelmez yanına yanaştı.

"Aaa? Yine mi buralarda dolaşıyorsun yurttaş?"

"Evet yurttaş."

"Ah! Bir de çocuk getirmişsin! Bu senin annen, değil mi, küçük yurttaş?"

Küçük Lucie annesine sokularak, "Evet mi diyeyim anne?" diye fısıldadı.

"Evet canım."

"Evet yurttaş."

"Ah! Ama beni ilgilendirmez. Ben işime bakayım. Testeremi gördün mü? Ben buna küçük giyotinim, diyorum. La, la, la; la, la, la! İşte adamın kafası gitti!"

Adam konuşurken kütük yere düştü ve o da bunu alarak sepete attı.

"Ben kendime, odun giyotininin Samson'u, diyorum. Bak şimdi gene! Loo, loo, loo; loo, loo, loo! İşte kadının kafası da gitti! Şimdi de bir çocuk. Hadi bakalım, gıdı gıdı; bıdı bıdı! İşte onunki de koptu. Bütün aileyi hallettik işte!"

Lucie, adam sepete iki tane de kütük attığında ürperdi; ama bıçkıcı iş başındayken orada olup da ona görünmemek imkânsızdı. Lucie o günden beri adamdan bir zarar gelmemesi için oraya her gittiğinde ilk önce onunla

sohbet ediyor, sık sık da ona içki parası veriyordu; o da hiç nazlanmadan alıyordu bunu.

Meraklı bir adamdı bıçkıcı; bazen Lucie onu unutup gözleri hapishanenin çatısına ve parmaklıklara dalmış, kalbini kocasına açmışken birden kendine gelir ve adamı, elindeki testere durmuş, dizini iskemlesine dayamış, kendisini izlerken bulurdu. Böyle zamanlarda o yine, "Bu beni ilgilendirmez!" diyerek canhıraş bir şekilde odunları kesmeye devam ederdi.

Her türlü havada, karda, kışta, ilkbaharın sert rüzgârlarında, yazın kızgın güneşinin altında, sonbahar yağmurlarında ve sonra gene karda, kışta Lucie her gün iki saat aynı yerde durup bekledi ve her gün oradan ayrılırken hapishanenin duvarını öptü. Kocası onu (babasından öğrendiğine göre) bazen beş-altı seferde ancak bir kez görüyordu, bazen iki-üç gün üst üste gördüğü oluyordu, bazen de bir-iki hafta hiç görmüyordu. Ama kocasının onu görme ihtimali ve bazen de görebilmesi onun için yeterliydi ve bu yüzden haftanın yedi günü orada öylece dikilebilirdi.

Lucie böyle gidip gelirken ve babası bütün o dehşetin içinde başı dimdik ilerlemeye devam ederken aralık ayı geldi çattı. Kar hafiften atıştırırken Lucie her zamanki köşesine vardı. Halk çılgınca bir keyifle kutlama yapıyordu. Gelirken, tepelerine küçük kırmızı şapkalar geçirilmiş olan küçük mızraklarla süslenmiş evler görmüştü; bir de üç renkli kurdelelerle standart yazı (en revaçta olan üç renkli harflerdi) yazılıydı:

"Cumhuriyet Birdir ve Bölünemez. Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ya da Ölüm!"

Bıçkıcının sefil dükkânı o kadar küçüktü ki cephesi bu yazıtı taşımaya yetmemişti. Ama sonra buna ölüm kelimesini zar zor sıkıştıracak birini bulmuştu. Dükkânın tepesine, iyi bir vatandaş olmanın gereği, mızrakla şapka yerleştirmiş, bir penceresine de "Küçük Azize Giyotin" adını verdiği testeresini koymuştu –ne de olsa o vakitlerde bu keskin bayan artık herkes tarafından biliniyordu. Dükkânı kapalıydı ve bıçkıcı da orada değildi; böylece Lucie yalnız kalıp rahat bir nefes aldı.

Ama bıçkıcı uzakta değildi, az sonra bir hareketlilik oldu ve Luice yaklaşan bağrışlar duydu; içini büyük bir korku kaplamıştı. Çok geçmeden, İntikam ile Bıçkıcı'nın tam ortada, el ele olduğu kalabalık bir grup insan, hapishane duvarının köşesinden sel gibi aktı. Aşağı yukarı beş yüz kişi vardı ve sanki beş bin şeytan gibi dans ediyorlardı. Kendi söyledikleri şarkılardan başka müzik yoktu. Devrimin popüler şarkısıyla dans ediyor, diş gıcırtısını andıran zalim bir tempo tutuyorlardı. Kadınlarla erkekler birlikte dans ediyordu; bazen sırf kadınlar, bazen sırf erkekler sanki bu felaket onları bir araya getirmiş gibi dans ediyorlardı. İlk başta kaba saba kırmızı şapkalar ve kaba yünlü giysilerden oluşan bir fırtınaydılar; ama sonra sokağa doluşup Lucie'nin etrafında dans etmek için durduklarında, hepsinin içinde kendinden geçercesine dans eden korkunç bir yaratığın ruhu uyandı. Bir ileri bir geri gidiyorlar, birbirlerinin ellerine vuruyorlar, sonra birbirlerini kafalarından yakalayıp tek başlarına dönüyorlar, sonra gene birbirlerine tutunup çoğu yere yuvarlanıncaya kadar çifter çifter dönüyorlardı. Onlar yerdeyken diğerleri el ele tutuşup hep beraber halka halinde dönüyordu; derken halka tekrar dağıldı ve ikili dörtlü halkalar halinde dönüp durduktan sonra hep birlikte durdular, derken tekrar başladılar, gene birbirlerine vurdular, birbirlerini kafalarından tuttular ve dağıldılar, sonra ters yöne döndüler, derken hepsi başka yana dönmeye başladı. Birden gene durdular, beklediler ve zamanı geri almış gibi, yol boyunca sıra sıra dizildiler ve başları önlerinde, yumrukları havada bağıra çağıra ilerlediler. Hiçbir kavga bu dans kadar korkunç olamazdı. Öyle tuhaf bir şeydi ki bu –bir zamanlar masum ama şimdi şeytanlık içeren– sağlıklı olabilecek bir eğlence, insanların kanını tutuşturan, duygularını altüst eden ve yüreklerini katılaştıran bir olay haline gelmişti. İçerdiği gözle görülür ölçüdeki incelik bu dansı daha da çirkinleştiriyor, iyi olan her şeyin nasıl yamulup bozulabileceğini ortaya koyuyordu. Genç kızların çıplak böğürleri, çılgınca salınan neredeyse çocuk yaştaki güzel kafalar ve bu kan ile pislik bataklığında bata çıka ilerleyen narin ayaklar bu delirmiş anın birer parçasıydı.

Carmagnole[33] dansıydı bu. Kalabalık Lucie'yi korkmuş ve şaşkına dönmüş bir halde bıçkıcının barakasının kapısında bırakıp gittiğinde, kar taneleri birer tüy gibi usul usul düşerek, hiç olmadığı kadar beyaz ve yumuşak, yeri kaplamaya başladı.

"Aa, babacığım!" dedi Lucie, bir an için elleriyle kararttığı gözlerini yukarı kaldırıp karşısında babasını gördüğünde, "ne kadar berbat, ne kadar kötü bir görüntüydü öyle!"

"Biliyorum yavrum, biliyorum. Bunları daha önce de gördüm ben. Korkma sakın! Hiçbiri sana zarar veremez."

"Kendim için korkmuyorum babacığım. Ama kocamı ve onun bu insanların insafına kaldığını düşündüğümde..."

"Onu çok yakında onların insafından kurtaracağız. Ben gelirken o da pencereye gidiyordu, sana bunu söylemeye geldim ben de. Çevrede görecek kimse yok şimdi. En üst kattaki pencereye bir öpücük gönderebilirsin."

"Tamam baba ve bu öpücükle ruhumu da yollayacağım şimdi ona."

"Ama onu göremiyorsun değil mi, zavallı yavrucuğum?"

"Hayır baba!" dedi Lucie, elini öpüp hasretle öpücük gönderirken bir yandan da ağlıyordu, "Hayır!"

Derken karda bir ayak sesi duyuldu. Gelen Madam Defarge'dı. "Selam yurttaş," dedi Doktor. "Selam yurttaş," diye karşılık verdi o da. Başka da bir şey demediler. Madam Defarge beyaz yolda bir gölge gibi ilerleyip gözden kayboldu.

"Koluma gir yavrucuğum. Onun iyiliği için buradan neşeli ve cesur bir havayla geç şimdi. Aferin," yürümeye başlamışlardı; "hem boşuna değil bu neşe. Charles yarın yeniden mahkemeye çıkacak."

"Yarın mı!"

"Kaybedecek zamanımız yok. Ben iyi hazırlandım, ama almamız gereken tedbirler var; o resmen mahkemeye çağırılmadan alınamazdı bu tedbirler. Karar daha kendisine bildirilmedi ama yarın mahkemeye çıkarılacağından ve Conciergerie Hapishanesi'ne gönderileceğinden eminim; haberi tam vaktinde aldım. Korkmuyorsun değil mi?"

Lucie zar zor, "Size güveniyorum," diyebildi.

"Güvenmelisin. Bütün endişelerin çok yakında sona erecek yavrucuğum; mahkemeden birkaç saat sonra sevdiğine kavuşacaksın; onun her açıdan emniyetini sağladım. Şimdi Lorry'yi görmem lazım."

Durdu. Ağır ağır yaklaşan bir araba sesi duyuldu. Bunun ne anlama geldiğini ikisi de gayet iyi biliyordu. Bir İki. Üç. Mahkûmları giyotine götüren üç araba korkunç yükleriyle dingin karın üzerinde ilerliyordu.

"Lorry'yi görmeliyim," diye tekrarladı.

Bu sağlam yaşlı adam hâlâ en güvendiği kişiydi; bu durum hiç değişmemişti. El konulmuş ve devletin malı olmuş mülkler için sık sık ona ve kayıtlarına baş vuruluyordu. O da mal sahiplerini elinden geldiğince koruyordu. Tellson'un elindekileri onun kadar iyi koruyacak ve bunu bu soğukkanlılıkta yapacak biri daha bulunamazdı.

Kızıla çalan sarı ve bulanık gökyüzü ve Seine Nehri'nden yükselen sis, akşamın habercisiydi. Bankaya vardıklarında hava kararmak üzereydi. Monsenyör'ün görkemli konutu harap ve boşaltılmış bir haldeydi şimdi. Avludaki toz ve kül yığınlarının üzerinde şu kelimeler yazılıydı:

"Ulusal Mülk. Cumhuriyet Birdir ve Bölünemez. Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ya da Ölüm!"

Mr. Lorry'nin yanında kim vardı acaba –sandalyenin üzerinde binici ceketi olan– ve görülmemesi gereken kişi kimdi? Tedirgin ve şaşkın bir halde sevdiğini kollarına almak için ortaya çıkan bu kişi kimin yanından daha yeni gelmişti? Sesini yükseltip başını girdiği kapıdan yana çevirerek, Lucie'nin titrek sesle söylemiş olduğu, "Conciergerie'ye gönderilmiş ve yarın yargılanacak mıymış?" sözlerini kime tekrar etmiş olabilirdi?

VI
Zafer

Beş yargıç, bir savcı ve kararlı bir jüriden oluşan korkunç mahkeme kurulu her gün toplanıyordu. Listeleri her akşam çeşitli hapishanelere yollanır ve bunlar oralardaki gardiyanlar tarafından mahkûmlara okunurdu. "İçeridekiler, yaklaşın da akşam gazetesini dinleyin!" pek çok gardiyanın yaptığı bir espriydi.

"Charles Evremonde, yani Darnay!"

Böylece akşam gazetesi faslı, La Force'da başladı nihayet.

İsmi okunan kişiler, ölümü bekleyen mahkûmlara ayrılan yere geçerlerdi. Charles Evremonde, yani Darnay, bunun ne demek olduğunu bilirdi; zira yüzlercesi böyle gitmişti daha önce.

İsimleri okumak için gözlük takmış olan şiş suratlı gardiyan, adını söylediği kişinin yerine geçtiğinden emin olmak için başını kaldırıp göz attıktan sonra yeniden listesine dönerek her isimde aynı işlemi tekrarladı. Listede yirmi üç isim vardı, ama sadece yirmi kişiden ses geldi, çünkü çağrılanlardan biri hücresinde ölüp unutulmuş, diğer ikisi de çoktan giyotinle öldürülüp unutulmuştu. Liste, Charles Darnay'in hapishaneye ilk geldiği gece diğer tutuklularla karşılaştığı kubbeli salonda okunuyordu. O mahkûmların hepsi katliamda yok edilmişti; Darnay'in geldiğinden beri yakınlaştığı ve sonra ayrıldığı herkes darağacında ölmüştü.

Birbirlerine söyledikleri aceleci veda sözleri ve iyi dileklerin ardından çabucak ayrıldılar. Her gün yaşanan bir olaydı bu, sonra da La Force topluluğu, o günün akşamına, verilen kayıplar için düzenlenecek oyunlar, bir de küçük konser için hazırlıklara daldı. Parmaklıkların önünde toplaşıp ağlaştılar; ama akşamki eğlence için giden yirmi kişinin yerini doldurmak gerekiyordu ve kapıların kilitlenme saatine az kalmıştı; ortak odalarla koridorlar gece boyu gözcülük etsin diye koca köpeklere devredilirdi. Mahkûmlar duyarsız ya da duygusuz değillerdi; o zamanın gerektirdiği

şekilde davranıyorlardı sadece. Aynı şekilde, ince bir farkla da olsa, bir tür coşkunluk ya da sarhoşluk hali, hiç şüphe yok ki, içlerinden bazılarına giyotine giderken gereksiz bir cesaret veriyordu ve bundan dolayı ölmek yalnızca övünülecek bir şey değil, aynı zamanda halkın kudurmuş zihninden yayılan feci bir enfeksiyon gibiydi. Veba zamanı bazılarının bu hastalığa içten içe duyduğu yakalanma isteği gibi –acayip bir şekilde bundan ölmek istiyorlardı. Aslında hepimizin içinde saklı olan ve ortaya çıkmak için belli şartlar bekleyen bu tür tuhaflıklar vardır.

Conciergerie'ye giden yol kısa ve karanlıktı; haşarat dolu hücrelerinde geçen gece ise uzun ve soğuk. Ertesi gün Charles Darnay'in adı okunmadan önce on beş mahkûm yargılandı. Hepsi de suçlu bulundu ve bunların duruşması bir buçuk saat sürdü.

Bir süre sonra, "Adı Darnay olarak geçen Charles Evremonde," diyerek onu kürsüye çağırdılar.

Jüri üyeleri tüylü şapkalarla oturuyorlardı; ama diğer pek çok kişide kaba kırmızı şapkalar ve üç renkli rozetler vardı. Charles Darnay jüriye ve gürültücü kalabalığa baktığında her şeyin tersine dönmüş olduğunu ve canilerin dürüst insanları yargıladığını düşündü belki de. Şehrin en aşağı, en zalim ve en alçak kesimi, hiç de aşağı ve alçak olmayan sayılarıyla salonun ruhunu yönlendiriyordu; bağıra çağıra fikif beyan ediyor, alkışlıyor, karşı çıkıyor, tahmin yürütüyor ve jüriye bir çırpıda karar verdirtiyorlardı. Erkeklerin büyük bir kısmında çeşit çeşit silah vardı; kadınların ise kimi bıçak, kimi hançer taşıyordu ve bazıları yemek yiyip bir şeyler içerek duruşmayı takip ederken, pek çoğu da örgü örüyordu. Örgü örenlerin arasında elindeki örgünün yanı sıra, koltuğunun altına boş bir şiş sıkıştırmış bir kadın vardı. En ön sıradaydı, Charles'ın bariyere vardığı o ilk günden beri görmediği ama görür görmez tanıdığı Defarge'ın yanında. Kadının birkaç defa adamın kulağına bir şeyler fısıldadığını gördü ve onun karısı olduğunu düşündü; ama bu ikisine bakarken asıl dikkatini çeken şey, kendisine bu kadar yakın durmalarına rağmen orıa hiç bakmamalarıydı. Sanki inatçı bir kararlılıkla bir şey bekliyor gibiydiler ve gözlerini jürinin üzerinden bir an için bile ayırmıyorlardı. Başkanın önünde, üzerinde her zamanki sade kıyafetiyle, Doktor Manette oturuyordu. Mahkûmun görebildiği kadarıyla, kaba carmagnole kıyafetlerine bürünmeyip

üzerlerinde her zamanki kıyafetler olan ve mahkemeyle hiçbir bağlantısı olmayan bir kendisi bir de Mr. Lorry vardı.

Charles Evremonde, yani Darnay, savcı tarafından mültecilikle suçlanıyordu ve bütün mültecileri ölüme mahkûm eden yasaya dayanarak, Cumhuriyet'in bedelini hayatıyla ödemeliydi o da. Yasanın, o Fransa'ya döndükten sonra çıkmış olmasının bir önemi yoktu. Şu anda karşılarındaydı ve yasa da önlerindeydi; Evremonde Fransa'ya gizlice gelmişti ve kellesi isteniyordu.

"Uçurun kellesini!" diye bağırdı halk "Cumhuriyet düşmanı o!"

Başkan bağırtılan dindirmek için zilini çalıp mahkûma uzun süredir İngiltere'de yaşadığının doğru olup olmadığını sordu.

Şüphesiz öyleydi.

O zaman o bir mülteci olmuyor muydu? O kendisini ne olarak adlandırıyordu?

Yasanın içerdiği anlamda bir mülteci olmadığını düşünüyordu.

Neden böyle düşünüyordu? Başkan bilmek istedi.

Çünkü kendisinin hiç hoşlanmadığı bir unvandan ve gene hiç hoşlanmadığı bir mevkiden kendi isteğiyle vazgeçmiş, ülkesini terk etmişti –mahkemenin şu anki mülteci tanımını kabul ediyordu– ama o Fransa'da, insanların sırtından geçinmek yerine İngiltere'de kendi çabasıyla bir yerlere gelmek istemişti.

Bunu nasıl kanıtlayacaktı?

İki tanığının adını verdi:

Theophile Gabelle ve Alexandre Manette.

Ama İngiltere'de evlenmemiş miydi? Başkan hatırlattı hemen.

Doğruydu, ama bir İngiliz'le değil.

Bir Fransız vatandaşı mıydı?

Evet. Doğuştan.

Adı neydi, ailesi kimdi?

"Lucie Manette, şurada oturan iyi yürekli Doktor Manette'in tek kızı."

Bu cevap halkın üzerinde olumlu bir etki yapmıştı. İyi tanınan iyi yürekli doktorun adını duyunca salondakiler coşkuyla bağırdılar. İnsanların duygulan o kadar değişkendi ki, daha bir dakika önce mahkûmu dışarı sürükleyip katletme düşüncesiyle ona kötü kötü bakan vahşi yüzlerden şimdi gözyaşları dökülüyordu,

Charles Darnay bu tehlikeli yoldaki ilk adımlarını. Doktor Manette'in kendisine defalarca tekrarladığı tavsiyeler doğrultusunda atmıştı. Önündeki her adımı gene bu tedbirli danışman belirlemişti ve ilerleyeceği yolun her karışını hesaplamıştı.

Başkan ona Fransa'ya neden daha önce değil de, tutuklandığı tarihte döndüğünü sordu.

Daha önce dönmemişti; çünkü Fransa'da, terk ettiği o şeylerden başka geçimini sağlayacağı bir şey yoktu; oysa İngiltere'de Fransız dili ve edebiyatı öğretmenliği yaparak geçiniyordu. Buraya, kendisinin yokluğu yüzünden hayatının tehlikeye girdiğini söyleyen bir Fransız vatandaşının ısrarlı ve yazılı ricası üzerine dönmüştü. Bir vatandaşın hayatını kurtarmak ve ne pahasına olursa olsun onun için şahitlik yapmak, gerçeği söylemek için gelmişti. Bu, Cumhuriyet'e karşı, işlenmiş bir suç olabilir miydi?

Halk coşkuyla bağırdı, "Hayır!" ve Başkan onları susturmak için zilini salladı. Ama işe yaramadı, çünkü hâlâ "Hayır!" diye bağırmaya devam ediyorlardı, derken sesler kendiliğinden kesildi.

Başkan bu vatandaşın adını öğrenmek istedi. Sanık, söz konusu kişinin, kendisinin ilk tanığı olduğunu söyledi. Ardından kendinden emin bir şekilde, bariyerde elinden alınan ama şimdi Başkan'ın önündeki kâğıtların arasında olması gereken mektuptan bahsetti. Doktor –önceden Darnay'e söz

verdiği gibi– mektubun orada olmasını sağlamıştı ve sıra dava tutanaklarına geldiğinde ortaya çıkartılıp okundu. Bunun doğruluğunu onaylaması için Yurttaş Gabelle çağırıldı ve o da doğruladı bunu. Ardından Yurttaş Gabelle, mahkemenin, uğraşması gereken Cumhuriyet düşmanlarının fazlalığından kendisini Abbaye Hapishanesi'nde unuttuğunu oldukça ince ve nazik bir şekilde ima etti –aslında mahkemenin yurtsever hafızasından tamamen silinmişti– ki yargılanmasından üç gün önce ortaya çıkmıştı bu durum ve yurttaş Evremonde'nin, yani Darnay'in teslim olmasıyla jüri, Gabelle'e yöneltilen suçlamanın ortadan kalktığını ve serbest bırakıldığını açıkladı.

Soruların yöneltildiği bir sonraki kişi Doktor Manette'ti. Sevilen kişiliği, cevaplarının açıklığı insanların üzerinde büyük bir etki yaratmıştı; ama konuşmaya devam edip de, uzun mahkûmiyetinden kurtulduktan sonra edindiği ilk dostun bu sanık olduğunu söylediğinde ve sanığın İngiltere'de sürgün kaldığı yıllarda kızına ve kendisine daima sadık ve bağlı kaldığım, oradaki aristokrat hükümetle hiçbir yakınlığı olmadığını, hatta onun İngiltere düşmanı ve Amerika dostu olduğunu iddia ederek yargıladıklarını söylediğinde –bütün bu ayrıntıları tüm sağduyusu, gerçekliği ve içtenliği ile ortaya döktüğünde jüri de halkla hemfikir oldu. Sonunda Doktor Manette, orada bulunan Mösyö Lorry adındaki İngiliz beyefendinin İngiltere'deki mahkemede tıpkı kendisi gibi tanıklık ettiğini ve az önce anlattıklarını doğrulayabileceğini söylediğinde jüri bu kadarının yeterli olduğunu ve eğer Başkan için de uygunsa oylarını açıklayabileceklerini bildirdi.

Her bir oyda Jüri üyeleri oylarını tek tek, yüksek sesle açıklıyordu), kalabalık büyük bir coşkuyla alkışlıyordu. Hepsi mahkûmun lehine oy vermişti ve Başkan onun beraat ettiğini açıkladı.

Sonra kalabalığın nasıl bir döneklik yapabileceğini ya da dürtülerin nasıl cömertliğe ve merhamete dönüşebileceğini ya da kabarmış zalim öfkenin nasıl sonlanabileceğini ortaya koyan o tuhaf sahnelerden biri yaşanmaya başladı. Kimse bu tuhaf sahnelerin asıl sebebinin hangisi olduğunu söyleyemezdi; belki de ikincisi başta olmak üzere, hepsinin bir karışımıydı. Akan kanların üzerinden çok geçmemişti ki beraat kararıyla salon gözyaşlarına boğuldu ve kadın erkek o kadar çok insan bir anda yanına koşup kardeşçe duygularla boynuna sarıldı ki, Darnay o can sıkıcı ve uzun mahkûmiyetin ardından yorgunluktan düşüp bayılacak gibi oldu; öte yandan

gayet iyi biliyordu ki, aynı kalabalık, farklı bir akıntıya kapılmış olsa bu defa onu lime lime edip sokaklara saçmak için aynı yoğunlukla üzerine hücum ederdi.

Yargılanacak olan diğer mahkûmlara yer açmak için Darnay'i dışarı çıkarttıklarında bütün o kucaklamalardan kurtulmuş oldu. Ondan sonraki beş kişi, Cumhuriyet düşmanı olarak topluca yargılanacaktı, zira Cumhuriyet'e ne sözle ne eylemle destek olmuşlardı. Mahkeme, aradaki açığı ve bu ulusal kaybı çabucak telafi etmek istercesine, Darnay daha salondan çıkmadan getirilen bu beş adamın yirmi dört saat içinde idam edilmesine karar verdi. En baştaki mahkûm, bu kararı, hapishanelerde âdet haline gelmiş ölüm işaretiyle –parmağını kaldırarak– Darnay'e iletti ve hepsi birden "Yaşasın Cumhuriyet!" diye bağırdı.

Doğrusu bu beş kişinin duruşmalarını uzatacak izleyicileri kalmamıştı, çünkü Darnay ve Doktor Manette kapıdan çıktıkları anda onlara koca bir kalabalık eşlik etmişti ve hepsi de mahkemede gördükleri tiplerdi – Darnay'in boş yere bakındığı iki kişi dışında. Dışarı çıkmasıyla kalabalık yeniden yaşlı gözlerle, bağırış çağırış sarıldı ona, ta ki bu çılgın sahnenin gerçekleştiği nehrin kıyısında sular kabarıp taşana kadar kâh birer ikişer, kâh topluca çullandılar üzerine.

Darnay'i aralarında duran büyükçe bir sandalyeye oturttular, ya mahkeme salonundan ya mahkeme binasının odalarının ya da koridorlarının birinden bulmuş olmalıydılar bunu. Koltuğun üzerine' kırmızı bir bayrak örtmüşler, arkasına da ucunda kırmızı bir şapka olan bir mızrak bağlamışlardı. Bu zafer arabasındayken, Doktor' un yalvarmaları bile onun evine kadar omuzlarda taşınmasına engel olamamıştı ve etrafında dalgalanıp duran o kırmızı şapka denizinde derinlerden gelip ayyuka çıkan o heyecanlı yüzleri gördüğünde Darnay'in zihni bulanıp allak bullak oldu ve giyotine giden bir idam arabasında olduğu hissine kapıldı.

Bu rüyayı andıran vahşi tören alayına, karşılarına çıkan herkese sarılıp Darnay'i göstererek devam ettiler. Önceden taşlarını koyu kırmızıya boyadıkları o karlı sokaklarda kıvrıla kıvrıla ilerleyip bu defa her yanı Cumhuriyet rengine boyayarak yaşadığı evin avlusuna kadar taşıdılar onu. Babası kızını hazırlamak için daha önce gitmişti eve ve Lucie kocasını karşısında görünce kendini onun kollarına bıraktı.

Darnay karısını kalbine bastırıp kendi gözyaşları ile karısının birleşen dudakları görünmesin diye, güzel başını çevirerek kalabalıkla kendi yüzü arasına aldığında bir takım insanlar dans etmeye başladı. Derken diğerleri de dans etmeye başladı ve avluyu bir anda cannagnole coşkusu kapladı. Daha sonra, boş kalan sandalyeye kalabalıktan genç bir kadını "özgürlük tanrıçası" olarak oturtup onu aynı coşkuyla sokaklara taşıdılar, oradan nehir kıyısına, oradan da köprüye akarak önlerine çıkan herkesi carmagnole'nin içine katıp fırıl fırıl döndürdüler.

Charles Darnay, muzaffer ve gururlu bir edayla karşısında dikilen Doktor'un ve cannagnole seline kapılmamak için verdiği mücadelenin etkisiyle soluk soluğa kalmış olan Mr. Lorry'nin elini sıkıca sıktıktan, boynuna sarılsın diye havaya kaldırılmış olan küçük Lucie'yi öptükten ve onu havaya kaldırmış olan sağlam ve vefakâr Miss Pross'ı kucakladıktan sonra kansını kucağına alıp odalarına kadar taşıdı.

"Lucie! Bir tanem! Özgürüm artık."

"Ah Charles, sevgilim, onca yalvarmamın ardından, şimdi de diz çöküp Tanrı'ya şükredeceğim."

Hep birlikte saygıyla başlarını eğip ellerini kalplerine koydular. Darnay, Lucie'yi tekrar kollarına aldığı zaman ona şöyle dedi;

"Şimdi de baban için dua et sevgilim. Fransa'da hiç kimse onun benim için yaptıklarını yapmazdı," dedi Çok uzun zaman önce babasının zavallı başını kendi göğsüne nasıl yasladıysa, bu defa da Lucie kendi başını babasının göğsüne yasladı. Doktor, kızı için bunları yapabildiğinden dolayı mutluydu, çektiği sıkıntıların bedelini ödemişti artık ve sahip olduğu güçten gurur duyuyordu. "Toparla ama artık kendini yavrucuğum," dedi sitem eder gibi; "bu kadar korkacak ne var? Onu kurtardım işte."

VII
Kapı Çalınıyor

"Onu kurtardım işte." Sık sık gördüğü düşlerden biri değildi bu; gerçekten yanlarındaydı Charles. Karısı ise hâlâ titriyordu ve içinde belirsiz ama yoğun bir korku vardı.

Hava o kadar sisli ve karanlık, insanlar o kadar yoğun bir kinle dolu ve değişken, masum insanlar ufak bir şüphe yüzünden ya da sırf kötü niyetten o kadar sık ölüme gönderiliyor ve en az kocası kadar suçsuz ve eşleri için en az kocası kadar değerli olan bir dolu adamın başına her gün kocasının başına gelenlerin geldiğini unutmak o kadar imkansızdı ki, Lucie'nin yüreği umduğu kadar hafifleyememişti bile. Kış öğlesinin gölgeleri düşmeye başlamıştı ve şimdi bile sokaklardan gümbür gümbür o korkunç arabalar geçiyordu. Aklı oraya kaydı ve gözleri hükümlüler arasında kocasını aradı; derken onun hemen yanı başındaki bedenine sarılıp biraz daha fazla titredi.

Onu neşelendirmeye çalışan babası, bu kadının bu zayıflığına karşılık öyle sevecen bir güç ortaya koyuyordu ki bunu görmek harika bir şeydi. Şimdi ne tavan arası, ne ayakkabıcılık, ne Yüz Beş Kuzey Kulesi vardı! Kafasına koyduğu görevi yerine getirmiş, sözünü tutmuş, Charles'ı kurtarmıştı. Artık her konuda ona güvenebilirlerdi.

Evi çok tutumlu bir şekilde idare ediyorlardı; bu en güvenli yaşama şekli olduğundan ya da insanları hor görmelerini engellemesinden değil, paraları olmamasından kaynaklanıyordu ve Charles mahkûmiyeti boyunca kendisine verilen o kötü yiyecekler için, gardiyanı için ve daha yoksul diğer mahkûmlar için bir sürü para harcamıştı. Hem bu yüzden hem de evde bir casusa mahal vermemek için uşak tutmadılar; sadece avlunun kapısında görevli olan, biri kadın biri erkek yurttaşlar ara sıra hizmet ettiler onlara; Jerry de (Mr. Lorry tamamen onların emrine geçirmişi onu) onların gündelik işlerini hallediyor, gece de onlarda kalıyordu.

"Cumhuriyet Birdir ve Bölünemez. Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ya da Ölüm" fermanına göre her evin kapısına ya da kenarına, belli boyda

harflerle, yerden belli bir yükseklikte, okunaklı bir şekilde ev sakinlerinin adı kazınmalıydı. Böylece Mr. Jerry Cruncher'ın adı da gereken şekilde listenin en altını süsledi ve öğleden sonra gölgeler iyice uzamaya başladığında bu ismin sahibi belirdi, Doktor Manette'in listeye Charles Evremonde, yani Darnay adını ekleme görevini verdiği boyacıyı gözlemekteydi.

Dönemi karartan evrensel korku ve güvensizlik içinde bütün zararsız hayat tarzları değişmişti. Doktorun küçük evinde, diğer pek çok evde olduğu gibi, ertesi güne gereken tüm ihtiyaçlar her akşam küçük miktarlarda çeşitli küçük dükkânlardan satın alınırdı. Önemli olan dikkat çekmemek, dedikodu ve kıskançlığa mahal vermemekti.

Birkaç aydır erzakları Miss Pross ve Mr. Cruncher alıyordu; Miss Pross parayı, diğeri de sepeti taşıyordu. Her akşamüstü sokak lambaları yandığında bu görevi yerine getirmek üzere yola koyulurlar, gereken erzakları aldıktan sonra eve getirirlerdi. Miss Pross uzun süredir bir Fransız ailenin yanında bulunmasına rağmen hiç Fransızca konuşamıyordu; oysa biraz kafası bassa kendi ana dili gibi konuşabilirdi; sonuçta (kendi deyişiyle) bu "saçmalık hakkında" Mr. Cruncher'dan daha fazla bir şey bilmiyordu. Bu yüzden dükkâna girince ne olduğunu bilmeden aklına gelen bir kelimeyi söylemek; eğer o' şey istediği şey değilse elinde bu nesneyle etrafa bakınmak ve bunu pazarlık sona erinceye kadar elinden bırakmamak gibi bir alışveriş şekli geliştirmişti. Hep bunu elinde tutarak pazarlık eder, fiyatı ne olursa olsun, tüccarın parmaklarıyla işaret ettiği fiyatın hep bir parmak eksiğini işaret ederdi.

Miss Pross, gözleri mutluluktan kıpkırmızı olmuş, "Eh Mr. Cruncher," dedi, "hazırsanız gidelim hadi."

Jerry boğuk bir sesle Miss Pross'un yanına katıldı. Ellerinin pas rengi çoktan gitmişti, ama hiçbir şey o diken saçlarını törpüleyememişti.

"Almamız gereken bir dolu şey var," dedi Miss Pross, "epey vakit gerek. Bir de şarap alacağız. Nereden alırsak alalım bu kızıl şapkalılar her yerde kadeh kaldırıyorlar."

Jerry hemen karşılık verdi, "Sizin sağlığınıza da içseler yaşlı adamınkine de, bence hepsi sizin için aynı kapıya çıkıyor Miss."

"Yaşlı adam kim?" dedi Miss Pross.

Mr. Cruncher, hafif çekinerek, "Yaşlı Nick," dedi.

Miss Pross, "Haa!" dedi, "bu adamların ne işe yaradıklarını açıklamaya hacet yok. Bir tane uğraşları var zaten, o da gece yarısı adam öldürüp ortalık karıştırmak."

"Hıştt! Lütfen, lütfen dikkatli olun canım!" diye haykırdı Lucie.

"Tamam tamam, dikkatli olurum," dedi Miss Pross; "laf aramızda, umarım yolda giderken nefesi soğan ve tütün kokan tipler boynumuza sarılmaz. Şimdi yavru kuşum, ben dönünceye kadar şu ateşin başından kalkma olur mu? Ben gelene kadar kavuştuğun kocana iyi bak ve o güzel başım, şimdiki gibi, onun omzundan ayırma! Gitmeden önce size bir şey sorabilir miyim Mr. Manette?" Doktor bir tebessümle, "Tabii ki, hakkınız bu," diye karşılık verdi.

"Tanrı aşkınıza haktan söz etmeyin bana; yeterince lafı geçiyor zaten," dedi Miss Pross.

Luice, "Hışşt! Yine mi canım?" diye sitem etti.

Miss Pross başını kuvvetlice öne doğru sallayarak, "Tamam tatlım," dedi, "neyse kısaca, Majesteleri Kral III. George'a bağlıyım ben;" Miss Pross kralın adını söylerken reverans yapmıştı, "ve hep dediğim gibi, politikaları batsın, hileli düzenleri çöksün ve bunun akabinde umutlarımıza kavuşalım, tanrı Kral'ı korusun!"

Mr. Cruncher, sadık bir tavırla ve hırıltılı bir sesle, sanki kilisedeymiş gibi, Miss Pross'un söylediklerini tekrarladı.

"Tam bir İngiliz olmana sevindim, ama tabii keşke üşütüp sesini bozmasaydın," dedi Miss Pross onaylar gibi. "Ama Doktor Manette, size

sorum şu. Acaba" –herkesi endişelendiren bir meselede bir umut ışığı yakmaya çalışıyordu– "acaba buradan kurtulmamız gibi bir ihtimal var mı?"

"Ne yazık ki daha yok. Charles için hâlâ tehlikeli olabilir bu."

Miss Pross tatlı yavrusunun, şöminenin ateşinde parlayan altın sarısı saçlarına bakıp derin bir iç çekerek, "Eh ne yapalım!" dedi, "o zaman sabredip beklemekten başka yapacak bir şey yok. Kardeşim Solomon'un da dediği gibi başımızı dik tutup savaşacağız. Hadi bakalım Mr. Cruncher! – Sen sakın yerinden kıpırdama yavru kuşum!"

Lucie'yi, kocasını, babasını ve çocuğunu parlak ateşin yanında bırakıp çıktılar. Az sonra Mr. Lorry, bankadan gelecekti. Miss Pross lambayı yakınış, ama şömine ateşinin keyfini çıkarabilmeleri için bunu uzak bir köşeye koymuştu. Küçük Lucie büyükbabasının yanına oturup sıkı sıkı koluna tutundu, büyükbabası da fısıldar gibi bir sesle, bir hapishanenin duvarını açarak kendisine önceden iyilik yapmış olan bir mahkûmu serbest bırakan büyük ve güçlü bir perinin hikâyesini anlatmaya koyuldu. Her yanı bir dinginlik kaplamıştı ve Lucie'nin içi çok daha ferahtı.

"O neydi?" diye bağırdı birden.

Babası hikâyesine ara verip kızının elini tutarak, "Sakin ol yavrum. Ne kadar gerginsin! Seni böyle şeyler –hiçbir şey– korkutmamalı! Sen, babasının kızısın!"

Lucie, solgun bir yüz ve titrek sesle, özür diler gibi "Merdivenlerde bir ayak sesi duydum sandım babacığım."

"Yavrucuğum merdivenler bir ölü kadar sessiz."

Doktor böyle der demez kapıda bir yumruk sesi duyuldu.

"Ah baba, baba. Kim olabilir bu! Charles'ı saklayın Kurtarın onu!"

Doktor ayağa kalkıp elini kızının omzuna koyarken "Yavrum," dedi, "ben zaten kurtardım onu. Bu ne zayıflık evladım! Gidip şu kapıya bakayım ben."

Lambayı eline alıp aradaki iki odadan geçti ve kapı yı açtı. Kapının önünde paldır küldür sesler çıkaran ayaklar vardı ve kılıçlarla tabancalar kuşanmış kırmızı şapkalı dört kaba adam içeri daldı hemen.

"Darnay denen Yurttaş Evremonde nerede?" dedi öndeki.

"Kim arıyor onu?" diye karşılık verdi Darnay.

"Ben arıyorum. Biz arıyoruz. Seni tanıyorum Evremonde; seni mahkemeden önce görmüştüm bugün. Seni Cumhuriyet adına yeniden tutukluyoruz."

Dördü de, karısı ve çocuğunun sıkı sıkı yapıştığı Darnay'in etrafını sardı hemen.

"Nasıl ve neden tekrar tutuklanıyorum, söyler misiniz bana?"

"Doğruca Conciergerie'ye gitmen gerekiyor, orada öğrenirsin. Yarın mahkemeye çıkacaksın."

Dr. Manette bu ziyaretten dolayı öyle taş kesilmişti ki, elinde lamba, sanki bunu tutması için yapılmış bir heykel gibi duruyordu ve bu laflar üzerine harekete geçerek lambayı yere koydu; sonra da bunu söyleyen kişinin karşısına geçip kaba olmayan bir tarzda kırmızı yün gömleğinin gevşek yakasından tutarak şöyle dedi:

"Onu tanıdığınızı söylediniz. Beni biliyor musunuz peki?"

"Evet sizi tanıyorum Yurttaş Doktor."

"Sizi hepimiz tanıyoruz Yurttaş Doktor," dedi diğer üçü de.

Doktor düşünceli bir şekilde onları süzdükten sonra alçak bir sesle şöyle dedi:

"Onun sorusunun cevabını bana verir misiniz öyleyse? Nasıl oldu bu?"

Öndeki adam gönülsüzce, "Yurttaş Doktor, bu adam St. Antoine bölgesine ihbar edilmiş. Bu yurttaş," deyip içeri giren ikinci adamı işaret

etti, "St. Antoine'dan."

İşaret edilen yurttaş başıyla onaylayıp ekledi:

"St. Antoine tarafından suçlu bulundu."

"Neden?" diye sordu Doktor.

Öndeki adam "Yurttaş Doktor," dedi, önceki gibi gönülsüzce, "başka soru sormayın. Eğer Cumhuriyet sizden bir fedakârlıkta bulunmanızı istiyorsa, iyi bir vatandaş hiç tereddüt etmeden memnuniyetle yerini getirir bunu. Cumhuriyet her şeyden önce gelir. Halk yücedir. Evremonde, zamanımız daralıyor."

"Bir dakika," diye üsteledi Doktor. "Onu ihbar edenin kim olduğunu söyler misiniz?"

Öndeki adam, "Bu kurallara aykırı," diye karşılık verdi, "ama bunu St. Antoine'lu yurttaşa sorabilirsiniz."

Doktor gözlerini adamın üzerine çevirdi. Adam tedirgince kıpırdanıp hafifçe sakalını sıvazladıktan sonra şöyle dedi:

"Şey! Gerçekten kurallara aykırı bu. Ama –bizzat– Yurttaş Defarge ve karısı tarafından ihbar edildi. Biri daha vardı."

"Kim o?"

"Bunu gerçekten bilmek istiyor musunuz Yurttaş Doktor?"

"Evet."

Yüzünde tuhaf bir ifadeyle, "O zaman," dedi St. Antoine'lı adam, "bu sorunun cevabını yarın öğreneceksiniz. Şimdi dilsizim!"

VIII
Eldeki Kartlar

Miss Pross, evdeki yeni felaketten habersiz, zihninde alması gereken şeylerin listesi, mutlu bir şekilde dar sokaklardan ilerleyerek Pont-Neuf Köprüsü'nden geçti. Mr. Cruncher da elinde sepetiyle onun yanında yürüyordu. Önünden geçtikleri dükkânların sağına soluna bakıyor, birbirine sokulmuş duran her türlü kalabalık grubu ihtiyatlı gözlerle inceliyor ve onların hararetli hararetli konuştuklarını görürlerse yollarını değiştiriyorlardı. Soğuk ve rutubetli bir akşamdı ve içinde Cumhuriyet Ordusu'na silah yapan demircilerin çalıştığı mavnalar sisli nehrin üzerinde parlak ışıklarıyla gözleri bulandırıp şiddetli gürültüleriyle kulakları çınlatıyordu. Ordu'ya oyun oynayanların ya da burada haksız yere terfi edenlerin durumu vahimdi! "Millî Ustura" onları derinlemesine tıraş edeceğinden, sakallarının uzamaması daha iyiydi.

Ufak, tefek birkaç parça bakkaliyelik malzeme ve lamba için bir miktar yağ aldıktan sonra Miss Pross'un aklına şarap istedikleri geldi. Birkaç şarap dükkânına göz attıktan sonra bir dönemin (iki dönem) Tuileries'i[34] Millî Saray'ın yakınında bulunan ve üzerinde "Antik Çağ'ın İyi Cumhuriyetçisi Brutus" yazan yerin önünde durdu, dıştan görünüşü ilgisini çekmişti. Önünden geçtikleri benzeri diğer yerlere göre daha sakin görünüyordu ve içeride kırmızı şapkalı vatanseverler olsa da diğer yerler kadar kırmızı değildi burası. Mr. Cruncher'ı yoklayıp aynı fikirde olduklarını görünce, kavalyesiyle birlikte İyi Cumhuriyetçi Brutus'un dükkânına girdi.

İçerisi biraz dumanlıydı; ağızlarında pipoları, yıpranmış iskambil kâğıtları ve san domino taşlarıyla oynayan adamlar; üstü başı is içinde, tek göğsü ve kolu çıplak, yüksek sesle gazete okuyan bir işçi ile etrafında onu dinleyen insanlar; silahlarını kuşanmış ya da çıkarıp bir kenara bırakmış, bütün o hal ve tavırlar ve üstlerindeki vatkalı siyah paltolarla pinekleyen, ayıları ya da köpekleri andıran iki-üç müşteri uyuyakalmışken bu iki yabancı müşteri tezgâha yaklaşıp istedikleri şeyleri gösterdiler.

Şarapları dolarken, bir köşede adamın teki, bir adamla vedalaşarak yerinden kalktı. Giderken Miss Pross'la yüz yüze geldi, onu görür görmez Miss Pross bir çığlık atarak ellerini çırptı.

Bir anda herkes ayağa fırladı. Birinin bir anlaşmazlık sonucu öldürülmesi sık rastlanan bir şeydi. Herkes yere düşen kimmiş diye baktı ama yalnızca ayakta dikilmiş, birbirine bakan bir erkekle bir kadın gördüler; adam görünüşe bakılırsa bir Fransız ve tam bir Cumhuriyetçi, kadın ise besbelli İngiliz'di.

Bu düş kırıkhğının ardından, Antikçağ'ın İyi Cumhuriyetçisi Brutus müritlerinin yüksek sesle ve akıcı bir şekilde söyledikleri sözler, ne kadar kulak kesildilerse de, Miss Pross ve koruyucusu için İbranice ya da Keldaniceden farksızdı. Ama şaşkınlıktan kimseyi dinleyecek halleri yoktu zaten. Zira Miss Pross içine düştüğü hayretten ve endişeden etrafı görmez olmuş, Mr. Cruncher ise –kendi çapında ve ölçülerinde– müthiş bir meraka gark olmuştu.

Miss Pross'un çığlık atmasına neden olan adam sinirli ve kaba bir tarzda (ama alçak sesle) ve İngilizce, "Ne oldu?" diye sordu.

Miss Pross ellerini tekrar çırparak, "Ah Solomon, sevgili Solomon!" diye haykırdı. "Bunca zaman ne yüzünü gördüm, ne sesini duydum, şimdi karşıma çıktığına inanamıyorum!"

Adam, "Bana Solomon deme. Ölmemi mi istiyorsun?" diye sordu korku dolu ve kaçamak bir sesle.

"Kardeşim, kardeşim benim!" diye bağırıp gözyaşlarına boğuldu Miss Pross. "Ben şimdiye kadar sana hiç kötülük ettim mi de bana böyle acımasızca bir soru soruyorsun?"

"O zaman şu işgüzar dilini tut şimdi," dedi Solomon, "benimle konuşmak istiyorsan dışarı gel. Hadi şarabının parasını öde de dışarı gel. Bu adam kim?"

Miss Pross sevgi dolu ve mahzun başını, hiç de sevecen olmayan kardeşine sallayıp gözyaşları içinde, "Mr. Cruncher," dedi.

Solomon, "O da gelsin," dedi. "Niye hayaletmişim gibi bakıyor ki bana?"

Bakışlarına bakılırsa Mr. Cruncher onu gerçekten bir hayalet sanmış gibiydi. Ağzından tek kelime çıkmıyordu, ama Miss Pross gözyaşları içinde zar zor çantasının dibini karıştırdıktan sonra şarabın parasını ödedi. Miss Pross parayı ödedikten sonra Solomon, Antikçağ'ın İyi Cumhuriyetçisi Brutus müdavimlerine dönerek, Fransızca bir açıklamada bulundu ve böylece herkes yerine oturup meşguliyetine geri döndü.

Solomon, "Söyle bakalım," dedi karanlık bir sokak köşesinde durarak, "ne istiyorsun?"

Miss Pross hâlâ gözü yaşlı, "İnsan kendisini bu kadar seven ablasını böyle mi karşılar, onunla böyle kaba, böyle kötü mü konuşur?" dedi.

"İyi hadi hadi! Al bakalım," dedi Solomon ve ablasının dudaklarına minik bir öpücük kondurdu. "Mutlu oldun mu?"

Miss Pross yalnızca başını sallayarak, sessizce ağladı.

"Eğer şaşırmamı bekliyorsan," dedi kardeşi Solomon, "hiç şaşırmadım; senin burada olduğunu biliyordum, buradaki insanların çoğunu bilirim. Eğer benim hayatımı tehlikeye atmak istemiyorsan, –ki bence yaptığın şey bu– sen bir an önce kendi yoluna git, ben de kendi yoluma gideyim. Çok işim var. Görevliyim."

Miss Pross, yaşlı gözlerini kaldırıp, "Benim İngiliz kardeşim Solomon," diye inledi, "kendi ülkesinin en iyi, en önde gelen adamlarından biri olabilecekken, yabancılara, hem de böyle yabancılara hizmet eden bir memur olmuş ha! Seni böyle göreceğime..."

Kardeşi sözünü keserek, "Biliyorum biliyorum!" diye bağırdı. "Belli zaten. Ölmemi tercih edersin. Öz kardeşim yüzünden şüpheli konumuna düşeceğim. Hem de tam işleri yoluna koymuşken!"

"Yüce Tanrım yazdıysa bozsun!" diye haykırdı Miss Pross. "Sevgili Solomon, seni tüm kalbimle sevmeme rağmen, ölümüne sebep olmaktansa seni bir daha görmem daha iyi. Ama bana bir tane güzel bir şey söyle ki

aramızda kırgınlık ya da kızgınlık olmadığını bileyim! Sonra da yolundan çekileyim."

İyi yürekli Miss Pross! Sanki aralarındaki soğukluğun sebebi kendisiymiş gibi davranıyordu. Sanki yıllar önce Mr. Lorry bu değerli erkek kardeşin Soho'daki sessiz köşede Miss Pross'un bütün parasını bitirip kaçtığı gerçeğini bilmiyordu!

Nihayet birkaç sevgi sözcüğü söyledi Solomon, ama akrabalık değerleri ve rolleri yer değiştirmiş olsa bile fazla kaçan kinci bir tenezzülle ve lütfedercesine söylemişti bunları (ne var ki dünyanın her yerinde böyleydi bu) ve o sırada Mr. Cruncher, umulmadık bir şekilde araya girip Solomon'un omzuna dokunarak, boğuk bir sesle şöyle dedi ona;

"Bir baksana! Bir şey sorabilir miyim? Adın John Solomon mu, yoksa Solomon John mu?"

Memur ani bir kuşkuyla ona döndü. Daha önce ağzından tek kelime çıkmamıştı.

"Hadi!" dedi Mr. Cruncher. "Konuşsana, dilini mi yuttun?" (Kendi adına daha fazlasını yapamazdı zaten.) "John Solomon mu, yoksa Solomon John mu? O sana Solomon diyor ve ablan olduğuna göre doğru biliyordur. Ama ben adını John biliyorum. Bu iki isimden hangisi başta şimdi? Pross adı için de aynı şey geçerli. Karşı kıyıda bu adı kullanmıyordun değil mi?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Doğrusu, ne demek istediğimi ben de bilmiyorum, çünkü İngiltere'de hangi ismi kullandığını hatırlayamıyorum."

"Hatırlamıyor musun cidden?"

"Hatırlamıyorum. Ama iki heceli bir isim olduğundan eminim."

"Öyle mi?"

"Öyle. Diğeri tek heceydi. Seni tanıyorum ben. Sen Bailey'deki casus şahitsin. Yalancılar tanrısı adına söyle, herhalde baban oluyordur kendisi,

neydi o zamanki adın?"

"Barsad," diye lafa karıştı birisi.

"Bu bin poundluk adamın ismi!" diye bağırdı Jerry.

Lafa karışan adam Sydney Carton'du. Ellerini binici ceketinin arkasında kavuşturmuş, Mr. Cruncher'ın hemen dirseğinin dibinde sanki Old Bailey mahkemesindeymiş gibi kayıtsız bir tavırla dikiliyordu.

"Korkmayın, sevgili Miss Pross. Dün akşam Mr. Lorry'nin yanma gittim, çok şaşırdı; her şey yoluna girene kadar ya da bir faydam dokununcaya kadar ortalıkta gözükmememin doğru olacağına karar verdik; buraya kardeşinizle kısa bir görüşme yapabilmek için geldim. Keşke Mr. Barsad'dan daha iyi bir işi olan bir kardeşiniz olsaydı. Sizin namınıza kardeşinizin bir hapishane kuzusu olmasına üzüldüm."

Kuzu, o zamanlarda gardiyanlar arasında casuslar için kullanılan argo bir kelimeydi. Soluk benizli casusun yüzü iyice soldu ve ona hangi cesaretle böyle konuştuğunu sordu.

"Söyleyeyim," dedi Sydney. "Mr. Barsad, bir saat kadar önce Conciergerie Hapishanesi'nin duvarlarına dalıp gitmişken sizin oradan çıktığınızı gördüm. Unutulmayacak bir yüzünüz var ve ben gördüğüm yüzü unutmam. Sizi orada görünce şaşırdım doğrusu ve sizin de bildiğiniz gibi, son derece talihsiz arkadaşımızın başına gelen talihsizliklerle bir ilginiz olduğunu düşünerek peşinizden yürüdüm. Hemen arkanızdan bu şarap dükkânına girdim ve yanınıza oturdum. Açık sözlü konuşmalarınızdan ve hayranlarınızın arasında dolaşan söylentilerden nasıl bir iş yaptığınızı anlamak hiç de zor olmadı. Derken tesadüfen kalkıştığım şey belli bir amaca dönüştü Mr. Barsad."

"Ne amacı?" diye sordu casus.

"Bunu böyle sokak ortasında açıklamak olmaz, tehlikeli olabilir. Mesela Tellson Bankası'nda birkaç dakika, baş başa, görüşebilir miyiz acaba?"

"Bir tehdit mi bu?" .

"Ah! Hiç böyle bir şey söyledim mi?"

"O zaman neden gideyim?"

"Gerçekten, Mr. Barsad, bunu söyleyemem."

"Yani o zaman da mı söylemeyeceksiniz beyefendi?" diye sordu casus kararsızca.

"Beni çok iyi anlamışsınız Mr. Barsad. Evet, söylemeyeceğim!"

Adamın asabiyetine ve becerikliliğine karşılık Carton'ın kayıtsız ve pervasız tavırları, aklından geçirdiği şey için de, bu adamla başa çıkmak için de yeterliydi. Tecrübeli gözleri bu durumu görmüş ve hakkını vermişti.

Ablasına sitem dolu bir bakış fırlatarak, "Sana söylüyorum," dedi casus, "eğer başıma bir bela gelirse bunun sorumlusu sensin."

"Gel gel Mr. Barsad!" diye bağırdı Sydney. "Nankörlük etme. Eğer ablana bu kadar saygı duymasaydım, her ikimizi de tatmin edeceğini düşündüğüm minik teklifimden böyle rahat bahsedemezdim. Benimle bankaya geliyor musun şimdi?"

"Söylemek istediğiniz şeyi merak ettim. Evet, sizinle geliyorum."

"Öncelikle ablanızı sağ salim kendi sokağının köşesine götürmeyi öneriyorum. Koluma girin Miss Pross. Bu zamanda, bu şehirde korunmasız bir halde dışarıda olmanız iyi değil; dahası eşlikçiniz Mr. Barsad'ı tanıdığına göre onu da Mr. Lorry'nin yanına davet ediyorum. Herkes hazır mı? Gidelim o zaman!"

Miss Pross, Sydney'in koluna tutunup yüzüne bakarak Solomon'a bir zarar vermemesi için yalvardığında, onun o vurdumduymaz tavırlarıyla çelişmekle kalmayıp onu değiştiren ve yücelten kolundaki azimli güç ile gözlerindeki ilhamı çok kısa bir süre sonra ve hatta hayatının sonuna kadar hatırlayacaktı. Miss Pross onun sevgisine hiç de layık olmayan kardeşi için çok korkuyordu ve Sydney'in dostça telkinlerine kulak verdiği söylenemezdi.

Miss Pross'u sokağının köşesinde bıraktılar ve Carton, Mr. Lorry'nin birkaç dakikalık yürüme mesafesindeki yerine doğru yol aldı. John Barsad ya da Solomon Pross da yanında ilerliyordu.

Mr. Lorry akşam yemeğini yeni bitirmiş, şöminede yanan birkaç parça odunun karşısında oturuyordu –belki de ateşin pırıltısında yıllar önce Dover'da, Royal George Oteli'ndeki korlaşmış kömürleri seyreden Tellson'un genç memurunu görüyordu. İçeri girdikleri sırada Mr. Lorry başını onlara çevirdi ve yanlarında bir yabancı olduğunu görünce şaşırdı.

"Efendim, bu bey Miss Pross'un kardeşi," dedi Sydney, "Mr. Barsad."

Yaşlı bey, "Barsad mı?" diye tekrarladı. "Barsad? Bu adı bir yerlerden hatırlıyorum – yüzü de."

Carton, "Size unutulmaz bir yüzünüz olduğunu söylemiştim Mr. Barsad," dedi küstah bir tavırla. "Lütfen oturun."

Carton kendisine bir sandalye çekerken, kaşlarını çatarak, Mr. Lorry'nin istediği cevabı verdi, "Duruşmadaki tanık." Mr. Lorry adamı hemen hatırladı ve yeni ziyaretçisini belirgin bir nefretle süzdü.

"Mr. Barsad, Miss Pross'un sevgili kardeşi oluyor, duymuşsunuzdur," dedi Sydney, "ve kendisi de bu akrabalığı doğruladı. Şimdi kötü habere geçiyorum. Darnay yeniden tutuklandı."

Bu haberle donup kalan yaşlı adam, "Ne diyorsunuz? Daha iki saat önce yanından ayrılırken güvende ve özgürdü, ben de şimdi onun yanına gitmek üzereydim!" diye haykırdı.

"Nasıl tutuklamışlar? Ne zaman olmuş bu Mr. Barsad?"

"Az önce sanırım."

"Mr. Barsad bu konuya en hâkim kişi efendim," dedi Sydney, "bu meseleyi, yani Darnay'in tutuklandığını, Mr. Barsad bir arkadaşıyla ve başka bir kuzu kardeşle şarap içip konuşurken duydum. Habercileri kapıda

bırakmış, sonra da onları içeri girerken görmüş. Tekrar tutuklandığına şüphe yok."

Mr. Lorry'nin işbilir gözleri konuşan kişinin yüzünde bu konu üzerinde daha fazla durmanın vakit kaybı olduğunu okuyordu. Şaşkındı ama zihnini toparlaması gerektiğinin farkındaydı, kendini toparlayıp sessizce dinledi.

"Bana kalırsa," dedi Sydney ona, "Doktor Manette'in adı ve saygınlığı yarın yine işe yarayabilir –onun yarın yine mahkemeye çıkacağını söylemiştiniz, değil mi Mr. Barsad?"

"Evet, sanırım öyle."

"İşe yarayabilir tabii. Ama yaramayabilir de. Doğruyu söylemek gerekirse Mr. Lorry, Doktor Manette'in gücünün bu tutuklanmaya engel olamayışı beni çok endişelendiriyor."

"Belki de bundan haberi yoktu," dedi Mr. Lorry.

"İşin kötüsü de bu ya, sonuçta onun damadı ile ne kadar özdeşleştirildiğini herkes biliyor."

Tedirgin elleri çenesinde ve yine tedirgin gözleri Carton'ın üzerinde, "Haklısınız," deyip kabullendi Mr. Lorry.

"Sözün kısası," dedi Sydney, "umutsuz menfaatler için umutsuz oyunların döndüğü umutsuz bir zaman bu. Bırakalım Doktor kazanmak için oynasın, ben kaybetmek için oynayacağım. Bu ortamda hiç kimsenin hayatının bir değeri yok. Bugün omuzlarda evine kadar taşınan bir adam ertesi gün idama mahkûm edilebilir. Şimdi ben en kötü ihtimale karşılık, Conciergerie'den bir arkadaşı koz olarak öne süreceğim. Kazanmayı kafaya koyduğum kişi ise Mr. Barsad."

"Bunun için çok iyi kartlarınızın olması lazım beyefendi," diye karşılık verdi casus.

"Yakında ortaya koyarım. Önce elimdekileri tam olarak göreyim. Mr. Lorry, siz benim ne sefil bir adam olduğumu bilirsiniz. Bana biraz konyak

verir misiniz?" Konyağı önüne koydular ve o da bunu bir dikişte içti –sonra bir tane daha– ardından şişeyi düşünceli bir tavırla kenara itti.

Sanki gerçekten elinde kartlar varmış da onlara bakıyormuş gibi, "Mr. Barsad," diye sürdürdü konuşmasını, "Hapishane kuzusu, Cumhuriyetçi komitelerin casusu, bazen bir gardiyan, bazen de mahkûm, ama her zaman için bir casus ve muhbir, İngiliz olduğu için çok daha değerli burada, çünkü bir Fransız'a kıyasla yalancı şahitliğe teşvik etme konusunda fazla şüphe çekmiyor ve kendisini müdürlerine takma bir isimle tanıtıyor. Bu çok iyi bir kart. Şu anda Cumhuriyetçi Fransız hükümeti adına çalışan Mr. Barsad daha önceleri Fransa ve özgürlük düşmanı olan aristokrat İngiliz hükümeti adına çalışırdı. Bu mükemmel bir kart. Bütün bu kuşku ortamının içinde, hâlâ aristokrat İngiliz hükümeti adına çalışan Mr. Barsad'ın Pitt'in casusu olduğu, Cumhuriyet'in bağrına çöreklenmiş hain bir düşman olduğu ve sürekli bahsi geçen ama bir türlü bulunamayan İngiliz vatan haini ve her türlü fesadın temsilcisi olduğu gün gibi aşikâr. Bu kozla asla baş edilemez. Elimdekileri kartları görebildiniz mi Mr. Barsad?"

Hafiften tedirgin, "Oyununuzu anladığımı söyleyemem," diye karşılık verdi casus.

"Asımı oynuyorum, en yakın bölge komitesine Mr. Barsad'ın ihbarı. Siz de elinize bakın bakalım Mr. Barsad, ne görüyorsunuz? Acele etmeyin ama."

Carton şişeyi çekip bir bardak daha konyak doldurarak bir dikişte içti. Casusun, Carton'ın onu hemen ihbar edeceğinden, onu böyle bir dikişte içeceğinden korktuğunu gördü. Bunu fark edince bir tane daha doldurup kafasına dikti Carton.

"Elinize dikkatlice bakın Mr. Barsad. İyice düşünün."

Barsad'ın eli tahmin ettiğinden daha kötüydü. Mr. Barsad, Sydney Carton'ın hakkında hiçbir şey bilmediği bu eldeki kartları birer birer kaybettiğini gördü. İngiltere'deki şerefli işinden –orada istenmediğinden değil, sır tutma ve casusluktaki üstünlüğümüzle övünmemiz yakın zamana denk gelir– çok fazla yalancı şahitlik yaptığı için atılmıştı ve o da Manş'ı geçerek Fransa'daki işi kabul etmişti. İlk başta kendi vatandaşları arasında

kışkırtıcılık ve hafiyelik yapmış, sonra da aynı işleri yavaş yavaş Fransızların arasında denemişti. Carton onun devrilen hükümetin emrinde St. Antoine semtinde ve Defarge'ın şarap dükkânında casusluk yaptığını biliyordu; Defarge'larla diyalog kurabilmek için uyanık polislerden Doktor Manette'in mahkûmiyeti, serbest kalışı ve hayatı hakkında bilgi almış, sonra bunları Madam Defarge'a karşı kullanmış ama hiçbir şey elde edememişti. Korkunç kadının kendisiyle konuşurken nasıl hep örgü ördüğünü ve parmaklan oynadıkça ona nasıl kötü kötü baktığını hatırlayıp korkudan titriyordu. Sonradan birçok kere onu St. Antoine'da görmüştü, kadın durmadan örgüsüne işlediği isimleri okuyor ve ihbar ettiği bu insanların hayatları çok geçmeden giyotinde son buluyordu. Bu işlerin içinde olan herkesin bildiği gibi hiç güvende olmadığını biliyordu; kaçış imkânsızdı; bıçağın gölgesi altına sıkıca bağlanmıştı ve her yanı saran o vahşete katkıda bulunmak için yaptığı bütün dönekliğe ve hainliğe rağmen tek bir kelime bu bıçağın kafasına inmesine sebep olabilirdi. Ortalık bu haldeyken bir ihbar edildi mi, acımasızlığının kanıtlarına pek çok kez tanık olduğu o korkunç kadın ölümcül kayıtlarını ortaya çıkarıp hayatını kaydırabilirdi. Bir de böyle gizli işlerle uğraşan adamlar çok çabuk dehşete kapılırlar ve bu elde öyle kartlar vardı ki, açıldıklarında elinde tutanın mosmor kesilmesi kaçınılmazdı.

"Siz kendi elinizden pek memnun değilsiniz anlaşılan," dedi Sydney büyük bir soğukkanlılıkla. "Oyuna devam mı?"

"Devam galiba efendim," dedi casus Mr. Lorry'ye dönerek, "Sizin gibi tecrübeli ve yardımsever bir beyefendinin fikrini alsam iyi olur aslında, sizden çok daha genç olan bu beyefendi bahsettiği bu kozu oynayabilir mi gerçekten? Bir casus olduğumu ve bunun yüz kızartıcı bir durum olduğunu kabul ediyorum –ama birilerinin de bunu yapması lazım; ancak bu beyefendi bir casus olmadığı halde neden öyleymiş gibi davranıp kendisini alçaltıyor?"

"Elimdeki ası oynayacağım Mr. Barsad," dedi lafı üzerine alınan Carton ve saatine bakarak, "hem de hiç tereddüt etmeden, biraz sonra," diye ekledi.

Mr. Lorry'yi konuşmanın içine çekmeye çalışan casus karşılık verdi, "Sizin gibi kibar iki beyefendinin kız kardeşime duyduğunuz saygıdan..."

"Kız kardeşinize olan saygımı onu nihayet kardeşinden kurtarmaktan daha iyi ispat edemem," dedi Sydney Carton.

"Demek böyle düşünüyorsunuz beyefendi?"

"Bu konuda kararım kesin."

Casusun fiyakalı ama kaba elbiseleriyle hiç de uyumlu olmayan sakin tavrı ve belki de olağan davranışı Carton'ın esrarengizliğinden –ki ondan çok daha bilge ve dürüst adamlar için bile bir muammaydı bu– öyle etkilenmişti ki, ne yapacağını şaşırarak bocaladı Barsad. O böyle ne diyeceğini bilemez bir haldeyken Carton, az önceki kartlarını düzenleyen adam tavrını takınarak şöyle dedi:

"Aslında şimdi yeniden düşününce, elimde bir iyi kart daha olduğunu gördüm, daha önce fark etmemiştim. Hani şu adam ve onun pek çok hapishanede otladığını söyleyen hapishane kuzusu arkadaşı; kimdi o?"

"Fransız o. Siz tanımazsınız," diye karşılık verdi casus çabucak.

"Fransız ha!" diye tekrar etti Carton, düşüncelere dalmış ve onu hiç görmüyormuş gibi bir hali vardı ama gene de onun söylediği kelimeyi aynen yinelemişti. "Şey, olabilir tabii."

"Öyle, emin olabilirsiniz," dedi casus; "ama önemi yok."

"Ama önemi yok," diye tekrarladı Carton aynı mekanik tarzda –"ama önemi yok– Hayır, hiç önemi yok. Yok. Ama ben onu biliyorum."

"Sanmam. Ben emin değilim bundan. Olamaz," dedi casus.

"O-la-maz," diye mırıldandı Sydney Carton, deminki tavrıyla ve yeniden bardağını doldurdu (neyse ki bu defaki küçük bir bardaktı). "O-la-maz. Fransızcası iyiydi. Ama yabancı gibi gelmişti bana."

"Taşralı," dedi casus.

Carton, beyninde bir şimşek çakmış gibi, elini masaya indirerek, "Hayır. Yabancıydı!" diye bağırdı. "Cly! Yüzünü gizlemişti ama aynı adamdı. Old

Bailey'de tam önümüzde duruyordu."

Burnundaki eğriliği bir yana doğru iyice belirginleştiren bir gülümsemeyle, "İşte şimdi biraz acele ettiniz beyefendi," dedi Barsad, "elime bir koz vermiş oldunuz. Kendisinin bir zamanlar ortağım olduğunu gayet tabii kabul ediyorum ama Cly öleli çok oldu. Hastalığında yanındaydım hatta. Londra'da, Saint Pancras Kilisesi'nin bahçesine gömüldü. Şu küfürbaz kalabalığın içinde fazla rağbet gören bir adam olmadığından ben de cenazesine gidemedim, ama tabuta konulmasına yardım etmiştim." Bu sırada Mr. Lorry oturduğu yerden, bariz şekilde bir cininkini andıran bir gölge fark etti duvarda. Dikkatlice bakınca bunun Mr. Cruncher'ın dimdik havaya kalkmış saçlarının birden daha da dikleşmesiyle oluştuğunu anladı.

"Mantıklı olmak lazım," dedi casus, "ve de adil. Ne kadar yanıldığınızı ve bunların ne kadar asılsız iddialar olduğunu ortaya koymak için size Cly'ın, not defterimin arasında taşıdığım, defin belgesini göstereceğim," diyerek telaşlı elleriyle bunu çıkarıp açtı, "şansa bakın ki o zamandan beri yanımda duruyor. İşte. Hadi bakın, okuyun! Elinize alabilirsiniz; sahte değil."

Mr. Lorry şimdi de duvardaki yansımanın uzadığını fark etti; Mr. Cruncher yerinden kalkıp onlara doğru ilerlemişti. Jack'in inşa ettiği bu evde, başına inek boynuzu takılmış olsa, saçları gene de bu kadar çılgın görünemezdi.

Mr. Cruncher, geldiğini fark etmeyen casusun başında durup bir hayalet icra memuru gibi omzuna dokundu "Roger Cly, yani ustan öldü demek," dedi Mr. Cruncher, suskun ve demir gibi sert bir ifadeyle. "Onu tabuta sen mi koydun?"

"Evet."

"Peki sonra kim çıkardı onu oradan?"

Barsad sandalyesinde arkasına yaslanıp kekeledi, "Ne demek istiyorsunuz?"

"Yani," dedi Mr. Cruncher, "o aslında o tabutun içine hiç girmediydi. Hayır! Yoktu! Eğer girdiyse kafamı uçursunlar."

Casus yanındaki iki beyefendiye baktı; ikisi de afallamış bir halde Jerry'ye bakıyordu.

"O tabuta," dedi Jerry, "sadece kaldırım taşları ve toprak koymuştun. Cly'ı gömdüğünü anlatma bana. Bu bir dalavereydi. Ben ve iki kişi daha biliyor bunu."

"Nereden biliyorsun?"

"Bundan sana ne? Hey Tanrım!" diye homurdandı Mr. Cruncher, "Onca esnaftan topladığın o rezil vergilerden dolayı sana karşı eskiden kalma bir kinim var zaten! Gırtlağını sıkıp yarım gine için seni şurada boğuveririm." Mr. Lorry gibi olayın bu şekilde gelişmesinden dolayı neye uğradığını şaşıran Sydney Carton bu noktada Mr. Cruncher'dan sakin olup durumu izah etmesini rica etti.

"Başka bir zaman efendim," diye kaçamak bir karşılık verdi Mr. Cruncher, "izah etmek için uygun bir zaman değil bu. Diyeceğim şu ki, o tabutun içinde Cly'ın olmadığını o gayet iyi biliyor. Bunun aksini söyleyecek olursa daha ilk hecesinde ya gırtlağını sıkıp boğazlayıveririm onu," Mr. Cruncher bunu oldukça cömert bir teklif olarak sunmuştu, "ya da hemen gidip ilan[35] ederim onu."

"Hımm! Yalnız bir şey var," dedi Carton. "Benim elimde bir kart daha var Mr. Barsad. Şu galeyana gelmiş Paris'te, her yanı kuşku sarmışken, sizinle benzer bir geçmişi olan aristokrat bir casusla bağlantınızın olması ve bu kişinin sahte bir ölümün ardından yeniden dirilmesi gibi gizemli bir durum söz konusuyken sizin. ihbardan uzak kalmanız pek mümkün değil! Bir yabancının hapishanelerde Cumhuriyet'e karşı oynadığı bir oyun. Güçlü bir kart –kesinlikle giyotin kartı! Oyuna devam mı?"

"Hayır!" dedi casus. "Peki, söylüyorum. O çıldırmış kalabalığın içinde o kadar yerimiz yoktu ki, ölmeyi göze alıp İngiltere'den kaçtım; Cly ise o kadar kapana kısılmıştı ki, eğer o dolabı çevirmeseydik asla kurtulamazdı.

Ama benim merak ettiğim bunun oyun olduğunu bu adamın nasıl öğrendiği."

Kavgacı Mr. Cruncher, "O adamı düşünerek kafanı yorma," diye sert bir cevap verdi, "bu beyefendiyle uğraşırken başın yeterince derde girecek zaten. Ha bir şey daha! Gene söylüyorum bak!" –Mr. Cruncher cömertliğini bir kez daha fiyakalı bir şekilde ortaya koydu– "Gırtlağını sıkıp boğazlayıveririm seni!"

Hapishane kuzusu ondan Sydney Carton'a dönerek, daha kararlı bir tavırla şöyle dedi: "Artık belli bir noktadayız. Birazdan işimin başına döneceğim, burada daha fazla kalamam. Bana bir teklifiniz olduğunu söylemiştiniz; nedir bu? Benden yapamayacağım bir şey istemeyin sakın. Eğer kellemi tehlikeye koyacak bir şey isterseniz, buna razı olamam tabii ki. Kısaca bu seçimi yapmalıyım. Bana ümitsizlikten bahsediyorsunuz. Burada hepimiz ümitsiziz. Unutmayın! Düşünecek olursak, ben de sizi ihbar edebilirim ve yalan yere yemin edip o taş duvarlardan kurtulabilirim, tabii başkaları da. Şimdi söyleyin bakalım benden ne istiyorsunuz?"

"Çok bir şey değil. Siz Conciergerie'de gardiyansınız değil mi?"

"Size ilk ve son kez söylüyorum, oradan kaçmak mümkün değil," dedi casus kesin bir tavırla.

"Neden size sormadığım bir şeyi anlatıyorsunuz bana? Siz Conciergerie'de gardiyan mısınız?"

"Evet bazen."

"İstediğiniz zaman yapabiliyor musunuz bunu?"

"İstediğim zaman girip çıkabilirim."

Sydney Carton bir bardak daha konyak doldurdu, sonra bunu yavaşça şöminenin tabanına akıttı ve bunun dökülüşünü seyretti. Hepsi bittiğinde kalkarak şöyle dedi:

"Şu ana kadar bu iki kişinin önünde konuştuk, çünkü kartlarımızın değerlerinin başkaları tarafından da bilinmesi gerekiyordu. Şimdi şu karanlık odaya gel de son diyeceklerimi yalnız konuşalım."

IX
Oyun Başlıyor

Sydney Carton ve hapishane kuzusu yandaki karanlık odada, kimsenin duyamayacağı kadar alçak bir sesle konuşurken Mr. Lorry belirgin bir kuşku ve güvensizlik içinde Jerry'ye baktı. Bu dürüst esnafın bu bakışlara verdiği karşılık da pek güven vermiyordu doğrusu; sanki kırk tane bacağı varmış gibi sık sık bacak değiştiriyordu ve her birini deniyordu; tırnaklarını oldukça şüpheli bir ilgiyle inceliyor ve ne zaman Mr. Lorry ile göz göze gelse tuhaf bir öksürük nöbetine tutulmuş gibi eliyle ağzını kapatıyordu, bu da hiç dürüstçe bir davranış olarak görülemezdi.

"Jerry," dedi Mr. Lorry. "Gelsene buraya."

Mr. Cruncher yanına geldi, omzunun biri önde duruyordu.

"Haber taşımanın dışında ne iş yapıyorsun?"

Biraz düşündükten ve patronuna dikkatlice baktıktan sonra Mr. Cruncher'ın aklına nihayet, "Tarımla uğraşıyorum," demek gibi parlak bir fikir geldi.

"Bu iş canımı sıktı," dedi Mr. Lorry, sinirli bir şekilde işaret parmağını ona doğru sallayarak, "zira saygın ve büyük banka Tellson'un ardına saklanarak utanç verici kanunsuz işlerle uğraştın. İngiltere'ye dönünce sana yardım edeceğimi sanma sakın. Bu sırrı saklayacağımı da düşünme hiç. Tellson böyle kötüye kullanılamaz asla."

Utançtan yüzü kızaran Mr. Cruncher, "Umarım efendim," deyip yalvarmaya başladı, "saçlarım ağarana kadar yanında çalışmaktan onur duyduğum sizin gibi bir beyefendi, böyle bir şey yapsaydım bile bana zarar vermeden önce bir kere daha düşünür, yani böyle bir şey yaptım demiyorum ama yapsaydım. Bir de yapsaydım da, bir açıklaması olurdu bunun. İki taraftan da bakmak lazım. Şu an doktorlar ceplerini ginelerle doldururken namuslu bir esnaf meteliğe kurşun atıyor belki de –cebine tek metelik girmiyor! Yok hiçbir şey, yarım peni bile yok –meteliksiz adamlar! Yok,

çeyrek peni bile yok– oysa o adamlar yangından mal kaçırır gibi girip çıkıyorlar Tellson'a, gelip geçerken gözlerinin ucuyla namuslu esnafı süzüyorlar, arabalarına biniyorlar, arabalarından iniyorlar –ah! aynen yangından mal kaçırır gibi. E onlar da Tellson'u kullanmış olmuyorlar mı? Bunları da gözden kaçırmamak lazım. Benim bir karım var, yani İngiltere'deyken vardı, umarım ileride de olur, kadın sabah akşam, insanı bıktıracak kadar dua eder –hem de ne dua! Oysa onlar, doktorların karılan etmezler– siz gördünüz mi hiç? Ya da etseler de, daha çok hasta gelsin diye ederler, yani diğer taraftan bakmayınca öbürünü nasıl tam anlayacaksınız? Sonra öyle olsa bile, onca cenazecinin, kilise kâtibinin, mezarcının ve özel muhafızın arasında (bu arada hepsi de tamahkârdır bunların ve hepsi de işin içindedir) bizim gibi adamlara ne düşer ki? Yani böyle işlerle uğraşsa bile insanın eline fazla bir şey geçmez Mr. Lorry. Hiçbir faydasını görmez; bir de bir kere bulaştı mı, önünü görebilse hep bu yoldan çıkmak ister insan – yani yapsaydım, öyle olurdu."

"Off!" diye bağırdı Mr. Lorry, öte yandan bir parça yumuşamıştı. "Sana baktıkça hayret ediyorum."

"Şimdi efendim, size haddim olmayarak teklif edeceğim şey," diye devam etti Mr. Cruncher, "eğer öyle bir şey olsaydı bile, ki olduğunu söylemiyorum..."

"Lafı uzatmasana," dedi Mr. Lorry.

"Yok, uzatmıyorum," diye karşılık verdi Mr. Cruncher sanki tam da aklındaki şeyi ya da teklifini dile getirmek üzereymiş gibi –"öyle olduğunu söylemiyorum –ama durum buysa size haddim olmayarak teklif edeceğim şey şu efendim: Orada taburenin üzerinde, hani Bar'ın orada oturan bir oğlan var ya, benim oğlum, çalışkandır, iyidir, eğer isterseniz getir götür işlerinizi yapar, mektup taşır, gündelik ufak tefek işlerinizi yapar. Eğer durum buysa, ki ben hâlâ öyle olmadığını söylüyorum (çünkü lafı uzatmak istemiyorum efendim), izin verin de o çocuk babasının yerine geçsin ve annesine baksın; o çocuğun babasına acıyın –yapmayın efendim– ve izin verin babası da artık sıradan mezar kazıcısı olsun da mezar soymaktan vazgeçsin –yani bu doğruysa– ve bu istek ve inançla ölülerin geleceğine hürmet edip onları korumuş olur ne güzel. İşte Mr. Lorry," dedi Mr. Cruncher .ve çektiği söylevin sonuna geldiğini belli etmek istercesine

koluyla alnını sildi, "size teklifim buydu efendim. İnsanlar etraflarında ne korkunç şeyler olup bittiğine kafa yormuyor hiç, baksanıza kafası uçurulmuş vatandaşlar filan, ah o kadar çok ki bunlar, her yanı hamallar sarmış. İşte diyeceklerim bunlar olurdu, yani dediğiniz gibi olsaydı durum, bu dediklerimi unutmamanız için size yalvarırdım ve hepsini iyi bir amaç için yapardım, yoksa tüm bunları hiç söylemeyebilirdim de."

"Hiç değilse bu doğru," dedi Mr. Lorry. "Artık başka bir şey söylemeyin. Eğer hak ettiğin buysa ve davranışlarınla pişmanlığını gösterirsen –lafla değil ama– sana yardımcı olabilirim belki. Başka bir şey söyleme artık."

Mr. Cruncher, parmaklarıyla alnını ovuştururken Sydney Carton ve casus karanlık odadan geldiler. "Adieu Mr. Barsad," dedi Carton; "artık anlaştığımıza göre benden korkmana gerek yok."

Şöminenin yanındaki bir koltuğa, Mr. Lorry'nin tam karşısına oturdu. Yalnız kaldıklarında Mr. Lorry ona ne yaptığını sordu.

"Pek bir şey yok. Eğer mahkûmun başı derde girerse ona ulaşılmasını sağlarım dedim."

Mr. Lorry'nin yüzü asıldı.

Tüm yapabileceğim bu," dedi Carton. "Daha fazlasını istemek adamın kafasını giyotinin altına koymak demek ve onun da dediği gibi, ihbar edilmesi onun sonu olur. İşi zorlaştıran da bu zaten. Yapılacak bir şey yok."

"Ama işler mahkemeden önce ters giderse," dedi Mr. Lorry, "ona ulaşmak onu kurtarmaya yetmez."

"Ben de kurtarırız demedim zaten."

Mr. Lorry'nin bakışları yavaş yavaş ateşe doğru kaydı; biricik Lucie'ye olan sevgisi ve bu ikinci tutuklamanın getirdiği ağır hayal kırıklığı onları zayıf düşürmüştü; şimdi yaşlı bir adamdı o, son günlerdeki sıkıntıların ağırlığı altında ezilmiş, gözyaşlarına boğulmuştu.

"Siz iyi bir adam ve gerçek bir dostsunuz," dedi Carton, farklı bir ses tonuyla. "Size böyle kötü bir haber verdiğim için beni bağışlayın. Babamın ağladığını görsem bir köşeye oturup kayıtsız kalamazdım ve eğer siz benim babam olsaydınız üzüntünüze bundan daha fazla hürmet edemezdim. Ama neyse ki babam olma talihsizliğine uğramamışsınız."

Son sözlerini her zamanki tavrıyla söylemesine rağmen hem ses tonunda hem de dokunuşunda samimi bir duygu ve hürmet söz konusuydu ve onun bu iyi yanını daha önce hiç görmemiş olan Mr. Lorry tamamen hazırlıksız yakalandı. Ona elini uzattı ve Carton da nazikçe sıktı bunu.

"Zavallı Darnay'e dönecek olursak," dedi Carton. "Eşine bu görüşmeden ya da bu ayarlamadan bahsetmeyin sakın. Bu onun kocasını görmesini sağlamayacak. Bu planı en kötü ihtimalle, onun kendi infazını gerçekleştirmesi için gereken şeyleri götürmek için yaptık sanabilir." Mr. Lorry bunu hiç düşünmemişti ve böyle bir şeyin onun aklına gelip gelmediğini anlamak için hızlıca Carton'a baktı. Gelmiş gibiydi; Carton'ın bakışlarından bu apaçık belli oluyordu.

"Lucie'nin aklına binlerce şey gelebilir," dedi Carton, "ve bunların her biri sıkıntısını daha da artırır sadece. Ona benden bahsetmeyin. İlk geldiğimde söylediğim gibi, onu görmesem daha iyi olur. Onu görmeden de elimden gelen her şeyi yapabilirim. Siz şimdi yanına gideceksiniz, değil mi? Bu gece perişan haldedir herhalde."

"Şimdi doğruca yanına gideceğim."

"Bunu duyduğuma sevindim. Size çok bağlı ve güveniyor. Nasıl görünüyor?"

"Endişeli ve mutsuz, ama çok güzel."

"Ahh!"

İç çeker gibi, uzun ve kederli bir sesti bu –neredeyse hıçkırır gibiydi. Mr. Lorry bu sesle gözlerini, yüzü ateşe dönük olan Carton'a çevirdi. Pırıl pırıl güneşli bir günde bozuk bir paranın bayır aşağı inişi gibi çabuk, bir ışık ya da gölge geçti Carton'ın yüzünden ve öne yuvarlanan alev almış bir kütüğü

geri itmek için ayağını uzattı. Üzerinde o günlerde rağbet gören türde beyaz bir binici ceketi, ayağında da uzun konçlu çizmeler vardı ve üzerindekilerin parlak yüzeyine vuran ateşin ışığı onu hayli solgun gösteriyordu, karışmış uzun kahverengi saçları ise bağlı değildi. Carton ateşe karşı o kadar ilgisiz duruyordu ki Mr. Lorry dayanamayıp uyardı onu; zira yanan kütük ayağının ağırlığı altında kırıldığı vakit Carton'ın çizmeli ayağı hâlâ bunun sıcak közleri üzerinde duruyordu.

"Unutmuşum," dedi Carton.

Mr. Lorry'nin gözleri yine genç adamın yüzüne kaydı. Onun o doğuştan yakışıklı hatlarını gölgeleyen boşa harcanmış havayı fark etti ve yüzündeki ifade ona yeni gördüğü mahkûmların yüzlerindeki ifadeyi hatırlattı.

Carton ona dönerek, "Buradaki görevleriniz bitti mi efendim?" diye sordu.

"Evet. Lucie'nin umulmadık bir anda geldiği dün gece de anlattığım gibi burada yapabileceğim her şeyi yaptım. Onları burada emniyetli bir şekilde bırakıp, Paris'ten ayrılmayı umuyordum. Çıkış belgem var. Gitmeye hazırdım."

İkisi de sessizdi.

"Çok şey görmüş geçirmiş bir insansınız, değil mi efendim?" dedi Carton düşünceli bir şekilde.

"Yetmiş sekiz yaşındayım."

"Hayatınız boyunca hep yararlı işler yaptınız; daima çalıştınız; herkesin güvendiği, saygı duyduğu ve değer verdiği bir insan oldunuz, değil mi?"

"Kendimi bildim bileli bir işadamıyım. Çocukken bile iş hayatının içindeydim diyebilirim."

"Görüyor musunuz, yetmiş sekiz yaşınızda ne büyük bir yer kaplıyorsunuz şu dünyada. Yokluğunuzda sizi arayacak pek çok insan olacak."

"Kimsesi olmayan, yaşlı bir adamım ben," diye karşılık verdi Mr. Lorry başını iki yana sallayarak. "Arkamdan ağlayacak kimsem yok."

"Nasıl söyleyebiliyorsunuz bunu? Lucie sizin için ağlamaz mı? Onun çocuğu da ağlamaz mı?"

"Evet, evet, Tanrı'ya şükür onlar var. Tam olarak öyle demek istememiştim."

"Bu Tanrı'ya şükredilecek bir şey, öyle değil mi?"

"Öyle tabii."

"Bu gece o yalnız kalbinize dönüp dürüstçe, 'Şu hayatımda kimsenin ne sevgisini, ne bağlılığını, ne minnetini, ne de saygısını kazandım; hiçbir şekilde şefkatli bir yer edinemedim; kimseye hatırlanacak bir iyiliğim ya da yararım olmadı!' diyebilseydiniz bu yetmiş sekiz yıl ağır bir lanet gibi çökerdi üzerinize; öyle değil mi?"

"Haklısınız Mr. Carton; herhalde öyle olurdu."

Sydney gözlerini yeniden ateşe çevirdi ve birkaç dakikalık sessizliğin ardından şöyle dedi:

"Size sormak istediğim şu: Çocukluğunuz çok geride kalmış gibi mi geliyor size? Annenizin kucağında oturduğunuz günler çok mu uzak görünüyor?"

Carton'ın bu içlenmiş haline Mr. Lorry şöyle cevap verdi:

"Yirmi yıl önce öyle geliyordu, evet; ama hayatımın şu döneminde, hayır. Sona her geçen gün daha çok yaklaştığımdan dolayı, bir dairenin içinde döne döne başlangıca doğru ilerliyorum. Kendimizi o uzun yolculuğa yumuşak ve sakin bir şekilde hazırlamak için bulunmuş iyi bir yöntem sanki. Uzun süredir uykuda olan pek çok anının canlanması kalbimi sızlatıyor, genç ve güzel anneme dair (oysa ben ne kadar yaşlıyım!) ve dünya denen şeyin benim için bambaşka bir anlamının olduğu ve hatalarımın önemli olmadığı o günlere dair pek çok anı."

"Bu duyguyu anlayabiliyorum!" diye bağırdı Carton ani bir coşkuyla. "Peki bunlar size kendinizi daha iyi hissettiriyor mu?"

"Galiba."

Carton, Mr. Lorry'nin paltosunu giymesine yardımcı olmak için ayağa kalkarak konuşmayı sona erdirdi, "Ama siz," dedi yaşlı adam tekrar konuya dönerek, "siz gençsiniz daha."

"Doğru," dedi Carton. "Ben yaşlı değilim, ama benim ilerlediğim yol yaşlanmak için iyi bir yol değil. Neyse beni boş verelim."

"Beni de boş verelim o zaman," dedi Mr. Lorry. "Siz çıkıyor musunuz?"

"Lucie'nin kapısına kadar size eşlik edeceğim. Benim ne kadar başıboş ve yerinde duramayan biri olduğumu bilirsiniz. Eğer sokaklarda fazla sürtersem endişelenmeyin; sabah yine karşınızda olurum. Siz yarın duruşmaya gidecek misiniz?"

"Evet, ne yazık ki."

"Ben de orada olacağım, ama yalnızca kalabalıktan biri olarak. Casusum bana bir yer bulacak. Koluma girin efendim."

Mr. Lorry, Carton'ın dediğini yaptı ve ikisi merdivenlerden inerek sokağa çıktılar. Birkaç dakika sonra Mr. Lorry'nin gideceği yere vardılar. Carton onu orada bıraktı; ama az ötede biraz oyalanıp kapı kapandığında yeniden dönerek kapıya dokundu. Lucie'nin her gün hapishaneye gittiğini duymuştu. "Buradan çıkmıştır," dedi etrafına bakınarak, "sonra şuradan, dönüp şu taşların üzerinden yürümüştür. Onun adımlarını takip edeyim."

Carton, Lucie'nin yüzlerce kere önünde dikildiği, La Force Hapishanesi'ne geldiğinde gece saat ondu. Ufak tefek bir bıçkıcı, dükkânını kapamış, kapısının önünde piposunu içiyordu.

Adamın kendisine meraklı gözlerle baktığını görünce durup, "İyi geceler yurttaş," dedi Sydney Carton.

"İyi geceler yurttaş."

"Cumhuriyet nasıl gidiyor?"

"Giyotin demek istedin herhalde. Fena değil. Bugün altmış üç kişi gitti. Yakında yüzü buluruz. Samson ile adamları bazen yorgunluktan yakınıyorlar. Ha, ha, ha! Ne tuhaf adam şu Samson. Tam bir berber!"

"Onu görmeye sık sık gidiyor musun?"

"Tıraşı mı? Her zaman. Her gün. Ne berber ama! Onu işini yaparken gördün mü hiç?"

"Hayır, hiç görmedim."

"Elinde grup olduğunda gidip gör mutlaka. Düşünsene yurttaş; ben iki pipo bitirene kadar adam altmış üç kelleyi uçurdu bugün! İki pipo içmeden diyorum. Şerefim üstüne yemin ederim!"

Sırıtan ufak tefek adam, celladın hızını nasıl ölçtüğünü göstermek için içtiği pipoyu gösterirken, Carton onu hemen orada gebertmek için öyle dayanılmaz bir istek duydu ki, arkasını dönüp uzaklaştı hemen.

"İngiliz kıyafetleri giysen de," dedi bıçkıcı, "İngiliz değilsin, değil mi?"

Carton, tekrar durup omzunun üzerinden doğru, "İngilizim," diye cevap verdi.

"Bir Fransız gibi konuşuyorsun."

"Eskiden burada öğrenciydim."

"Aaa,tam bir Fransız gibisin ama! İyi geceler İngiliz."

"İyi geceler yurttaş."

Arkasından bağırıp, "Ama git bir gör o tuhaf herifi," diye üsteledi ufak tefek adam. "Yanına bir pipo almayı unutma!"

Sydney fazla uzaklaşmamıştı ki, loş bir sokak lambasının altında durup kalemiyle küçük bir kâğıt parçasına bir şeyler yazdı. Ardından, gideceği

yolu iyi bilen kararlı birinin adımlarıyla pek çok karanlık ve pis sokakta zikzaklar çizerek ilerledi –sokaklar her zamankinden çok daha pisti, çünkü terör döneminde en işlek caddeler bile temizlenmemişti– ve bir eczanenin önünde durdu, sahibi dükkânı kendi elleriyle kapamak üzereydi. Dolambaçlı ve işlek bir yokuşun üzerindeki bu minik, silik ve yamuk yumuk dükkânın sahibi minik, silik ve yamuk yumuk bir adamdı.

Carton tezgâhının başındaki bu vatandaşa da iyi geceler diyerek küçük kâğıdı onun önüne koydu. Eczacı bunu okuduğunda, "Vayy!" deyip hafiften bir ıslık çaldı:

"Fiu! Fiu! Fiu!"

Sydney Carton hiç aldırmadı ona, eczacı sordu:

"Senin için mi bunlar yurttaş?"

"Benim için."

"Bunları ayrı yerlere koy, olur mu yurttaş? Karıştırırsan ne olur biliyorsun değil mi?"

"Gayet iyi biliyorum."

Eczacı istenenleri küçük paketler halinde hazırlayıp Carton'a verdi. O da bunları tek tek paltosunun iç cebine koydu, parasını ödedi ve emin adımlarla dışarı çıktı. "Yarına kadar," dedi başını kaldırıp aya bakarak, "yapacak başka bir şey kalmadı. Uyuyamıyorum da."

Hızla kayan bulutların altında bunları söylerken Carton'ın ne umursamaz bir tavrı vardı ne de meydan okuyan bir hali. Daha çok kendini yollara vurmuş, bir dolu badireler atlatmış, yolunu kaybetmiş ama nihayetinde bulmuş ve bunun sonunu gören yorgun bir adamın sakinliği vardı üzerinde.

Yıllar önce, büyük ümit vaat eden bir genç olarak rakiplerinin arasından sıyrıldığı zamanlarda babasının tabutu peşinde mezarlığa kadar yürümüştü. Annesi ise babasından çok daha uzun seneler evvel ölmüştü. Tepesinde ay ve kayan bulutlar, ağır gölgelerin arasından geçerek karanlık sokaklarda

ilerlerken, Carton'ın aklına babasının mezarı başında okunan şu kutsal sözler geldi: "Ben yeniden dirilişim, ben hayatım, dedi Tanrı; bana her kim inanıyorsa, ölse bile, yaşar hâlâ ve her kim yaşıyor ve bana inanıyorsa asla ölmez."

Giyotinin hüküm sürdüğü bir şehirde, gece tek başına, o gün ölüme gönderilen altmış üç kişinin ve hapishanelerde yarın, sonraki gün ya da ondan sonraki gün infaz edilmeyi bekleyen kurbanların acısı çökmüşken yüreğine, birbirini takip eden çağrışımlar, eski bir geminin derinlerdeki paslı çapasının ortaya çıkışı gibi geçmişteki bu sözleri çıkarmıştı ortaya. Aramamıştı aslında, ama kendini durmadan bu sözcükleri tekrar ederken buldu.

Sydney Carton vakur bir merakla, ışığı yanan pencerelerde görünen ve az sonra dinlenmeye çekilip etraflarını kuşatan dehşeti birkaç dingin saat boyunca unutacak olan insanlara baktı; sonra yıllarca papaz diye ortalıkta dolaşan madrabazlara, yağmacılara ve ahlaksızlara duydukları tepki yüzünden herkesin bucak bucak kaçtığı ve artık hiçbir duanın okunmadığı kiliselerin kulelerine; kapılarında "ebedi uyku için" yazan uzaklardaki mezarlıklara; zindanlara ve insanların arabalarla altmış kişilik gruplar halinde ölüme götürülmesini kanıksadıklarından, giyotinin önünde toplaşmış halkın artık hiçbir acıklı hayalet öyküsü türetemediği sokaklara baktı ve hiddetine her gece olduğu gibi kısa bir ara veren şehrin yaşamına da ölümüne de vakur bir merakla bakan Sydney Carton daha aydınlık caddelere çıkmak için yeniden Seine'i geçti.

Ortalıkta fazla araba yoktu, çünkü arabaya binenler çok şüphe çekiyordu; bu yüzden soyluluk başını kırmızı takkelerin altına saklamış, ayağına hantal ayakkabılar geçirmiş ağır aksak ilerlemekteydi. Öte yandan tiyatroların hepsi doluydu ve Carton bir tanesinin önünden geçerken insanlar neşeyle içeriden çıkıp sohbet ede ede evlerine gittiler. Tiyatronun kapılarının birinin önünde bir anne ile kızı durmuş, çamurlu yoldan karşıya nasıl geçeceklerini düşünüyorlardı. Carton çocuğu kucağına alıp karşıya kadar götürdü ve o ürkek kol boynunu bırakmadan evvel bir öpücük istedi ondan.

"Ben yeniden dirilişim, ben hayatım, dedi Tanrı, bana her kim inanıyorsa, ölse bile, yaşar hâlâ ve her kim yaşıyor ve bana inanıyorsa asla ölmez."

Artık sokaklar iyice sessizleşip gece tüm karanlığıyla çöktüğü için sözler ayaklarında yankılanıp sonra da havaya yayılıyordu sanki. Carton bir yandan yürüyor, bir yandan da alabildiğine sakin bir tarzda ve düzenli aralıklarla bu sözleri tekrarlıyordu; ama bu sözler kulağından hiç gitmiyordu.

Sydney Carton köprünün üzerinde durmuş, evlerin ve katedralin göz alıcı karmaşasının ay ışığında pırıl pırıl parladığı yerde, Paris adasında yer alan nehir duvarlarına çarpan suları dinlerken gece sona ermek üzereydi, gün gökyüzünden bakan ölü bir yüz gibi soğuk geldi. Derken gece, ay ve yıldızlarla birlikte, solup gitti; ölüm bir süreliğine bütün evreni ele geçirmişti sanki.

Ama güneş tüm heybetiyle yükseldiğinde, parlak ışıklarıyla Sydney'in içini ısıtarak bütün o sözcükleri ve gecenin sıkıntısını bir kenara atmış gibiydi. Elini siper edip bunlara baktığında güneşle kendisi arasında bir ışık köprüsü oluştu sanki ve hemen altındaki nehir ışıl ışıl parladı.

Alabildiğine hızlı, derin ve belirgin olan nehirdeki güçlü akıntı sabahın sessizliğinde ona yarenlik eden biri gibi olmuştu. Sydney, evlerden uzakta, bu akıntı boyunca biraz yürüdükten sonra güneşin ışığı ve sıcaklığı altında nehrin kıyısında uykuya daldı. Uyanıp kalktığında, amaçsızca dönüp duran bir girdabı izleyerek biraz daha oyalandı oralarda, ta ki akıntı bunu yutup denize taşıyıncaya kadar. –"Tıpkı ben!"

Derken görüş alanına, yelkeninin rengi ölü bir yaprak gibi solmuş bir tekne girdi ve bir süre önünde süzüldükten sonra gözden kayboldu. Teknenin sudaki izleri yok olduğunda, kendi gafleti ve hatalarının bağışlanması için Sydney'in yüreğinden kopup gelen dua şu sözlerle son buldu, "Ben yeniden dirilişim, ben hayatım."

Döndüğünde Mr. Lorry çıkmıştı ve bu iyi kalpli adamın nereye gittiğini tahmin etmek hiç de zor değildi. Sydney Carton azıcık kahve içti, biraz elemek yedi ve yıkanıp temiz giysiler giyerek kendine geldikten sonra duruşma yerine gitti.

Pek çok kişinin korkudan uzak durduğu kara kuzu, Sydney'i kalabalığın içinde kuytu bir köşeye oturttuğunda mahkeme salonunu büyük bir heyecan

ve uğultu sarmıştı. Mr. Lorry ve Doktor Manette oradaydı. Lucie de hemen babasının yanında oturuyordu.

Kocası getirildiğinde Lucie ona öyle destekleyici, öyle yüreklendirici, öyle derin bir sevgiyle ve acı yüklü şefkatle baktı ki, Charles'ın yüzüne bir anda renk geldi, gözleri parladı ve kalbi yerinden oynadı. Eğer o anda biri Lucie'nin bakışlarının Sydney Carton üzerinde yarattığı etkiye bakacak olsaydı, bunun Charles'ın tepkisinin tıpatıp aynısı olduğunu görürdü.

O adaletsiz mahkemede, sanıklara söz hakkı tanıyan hiçbir makul yöntem ya da kural yoktu. Zaten bütün yasalar, yöntemler ve protokoller bu kadar canavarca kötüye kullanılmasaydı böyle bir ihtilal de olmazdı, oysa ölüme susamış devrim öç duygularıyla hepsini önüne katıp rüzgâra savurmuştu.

Bütün gözler jüriye döndü. Hepsi de dünkü, bir önceki günkü, yarınki ve öbür günkü aynı kararlı vatanseverler ve iyi cumhuriyetçilerdi. Aralarında bir tanesi, açgözlü ifadeli, sabırsız ve parmaklan sürekli dudaklarında gezinen bir adam diğerlerinden ayırt ediliyordu hemen ve onun bu halinden seyirciler müthiş memnundu. Bu kana susamış, yamyam görünüşlü ve zalim jüri üyesi St Antoine'daki Jacques Üç'tü. Bütün jüri bir geyiği yargılamak için toplanmış köpekler gibi duruyordu.

Bütün gözler beş yargıca ve savcıya döndü. O kısım da hiçbir olumlu hava esmiyordu bugün. Yerine, zalim vahşi ve ölümcül bir şeyler dönüyordu orada. Ardından kalabalıkta binlerine bakındılar, gözleri parlayarak onaylar gibi yaptılar ve gergin bir şekilde öne eğilip dikkatlerini vermeden önce başlarıyla onayladılar birbirlerini.

Darnay olarak bilinen Charles Evremonde dün serbest bırakılmıştı. Aynı gün yeniden suçlu bulunup hapse konuldu. İddianame kendisine dün gece iletildi. Kendisi bir Cumhuriyet düşmanı ve aristokrat olmakla suçlandı ve ihbar edildi. Zalim bir hükümdarın ailesinden, sona erdirilmiş imtiyazlarına rağmen insanlara ettikleri eziyetler yüzünden sürgüne gönderilmiş bir soydan geliyor. Darnay olarak bilinen Charles Evremonde, işte bu sürgün karan sebebiyle kanun önünde bir ölüdür.

Savcının söyledikleri kısaca bunlardı.

Başkan sanığın alenen mi yoksa gizli bir şekilde mi ihbar edildiğini sordu.

"Alenen, Başkan."

"Kim yapmış?"

"Üç kişi. Ernest Defarge, St. Antoine'lı şarapçı."

"Güzel."

"Therese Defarge, kansı."

"Güzel."

"Bir de Alexandre Manette, doktor."

Salonda büyük bir patırtı koptu ve tüm bu curcunanın ortasında, soluk bir yüzle tir tir titreyen Doktor Manette, oturtulduğu yerde ayağa fırladı.

"Başkanım, olacak şey değil, bu sahtekârlığa ve düzenbazlığa itiraz ediyorum. Biliyorsunuz ki suçlanan kişi kızımın kocasıdır. Kızım ve sevdikleri, canımdan bile kıymetlidir benim için. Kendi çocuğumun kocasını ihbar ettiğimi söyleyen bu sahtekâr komplocu kim, nerede bu kişi?"

"Yurttaş Manette, sakin olun. Mahkemenin otoritesine itaatsizlik ederseniz siz de kanunsuz davranmış olursunuz. Bahsettiğiniz kişilerin canınızdan kıymetli olmasına gelince, iyi bir vatandaş için hiçbir şey Cumhuriyet'ten daha kıymetli olamaz."

Başkanın bu paylamasının ardından bir alkış tufanı koptu. Başkan zilini çaldı ve konuşmasını aynı heyecanla sürdürdü.

"Eğer Cumhuriyet sizden çocuğunuzu feda etmenizi isterse yapmanız gereken tek şey onu feda etmek olmalı. Şimdi sessiz olun ve söyleyeceklerimi iyi dinleyin!"

Salondakiler yine çılgınca alkışladılar. Doktor Manette, etrafa bakınarak ve dudakları titreyerek yerine oturdu; kızı da iyice yanına sokuldu. Jürideki açgözlü adam ellerini ovuşturdu ve her zamanki gibi elini ağzına götürdü.

Mahkeme salonundaki sesler dinip sesinin duyulabileceğinden emin olduğunda Defarge söz aldı ve Doktor'un tutukluluğunu, hapse atıldığı sırada kendisinin onun yanında çalışan küçük bir çocuk olduğunu, sonra mahkûmun serbest bırakılışını ve onun serbest bırakılıp kendisine getirildiğinde ne halde olduğunu anlattı.

"Bastille'in ele geçirilmesinde önemli hizmetleriniz var, değil mi yurttaş?"

"Öyle sanırım."

O sırada kalabalığın içinde bir kadın tiz bir sesle bağırdı; "Oradaki en vatansever kişilerden biriydin. Neden anlatmıyorsun? O gün oradaki topçuydun sen ve o lanetli kale düştüğü zaman içeri ilk girenlerdendin. Yurtseverler, işin aslı bu!"

Seyircinin hararetli onayı eşliğinde davayı yönlendirmeye çalışan kişi İntikam'dı. Başkan zili çaldı; ama İntikam, salondakilerin de cesaretlendirmesiyle iyice coşarak, ciyak ciyak bağırdı, "O zil bana işlemez!" ve kalabalık gene çılgınca alkışladı.

"O gün Bastille'de neler yaptığınızı mahkeme heyetine anlatın o zaman yurttaş."

Defarge, tanık kürsüsünün dibinde oturmuş gözünü kırpmadan kendisine bakan karısına doğru bakarak, "Söz konusu mahkûmun. Yüz Beş Kuzey Kulesi olarak bilinen bir hücrede tutulduğunu biliyordum. Bunu bana kendisi söylemişti. Ayakkabı yaptığı, benim ona göz kulak olduğum günlerde, adını sorsanız Yüz Beş Kuzey Kulesi derdi. O gün topun başındayken, Bastille düştüğünde o hücreyi incelemeye karar verdim. Sonra düştü. Bir gardiyan eşliğinde şu anda Jüri'de bulunan bir yurttaş dostumla birlikte hücreye çıktık. Hücreyi etraflıca inceledim. Bacanın taşlarından biri çıkarılıp sonra yerine konmuştu, burada üzerinde bir şeyler yazılı olan bir kâğıt buldum. İşte bu o kâğıt. Sonradan Doktor Manette'in bazı yazı

örneklerini bulup inceledim. Bu onun yazısıydı. Doktor Manette'in yazısını içeren bu kâğıdı Başkan'a teslim ediyorum."

"Yazı okunsun."

Herkes soluğunu tutmuş, salonda çıt çıkmazken, yargılanan mahkûm karısına sevgi dolu gözlerle bakıp karısı ise endişeli gözlerini ondan yalnızca babasına bakmak için ayırırken. Doktor Manette'in gözleri kâğıdı okuyacak kişiye sabitlenmişken. Madam Defarge gözünü mahkûmun üzerinden ayırmayıp Mösyö Defarge ise yüzünde güller açan karısının üzerinden ayırmazken ve diğer bütün gözler bunların hiçbirini görmeyen Doktor'un üzerine çevrilmişken –kâğıt okunmaya başlandı.

X
Gölgenin Cismi

Ben, Alexandre Manette, Beauvais doğumlu, Paris'te yaşamış talihsiz doktor, bu hüzünlü yazıyı 1767 yılının son ayında Bastille'deki kasvetli hücremde yazıyorum. Bu yazıyı çalınmış aralıklarla, çok zor şartlar altında yazıyorum. Bunu saklamak için ağır ağır, bin bir güçlükle çalışarak bacanın duvarına bir yer hazırladım. Ben ve acılarım bir gün toprak olduğunda bir merhametli el bunu bulur belki.

Bu sözcükleri, on yıllık tutukluluğumun son ayında, bin bir güçlükle, bacadan kazıdığım is ve kömür tozlarını kanla karıştırarak ve buna paslı bir demir ucu batırarak yazıyorum. Artık içimde bir ümit kalmadı. Son zamanlarda baş gösteren belirtilerden anlıyorum ki, akıl sağlığımı kaybetmem yakındır, ama yemin ederim ki şu anda aklım tam manasıyla yerinde –hafızam sağlam, ayrıntılar dahi canlı zihnimde– ve bu kayıtlı son sözlerimin hepsinin hesabını insanlığa da, kıyamet günü Tanrı'ya da vermeye hazırım.

1757 senesinin Aralık ayının üçüncü haftası (sanırım ayın yirmi ikisiydi), mehtaplı ve bulutlu bir gecede, dondurucu havada temiz hava almak için Seine Nehri'nin kıyısındaki ve Tıp Fakültesi'nin sokağındaki evime bir saat uzaklıktaki tenha bir rıhtımda yürüyüşe çıkmıştım ki, arkamdan hızla yaklaşan bir araba sesi duydum. Beni ezmesin diye ona yol vermek için kenara çekildiğimde arabanın penceresinden bir baş uzanıp sürücüye durmasını söyledi.

Sürücü atının dizginlerine asılmayı başardığı anda araba durdu ve aynı kişi bana adımla seslendi. Ben de karşılık verdim. Araba benden biraz daha ileride durmuştu, bu yüzden ben yanlarına varıncaya dek iki beyefendi arabanın kapısını açıp aşağı inmişti bile. İkisinin de, sanki bir şeylerden gizlenir gibi, pelerinlere sarınmış olduklarını fark ettim. Bir de arabanın kapısının yanında yan yana durduklarında, ikisinin de benim yaşlarda, belki biraz daha genç olduklarını ve boy, pos, tavır, ses

ve (görebildiğim kadarıyla) yüz açısından birbirlerine çok benzediklerini gördüm.

"Siz Doktor Manette misiniz?" dedi biri.

"Evet benim."

"Beauvais'li Doktor Manette değil mi?" dedi öbürü; "hani aslen cerrah olan ve son birkaç senedir Paris'te namı yürüyen genç Doktor Manette ?"

"Beyler," dedim, "evet. hakkında çok zarif bir şekilde konuştuğunuz Doktor Manette'im ben."

"Önce evinize gittik," dedi ilki, "ama ne yazık ki sizi orada bulamadık; bize sizin bu yana doğru yürümüş olabileceğinizi söylediler ve biz de belki sizi yakalarız diye buraya geldik. Şimdi arabaya biner misiniz lütfen?"

İkisinin de buyurgan bir hali vardı ve bunları söylerken beni arabanın kapısıyla kendi aralarına alabilmek için harekete geçtiler. Silahlıydılar. Ben değildim.

"Beyler," dedim, "affedersiniz ama ben genelde hangi şahsın yardımıma ihtiyaç duyarak beni onurlandırdığını ve hastanın ne gibi bir rahatsızlığı olduğunu önceden bilmek isterim."

Karşılık ikinci konuşandan geldi. "Doktor, sizin hastalarınız daima seçkin kişiler. Hastalığın ne olduğuna gelince, maharetinize olan güvenimize dayanarak biliyoruz ki, hastayı görünce bizim size anlatabileceğimizden çok daha iyi bir şekilde anlayacaksınız siz bunu. Bu kadar bilgi yeter. Şimdi lütfen arabaya biner misiniz?"

Boyun eğmekten başka çare yoktu; sessizce arabaya bindim. Arkamdan ikisi de bindiler –son binen merdiveni kaldırdıktan sonra arabaya sıçramıştı. Araba dönüş yaptı ve geldiği gibi hızla yol aldı.

Bunu olduğu gibi yazıyorum. Bu konuşmanın kelimesi kelimesine aynı olduğundan şüphem yok. Zihnimin olaydan uzaklaşmasına mahal vermeden, her şeyi aynen aktarıyorum. Şimdi bu kısmın sonuna işaret koyup yazmaya ara vereceğim ve bu kağıdı gizli yerine kaldıracağım. ****

Araba, caddeleri arkasında bırakıp Kuzey'deki çıkış kapısını geçti ve şehrin dışındaki anayola çıktı. Bariyerden bir fersahın üçte ikisi kadar uzaklaştıktan sonra –o anda uzaklığı tam tahmin edememiştim ama sonradan dikkat ettim– araba anayoldan çıkıp ıssız bir evin önünde durdu. Üçümüz de arabadan inerek yürümeye başladık ve içinde suları taşıp duran bakımsız bir çeşmenin olduğu bir bahçenin ıslak ve yumuşak patikasından geçerek evin kapısına vardık. Zili çalmamıza rağmen hemen açılmadı ve açıldıktan sonra da kılavuzlarımdan biri elindeki ağır binicilik eldivenini kapıyı açan adamın yüzüne çarptı.

Bu davranışı çok da garipsemedim, zira köpeklerden çok sıradan insanlara vurulduğuna pek çok kez tanık olmuştum. Ama diğer adam öbürü kadar öfkeli bir halde ve aynı tarzda koluyla vurdu adama; kardeşlerin hem görünüşleri, hem de davranışları o kadar birbirine benziyordu ki, ilk defa o zaman onların ikiz olduklarını idrak ettim.

Daha dış kapının orada indiğimiz anda (kapı kilitliydi ama kardeşlerden biri açıp sonra tekrar kilitledi bunu) yukarı kattaki odaların birinden gelen bağırışları duydum. Doğruca bu odaya yönlendirildim; merdivenin her basamağında çığlıklar daha da yükseliyordu; nihayet karşımda, yatağa uzanmış, beyin humması geçiren bir hasta buldum.

Hasta olağanüstü güzel bir kadındı ve gençti; kesinlikle yirmi yaşından fazla değildi. Saçları yoluk yoluk ve darmadağınıktı, kolları ise iki yandan kuşak ve mendillerle bağlanmıştı. Bu bağların bir erkek elbisesinin parçaları olduğunu fark ettim. Bir tanesinin, bir tören elbisesi için kullanılan püsküllü bir fuların üzerinde bir hanedan arması ile E harfi vardı.

Bunu hastayı incelemeye başlar başlamaz gördüm; zira kadıncağız bütün o huzursuz debelenmesi sırasında yatağın kenarına doğru

yüzüstü dönmüş ve fuların ucu ağzına girmişti; boğulacak gibiydi. İlk işim nefes alıp verişini rahatlatmak oldu ve fuları kenara koyarken köşesindeki işlemeli arma gözüme ilişti.

Onu nazikçe çevirip sakinleşmesi için elimi göğsüne dayadım ve yüzüne baktım. Gözleri faltaşı gibi kocaman açıldı ve sık sık insanın içine işleyen keskin çığlıklar atarak, "Kocam, babam, kardeşim!" diye sayıkladı; sonra da on ikiye kadar sayıp, "Şşşt!" dedi. Bir an durup etrafı dinliyor, ardından keskin çığlıklara yeniden başlıyor, peşinden yine, "Kocam, babam, kardeşim!" deyip on ikiye kadar sayıyor ve "Şşşt!" diyordu. Bunların ne sırasında ne de tarzında hiçbir farklılık yoktu. O sözleri söylemeden önceki bir anlık duraksama dışında hiç ara vermiyordu.

"Ne zamandan beri böyle?" diye sordum.

Kardeşleri ayırt edebilmek için birine büyük, diğerine küçük, diyeceğim; büyük dediğim daha otoriter olan, "Dün gece bu saatlerden beri," diye karşılık verdi.

"Bir kocası, babası ve kardeşi mi var?"

"Kardeşi var."

"Kardeşiyle mi konuşuyorum şu anda?"

"Hayır," diye karşılık verdi adam burun kıvırarak.

"Son zamanlarda on iki sayısıyla ilgili bir şey mi oldu?"

Küçük kardeş sabırsızca lafa karıştı, "Saat on ikiyle ilgili."

Elim hâlâ hastanın göğsünde, "Bakın beyler," dedim, "beni getirdiniz ama bir işe yaramadı! Eğer durumunu açıklasaydınız ona göre hazırlıklı gelirdim. Vakit kaybedeceğiz şimdi. Şu ıssız yerde ilaç bulabileceğimiz bir yer yok.'"

Küçük kardeş kibirli bir havayla, "Burada bir ilaç kutusu var," deyip bir dolaptan kutuyu çıkararak masaya koyarken, büyüğü de ona baktı.

****

Şişelerden bazılarını açıp kokladım ve tıpalarını dudaklarıma götürdüm. Başka şartlar altında tek başlarına zehir etkisi gösteren bu uyuşturucu hapların hiçbirini veremezdim.

"İlaçlara güvenemediniz mi yoksa?" diye sordu küçük kardeş.

"Tamam mösyö, birazdan vereceğim," diye karşılık verdim, başka da bir şey söylemedim.

İstediğim dozu, zar zor, epey bir mücadele verdikten sonra içirebildim hastaya. Aynı miktarı biraz sonra yeniden verip etkilerini gözlemek niyetinde olduğumdan yatağın hemen kenarına oturdum. Hastayla ilgilenen ürkek ve boynu bükük bir kadın (aşağı kattaki adamın karısı) odanın bir köşesine sinmişti. Ev rutubetliydi, her yanı dökülüyordu ve çok özensizce döşenmişti –belli ki ev geçici olarak kullanılıyordu ve daha yeni gelinmişti. Keskin çığlıkların şiddetini azaltmak için pencerelere eski kalın kumaşlar çivilenmişti. Bu çığlıklar, "Kocam, babam, kardeşim!" feryatları, on ikiye kadar saymalar ve "Şşşt!" sesleri düzenli bir şekilde birbirini takip ediyordu. Nöbeti öyle şiddetliydi ki, kollarını kıpırdatmasına engel olan bağları çözmemiştim ama acıtmadıklarından emin olmak için kontrol ettim. Bu durumda beni yüreklendiren tek şey, zavallının göğsüne koyduğum elimin sakinleştirici bir etkisi olduğunu görmek ve üç beş dakika için de olsa bunun onu rahatlatmasıydı. Öte yandan çığlıklara bir etkisi olmamıştı; doğrusu hiçbir sarkaç bu kadar düzenli işleyemezdi.

Elimin böyle bir etkisi olduğundan (öyle olduğunu düşünüyorum) yatağın kenarında, kardeşlerin gözü üzerimde, yarım saat kadar oturdum; derken büyük olan şöyle dedi:

"Bir hasta daha var."

Neye uğradığımı şaşırmıştım; "Acil bir durum mu peki?" diye sordum.

Kaygısız bir havayla, "Görseniz iyi olur," deyip eline bir lamba aldı.
****

Diğer hasta ikinci merdivenin karşısındaki arka odalardan birinde, bir ahırın üstündeki tavanarası gibi bir yerde yatıyordu. Buranın bir bölümünü sıvayla kaplı alçak bir tavan örtüyordu; geri kalan kısım ise kiremit kaplı çatıya açılıyordu ve karşıda da kirişler vardı. Bu bölüme kuru ot ve samanla yakmak için çalı çırpı yığılmış ve bir kum yığınının üzerine elmalar konmuştu. Diğer bölüme geçebilmek için buradan geçmem gerekiyordu. Bütün ayrıntılar hafızamda sapasağlam duruyor. Bastille'deki bu hücremde mahkûmiyetimin onuncu yılı sona ererken her şey tüm ayrıntılarıyla o geceki gibi aklımda.

Yerdeki kuru otların üstünde, başının altında bir yastık, yakışıklı bir köylü oğlan yatıyordu –yaşı on yediden fazla olamazdı. Dişleri sımsıkı kenetli, sağ eli pençe gibi göğsünün üzerinde ve alev saçan gözleri dimdik tavana bakar bir halde sırtüstü uzanıyordu. Tek dizimin üzerine çökerek üzerine eğildiğimde yarasının nerede olduğunu göremedim; ama sivri uçlu bir şeyle yaralandığını ve ölmek üzere olduğunu anlamak zor değildi.

"Ben doktorum arkadaşım," dedim. "İzin ver de bakayım yarana."

"Bakmanızı istemiyorum," dedi oğlan; "boş verin."

Yara elinin altındaydı ve elini çekmeme izin vermesi için onu rahatlattım biraz. Yirmi-yirmi dört saat evvel oluşmuş bir kılıç yarasıydı bu ama hünerli eller tarafından anında müdahale edilseydi bile hiç kurtulma şansı yoktu. Hızla ölüyordu çocuk. Gözlerimi büyük kardeşe çevirdiğimde, onun hayatı solup giden bu yakışıklı delikanlıya yaralı bir insana değil de, yaralı bir kuş ya da tavşana bakarmış gibi baktığını gördüm.

"Nasıl olmuş bu mösyö?" diye sordum.

"Bu oğlan kudurmuş bir adi köpek! Köylü! Kardeşimi kılıcını çekmeye zorlamış ve onun kılıcıyla yaralanmış –bir beyefendi gibi."

Cevabı en ufak bir acıma, üzüntü ya da insancıllık barındırmıyordu. Başka bir dünyaya ait bu yaratığın orada ölüyor olmasından rahatsız gibiydi daha çok; parazitli bir hayvan gibi kendi karanlık köşesinde ölse daha iyiydi sanki. Hem o genç çocuğa hem de onun kaderine karşı zerre kadar merhamet yoktu yüreğinde.

O konuşurken oğlanın gözleri ağır ağır ona kaymış, sonra da ağır ağır bana çevrilmişti.

"Doktor, bunlar da çok gururlu oluyorlar, soylular yani; ama biz adi köpekler de gururlu oluruz, bazen. Bizi soyarlar, ezerler, döverler, öldürürler, ama bir nebze de olsa gururumuz kalır, bazen. Onu... kızı gördünüz mü Doktor?"

"Arada mesafe olsa da çığlıklar ve feryatlar oraya kadar geliyordu. Oğlan kızdan sanki yanımızda yatıyormuş gibi bahsetmişti.

"Gördüm," dedim.

"O benim ablam Doktor. Bu soylular her türlü rezil hakka sahiptir, yıllarca kız kardeşlerimizin iffetini ve erdemini istedikleri. gibi kullandılar ama içlerinde iyi kızlar da vardı. Biliyorum, babamdan da duymuştum bunu. Ablam iyi bir kızdı. İyi bir genç adamla nişanlıydı, bu adamın kiracılarından biriyle. Bizler hepimiz onun –şurada dikilen adamın– kiracılarıydık. Diğeri de onun kardeşidir, kötü bir soyun en kötüsüdür." Oğlanın bedeni konuşacak gücü zor buluyordu; ama ruhu bas bas bağırıyordu sanki.

"İşte bizi şurada dikilen adam soydu, ne de olsa onlar üstün yaratıklar, biz ise yanlarındaki köpekleriz –bizden insafsız vergiler toplar, bizi hiçbir ücret ödemeden yanında çalıştırır, buğdayımızı kendi değirmeninde öğütmeye zorlar, bizi elimizdeki bir avuç buğdayla evcil kuşlarını beslemeye mecbur bırakır ve kendimize ait tek bir kuş beslememize izin vermezdi, soygunculuk ve yağmacılık öyle başını almış yürümüştü ki, azıcık bir et parçası bulsak, korku içinde, adamları bunu görüp de elimizden almasın diye, kapalı kapılar ardında yiyorduk –yani öyle soyulmuş, öyle ele geçmiş ve öyle fakir düşürülmüştük ki, babam bize dünyaya bir çocuk getirmenin ne kadar korkunç bir şey

olduğunu anlatıyor ve kadınlarımızın kısır olup perişan soyumuzun tükenmesi için dua etmemiz gerektiğini söylüyordu."

Daha önce hiç ezilmişlik duygusunun bu şekilde patlak verip bir yangına dönüştüğünü görmemiştim. Bu duygunun insanların içinde bir yerlerde saklı olduğunu tahmin ediyordum ama bunun bu şekilde ortaya çıktığını bu can çekişen çocuktan önce hiç görmemiştim.

"Yine de ablam evlendi Doktor. Zavallı adamcağızın o sırada bir rahatsızlığı vardı, ablam sevdiği bu adamla evlendi, böylece ona kulübemizde –şu adam buna köpek kulübesi der herhalde– bakabilecekti. Daha evleneli birkaç hafta olmuştu ki, şu adamın kardeşi onu görüp beğenmiş ve kocasından onu kendisine ödünç vermesini istemiş –bizim gibilerin kocalığının hükmü yok ki! Adam pek istekliydi ama ablam iyi ve namuslu bir kadındı ve bu adamın kardeşinden en az benim kadar nefret etti. O zaman bu ikisi kocasının ablamı ikna etmesi, onu bu konuda etkilemesi için ne yaptılar peki?"

Çocuğun üzerime dikilmiş olan gözleri ağır ağır onu seyreden adamlara döndü ve bu iki yüze bakınca oğlanın söylediklerinin hepsinin doğru olduğunu gördüm. Birbirine zıt iki tür gururun çarpıştığını şimdi şurada, Bastille'de bile görebiliyorum; soylu beyefendinin alabildiğine umursamaz kayıtsızlığı ile köylünün yoğun hisleri ve tutku dolu intikamı.

"Biliyorsunuz Doktor, bizim gibi köpekleri arabalarının önüne koşmak ve sürmek bu soyluların hakları arasındadır. Ablamın kocasını arabaya koşup sürdüler: Biliyorsunuz ki, kurbağaları kovup onların iyi uyumalarını sağlayalım, diye bizleri bütün gece arazilerinde tutmak da onların hakları arasındadır: bütün gece adamcağızı o berbat siste beklettiler ve ertesi gün de arabaya koştular Ama o gene de ikna olmadı. Hayır! Sonra bir öğle vakti, yemek yemek için –tabii bulabilirse– koşum takımlarından sıyrılmışken, tam on iki kere hıçkırarak ağladı, çanın saat başı her çalışında hıçkırıklara boğuldu adam ve karısının göğsünde öldü."

Oğlan belli ki bütün bu zulmü anlatıp bitirinceye kadar hayatta kalmaya azimliydi. Yarasını kapamak için elini nasıl pençe gibi

göğsüne sımsıkı kapamak için bir güç harcıyorsa, üzerine saldıran ölüm gölgelerini de aynı güçle geriye itiyordu.

"Sonra şu adamın izniyle ve hatta yardımıyla kardeşi ablamı aldı götürdü: hem de ablamın ona söylediği onca şeye rağmen –ve ona ne dediğini siz de yakında öğrenirsiniz Doktor, belki de anladınız bile– işte bir anlık zevki ve eğlencesi için kardeşi aldı götürdü ablamı. Yolda yanımdan geçerken gördüm. Olanları evdekilere anlattığımda babamın yüreğine indi; ama o yüreği sıkıştıran tek kelime dahi çıkmadı ağzından. Küçük kız kardeşimi (bir kardeşim daha var) bu adamın ulaşamayacağı, en azından kölesi olamayacağı bir yere kaçırdım. Sonra kardeşini buraya kadar takip ettim ve dün gece de tırmanıp bir köpek gibi ama elimde bir kılıçla... içeri girdim. –Tavanarasının penceresi nerede? Buralarda bir yerde değil miydi?'

Gözü kararmaya başlamıştı; dünya çevresinde giderek daralıyordu artık. Etrafıma bakındığımda, bir boğuşma gerçekleşmiş gibi, ot ve samanların ezik ezik olduğunu gördüm.

"Ablam beni duyunca koştu hemen. Ona adam ölünceye kadar içeri girmemesini söyledim. Bu adam içeri girip önce biraz para fırlattı bana; sonra da bir kamçıyla vurdu. Ama ben, adi bir köpek olarak ona öyle bir vurdum ki kılıcını çekti. Benim adi kanımla lekelediği kılıcıyla isterse bin parçaya bölsün beni; sonuçta kendini savunmak için çekmişti bunu –ve hayatı boyunca edindiği tüm maharetle bunu bana sapladı."

Gözlerim, birkaç dakika önce, yerde samanların arasında yatan kırık bir kılıcın parçalarına takılmıştı. Bu bir soylunundu. Biraz ötede yatan eski kılıç ise bir askerinkine benziyordu.

"Beni kaldır Doktor; kaldır hadi. Nerede o?"

Kardeşini kast ettiğini düşünerek, "Burada değil," dedim, oğlanın doğrulması için destek olurken.

"O adam! Bütün soylular gibi o kadar gururlu ki, bana bakmaya korkuyor. Şurada duran adam nerede? Yüzümü ona çevirin."

Başını dizime dayayıp kaldırarak oğlanın dediğini yaptım. Ama oğlana bir anda öyle olağanüstü bir güç geldi ki yerinde tamamen doğruldu. Kendisiyle beraber beni de doğrulmaya zorlamıştı, yoksa ona destek olamazdım.

Gözleri kocaman açılmış adama dönüp ve sağ elini havaya kaldırarak, "Marki," dedi oğlan, "gün gelip de yaptıklarınızın hesabı sorulduğunda sen ve soyunun o en berbat şahsı, tek tek hepsinin cevabını vereceksiniz. Benim yaptığım belli olsun diye şimdi senin üzerine kanımla bir haç çiziyorum. Gün gelip yaptıklarınızın hesabı sorulduğunda bu kötü soyun en kötü kişisi de tek tek cevabını verecek bunların. Benim yaptığım belli olsun diye şimdi onun üzerine de kanımla bir haç çiziyorum."

Sonra elini göğsündeki yaraya koydu ve işaret parmağıyla havaya iki tane haç çizdi. Parmağı kısa bir süre daha havada öyle durduktan sonra yere düştü; ardından da kendisi düştü ve ben ölü bedenini düzelttim. ****

Genç kadının yanına döndüğümde deliliğinin aynı düzen ve süreklilikte devam ettiğini gördüm. Bunun saatlerce sürebileceğini ve belki de mezarın sessizliğinde sonlanabileceğini biliyordum.

Ona daha önce verdiğim ilaçlardan bir doz daha verdim ve gece geç saatlere kadar başucunda oturdum. Ne keskin çığlıklarında bir azalma, ne de söylediği sözlerin sıralamasında bir değişiklik oldu. Hep aynı şeyi söylüyordu: "Kocam, babam, kardeşim! Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on bir, on iki. Şşşt!"

Bütün bunlar onu ilk gördüğüm andan itibaren yirmi altı saat sürdü. İki defa gidip gelmiş ve tekrar yanına oturmuştum ki duraksamaya başladı. Bu fırsatı değerlendirebilmek için o kısa sürede elimden ne geliyorsa yaptım ve o da yavaş yavaş uyuşup ölü gibi yattı.

Uzun ve korkunç bir fırtınanın ardından yağmur ve rüzgâr nihayet dinmişti sanki.. Kollarını çözdüm ve onu yatağa daha iyi yerleştirmeye ve yırtılan elbisesini düzeltmeye yardım etmesi için kadını çağırdım.

İşte o zaman onun karnında bir bebek taşıyan bir kadın olduğunu anladım ve böylece onun iyileşmesine dair azıcık ümidimi. de yitirdim.

Hâlâ büyük kardeş diye bahsedeceğim Marki atından inip ayağında botlarla odaya gelerek, "Öldü mü?" diye sordu.

"Hayır," dedim; "ama ölümü çok yakın."

"Şu sefil yaratıkların bedenleri de ne kadar güçlü oluyor!" dedi merak dolu gözlerle kadına bakarak.

"Acı ve ümitsizlik," dedim, "müthiş bir güç barındırır içinde."

Bu sözlerim üzerine önce bir kahkaha attı, sonra kaşlarını çattı. Ayaklarıyla sandalyemin yanına bir sandalye çekti; kadına dışarı çıkmasını emretti, peşinden sesini alçaltarak şöyle dedi.

"Doktor, kardeşimin başı bu köylülerle belaya girince hemen sizi çağırmak geldi aklıma. İtibarı yüksek birisiniz ve istikbali parlak bir genç adam olarak, kendi çıkarlarınızı görecek kadar akıllısınızdır mutlaka. Gördükleriniz burada kalsın, dışarı çıkmasın."

Hastanın nefes alıp verişini dinledim ve cevap vermekten kaçındım.

"Acaba beni dinleme şerefini verecek misiniz bana Doktor?"

"Mösyö," dedim, "benim mesleğimde hastaların sırları her zaman sır olarak kalır" Cevap verirken temkinli davranıyordum, zira gördüklerim ve duyduklarım beni hayli rahatsız etmişti.

Hastanın nefesini duymak o kadar güçtü ki, dikkatlice nabzına ve kalp atışlarına bakmayı denedim. Canlıydı ama o kadar. Tekrar yerime otururken etrafa baktığımda, kardeşlerin dikkatli gözlerle beni süzdüklerini gördüm. ****

Bu satırları büyük zorluklar içinde yazıyorum, hava çok soğuk, yakalanıp yer altı hücresine gönderilmekten ve hepten karanlıkta kalmaktan öyle korkuyorum ki yazıyı kısa tutacağım. Hafızamda

hiçbir bozulma ya da sıkıntı yok; kardeşlerle konuştuğum her şeyi kelimesi kelimesine gayet net bir şekilde hatırlıyorum.

Genç kadın bir hafta boyunca can çekişti. Son nefesini vermeye yakın, kulağımı dudaklarına yaklaştırdığımda bana söylediklerinin çok azını anlayabildim. Bana nerede olduğunu sordu, ben de söyledim; kim olduğumu sordu, söyledim. Ben de ona soyadını sordum ama boşunaydı. Yastığın üzerindeki başını hafifçe salladı ve tıpkı kardeşi gibi o da sırrını sakladı.

Kardeşlere onun hızla kötüleştiğini ve fazla vaktinin kalmadığını söyleyene kadar ona başka soru sorma fırsatım olmadı. O zamana kadar genç kadının yanında benimle köylü kadın dışında kimse olmasa da, kardeşlerden biri hep yatağın benim bulunduğum başucundaki perdenin hemen arkasında haset içinde oturmuştu. Ama kadın fenalaştıktan sonra ne konuştuğumuza pek aldırmadılar, öyle ki ben de mi ölüyorum yoksa diye düşünmeden edemedim.

Onlara her bakışımda ikisinin de, küçük kardeşin (ben. öyle diyorum) bir köylüyle, o köylü oğlanla kılıç kılıca mücadele etmiş olmasını gururlarına yediremediklerini gördüm. Sanki zihinlerine takılan ve onları rahatsız eden tek şey bu meselenin aile şerefini alçalttığı ve onları gülünç duruma düşürdüğü düşüncesiydi. Ne zaman küçük kardeşle göz göze geldiysem bakışlarından benden ne kadar nefret ettiğini anladım, ne de olsa oğlandan neler öğrendiğimi biliyordu. Bana büyük kardeşten daha düzgün ve kibar davranıyordu belki, ama bunu görebiliyordum. Dahası, büyüğün zihnine de bir yük olduğumu görmek zor değildi.

Gece yarısına iki saat kala hastam öldü –benim saatime göre, onu ilk gördüğüm saate denk geliyordu bu. Gencecik perişan başı usulca yana düşüp başına gelen tüm dünyevi haksızlıklar ve acılar sona erdiğinde yanında bir tek ben vardım.

Kardeşler yola çıkmak için sabırsız, aşağı kattaki bir odada bekliyorlardı. Yatağın yanındayken onların kamçılarıyla botlarına vurup durduklarını ve odada bir aşağı bir yukarı yürüdüklerini duymuştum.

Yanlarına indiğimde, "Nihayet öldü mü?" diye sordu büyüğü.

"Öldü," dedim.

"Tebrikler kardeşim," dedi dönüp duran büyük kardeş.

Daha önce para teklif etmiş, ama ben sonraya ertelemiştim. Bana bu defa bir kese altın uzattı. Elinden aldım, ama masaya bıraktım. Bu meseleyi düşünmüş ve hiçbir şey almamaya karar vermiştim.

"Beni bağışlayın lütfen," dedim. "Ama bu şartlar altında kabul edemem."

Birbirlerine baktılar önce, sonra ben başımla selam verdiğimde onlar da karşılık verdiler ve birbirimize başka hiçbir şey söylemeden ayrıldık.

Yorgunum, yorgunum, çok yorgun –bu acılar bitirdi beni. Şu sıska parmaklarımla yazdıklarımı okuyamıyorum.

Sabah erkenden kapımın önüne üzerinde adımın yazdığı küçük bir kutu içinde o bir kese altın bırakılmıştı. İlk andan beri içimde bir huzursuzluk, ne yapmam gerektiğini düşünüyordum. O gün Bakan'a, karşılaştığım bu iki hastanın başına gelenler ve gittiğim yerle ilgili olarak özel bir mektup yazmaya karar verdim, ona her şeyi anlatacaktım. Saray'ın gücünü ve soyluların ne kadar ayrıcalıklı olduğunu biliyordum ve bu meseleyi ciddiye almalarını beklemiyordum ama hiç değilse kendi içimi rahatlatmış olacaktım. Olayı kendi karımdan bile bir sır gibi saklamıştım ve bunu da mektubumda belirtmeyi uygun buldum. Diğerleri de bunu öğrenecek olurlarsa nasıl bir tehlike içine gireceğimin farkında değildim ama bunun başkaları için tehlikeli olabileceğinin bilincindeydim.

O gün o kadar meşguldüm ki, mektubu o gece bitiremedim. Ertesi sabah, bunu bitirebilmek için her zamankinden çok daha erken kalktım. Yılın son günüydü. Tam mektubum yeni bitmiş, önümde duruyordu ki, beni görmek isteyen bir hanımın geldiğini söylediler:

Kendime görev edindiğim işten her geçen gün daha çok uzaklaşıyorum. Burası o kadar soğuk, karanlık ve hislerim öyle uyuşmuş bir halde ve üzerime çöken öyle büyük bir kasvet ki.

Beni görmeye gelen genç, alımlı ve çok hoş bir kadındı, ama fazla ömrü kalmamış gibiydi. Büyük bir endişe içindeydi. Kendisini Marki Evremonde'un karısı olarak tanıttı. O anda oğlanın büyük kardeşten bahsederken kullandığı isimle fuların üzerine işlenmiş olan harfi birleştirdim zihnimde ve o soyluyu çok yakın zamanda gördüğüm sonucuna varmak hiç de zor olmadı.

Hafızam hâlâ yerinde ama konuşmamızı aynen yazamıyorum. Eskisinden çok daha fazla gözetlendiğimden şüpheleniyorum, ama ne zamanlar gözetleniyorum tam bilemiyorum. Vahşet hikâyesindeki gerçeklerin, kocasının bu olaya dâhil oluşunun ve benim oraya götürülüşümün bir kısmından kuşkulanmış, bir kısmını da kendi kendine keşfetmişti. Ama genç kadının öldüğünü bilmiyordu. Büyük bir acı içinde söylediğine göre, genç kadınla gizlice görüşüp ona merhamet göstermeyi umuyordu. Dahası Tanrı'nın gazabını uzun zamandır acılar çeken o kişilerin evinden uzak tutmayı umuyordu.

Onun bir kız kardeşi olduğunu düşünüyordu ve en büyük arzusu ona yardım etmekti. Böyle bir kardeşin varlığından haberdar olduğumu; ama daha fazla bir şey bilmediğimi söyledim ona. Bana güvenip gelmesinin sebebi, benim o kızın adını ve yaşadığı yeri söyleyebileceğim ümidiydi. Oysa ikisinden de habersizdim. ****

Bu kâğıt parçaları başımı derde soktu. Dün bir tanesini gardiyan aldı, bir de uyarı verdi. Bugünlük bu kadar.

İyi yürekli, şefkatli bir kadındı ve evliliğinde mutsuzdu. Nasıl olabilirdi ki! Kocasının kardeşi ona hiç güvenmiyor ve hiç sevmiyordu onu ve onun hakkında kötü şeyler söyleyerek etkiliyordu herkesi; kadın hem ondan hem kocasından korkar hale gelmişti. Onu kapıya kadar geçirdiğimde, arabasının içinde iki üç yaşlarında tatlı bir erkek çocuğu olduğunu gördüm.

"Onun hatırına Doktor," dedi, gözyaşları içinde çocuğu işaret ederek, "elimden ne gelirse yaparım. Aksi takdirde ona miras kalan bu isimle asla günyüzü görmeyecek. Bana öyle geliyor ki, eğer bu günahların bedeli ödenmezse bir gün acısı ondan çıkacak. Elimde ne kaldıysa –birkaç mücevherin ederinden ancak biraz fazla bu– oğluma bırakacağım ki onun da ilk işi, eğer kız kardeşi bulunabilirse, bu yaralı aileye, merhum annesinin merhamet ve keder yüklü bu emanetini bağışlamak olsun."

Sonra kadın oğlunu öpüp okşayarak, "Tüm bunlar senin için sevgili oğlum. Dediğimi yerine getireceksin, değil mi küçük Charles?" dedi. Çocuk cesurca, "Evet!" diye karşılık verdi. Kadının elini öptüm ve o da oğlunu kucağına alıp öpüp okşayarak gitti. O kadını bir daha hiç görmedim.

Kadın kocasının adını bildiğimi düşünerek telaffuz ettiğinden mektubumda onun adını belirtmedim. Mektubu mühürledim ve kimseye güvenemediğimden o gün bunu bizzat kendi elimle teslim ettim.

O gece, yılın son gecesi, saat dokuza doğru, siyah giysili bir adam kapımın zilini çaldı, beni görmek istedi ve genç uşağım Ernest Defarge'ı usulca takip ederek yukarı kata çıktı. Uşağım karımla oturduğum odaya girdiğinde –ah karım, canım karım! Benim güzel genç İngiliz karım!– kapıda bekliyor olması gereken adamın sessizce uşağımın arkasında dikildiğini gördük.

"Rue St. Honore'da acil bir vaka var," dedi adam. Çok vaktimi almayacağını, aşağıda bir arabanın beklediğini söyledi.

O araba beni buraya, mezarıma getirdi. Ev gözden kaybolur kaybolmaz, arkadan biri uzanıp ağzımı siyah bir bezle sıkıca sarıp kollarımı bağladı. Karanlık bir köşeden o iki kardeş çıkarak bize yaklaştılar ve tek bir işaretle beni tanıdıklarını belli ettiler. Marki cebinden benim yazdığım mektubu çıkarıp bana gösterdi, sonra elinde tuttuğu bir fenerin ateşiyle yaktı bunu ve küllerini ayağıyla savurdu. Hiç kimse tek kelime etmiyordu. Buraya getirildim, diri diri gömüldüğüm mezara.

> Eğer bu korkunç yıllar boyunca Tanrı bu iki kardeşten herhangi birinin katı yüreğine değseydi de bana sevgili karımdan bir haber getirseydi –hiç yoksa ölü mü diri mi onu bildirseydi– o zaman Tanrı'nın bu kardeşleri hepten terk etmediğini düşünebilirdim. Ama artık biliyorum ki, o kırmızı haç onlar için ölümcül bir işaret ve Tanrı'nın merhametinden asla nasiplenemeyecekler. Ben Alexandre Manette, kederli mahkûm, 1767 senesinin bu son gecesinde, dayanılmaz ıstıraplar içindeyken, onları ve tüm soylarını, son ferdine kadar tüm yaptıklarının hesabını verecekleri güne havale ediyorum. Hem bu dünyada hem de Tanrı katında hepsinin hesabı sorulacaktır elbet.

Belgenin okunması bittiğinde salonda korkunç bir gürültü koptu. Müthiş bir kana susamışlığın ve galeyanın sesiydi bu. Doktor'un yazdıkları zamanın en kinci ihtiraslarını körüklemişti ve bu ortamda önlerine bir kelle düşmeden durulmayacaktı halk.

Mahkeme ve seyircilerin önünde Defarge'lara bu belgeyi neden tören alayı sırasında ellerine geçen diğer Bastille belgeleriyle birlikte göstermediklerini ve bunları neden ellerinde beklettiklerini sorma gereği duyulmadı. Bu iğrenç ailenin, St. Antoine tarafından uzun süredir lanetlenmiş olduğunu ve ölümcül kayda işlendiğini göstermeye de gerek olmadı. Bir adam ne kadar erdemli olursa olsun, ne kadar önemli hizmetlerde bulunmuş olursa olsun, o gün orada böyle bir suçlamadan kurtulması pek olası değildi.

Ölüme mahkûm bu adam için işin en kötü yanı, onu suçlayan kişinin halkın bildiği bir vatandaş, kendisinin yürekten bağlı olduğu bir arkadaş ve aynı zamanda kayınpederi oluşuydu. Halkın en çılgın isteklerinden biri, eski çağlara ait ulusal erdemleri örnek alarak sunağın üzerinde kurban törenleri düzenlemekti. Bu yüzden Başkan, Cumhuriyet'in bu iyi doktorunun iğrenç aristokrat ailenin kökünü kazıyarak Cumhuriyet'e ne büyük bir iyilik ettiğini ve hiç kuşkusuz kızını dul ve onun da çocuğunu yetim bırakan bu olaydan ulvi bir heyecan ve haz duyuyor olması gerektiğini söylediğinde (söylemese gidecek olan kendi kellesiydi) salonda taşkın bir heyecan ve vatanperver bir coşku oluştu; hiç kimsede en ufak bir acıma hissi yoktu.

Madam Defarge, İntikam'a gülümseyerek, "Doktor da ne kadar nüfuzluymuş değil mi?" diye mırıldandı. "Şimdi kurtar bakalım onu Doktorcum, hadi kurtar!"

Her jüri üyesinin oyuyla bir uğultu yükseldi. Bir daha, bir daha. Uğultular birbirini takip etti.

Karar oybirliğiyle onaylandı. O hem yürekten hem doğuştan bir aristokrat ve Cumhuriyet düşmanıydı; herkesin diline düşmüş bir zalimdi. Conciergerie'ye dönecek ve yirmi dört saat içinde de idam edilecekti!

XI
Alacakaranlık

Ölüme mahkûm masum adamın zavallı karısı, kararı duyunca beyninden vurulmuşa döndü. Ama hiç sesini çıkarmadı ve içinde şu dünyada kocasının bu ıstırabına destek olabilecek ve bunu çoğaltmayacak tek kişinin kendisi olduğunu söyleyen ses öyle güçlüydü ki, çabucak kendine geldi, hatta yaşadığı şoktan bile sıyrıldı.

Yargıçların dışarıdaki gösteride yer alması gerektiğinden mahkeme dağılmıştı. Halk gürültülü bir şekilde sıraların arasından geçerek salonu boşaltırken Lucie yüzünde sevgi ve teselli dolu bir ifadeyle kollarını kocasına açmış, ayakta duruyordu.

"Ona bir dokunabilsem! Ona bir kerecik sarılabilsem! Ah iyi yürekli vatandaşlar, ne olur merhamet edin bize!"

Charles'ın yanında sadece dün gece onu almaya gelen dört adamın ikisi, Barsad ve bir gardiyan kalmıştı. Herkes gösteriyi izlemek üzere sokağa dökülmüştü. Barsad yanındakilere dönerek, "Bırakalım da sarılsın; ama sadece bir dakika," dedi. Barsad'ın önerisi sessizce kabul edildi ve Lucie'yi salondaki sandalyelerin arasından geçirerek, kocasının sanık kürsüsünden eğildiğinde onu kollarının arasına alabileceği yüksekçe bir yere götürdüler.

"Elveda, biricik sevgilim. Yavrumuz sana emanet. Bir gün yorgun bedenlerin dinlendiği yerde yeniden buluşacağız!"

Karısını göğsüne bastırdığında Charles'ın ağzından dökülen sözlerdi bunlar.

"Buna katlanabilirim sevgili Charles. Tanrı bana güç verdi. Çocuğumuz için dua et."

"Dualarımı seninle gönderiyorum. Öpücüklerimi seninle gönderiyorum. Benim için elveda de ona."

"Kocacığım. Hayır! Bir dakika!" Charles kendini ondan ayırmaya çalışıyordu. "Ayrılığımız uzun sürmeyecek. Bu ayrılık her geçen gün yüreğimi daha çok parçalayacak; ama son ana kadar vazifemi yerine getireceğim ve bir gün yavrumuzu bırakıp gittiğimde Tanrı ona güzel arkadaşlar bahşedecek, tıpkı bana bahşettiği gibi."

Babası, Lucie'nin peşinden gitmişti ve tam ikisinin birden önünde diz çökecekti ki, Darnay elini uzatarak onu durdurdu ve şöyle seslendi:

"Hayır, hayır! Bizim önümüzde diz çökecek ne yaptınız siz, ne yaptınız! Eski günlerde ne büyük bir mücadele verdiğinizi biliyoruz şimdi. Benim soyumdan şüphe ettiğinizde ve sonra da bundan emin olduğunuzda neler yaşadığınızı biliyoruz şimdi. Sevgili kızınızın hatırı için içinizdeki haklı nefreti bastırıp onu yendiğinizi de biliyoruz şimdi. Size bütün kalbimizle, sevgimizle ve hürmetimizle teşekkür ederiz. Tanrı sizi korusun!"

Lucie'nin babasının verebildiği tek karşılık ellerini beyaz saçlarının arasından geçirerek acı dolu bir çığlıkla çekiştirmek oldu.

"Başka türlü olamazdı," dedi mahkûm. "Her şey olacağına vardı. Şu ölümcül varlığımı ilk olarak yanınıza getiren de zavallı annemin benden istediği şeyi nafile bir çabayla yerine getirme isteğiydi. Bunca kötülükten iyilik doğmayacaktı elbet ve bu kadar çileli bir başlangıç doğal olarak mutlu bir sonla bitmeyecekti. İçiniz rahat olsun ve beni affedin. Tanrı sizleri korusun!"

Darnay götürülürken karısı onu bırakmak zorunda kaldı ve ellerini dua eder gibi birleştirerek yüzünde pırıl pırıl bir ifade ve rahatlatıcı bir gülümsemeyle arkasından baktı. Kocası mahkûm kapısına vardığında Lucie dönerek başını sevgiyle babasının göğsüne yasladı, ona bir şeyler söylemeye çalıştı ve sonra da yere yığıldı.

O ana kadar ücra bir köşede hiç kıpırdamadan duran Sydney Carton yerinden fırlayarak genç kadını kaldırdı. Lucie'nin yanında sadece babası ve Mr. Lorry vardı. Onu yerden kaldırıp başına destek olurken Carton'ın kolları titriyordu. Gelgelelim sadece merhamet barındırmayan –içinde bir parça da gurur taşıyan– bir havası vardı.

"Onu arabaya kadar taşıyayım mı? Çok hafif zaten."

Lucie'yi zorlanmadan arabaya taşıyıp yumuşak bir şekilde koltuğa yatırdı. Peşlerinden Lucie'nin babası ve eski dostu Mr. Lorry de arabaya bindi ve Carton sürücünün yanındaki yerini aldı.

Daha birkaç saat önce, Lucie'nin karanlıkta hangi engebeli taşların üzerine bastığını hayal ettiği giriş kapısına vardıklarında Sydney Carton, Lucie'yi yeniden kucağına alarak merdivenlerden yukarı, odasına çıkardı. Onu oradaki bir kanepenin üzerine yatırdığında kızı ve Miss Pross yanına çöküp ağladılar.

Carton, "Onu kendine getirmeye çalışmayın," dedi Miss Pross'a alçak bir sesle, "böylesi daha iyi. Uyandırmayın sakın, sadece bayıldı."

Küçük Lucie yerinden sıçrayıp heyecanla Carton'ın boynuna atılarak büyük bir üzüntüyle, "Ah Carton, Carton, sevgili Carton!" diye ağladı. "İyi ki geldin, annemi kurtarmak için bir şeyler yapacağını sanıyorum, babamı kurtarmak için de! Ah anneme baksana Carton! Onu sevenler onu böyle görmeye dayanabilir mi?"

Carton çocuğun yanına eğildi ve onun pırıl pırıl parlayan yanaklarını kendi yüzüne dayadı. Sonra onu nazikçe kendinden uzaklaştırarak baygın yatan annesine baktı.

"Gitmeden önce," dedi ve duraksadı –"onu öpebilir miyim?"

Sonradan, Carton'ın eğilip dudaklarını kadının yüzüne değdirdiği o anda bir şeyler mırıldandığı hatırlanacaktı. O anda ona en yakın olan küçük Lucie, sonradan onlara ve tatlı bir yaşlı kadın olduğu vakit torunlarına, Carton'ın annesine, "Sevdiğin bir yaşam," dediğini duyduğunu söyleyecekti.

Carton diğer odaya geçtiğinde, Mr. Lorry'yle birlikte peşinden giden Lucie'nin babasına dönerek şöyle dedi;

"Dün çok etkiliydiniz ama Doktor Manette; bir kere daha deneyin. Bütün o yargıçlar ve nüfuzlu kişiler size karşı çok iyiler ve hizmetlerinizin bilincindeler, öyle değil mi?"

"Charles'la ilgili hiçbir şey benden gizlenmedi. Onu kurtaracağıma dair inancım çok güçlüydü; kurtardım da." Bu cevabı verirken büyük bir güçlükle ve çok yavaş konuşmuştu.

"Tekrar deneyin. Yarın öğlene kadar zamanımız çok yok ama deneyin."

"Denemek niyetindeyim. Kaybedecek vakit yok."

"Güzel. Daha önce yaptığınız gibi sahip olduğunuz enerjiyle müthiş şeyler yapabileceğinizi biliyorum –ama tabii," deyip gülümseyerek içini çekti ve ekledi, "bu hakikaten zorlu bir durum. Yine de deneyin! Hayatımızı boşa harcadığımızda hiçbir değeri olmaz, oysa bu çabaya değer hayat. Öyle olmasaydı bunu bir kenara atmak bu kadar zor olmazdı."

"Şimdi doğruca," dedi Doktor Manette, "Savcı ve Başkan'ın yanına gideceğim ve adlarını söylemek istemediğim başka kişilere gideceğim. Yazmam gereken yerlere yazacağım ve –Ama bir dakika! Sokakta kutlama var ve hava kararana kadar kimseye ulaşamam."

"Doğru. Ehh! Bu da en iyi ihtimalle zayıf bir ümit zaten ve sırf karanlığa kaldı diye daha ümitsiz olmayacak durum. Ama nasıl bir yol izleyeceğinizi bilmek isterim! Hiçbir beklentim olmasa da. Şu korkunç güçlerle muhtemelen ne zaman görüşürsünüz Doktor Manette?"

"Umarım, karanlık basar basmaz. Yani birkaç saat sonra."

"Hava dört gibi kararıyor. Süreyi birkaç saat daha uzatalım. Eğer ben saat dokuzda Mr. Lorry'nin yanına gidersem ne yaptığınızı arkadaşımızdan ya da bizzat sizden öğrenebilir miyim?"

"Evet."

"İşiniz rast gitsin!"

Mr. Lorry, Sydney'e dış kapıya kadar eşlik etti ve giderken omzuna dokunup onu geri çevirdi.

"Benim hiç ümidim yok," dedi Mr. Lorry, alçak sesli ve kederli bir fısıltıyla.

"Benim de yok."

"Şu adamların birinin ya da hepsinin onun canını bağışlamaya niyetleri olsaydı bile –ki bu çok büyük bir beklenti; sonuçta onun ya da herhangi bir insanın hayatının ne anlamı var ki onlar için!– mahkeme salonundaki onca tantanadan sonra bunu göze alabilirler mi bilmiyorum."

"Bence de. O gürültüde giyotinin düşüşünü duyar gibi oldum."

Mr. Lorry kolunu kapının kenarına dayayıp başını koluna gömdü.

"Umudunuzu yitirmeyin," dedi Carton, usulca, "üzülmeyin. İleride belki Lucie'ye avuntu olur, diye Doktor Manette'i bu fikre teşvik ettim. Yoksa Lucie, 'Kocamın hayatı yok yere harcandı, sona erdi,' diye düşünüp kendini sıkıntıya sokabilir."

"Evet, evet, doğru," diye karşılık verdi Mr. Lorry, gözlerini kurulayarak, "haklısınız. Ama sonu çok yakın; gerçekten hiç umut yok."

"Doğru. Sonu çok yakın, gerçekten hiç umut yok," diye tekrarladı Carton. Sonra da kararlı adımlarla yoldan aşağı yürüdü.

XII
Karanlık

Sydney Carton sokağın ortasında durdu, nereye gideceğine karar verememişti. Kendi kendine, "Dokuzda Tellson'da," dedi dalgın bir ifadeyle. "Bu sırada kendimi göstermek için bir şeyler yapsam mı acaba? İyi olur. Bu insanların burada benim gibi bir adamın olduğunu bilmeleri iyi olur; bu hem yerinde bir önlem hem de gerekli bir hazırlık. Ama dikkatli olmak lazım, çok dikkatli! İyice düşünmeliyim!"

Belli bir nesneye yönelmiş olan adımlarını tartarak, kararmaya başlayan yolda birkaç sokağa saptı ve zihnindeki düşüncenin olası sonuçlarını görmeye çalıştı. İlk izlenimi onaylanmıştı. Nihayet kararlı bir tavırla, "Kesinlikle," dedi, "bu insanların burada benim gibi bir adamın olduğunu bilmeleri gerek." Sonra da yüzünü St. Antoine'a çevirdi.

Defarge o gün kendisini St. Antoine'ın kenar mahallesindeki bir şarap dükkânının sahibi olarak tanıtmıştı. Şehri iyi bilen biri için onun evini kimseye sormadan bulmak zor bir şey değildi. Carton dükkânın yerini iyice öğrendi ve yakınlardaki sokaklardan tekrar çıkarak bir lokantada yemek yedikten sonra deliksiz bir uykuya daldı. Uzun yıllardan sonra ilk defa o gece fazla alkol almamıştı. Dün geceden beri sadece azıcık sulandırılmış şarap içmişti ve dün gece de konyağı artık onunla bir işi kalmamış bir adam gibi Mr. Lorry'nin şömine tabanına ağır ağır dökmüştü.

Zinde bir şekilde uyanarak kendini yeniden sokaklara vurduğunda saat yediyi bulmuştu. St. Antoine'a doğru giderken içinde ayna olan bir dükkân vitrininin önünde durdu ve gevşemiş kravatını, paltosunun yakasını ve dağılmış saçlarını kabaca düzeltti. Bu iş de bitince doğruca Defarge'ın dükkânına yönelerek içeri girdi.

Dükkânda boyuna parmaklarını oynatan karga sesli Jacques Üç'ten başka kimse yoktu. Jüri üyelerinin arasında gördüğü bu adam, küçük tezgâha dayanmış içkisini içerek, karıkoca Defarge'larla sohbet ediyordu. İntikam ise, sanki bu kadronun olağan bir üyesiymiş gibi sohbete karışıyordu.

Carton dükkâna girip oturarak (kötü bir Fransızcayla) küçük bir şarap istediğinde Madam Defarge önce kayıtsız bir bakış attı ona; sonra biraz daha meraklı, az sonra daha da meraklı gözlerle inceledi onu ve yanına giderek ne sipariş ettiğini sordu.

O da az önce söylediği şeyi tekrarladı.

Madam Defarge siyah kaşlarını merakla kaldırarak, "İngiliz misiniz?" diye sordu.

Carton, kadına en ufak bir Fransızca sözcüğü bile zor anlıyormuş gibi baktıktan sonra az önceki yabancı aksanıyla, "Evet madam, evet! İngiliz'im!" dedi.

Madam Defarge şarabı getirmek için tezgâhına döndü ve Carton eline bir Jakoben gazetesi almış, sanki ne yazdığını çözmeye çalışıyormuş gibi pür dikkat sözcüklerin üzerine eğilmişken kadının, "Yemin ederim, tıpkı Evremonde!" dediğini duydu.

Şarabı, Defarge getirdi ve ona iyi akşamlar diledi.

"Efendim?"

"İyi akşamlar."

"Ha, iyi akşamlar vatandaş," dedi Carton, bardağını doldururken. "Ahh! Şarap da çok güzelmiş. Cumhuriyet'e içiyorum."

Defarge tezgâha geri döndüğünde, "Evet, biraz benziyormuş cidden," dedi. Bunun üzerine Madam sertçe, "Tıpkı o diyorum sana," diye karşılık verdi. Jacques Üç ortamı yumuşatmaya çalışır gibi, "Baksanıza madam, aklınız hep onda." Sıcakkanlı İntikam gülerek, "Hakikaten haa! Onu yarın bir kez daha görmeye can atıyorsunuz!" dedi.

Carton gazetesindeki satır ve kelimeleri, yüzünde gayretli ve dalgın bir ifade, işaret parmağıyla ağır ağır takip etti. Diğerleri kollarını dipdibe tezgâha dayamış, alçak sesle konuşuyorlardı. Gazetesine yönelmiş Carton'ı,

dikkatini bozmadan izledikleri birkaç dakikalık sessizliğin ardından konuşmalarına devam ettiler.

"Madam haklı," dedi Jacques Üç. "Niye duralım? Müthiş bir güç bu. Niye duralım?"

"İyi hoş da," dedi Defarge, "bir yerde durmak lazım. Bütün mesele, nerede duracağız?"

"Hepsini yok edince," dedi madam.

Jacques Üç, "Harika!" diye boğuk bir sesle bağırdı. Bu fikre İntikam da bayılmıştı.

"Hepsini yok etmek güzel bir düşünce karıcığım," dedi Defarge, bir parça sıkıntılı; "ben genel olarak karşı değilim buna. Ama şu Doktor çok acılar çekti; adamı gördün bugün; kâğıt okunurken yüzü ne hale geldi."

"Yüzünün ne hale geldiğini fark ettim tabii!" diye yineledi madam, aşağılayıcı ve sinirli bir şekilde. "Evet. Gördüm yüzünü. Bu yüz Cumhuriyet'e sadık bir vatandaşın yüzü değildi kesinlikle. Ne hali varsa görsün!"

Defarge itiraz eder gibi, "Peki ya karıcığım," diye sürdürdü konuşmasını, "kızının çektiği acıyı gördün mü? Kim bilir bu da ne büyük bir acıdır babası için!"

"Kızını da gördüm," diye karşılık verdi madam; "evet, kızma ara ara baktım. Bugün iyice inceledim onu, daha önceki günlerde de incelemiştim. Hem mahkemede inceledim, hem de hapishanenin yanındaki sokakta. Ama şimdi şu parmağı kaldırmak lazım işte!" Parmağını kaldırdı (onları dinleyen kişi gözlerini gazeteden ayırmıyordu hiç) ve sanki bir giyotinin bıçağını indiriyormuş gibi büyük bir tıkırtıyla önündeki tezgâhın kenarına indirdi.

"Muhteşem bir vatandaş bu!" diye boğuk bir sesle bağırdı jüri üyesi.

"O bir Melek!" dedi İntikam ve madama sarıldı.

Kocasına dönerek, "Sana gelince," diye devam etti madam, acımasızca, "sana kalsa –neyse ki değil– şimdi bile kurtarırdın bu adamı."

"Yoo!" diye itiraz etti Defarge. "Kolay bir şey olsa bile uğraşmazdım. Ama bu işi burada bırakırdım. Diyorum ki, duralım artık."

"Bana bak Jacques," dedi Madame Defarge, öfkeyle; "sen de küçük İntikam; ikiniz de bana bakın! Dinleyin şimdi! Ben bu zalim ve baskıcı aileyi işledikleri tüm suçlardan dolayı yıkılıp yok edilmek üzere çoktan kaydıma geçirmiştim. İsterseniz sorun kocama."

Daha bir şey sorulmadan, "Evet doğru," diye onayladı Defarge.

"Bu müthiş günlerin başında, Bastille düştüğünde, bugün okunan o mektubu buldu ve eve getirdi, sonra gece yarısı, dükkânda kimsenin kalmadığı vakit kapıyı kapayıp tam burada, şu lambanın ışığında okuduk bunu. İsterseniz sorun ona."

"Evet doğru," diye onayladı Defarge.

"O gece, mektubu okumamız bitip de lamba söndüğünde ve günün ilk ışıklan kepenklerden ve şu demir parmaklıkların arasından içeri süzüldüğünde ona bir sırrımı açıklayacağımı söyledim. İsterseniz sorun ona."

"Evet doğru," diye onayladı gene Defarge.

"Ona sırrımı açıkladım. Şu bağrıma şimdi vurduğum gibi iki elimle vura vura dedim ki ona, 'Defarge, ben deniz kıyısında balıkçıların arasında büyüdüm ve Bastille'de bulunan o kâğıtta da yazdığı gibi, o iki Evremonde kardeş tarafından hırpalanmış köylü aile benim ailemdi. Defarge, yerde ölümle burun buruna, yaralı yatan oğlanın ablası benim ablamdı, o koca benim ablamın kocasıydı, o doğmamış çocuk onların çocuğuydu, o oğlan benim erkek kardeşimdi, o baba benim babamdı, o ölenler benim ölülerimdi ve tüm bunların hesabını sormak bana düşer!' İsterseniz sorun ona."

Defarge da artık tasdik etmekten yorulmuş, öylece kadını dinliyor, o tasdik etmesini isteyince çaresiz kabul ediyordu. Bir kere daha tasdik etme

zamanı gelmişti.

"Evet doğru," diye onayladı Defarge bir kez daha.

"O zaman git de 'Rüzgâr' ile 'Ateş'e söyle nerede duracaklarım," diye karşılık verdi madam; "bana değil."

İki dinleyicisi de kadının hiddetinin ölümcül tabiatından korkunç bir haz duymuş –diğer dinleyici ise görmese bile kadının bembeyaz kesildiğini hissedebiliyordu– ve ikisi de derin bir saygıyla karşılamıştı bunu. Defarge, güçsüz azınlık olarak, Marki'nin merhametli karısını hatırlatan birkaç söz söyleyecek oldu; ama karısı son sözlerini tekrarlamakla yetindi. "Git 'Rüzgâr' ile 'Ateş'e söyle nerede duracaklarım, bana değil."

İçeri müşteriler girdi ve grup dağıldı. İngiliz müşteri içtiklerinin parasını ödedi, şaşkın bir tavırla bozuk paraları saydı ve bir yabancı olarak. Millî Saray'a nasıl gidebileceğini sordu. Madam Defarge onu kapıya kadar geçirip kolundan tutarak gideceği yönü işaret etti. O sırada İngiliz müşterinin aklından geçen ise o kolu yakalayıp kaldırarak altına sert ve derin bir bıçak darbesi indirmenin ne iyi bir iş olacağıydı.

Ama yoluna devam etti ve çok geçmeden hapishane duvarının gölgesinde kayboldu. Kararlaştırdıkları saatte bu gölgeden çıkarak tekrar Mr. Lorry'nin evine vardığında yaşlı adamı huzursuz bir sıkıntı içinde odanın içinde bir aşağı bir yukarı yürürken buldu. Şu ana dek Lucie ile olduğunu ve onun yanından bu randevuya gelebilmek için birkaç dakikalığına ayrıldığını söyledi. Lucie'nin babası dörde doğru bankadan çıkmış ve bir daha görünmemişti. Babasının arabuluculuğunun Charles'ı kurtaracağına dair bir ümidi vardı Lucie'nin, ama bu yok denecek kadar azdı. Babası gideli beş saati geçmişti. Nerede olabilirdi?

Mr. Lorry saat ona kadar bekledi; ama Doktor Manette gelmedi ve Lucie'yi daha fazla yalnız bırakmak istemediğinden Mr. Lorry'nin onun yanına dönerek, gece yarısı tekrar bankaya gelmesinin iyi bir fikir olduğuna karar verdiler. Bu sırada Carton da, şöminenin başında, Doktor'u bekleyecekti.

Carton bekledi de bekledi, saat on ikiyi vurdu; ama Doktor gelmek bilmedi. Mr. Lorry döndüğünde ondan haber alamadığı gibi hiçbir haber de getirmemişti. Nerede olabilirdi?

Bu sorunun cevabını bulmaya çalışıyorlardı ve Doktor'un uzayan yokluğunda tam da içlerinde cılız bir ümit filizlenmeye başlamışken merdivenlerde onun sesini duydular. Daha içeri girdiği anda her şeyin yitip gittiğini anladılar.

Gerçekten birilerini görmeye gitmiş miydi, yoksa bütün bu süre boyunca sokaklarda dolanıp durmuş muydu, bilinmez. Ayakta dikilmiş onlara bakarken hiçbir şey sormadılar ona, zira yüzü her şeyi anlatıyordu.

"Bulamadım," dedi Doktor, "mutlaka bulmalıyım onu. Nerededir?"

Başı ve boynu açıktı ve gözleri çaresiz bir ifadeyle odanın içinde dolaşarak konuştuğu sırada paltosunu çıkardı ve yere attı.

"Tezgâhım nerede? Her yere baktım ama bulamadım tezgâhımı. Elimdeki işler ne oldu? Fazla zamanım kalmadı. O ayakkabıları bitirmem lazım."

Mr. Lorry ve Carton birbirlerine baktılar ve içleri parçalandı.

"Hadi ama!" dedi Doktor, perişan bir halde sızlanarak; "işimin başına döneyim ben artık. Bana tezgâhımı verin."

Hiçbir karşılık alamayınca, çılgına dönmüş bir çocuk gibi, saçlarını çekiştirip ayağını yere vurmaya başladı.

İçler acısı bir şekilde haykırarak, "Şu zavallı adama eziyet etmeyin artık," diye yalvardı onlara; "hadi tezgâhımı verin artık bana! Eğer bu gece o ayakkabıları bitiremezsem ne yaparız sonra?"

Kendini tamamen kaybetmişti!

Onunla mantıklı bir şekilde konuşmanın ya da kendine getirmeye çalışmanın bir işe yaramayacağı o kadar açıktı ki –sanki aralarında anlaşmış gibi– ikisi de ellerini teskin edici bir şekilde Doktor'un omzuna koyarak ateşin karşısına oturttular onu ve tezgâhının biraz sonra önüne geleceğini

söylediler. Doktor koltuğa gömülüp közlere bakarak derin düşüncelere daldı ve hüngür hüngür ağladı. Sanki tavanarasındaki o günlerden beri olan her şey anlık bir hayal ya da düşmüş gibi, Mr. Lorry onun büzülerek, Defarge'ın yanında kalırkenki haline dönüşüşünü izledi.

İkisi de bu yıkık görüntü karşısında dehşete kapılmış, derinden etkilenmiş olsa da bu tür duygulara teslim olmanın zamanı değildi. Son ümidini ve güvenini yitirmiş olan yapayalnız Lucie'yi düşündüler. Sanki yine anlaşmışlar gibi, yüzlerinde aynı ifadeyle birbirlerine baktılar. İlk konuşan Carton oldu:

"Son umudumuz da sona erdi, zaten fazla değildi. Evet, en iyisi kızının yanına götürmek onu. Ama gitmeden önce, size söyleyeceklerimi dikkatle dinler misiniz? Ama ileri süreceğim şartların nedenini ve neden sizden bana söz vermenizi isteyeceğimi sormayın; bir nedeni var –hem de iyi bir neden."

"Eminim öyledir," diye karşılık verdi Mr. Lorry. "Devam edin lütfen."

Bu arada, aralarındaki koltukta oturan şahıs tekdüze bir şekilde öne arkaya sallanıp duruyor ve inliyordu. Gece vakti bir hasta yatağının başucundaymış gibi alçak sesle konuşuyorlardı.

Carton ayaklarının altında dolaşan paltoyu almak üzere eğildi. Bu sırada Doktor'un içinde günlük görevlerinin listesini taşıdığı küçük kılıf yere düşüverdi. Carton bunu aldığında içinde katlı duran bir kâğıt gördü.

"Buna bakmak lazım!" dedi. Mr. Lorry de başıyla onayladı. Carton kağıdı açtı ve "Tanrı'ya şükürler olsun!" diye haykırdı.

"Nedir o?" diye sordu Mr. Lorry, merakla.

"Bir dakika! İzninizle, bunu yeri gelince açıklayayım," dedi Carton ve elini paltosunun cebine sokup içinden başka bir kâğıt çıkardı, "şimdi bu, benim bu şehirden çıkmamı sağlayacak belge. Bakın ne diyor –Sydney Carton, İngiliz, değil mi?"

Mr. Lorry belgeyi alıp gözünü Carton'ın heyecanlı yüzüne dikti.

"Bunu benim için yarına kadar saklayın lütfen. Biliyorsunuz yarın onu görmeye gideceğim ve hapishaneye giderken bu yanımda olmasa iyi olur."

"Neden?"

"Bilmem; götürmemeyi uygun buldum. Şimdi Doktor Manette'in yanında taşıdığı bu kâğıdı alın. Bu tıpkı benimki gibi, Doktor' un, kızının ve torununun istedikleri zaman bariyeri ve sınırı geçmelerini sağlayacak bir belge; anladınız mı?"

"Evet!"

"Belki de başlarına gelen tüm felaketlere karşı son bir önlem olarak almıştı bunu dün. Üzerinde tarih var mı? Ama fark etmez; bakmaya gerek yok; benimkini de onlarınkinin yanına koyun. Şimdi bakın! Bir-iki saat öncesine kadar onun böyle bir belgesi olduğuna ya da olabileceğine ihtimal vermiyordum. Çok iyi oldu bu, yani iptal edilene kadar. Yakın bir zamanda iptal edilebilir çünkü ve böyle düşünmek için geçerli sebeplerim var."

"Tehlikede değiller ya?"

"Çok büyük bir tehlikeyle karşı karşıyalar. Madam Defarge'ın onları ihbar etmesi gibi bir tehlike söz konusu. Bunu onun kendi ağzından duydum. Bu gece kulak misafiri olduğum sözlere bakılırsa başlan büyük belada. Hiç vakit kaybetmeden casusu buldum. Anlattıklarımı teyit etti. Hapishane duvarının civarında yaşayan bir bıçkıcının Defarge'ların adamı olduğundan ve bu adamın Madam Defarge'a, mahkûmlara sık sık işaret gönderen kadını –Carton, Lucie'nin adını söylememişti– anlattığından bahsetti. Sıradan bir suçlamaya, bir hapishane komplosuna maruz kalacaklarını görmek hiç de zor değil; böyle bir suçlama hayatına mal olabilir, –hatta belki çocuğununkine ve belki de babasınınkine– çünkü ikisi de orada, yanında görülmüşler. Korkmayın. Hepsini kurtaracaksınız siz."

"Keşke kurtarabilsem Carton! Ama nasıl?"

"Size nasıl olacağını anlatacağım. Bu size bağlı ve onları sizden başkası da kurtaramaz zaten. Bu yeni ihbar yarına kadar yapılmaz; muhtemelen iki-üç günü bulur; hatta belki de bir haftayı. Biliyorsunuz giyotin suçluları için

yas tutup ağlamak büyük bir suç. Onun ve babasının bu suçu işleyecekleri gün gibi aşikâr ve bu kadın ithamlarına bu ağır topu eklemek için bekleyecek, sonra da onları suçlu gösterecektir. Beni takip edebildiniz mi?"

"Öyle dikkatli ve öyle kendinizden emin konuşuyorsunuz ki," dedi Mr. Lorry, Doktor'un koltuğunun sırtına dokunarak, "bir an içimdeki acıyı bile unuttum."

"Paranız var ve karşı kıyıya seyahat edebileceğiniz anda gereken şeyleri temin edebilirsiniz. İngiltere'ye dönüş için hazırlıklarınız tamamdı zaten. Yarın erkenden atlarınızı hazırlatın, böylece öğleden sonra ikide yola çıkabilirsiniz."

"Tamamdır!"

Carton'ın öyle coşkulu ve heyecanlı bir hali vardı ki, bu ateş Mr. Lorry'yi de sarmış, birden gençleşip canlanmıştı sanki.

"Soylu bir yüreğiniz var. Bu iş için sizden daha iyi bir adam olamayacağını söylemiş miydim? Bu gece, içinde bulunduğu ve çocuğuyla babasının da dâhil olduğu tehlikeyi anlatın ona. Bunu iyice vurgulayın, yoksa kendi güzel başını da kocasının yanına zevkle yatırır." Bir anlık bocalamanın ardından önceki gibi devam etti. "Çocuğunun ve babasının hatırına, sizinle birlikte, hep beraber, o saatte Paris'ten ayrılmasının ne kadar gerekli olduğuna ikna edin onu. Bunun kocasının son isteği olduğunu söyleyin. Sandığından ya da umut ettiğinden çok daha fazlasının buna bağlı olduğunu söyleyin. Sizce babası, hem de bu acılı haliyle, onun dediklerine uyar mı acaba?"

"Bundan eminim."

"Ben de öyle düşünmüştüm. Hazırlıklarınızı buradaki avluda, sessizce ve seri bir şekilde yapın, hatta arabadaki yerinizi bile alın. Ben yanınıza gelir gelmez beni de içeri alırsınız ve yola çıkarız."

"Ne olursa olsun sizi bekleyelim, öyle mi?"

"Elinizde diğerleriyle birlikte benim çıkış belgem de var biliyorsunuz, yerimi mutlaka ayırın. Yalnızca benim gelmemi bekleyin, sonra da doğru İngiltere'ye!"

"Eh, o zaman," dedi Mr. Lorry, Carton'ın heyecanlı ama sağlam ve güçlü elini sıkarak, "bu iş benim gibi yaşlı bir adama bağlı değil sadece, çünkü yanımda genç ve hevesli bir adam olacak."

"Tanrı'nın da yardımıyla hepsi olacak! Şimdi bana yapmış olduğumuz bu planı ne olursa olsun değiştirmeyeceğinize dair söz verin lütfen."

"Söz veriyorum Carton."

"Şu sözlerimi yarın aklınızdan çıkarmayın; her ne sebeple olursa olsun,eğer planımızda bir değişiklik veya gecikme olursa, hiç kimsenin hayatı kurtulmaz ve ne yazık ki pek çok hayat heba olur."

"Tamam unutmayacağım. Kendi payıma düşeni aynen yerine getirmeye çalışacağım."

"Umarım ben de yapabilirim. Hoşça kalın!"

Carton bu sözleri bir içtenlik taşıyan ağırbaşlı bir tebessümle söylemiş, hatta yaşlı adamın elini öpmüş olsa da hemen ayrılmadı yanından. Sönmekte olan korların önündeki sallanan bedeni yerinden kaldırmak, ona paltosunu ve şapkasını giydirmek ve hâlâ tezgâhını ve elindeki işi sorarak inleyip yalvaran bu şahsı, bunları bulmak için dışarı çıkmaya ikna etmek için Mr. Lorry'ye yardım etti. Yanında yürüdü ve evin avlusuna yönlendirerek destek oldu ona; kederli yüreği korkunç geceyi gözlüyordu – oysa bir zamanlar ona, kendi harap kalbini açtığında ne kadar mutluydu. Carton avluya girip onun penceresinin ışığına bakarak, birkaç dakika bekledi orada. Gitmeden önce gözü hâlâ ışıkta, sessizce onun için dua edip, "Elveda," dedi ona.

XIII
Elli İki

Conciergerie'nin karanlık hapishanesinde günün mahkûmları kaderlerini bekliyorlardı. Sayıları bir yılın haftaları kadardı. Bu elli iki kişi o öğleden sonra, şehrin hayat gelgitiyle engin ve ölümsüz denize döküleceklerdi. Hücreleri daha boşaltılmamışken, yeni sahiplerini bulmuştu; kanları daha bir önceki gün dökülen kanlara karışmadan bir sonraki gün onlarınkine karışacak olan kanlar bulunmuştu.

Elli iki kişinin ismi okundu. Bunların arasında onca servetinin kendi hayatını satın almaya yetmediği yetmiş yaşındaki toprak sahibinden, yoksulluğunun ve görünmezliğinin onu kurtarmaya yetmediği yirmi yaşındaki terzi kıza kadar birçok kişi vardı. Yapılan kötülüklerden ve ihmalden doğan hastalıklar bütün kurbanları aynı derecede etkiliyor, o feci ahlaki çöküntü, ağza alınmaz sıkıntılardan doğan dayanılmaz baskı ve kalpsiz kayıtsızlık hiçbir ayrım gözetmeksizin herkesi aynı şekilde vuruyordu.

Hücresinde yalnız başına bekleyen Charles Darnay, duruşmadan geldiğinden beri hiçbir boş hayale kapılmamıştı. Okunan yazının her satırında kendi mahkûmiyetini duymuştu. Artık hiçbir şahsın çabasının onu kurtarmaya yetmeyeceğini, milyonlar tarafından yargılandığını ve bireysel çabaların hiçbir işe yaramayacağını çok iyi anlamıştı.

Öte yandan sevgili karısının yüzü aklındayken tüm bunlara katlanmak hiç de kolay değildi. Hayata sıkı sıkıya bağlıydı ve bu bağı gevşetmek zordu; buna gayret edip belli bir noktadan hafif hafif gevşetecek olsan başka bir noktada daha da güçleniyordu; gene tüm gücüyle buna yüklenip açmayı b aşarsa çok geçmeden gene bağlanıyordu. Düşüncelerinde de bir telaş vardı, kaderine boyun eğmemek için direnen kalbi büyük bir heyecan ve öfkeyle çarpıyordu. Bir an kaderine boyun eğecek gibi olsa, geride kalacak olan kansı ve çocuğu itiraz ederek, bunun ne kadar bencilce bir durum olduğunu gözüne sokuyordu.

Ama bütün bunlar ilk baştaki hisleriydi. Çok geçmeden kendisini bekleyen kaderin utanılacak bir şey olmadığı, her gün pek çok kişinin bu haksız yola sürüklendiği ve bunu cesurca karşıladıkları fikri ağır basarak güç verdi ona. Bunu takip eden ise, sevdiklerinin iç huzurunun ve rahatlığının kendisinin sakin metanetine bağlı olduğu düşüncesiydi. Böylece, bu olumlu düşüncelerin sonucunda, aşama aşama rahatlayarak biraz sakinleşebildi Charles.

Mahkûmiyetinin ardından, gece bastırıp her yer kararmadan evvel, zihninde dolaşan son düşüncelerdi bunlar. Yazı yazmak için malzeme ve ışık alma izni olduğundan, zindan fenerleri sönene kadar yazmak üzere oturdu.

Lucie'ye uzun bir mektup yazdı ve kendisinden duyana kadar babasının mahkûmiyetiyle ilgili hiçbir şey bilmediğini, tıpkı onun gibi, babasının ve amcasının bu felaketteki paylarından haberdar olmadığını ve bunu kâğıt okunduğunda öğrendiğini anlattı ona. Kullanmaktan vazgeçtiği adı ondan gizlemesinin sebebinin ise onunla nişanlanmadan önce babasının koyduğu bir şart olduğunu –neden böyle yaptığı şimdi anlaşılıyordu– ve düğün sabahı hâlâ bu konuda ısrar edişini zaten daha önce açıklamıştı ona. Babasının hatırı için, onun bu kâğıdın varlığını unutup unutmadığını ya da bunu, bir pazar günü bahçedeki o güzel yaşlı çınar ağacının altında oturduklarında anlatılan kule hikâyesi sırasında hatırlayıp hatırlamadığını babasına asla sormaması için yalvardı kansına. Bu aklına gelmiş olsaydı bile, şüphesiz, Bastille'le birlikte bunun da yok olduğunu varsaymıştı, çünkü halkın, mahkûmlardan geriye kalan ve cümle âleme açıkladıkları o varlıklar arasında bu yazıdan hiç bahsedilmemişti. Akla gelebilecek her türlü yolu kullanarak, babasına kendisini suçlamasına gerek olmadığı, yalnızca onların iyiliği ve birlikteliği için kendisini unuttuğu gerçeğini yineleyerek onu teselli etmesini –bunu söylemesine gerek olmadığını eklemişti bu noktada– rica etti karısından. Sonra da bir gün nasıl olsa cennette yeniden bir araya geleceklerini söyleyerek, onu ne kadar sevdiğini ve ona ne kadar minnettar olduğunu unutmaması, acısını içine gömüp kendisini sevgili çocuklarına ve babasını teselli etmeye adaması için yalvardı ona.

Lucie'nin babasına da aynı tonda bir mektup yazdı ve karısıyla çocuğunu bilhassa ona emanet ettiğini ifade etti. Bunu bu kadar vurgulamasının sebebi, onu ileride içine düşmesi muhtemel bir umutsuzluk halinden ve geçmişe dair kötü düşüncelerden uzaklaştırma umuduydu.

Mr. Lorry'ye yazdığı mektupta ise hepsini ona emanet etti ve dünyevi işlerle ilgili açıklamalarda bulundu. Ardından, dostluğuna ve sıcak ilgisine ne kadar minnettar olduğunu ifade eden cümleler ekleyip mektubu bitirdiğinde her şey bitmiş oldu. Carton aklına hiç gelmedi. Zihni diğerleriyle o kadar meşguldü ki, bir an için bile aklına gelmedi o.

Tüm bu mektupları lambalar söndürülmeden evvel bitirebilmişti. Döşeğine uzandığında bu dünyadaki işinin sona erdiğini düşündü.

Gelgelelim dünya uykusunda geri çağırdı onu ve kendini pırıl pırıl gösterdi ona. Özgür ve mutlu, yeniden Soho'daki eski evde (gerçi içindeki hiçbir şey gerçeğine uymuyordu), inanılmaz bir gönül rahatlığı ve ferahlık içinde, Lucie ile birlikteydi tekrar ve karısı ona hepsinin bir rüya olduğunu ve kendisinin hiçbir yere gitmediğini söylüyordu. Hiçbir şey hatırlamadığı bir uyku arası ve sonra çektiği acıları gördü ve yeniden karısının yanına döndü, ölmüş ama huzurluydu ve arada hiçbir fark yoktu. Derken hiçbir şey hatırlamadığı başka bir ara ve sonra kasvetli bir sabaha gözlerini açtı, nerede olduğunu ya da ne olduğunu anlayamadı bir an, ta ki zihninde o düşünce çakana kadar, "Bugün benim idam günüm!"

İşte onun için saatler, elli iki kafanın uçurulacağı güne kadar böyle geçmişti. Şimdi ne kadar soğukkanlı olsa da ve ölümü sakin bir kahramanlıkla karşılayacağını umut etse de, hâkim olması çok zor yeni bir fikir canlanmaya başlamıştı zihninde.

Hayatına son verecek aleti daha önce hiç görmemişti. Yerden ne kadar yüksekti, kaç basamaklıydı, kendisi nerede duracaktı, ona nasıl dokunacaklardı, kendisine dokunacak eller kırmızıya boyanacak mıydı, yüzü ne yana dönük olacaktı, ilk önce mi gidecekti yoksa en son mu? Bu ve benzeri pek çok soru, elinde olmadan, beyninin içinde dönüp duruyor, aklından çıkmak bilmiyordu. Hiçbiri korkudan kaynaklanmıyordu; belli bir korku yoktu içinde. Daha ziyade, rahatsız edici ve tuhaf şekilde, vakti geldiğinde ne yapacağını bilme arzusuydu ve bu arzu orada geçireceği o

kısacık zamana kıyasla çok büyüktü; içinde bütün bunları öğrenmek isteyen başka bir ruh vardı sanki.

Hücresinde bir ileri bir geri yürürken zaman akıp geçiyor, saatler bir daha asla duyamayacağı dakikaları vuruyordu. Dokuz geçip gitti, on geçip gitti, on bir geçip gitti, on iki ise gene ebediyen gitmek üzere yaklaşıyordu. Kafasını karıştıran bütün bu tuhaf düşüncelerle epeyce boğuştuktan sonra kendine geldi biraz. Sonra usulca onların isimlerini tekrar ederek bir aşağı bir yukarı yürüdü. İçindeki kavganın en zorlu kısmı sona ermişti. Zihnini bulandıran hayalleri bir kenara bırakıp kendisi ve sevdikleri için dua ederek bir aşağı bir yukarı yürüyebildi.

On iki de sonsuza dek gitti.

Saat üçte götürüleceği söylenmişti ona; ama arabalar caddelerde çok ağır ve yavaş bir şekilde ilerlediği için daha erken çağrılacağını biliyordu. Bu yüzden kendisini saat ikiye hazırladı; böylece hem kendini güçlendirecek, hem de diğerlerine güç verebilecek zamanı olacaktı.

Ellerini göğsünde birleştirmiş, düzenli adımlarla bir ileri bir geri yürürken. La Force'da bir ileri bir geri yürüyen mahkûmdan farklı bir adamdı ve saatin biri vurduğunu duyduğunda şaşırmadı. Diğer saatlerden farksızdı bu. Kendini toparlayabildiği için Tanrı'ya büyük bir içtenlikle şükredip, "İşte şimdi bir saat kaldı," diye düşündü ve arkasını dönerek yürümeye devam etti.

Derken taş geçitte ayak sesleri duydu. Yürümeye ara verdi.

Anahtar kilide sokuldu ve çevrildi. Kapı açılmadan evvel veya tam açılırken bir adam alçak sesle, İngilizce şöyle dedi; "Beni burada hiç görmedi; karşılaşmadık. Şimdi tek başına git; ben burada bekliyorum. Hadi, vakit kaybetme!"

Kapı hızlıca açılıp kapanmıştı ve tam karşısında sessiz ve kararlı bir şekilde durarak, yüzünde pırıltılı bir gülüşle, parmağını sessiz olması için uyarır gibi dudağına götürmüş olan adam Sydney Carton'du.

Bakışları öyle parlak ve etkileyiciydi ki, ilk anda, mahkûm onun kendi hayali olduğunu sandı. Ama ağzını açtığında bunun onun sesi olduğunu anladı; Carton mahkûmun elini tuttu ve elini kavrayan gerçekten onun eliydi.

"Görmeyi umduğun en son kişi bendim herhalde, öyle mi?" dedi Carton.

"Seni gördüğüme inanamıyorum. Gerçekten inanamıyorum. Yoksa sen de mi" –birden endişelenmişti– "mahkûm edildin?"

"Hayır. Şansa bak ki, buradaki gardiyanlardan birine sözüm geçti ve bu sayede karşındayım şimdi. Onun yanından geliyorum şimdi –yani karının yanından, sevgili Darnay."

Mahkûm ellerini ovuşturdu.

"Karının senden bir ricası var."

"Nedir?"

"Senin de çok iyi bildiğin ve sevdiğin o dokunaklı sesiyle, en içten haliyle, ısrarla ve inatla yalvarıyor sana."

Mahkûm başını hafifçe yana çevirdi.

"Bunları sana neden söylediğimi ya da bunun ne anlama geldiğini açıklayacak vakit yok. Yalnızca söyleyeceklerimi yapman gerek –şimdi şu ayağındaki çizmeleri çıkarıp benimkileri giy."

Mahkûmun arkasındaki duvara dayalı duran bir sandalye vardı. Carton, öne atılarak, ışık hızıyla onu bunun üzerine itti ve yalınayak başında durdu.

"Hadi çizmelerimi giy. Elini çabuk tut; acele et. Çabuk!"

"Carton, buradan kaçış yok; asla yapamayız bunu. Sen de benimle birlikte ölürsün. Delilik bu."

"Eğer benimle birlikte kaçmam isteseydim delilik olurdu; ama öyle bir şey dedim mi ben? Eğer şu kapıdan çıkmanı istersem o zaman bana bunun

delilik olduğunu söyle ve hurda bekle. Kravatını çıkarıp benimkini tak, paltonu da çıkarıp benimkini giy. Sen bunları değiştirirken ben de kafandaki şu kurdeleyi çıkarayım ve sen de saçlarını benimki gibi dağıt şöyle!"

Müthiş bir çabukluk, doğaüstü bir istek ve işbitirici bir güçle tüm bunları yaptırdı Darnay'e. Mahkûm onun elinde bir çocuktan farksızdı.

"Carton! Sevgili Carton! Delilik bu. Bunu asla başaramayız, bunu asla yapamayız, daha önce denendi ama kimse başaramadı. Senden rica ediyorum, acıma kendi ölümünü de ekleme."

"Senden şu kapıdan dışarı adım atmanı istiyor muyum Darnay? Böyle bir şey istersem karşı çık bana. Şu masanın üzerinde kalem, mürekkep ve kâğıt var. Elin titremeden yazabilecek misin?"

"Geldiğinde titremiyordu."

"Gene titremesin, söylediklerimi yaz. Hadi dostum, çabuk!"

Darnay allak bullak olmuş bir halde başını tutarak oturdu. Carton ise, sağ eli ceketinin göğüs cebinde hemen onun yanında dikildi.

"Ne söylüyorsam aynen yaz."

"Kime hitaben yazacağım?"

"Hiç kimseye." Carton'ın eli hâlâ göğsündeydi.

"Tarih yazayım mı?"

"Hayır."

Mahkûm her soruda başını kaldırıp bakıyordu. Carton ise eli cebinde, tepesinden ona bakıyordu.

"Eğer uzun zaman önce aramızda geçen konuşmayı hatırlıyorsan," dedi Carton, tane tane, "ne anlama geldiğini hemen anlarsın. Bunu kesin hatırlarsın, biliyorum. Unutmak sana göre bir şey değil."

Bu sırada Carton elini göğsündeki cepten çıkardı; mahkûm da fırsattan istifade, telaşlı bir merakla başını kaldırıp baktı ona ve elinde bir şey olduğunu fark etti.

"Sana göre bir şey değil, yazdın mı?" diye sordu Carton.

"Yazdım, elinde silah mı var?"

"Hayır, üzerimde hiç silah yok."

"Elindeki ne peki?"

"Yakında öğrenirsin. Yazmaya devam et; az kaldı." Sonra gene dikte etti. "Sözlerimin doğruluğunu kanıtlayabileceğim günleri gördüğüm için çok mutluyum. Sakın bunu yaptığım için üzülüp dertlenme. Gözleri mahkûma takılmış bir şekilde bu sözleri söylerken eli ağır ağır, usulca onun yüzüne kadar indi.

Kalem Darnay'in parmaklarının arasından masaya düştü ve Darnay boş gözlerle Carton'a baktı.

"Bu buğu da nereden çıktı?" diye sordu.

"Ne buğusu?"

"Gözümün önünden bir şey geçti."

"Bir şey mi kokladım ben?"

"Ben bir şey fark etmedim; ama burada öyle bir şey olamaz. Kalemi alıp bitir şunu. Acele et, hadi!"

Hafızası zarar görmüş ya da melekelerini yitirmiş gibi görünen mahkûm dikkatini toplamaya gayret etti. Bulanık gözlerle, zar zor nefes alarak Carton'a baktığı sırada o da –eli yine göğsünde– dimdik bakıyordu ona.

"Hadi, acele et!"

Mahkûm bir kez daha kâğıdın üzerine eğildi.

"Başka türlü olsaydı," derken Carton'ın eli tekrar usul usul, dikkatlice aşağı indi; "o büyük fırsatı kullanmazdım. Eğer başka türlü olsaydı," ve el şimdi mahkûmun yüzünün önündeydi; "Cevabını vermem gereken çok daha fazla soru olurdu. Eğer başka türlü olsaydı..." Carton kaleme baktı ve yazının giderek anlaşılmaz işaretlere dönüştüğünü gördü.

Carton elini bir daha göğsüne götürmedi. Mahkûm sitem dolu bir bakışla yerinden fırladı ama Carton, hazır tuttuğu eliyle hemen burun deliklerine yapıştı onun ve sol kolunu beline dolayarak tuttu onu. Darnay kendisi uğruna hayatını hiçe sayan adamla belli belirsiz mücadele etti; ama çok geçmeden kendinden geçerek yere yığıldı.

Carton, yüreğinin olduğu kadar amacına sadık ellerle, çabucak, mahkûmun kenara koymuş olduğu kıyafetleri giydi, saçını arkaya tarayarak mahkûmun kurdelesiyle bağladı. Sonra da sessizce seslendi, "Gir içeri! Hadi gel!" ve Casus içeri girdi.

Kendinden geçmiş bir halde yatan adamın yanma diz çökmüş olan Carton başını kaldırıp, "Gördün mü?" dedi mektubu koynuna sokarak, "içinde olduğun tehlike ne kadar büyükmüş."

"Mr. Carton," dedi Casus, parmaklarını mahcup bir şekilde şıklatarak, "eğer siz yaptığımız pazarlığa sadık kalırsanız, benim başım derde girmez."

"Korkma. Ölünceye kadar sözüme sadığım."

"Eğer şu elli iki hikâyesi doğruysa sözünüze sadık kalmanız gerek zaten Mr. Carton. Eğer üzerinizde bu kıyafetlerle bu durumu atlatabilirseniz korkacak bir şey yok demektir."

"Korkmayın! Pek yakında size zarar verecek bir durumda olmayacağım ve diğerleri de buradan gitmiş olacak, umarım! Şimdi biri yardım etsin de 'beni' arabaya koyalım."

"Sizi mi?" diye sordu Casus, tedirgin bir şekilde.

"Onu," diyorum, "yer değiştirdiğim adamı. Beni getirdiğin kapıdan mı çıkacaksınız?"

"Evet."

"Beni getirdiğinizde kendimi güçsüz ve halsiz hissediyordum ve şimdi çıkarken çok daha halsizim. Bu ayrılık sahnesi fazla yordu beni. Burada bu tür sahneler sık yaşanıyordur. Hayatın kendi ellerinde. Acele et! Yardım çağır!"

Tir tir titreyen Casus bir an durarak, "Beni ele vermeyeceğinize yemin eder misiniz?" diye sordu.

Carton ayağını yere vurup, "Ne diyorsun!" dedi; "Bu işi halledeceğime dair yemin etmedim mi daha önce, şimdi şu değerli dakikaları niye harcıyorsun? Onu konuştuğumuz avluya çıkar, arabaya bizzat kendin yerleştir, Mr. Lorry'ye teslim edip ona hiçbir ayıltıcı vermemelerini, temiz havanın yeterli olacağını ve son gece söylediklerimi ve bana verdiği sözü hatırlamasını söyle ona, sonra da hızla uzaklaş!"

Casus gitti ve Carton masanın başına geçip ellerini alnına dayadı. Casus yanında iki adamla geri geldi hemen.

Bir tanesi, yere yığılmış bedene bakarak, "N'olmuş bu adama?" dedi. "Yoksa arkadaşının 'Saint Giyotin piyangosunda büyük ödülü kazandığını mı öğrenmiş?"

"Aristokrata piyangodan hiçbir şey çıkmamış olsaydı, iyi bir yurtsever bundan daha fazla üzülemezdi," dedi diğeri.

Kendinde olmayan bedeni kaldırarak, kapının önünde bıraktıkları sedyeye yatırdılar ve onu götürmek için eğildiler.

"Fazla zamanımız yok Evremonde," dedi Casus, uyarır gibi.

"Biliyorum," dedi Carton. "Arkadaşıma dikkat edin lütfen, hadi şimdi yalnız bırakın beni."

"Hadi o zaman çocuklar," dedi Barsad. "Kaldırın da gidelim artık!"

Kapı kapandı ve Carton yalnız kaldı. Şüphe çekici bir durum ya da tehlike çağrıştıran herhangi bir ses duymak için pür dikkat dışarıyı dinledi.

Hiç ses yoktu. Kilitler döndü, kapılar kapandı, uzak koridorları geçen ayak sesleri duyuldu; ne bir çığlık yükseldi ne de alışılmadık bir telaş oldu. Az sonra bir parça daha rahat nefes almaya başladığında masanın başına oturdu tekrar ve saat ikiyi vurana dek etrafı dinledi.

Sonra bir takım sesler yükseldi ama bunların ne olduğunu bildiği için korkmadı Carton. Peşpeşe kapılar açıldı ve nihayet onunkine geldi sıra. Bir gardiyan, elinde bir listeyle, içeri bakıp sadece, "Beni takip et Evremonde!" dedi ve onu uzaktaki kocaman karanlık bir odaya götürdü. Karanlık bir kış günüydü ve hem içerinin hem de dışarının karaltısından kolları bağlanmaya getirilmiş olan diğer mahkûmları zar zor seçebildi Carton. Bazıları ayaktaydı; bazıları oturuyordu. Bazıları ise ağlayıp dövünüyor, yerlerinde duramıyorlardı, ama sayıları çok değildi bunların. Büyük çoğunluk sessizdi ve hiç kıpırtısız yere dikmişlerdi gözlerini.

Karanlık bir köşedeki duvara yaslanmış, elli iki kişinin içinde kendisinden sonra getirilenleri izlerken, önünden geçen bir adam, durarak sanki onu tanıyormuş gibi sarılmak istedi. Carton, adamın durumu fark edeceğini düşünerek paniğe kapıldı; ama yoluna devam etti adam. Kısa bir süre sonra, narin bir genç kız bedenine sahip genç bir kadın, rengi gitmiş sevimli ve zayıf yüzü ve kocaman açılmış sabır yüklü gözleriyle, Carton'ın az önce kendisini gözlemlediği yerinden kalkarak onunla konuşmaya geldi.

"Yurttaş Evremonde," dedi, soğuk eliyle ona dokunarak, "ben sizinle La Force'ta kalan zavallı küçük terziyim, hatırladınız mı?"

Carton mırıldanarak karşılık verdi: "Doğru. Neyle suçlandığınızı unutmuşum ama."

"Komplo kurmakla. Ama Tanrı biliyor ya, hiçbir suç işlemedim ben. Böyle bir şey olabilir mi? Kim benim gibi zavallı ve küçük bir yaratıkla komplo kurmayı düşünür ki?"

Bunu söylerken kadının yüzünde beliren hüzünlü gülüş Carton'a o kadar dokundu ki, gözlerinden yaşlar akmaya başladı.

"Ölümden korkmuyorum Yurttaş Evremonde, ama hiçbir şey yapmadım ben. Eğer ölümüm, bizim gibi fakir insanların yüzünü güldürecek olan

Cumhuriyet'e bir fayda sağlayacaksa ölümden gocunmam elbet; ama bu nasıl olacak bilemiyorum hiç Yurttaş Evremonde. Ben zavallı bir küçük yaratığım sonuçta!"

Şu hayatta, yüreğini ısıtıp burkacak son şey olan bu zavallı kız yüreğini ısıtıp burktu Carton'ın.

"Sizin serbest bırakıldığınızı duymuştum Yurttaş Evremonde. Doğru olsaydı keşke!"

"Öyleydi. Ama sonra yeniden yakalanıp mahkûm edildim."

"Yurttaş Evremonde, eğer sizinle aynı arabaya düşersek elinizi tutmama izin verir misiniz? Korkmuyorum, ama küçük ve güçsüzüm, bu bana cesaret verecektir."

Sabır yüklü gözler yüzüne çevrildiğinde Carton bunların içinde ani bir şüphe, sonra da şaşkınlık gördü. Çalışmaktan ve açlıktan yıpranmış gencecik parmakları tutarak dudaklarına götürdü.

"Onun için kendinizi feda mı ediyorsunuz?"

"Kansı ve çocuğu için de. Şışşt! Evet."

"Ah izin verin de cesur elinizi tutayım, yabancı!"

"Şışşt! Tamam zavallı kardeşim, son ana kadar tut elimi."

Hapishanenin üzerine düşen gölgeler, öğleden sonra aynı saatlerde kalabalıkla çevrili barikatların üzerine düştüğünde Paris'ten çıkmak üzere yola çıkmış bir araba incelenmek üzere durduruldu.

"Kimsiniz? Yanınızdakiler kim? Evraklarınızı görelim!"

Evraklar verildi ve o da okudu.

"Alexandre Manette. Doktor. Fransız. Hanginiz bu?"

İşte şu; aciz, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıp sayıklayan yaşlı adam işaret edilir.

"Anlaşılan Yurttaş Doktor'un aklı pek yerinde değil, öyle mi? Devrim ateşi fazla gelmiş herhalde ona."

Hakikaten çok gelmişti bu ona.

"Eh! Pek çok kişi aynı dertten mustarip. Kızı Lucie. Fransız. Bu kim?" İşte bu.

"Doğru ya, başka kim olacak? Lucie, Evremonde'nin karısı, değil mi?"

Doğru.

"Eh! Evremonde'un başka bir yerde randevusu var. Lucie, kızı. İngiliz. İşte bu."

İşte orada, başka kim olacak?

"Öp bakalım beni Evremonde'nin kızı. Şimdi iyi bir Cumhuriyetçi'yi öptün ya, bu ailen için yeni bir şey; unutma bunu! Sydney Carton. Avukat. İngiliz. Hangisi?" Arabanın bir köşesinde yatıyordur. Ona da işaret edilir.

"Anlaşılan İngiliz avukat bayılmış, ha?"

Temiz havada kendine geleceği umuluyordur. Sağlığının iyi olmadığı ve Cumhuriyet'in öfkesine maruz kalmış bir arkadaşından ayrılmanın üzüntüsünü yaşadığı anlatılır görevliye.

"Bu mu sebep? O kadar önemli bir şey değil ki bu! Cumhuriyet'in öfkesine maruz kalmış ve o minicik giyotin penceresinden bakmak zorunda kalan pek çok kişi var. Jarvis Lorry. Bankacı. İngiliz. Bu kim?"

"Benim. Bir ben kalmıştım zaten."

Bütün bu sorulara cevap veren Jarvis Lorry'ydi. Arabadan inip eli kapıda bir grup görevliye cevap vermişti. Adamlar ağır ağır arabanın etrafından dolaştılar ve yine ağır ağır arabacının olduğu kısma çıkıp tepedeki valize

baktılar; arabanın etrafına üşüşmüş halk, kapının önünde birbirini itekliyor, aç gözlerle içeri bakıyordu; annesinin kucağındaki küçük bir çocuk, giyotine giden bir aristokratın karısına dokunabilmek için kolunu uzatmıştı.

"Evraklarınızı buyrun Jarvis Lorry, imzalandı."

"Artık gidebilir miyiz yurttaş?"

"Gidebilirsiniz. Hadi arabacı! İyi yolculuklar!"

"Hoşça kalın yurttaşlar. –Evet, ilk tehlikeyi atlattık!"

Bu sözler de ellerini kavuşturup yukarı bakan Jarvis Lorry'ye aitti. Arabada dehşet vardı, gözyaşı vardı ve baygın yatan yolcunun ağır nefesi kaplamıştı her yanı.

Lucie yaşlı adamın koluna yapışıp, "Çok yavaş gitmiyor muyuz? Daha hızlı gidemez miyiz?" diye sordu.

"O zaman kaçıyor gibi görünürüz yavrum. Onları fazla zorlamamak lazım; şüphe çekeriz sonra."

"Arkaya baksanıza, peşimizden geliyorlar mı?"

"Yolda kimse yok güzel yavrum. Peşimizde değiller."

İkişer üçer evlerin, ıssız çiftliklerin, yıkık dökük binaların, boyahanelerin, tabakhanelerin yanından geçiyoruz ve sonra geniş tarlalarla yapraksız ağaçlarla kaplı caddelerden. Önümüzde gelişigüzel uzanan sert kaldırım taşları, her iki yanımızda ise yumuşak ve derin çamur. Bazen, takırdayıp arabayı sarsan taşlardan kurtulmak için kenarlardaki çamura batıyoruz; bazen de tekerlek izlerine ve su birikintilerine. Böyle anlarda sabırsızlığımızın ıstırabı öyle artıyor ki, kaçıp kurtulmak –ve saklanmak– için çılgın bir telaş ve aceleyle hiç durmaksızın ilerliyoruz.

Yine geniş tarlaların, yıkık dökük binaların, ıssız çiftliklerin, boyahanelerin, tabakhanelerin önünden ve sonra yine ikişer üçer evlerin olduğu yapraksız ağaçlarla kaplı caddelerden geçiyoruz. Bu adamlar bizi kandırıp başka bir yoldan geri mi götürüyorlardı yoksa? Aynı yerden daha

önce de geçmemiş miydik? Tanrı'ya şükür değil. Bir köy. Arkaya bakın, arkaya bakın bakalım takip ediliyor muyuz? Şişşt! Posta arabalarının mola yeri.

Dört atımız ağır ağır dizginlerinden çözülüyor; araba, atları olmadan ve sanki bir daha hiç hareket etmeyecekmiş gibi, ağır ağır küçücük yolda dikiliyor; sonra ağır ağır, birer birer, görüş alanına yeni atlar giriyor; eski arabacılar ağır ağır paralarını sayıyorlar, yanlış hesap yapıp olmadık sonuçlar çıkarıyorlar. Bütün bu süre boyunca yüklü kalplerimiz öyle hızlı çarpıyor ki, gelmiş geçmiş en hızlı atlar bile dörtnala giderken böyle çok ses çıkaramaz.

Az sonra yeni arabacılar yerlerini alıp eskiler geride kalıyor. Köyü geçip tepeyi tırmanıyoruz, aşağı iniyoruz, sonra da alçaktaki sulak alanlara varıyoruz. Aniden arabacıların konuşmaları şenlenip canlanıyor ve dizginleri hızla çekip atları durduruyorlar. Takip mi ediliyoruz?

"Heey! Arabadakiler. Söyleyin bakalım!"

"Neyi?" diye soruyor Mr. Lorry, başını pencereden uzatarak.

"Kaç kişiydiler?"

"Sizi anlamıyorum."

"... Son postada. Bugün giyotine kaç kişi gitti?"

"Elli iki."

"Dedim sana! Sayı büyük! Şu yanımdaki vatandaş kırk iki diyordu da; demek on kelle daha gidecek. Giyotin bir güzel halleder onları. Pek güzel. Hadi bakalım. Deeh!"

Gece kapkaranlık çöküyor. Baygın yolcu kıpırdanıyor; kendine gelmeye ve anlaşılır şeyler söylemeye başlamıştır; hâlâ onun yanında olduğunu sanıyordur; adıyla hitap ederek elinde ne olduğunu sorar ona. Ah yüce Tanrım, ne olur acı bize ve yardım et! Dikkat edin, bakın bakalım, takip ediyorlar mı?

Rüzgâr ardımızdan koşuyor, bulutlar peşimizde uçuşuyor, ay tepemizde dolanıyor ve vahşi gece bizi kovalıyor, ama şu ana dek bizi takip eden başka hiçbir şey yok.

XIV
Örgü Bitti

Aynı saatlerde, elli iki kişi kaderlerini beklediği sırada Madam Defarge, İntikam ve İhtilal Komitesi'nden Jacques Üç ile birlikte karanlık ve uğursuz bir kurul oluşturmuştu. Madam Defarge bu vekillerle şarap dükkânında değil, eskiden yol işçisi olan bıçkıcının barakasında görüşüyordu. Bıçkıcı bu görüşmeye bizzat katılmamış, kendisinden istenmedikçe konuşmayan ve fikri sorulmadan söylemeyen bir uydu misali, az ötede bekliyordu.

"Ama bizim Defarge," dedi Jacques Üç, "tartışmasız iyi bir Cumhuriyetçi, öyle değil mi?"

Çenebaz İntikam, cırlak sesiyle, "Fransa'da ondan iyisi yoktur," diye bağırdı.

Madam Defarge, kaşları hafif çatılmış, elini yardımcısının dudaklarına götürerek, "Sakin ol İntikam," dedi, "beni iyi dinle. Yurttaş kocam, iyi bir Cumhuriyetçi ve cesur bir adamdır; Cumhuriyet'e çok hizmette bulunmuştur ve onun güvenini kazanmıştır. Ama bazı zaafları var, bu Doktor'a merhamet edecek kadar zayıf işte."

Jacques Üç, "Çok yazık," diye boğuk bir sesle bağırdı ve zalim parmakları aç ağzında, şüpheci bir tavırla başını salladı; "iyi bir yurttaşa yakışmıyor bu hiç; çok fena."

"Bakın," dedi madam, "bu Doktor benim hiç umrumda değil. Kellesi ister kalsın, ister uçsun, hepsi bir benim için. Ama Evremonde ailesinden hiç kimse kalmamalı; karısı ile çocuğu da peşinden gitmeli onun."

Jacques Üç, "Kadının kafası bu iş için fazla güzel," diye bağırdı gene boğuk sesiyle. "Orada mavi gözler ve sarı saçlar görmüştüm daha önce; Samson bunları kaldırdığında muhteşem görünüyorlardı." Tüm zalimliğiyle, bir lezzet erbabı gibi konuşuyordu.

Madam Defarge gözlerini yere indirip bir süre düşündü.

Jacques Üç, "Ayrıca çocuğun da san saçları ve mavi gözleri var," dedi dalgın bir keyifle, "ve orada çocuk görmeyiz pek. Hoş bir manzaradır!"

Madam Defarge, "Sözün kısası," dedi, dalmış olduğu düşüncelerden sıyrılarak, "bu konuda kocama güvenemem. Dün geceden beri düşünüyorum da, ona planımın ayrıntılarını anlatmak hiç de iyi bir fikir değil, dahası, eğer gecikirsem, kocamın onları uyarma tehlikesi var, dolayısıyla kaçabilirler."

"Böyle bir şey asla olmamak," diye bağırdı Jacques Üç; "kimse kaçmamalı. İstediğimiz sayının yarısındayız daha. Günde yüz yirmi kelle uçmalı mutlaka."

"Sözün kısası," diye devam etti Madam Defarge, "kocam bu ailenin topunun imha edilip edilmediğini benim kadar önemsemiyor, ben ise Doktor'a anlayış gösterebilecek bir durumda değilim. Bu yüzden başımın çaresine bakmalıyım. Gel bakalım buraya, küçük yurttaş."

Duyduğu ölümcül korkunun etkisiyle kadına hürmet edip itaat gösteren bıçkıcı elinde kırmızı şapkasıyla yanaştı.

Madam Defarge, "Küçük yurttaş, kadının mahkûmlara gönderdiği şu işaretler konusunda," dedi sert bir tonda, "tanıklık etmeye hazır mısın?"

"Tabii ya, neden olmasın!" diye bağırdı bıçkıcı. "Kadın kar kış demeden, her gün, saat ikiden dörde kadar işaret gönderdi hep, bazen yanında çocuk olurdu, bazen olmazdı. Ben biliyorum ne olduğunu. Gözlerimle gördüm."

Bunları söylerken bütün el kol hareketlerini yaptı, aslında hiç görmediği envai çeşit işaretin bir kısmını tekrar edermiş gibi bir hali vardı.

"Belli ki bir komplo var," dedi Jacques Üç. "Çok açık!"

Madam Defarge hüzünlü bir tebessüm eşliğinde gözlerini ona çevirerek, "Peki jüri ne diyecek buna?" diye sordu.

"Vatansever jüriye güvenebilirsiniz sevgili yurttaş. Jürideki arkadaşlarım adına söylüyorum bunu."

"Durun bir bakayım," dedi Madam Defarge ve gene düşüncelere daldı. "Peki o zaman! Şu Doktor'u kocamın hatırına ayrı tutalım mı? Benim için varlığının da yokluğunun da bir önemi yok. Ama kocamın hatırına ayıralım mı onu?"

"Doktor bir kelle daha demek," dedi Jacques Üç, alçak sesle. "Yeterli sayıda kelleye ulaşamadık daha; bence yazık olur."

"Onu gördüğümde o da kızının yanında işaret gönderiyordu," diye destekledi Madam Defarge da; "kızı suçlayıp babasını suçlamamak olmaz; bu yüzden sessiz kalmamalıyım ve bütün işi şu küçük yurttaşın üzerine yıkmamalıyım. Ben de fena bir tanık değilim hani."

İntikam ve Jacques Üç, hararetli bir şekilde itiraz edip madamın en takdire değer ve en muhteşem tanık olduğunu söylemek için birbirleriyle yarıştılar. Küçük yurttaş ise saf dışı kalmamak adına, onun ilahi bir tanık olduğunu iddia etti.

"Adam şansını bir denesin bakalım," dedi Madam Defarge. "Tamam, onu diğerlerinden ayrı tutmayacağım! Saat üçte görevlisiniz; bugün idam edilecek grubu izlemeye gideceksiniz. –Ya sen?"

Soru, bıçkıcıyaydı ve o da hemen olumlu bir karşılık verdi. En coşkulu Cumhuriyetçi olduğunu söylemek için fırsat kolluyordu zaten ve kendisini öğleden sonra o tuhaf millî berberi izleyerek piposunu tüttürme zevkinden mahrum bırakacak bir şey olursa en mutsuz Cumhuriyetçi'ye dönüşecekti. Bunları söylerken tavırları o kadar abartılıydı ki, her an her dakika, kendi emniyetine dair küçük bireysel korkuları olduğu şüphesi uyanabilirdi (ki Madam Defarge'ın onun üzerine diktiği küçümseyici kara gözlerine bakılırsa muhtemelen öyleydi).

"Ben de," dedi madam, "orada olacağım. İş bittiğinde –yani akşam sekiz gibi– yanıma, St. Antoine'a gelin de, bunları benim bölgemdeki kişilere ihbar edelim."

Bıçkıcı ona hizmet etmekten büyük onur ve memnuniyet duyacağını söyledi. Ama sonra Madam'ın ona bakmasından utanıp küçük bir köpek gibi

onun görüş alanından kaçtı ve odunlarının arasına çekilip testeresini eline alarak içindeki karmaşayı gizlemeye çalıştı

Madam Defarge, jüri üyesi ile İntikam'a kapıya biraz daha yaklaşmalarını işaret etti ve aklından geçenleri biraz daha etraflıca anlattı onlara:

"Karısı birazdan eve varır, kocasının ölümünü bekler. Yas tutup gözyaşı döker. Cumhuriyet'in adaletinden şüphe duyar bir haldedir şimdi o. Bu yüzden bunun düşmanlarına karşı sempatisi vardır. Onun yanına gideceğim."

Jacques Üç, mest olmuş bir halde, "Ne muhteşem bir kadın, ne muhteşem bir kadın!" diye haykırdı. İntikam da, "Ah, bir azizesin sen!" diye bağırıp sarıldı ona.

Madam Defarge, "Örgümü al," deyip bunu yardımcısının ellerine bıraktı, "ve her zaman oturduğum yere koy. Her zamanki sandalyemi tut bana. Doğruca oraya git şimdi, her zamankinden büyük bir kalabalık olabilir bugün."

İntikam hevesle, "Emirlerini seve seve yerine getiririm şefim," diyerek onu yanaklarından öptü. "Gecikmezsin değil mi?"

"Onlar başlamadan oradan olurum."

İntikam, "Arabalar varmadan evvel gel. Gecikme sakın canım," diye bağırdı arkasından, zira madam "arabalar varmadan evvel!" sokağa sapmıştı bile.

Madam Defarge duyduğunu ve zamanında orada olacağını anlatmak ister gibi hafifçe elini salladı ve çamurlara bata çıka ilerleyerek hapishane duvarının köşesinden döndü. Madam giderken arkasından onu izleyen İntikam ve jüri üyesi büyük bir hayranlıkla onun o hoş endamını ve üstün ahlakını konuştular.

O devirde, dönemin yıpratıcı etkisiyle bozulan pek çok kadın vardı; ama hiçbiri yolunda dimdik ilerleyen bu insafsız kadın kadar korkunç değildi. Güçlü ve korkusuz karakteri, sağlam sezgisi ve çabukluğu, müthiş

kararlılığı, onu sert ve haşin göstermekle kalmayıp bu yönlerinin içgüdüsel bir şekilde fark edilmesini mümkün kılan güzelliği, bu zorlu zamanlarda iyice ayyuka çıkmıştı. Çocukluğundan beri haksızlıklara kafa yormanın ve içinde kök salan sınıfsal nefretin etkisiyle dişi bir kaplana dönüşmüştü adeta. İçinde en ufak bir merhamet yoktu. Bir zamanlar bu meziyete sahiptiyse bile şimdi hiç kalmamıştı.

Masum bir insanın, atalarının işlediği günahlardan dolayı ölüme gitmesi hiçbir şey ifade etmiyordu ona; karşısında sırf o değil, hepsi vardı. Karısının dul, kızının yetim kalacak olması da hiçbir şey ifade etmiyordu; bu ceza az bileydi, çünkü onlar doğal düşmanları ve avlarıydı; dolayısıyla da yaşama hakları yoktu. İçinde merhamet olmadığından ona yalvarmanın hiçbir anlamı yoktu, kendisi için bile. Sokaklarda sık sık giriştiği o mücadelelerin birinde yenilip yere serilecek olsa kendine acımazdı ya da yarın giyotine gidecek olsa, onu oraya gönderen adamı kendi yerine ölüme gönderme arzusundan başka bir şey duymazdı içinde.

İşte Madam Defarge o kaba kıyafetinin altında böyle bir yürek taşıyordu. Özensizce giydiği kıyafeti, tuhaf bir şekilde yakışıyordu ona ve siyah saçları o adi kırmızı şapkasının altında çok daha gür duruyordu. Koynunda dolu bir tabanca saklıydı. Belinde ise keskin bir hançer. Madam Defarge böyle tam donanımlı, bu tarzdaki bir karakterin kendine güvenen hali ve genç kızlığından beri çıplak ayak ve baldırlarla kumsalda yürümeye alışkın birinin kıvrak rahatlığıyla sokaklarda ilerledi.

Şimdi son yükünü almak üzere bekleyen arabanın ve bu yolculuğun planlarını yaparken Miss Pross'u nasıl alacakları meselesi dün gece Mr. Lorry'nin kafasını oldukça meşgul etmişti. Sadece arabayı fazla yüklemekten kaçındığı için değil, barikatları geçerken arabanın ve yolcuların incelenmesi sırasında harcanacak zamanı en aza indirmek için de gerekliydi bu; zira kaçışları, orada burada kazandıkları üç-beş saniyeye bağlı olabilirdi. Mr. Lorry endişeli bir düşünce silsilesinin ardından nihayet, şehri terk etme izinleri olan Miss Pross ve Jerry'nin saat üçte, o devirde mümkün olan en hızlı yolla orayı terk etmelerini önerdi. Eşyaları olmadığından kısa sürede onları yakalayacak, hatta önlerine geçerek, atları önceden hazırlayacaklar ve hepsi geç kalma korkusu içindeyken, gecenin değerli saatlerindeki bu yolculuğu oldukça kolaylaştırmış olacaklardı.

Bu acil ve tehlikeli durum karşısında gerçek bir hizmet sunma fırsatı yakalayan Miss Pross tüm bu ayarlamaları sevinçle karşılamıştı. Jerry'yle birlikte arabanın yola çıkışını görmüşler, Solomon'un getirdiği kişinin kim olduğunu anlamışlar, on dakika kadar merak içinde kıvrandıktan sonra planın son aşaması olarak arabayı takip etmişlerdi ve tüm bu olaylar sırasında sokaklarda ilerleyen Madam Defarge bütün o planların yapıldığı ıssız eve giderek daha çok yaklaşıyordu.

"Şimdi ne düşünüyorsunuz Mr. Cruncher?"dedi Miss Pross, o kadar sıkıntılıydı ki doğru dürüst konuşamıyor, ayakta duramıyor, hareket edemiyor, hatta zor yaşıyordu; "Yolculuğumuza bu avludan başlamasak mı? Zaten bir araba yola çıktı bugün buradan, şüphe çekebilir."

"Bana kalırsa hanımefendi," dedi Mr. Cruncher, "haklısınız. Sonuçta doğru ya da yanlış ne derseniz onu yapacağım."

"Değerli varlıklarımız için içimde öyle büyük bir korku ve umut var ki," dedi Miss Pross heyecanla haykırarak, "herhangi bir plan yapabilecek durumda değilim. Sevgili Mr. Cruncher, siz bir plan yapabilecek durumda mısınız?"

"Valla hanımefendi, böyle bir şey gelecekte olabilir," dedi Mr. Cruncher, "ama şu anda, şu yaşlı halimle hiçbir şey düşünemiyorum. Bu sıkıntılı dönemde verdiğim iki sözü ve ettiğim yeminleri duymak ister misiniz hanımefendi?"

"Hay Tanrım!" diye haykırdı gene Miss Pross heyecanla, "adam gibi söyle şunu da, yolumuza devam edelim."

"Öncelikle," dedi tir tir titreyen Mr. Cruncher, kül gibi soluk ve ciddi bir yüzle, "şu zavallılar bir kurtulsun, bir daha bu işi yapmayacağım, asla!"

"O dediğiniz şey her ne ise Mr. Cruncher," dedi Miss Pross, "bunu bir daha yapmayacağınıza eminim ve lütfen bunun bana ne olduğunu anlatmanız gerektiğini düşünmeyin."

"Hayır, hanımefendi," diye karşılık verdi Jerry, "size söylemeyeceğim. İkinci olarak, şu zavallılar bir kurtulsun, bir daha Mrs. Cruncher'ın işine

asla karışmayacağım!"

"Evinizdeki bu mesele her ne ise," dedi Miss Pross, gözlerindeki yaşlan silip kendini toparlamaya çalışarak, "buna tamamen Mrs. Cruncher'ın hâkim olması iyi olur tabii. –Ah benim zavallılarım!"

Sanki bir kürsüde nutuk çekiyormuş gibi telaşla öne eğilerek, "Hatta ve hatta hanımefendi," diye devam etti Mr. Cruncher, "siz bizzat dediklerimi aklınızda tutup Mrs. Cruncher'a söyleyin, şu dua etme konusunda fikirlerimin ne kadar değiştiğini ve şu an onun dua ediyor olmasını ne kadar çok istediğimi anlatın Mrs. Cruncher'a."

"Evet, evet, evet! Umarım dua ediyordur şimdi sevgili Jerry," diye haykırdı kendinden geçmiş olan Miss Pross, "umarım bütün duaları kabul olur."

Mr. Cruncher, hayli ağırbaşlı, hayli yavaş bir tarzda ve daha da fazla nutuk atar gibi bir havada, "Tanrı yardımcımız olsun," diye devam etti, "söylediğim ya da yaptığım ne varsa bu zavallı yaratıklara yarasın! Tanrı yardımcımız olsun, (eğer bu feci durumdan sıyrılmalarını sağlayacaksa) diz çöküp dua edelim! Tanrı yardımcımız olsun hanımefendi! N'olur yardım et Tanrım!" Mr. Cruncher sözlerini daha iyi bir şekilde sonlandırmak için uğraşmış ama işe yaramamıştı.

Bu arada, emin adımlarla yolunda ilerleyen Madam Defarge, eve yaklaşmıştı.

"Eğer bir gün vatanımıza dönebilirsek," dedi Miss Pross, "etkileyici sözlerinizin hatırladığım ve anlayabildiğim kadarını Mrs. Cruncher'a anlatacağımdan emin olabilirsiniz ve bu korkunç dönemde bu hususta tamamıyla ciddi olduğunuza da tanıklık edeceğime güvenebilirsiniz. Şimdi düşünelim lütfen! Sevgili Mr. Cruncher düşünelim hadi!"

Hâlâ emin adımlarla yolunda ilerleyen Madam Defarge eve daha da çok yaklaşmıştı.

"Eğer siz önden gidip," dedi Miss Pross, "arabanın ve atların buraya gelmesine engel olsanız ve beni bir yerde bekleseniz iyi olmaz mı?"

Mr. Cruncher bunun gayet iyi bir fikir olduğunu düşündü.

"Beni nerede bekleyebilirsiniz?" diye sordu Miss Pross.

Mr. Cruncher o kadar şaşkına dönmüştü ki, Temple Bar'dan başka bir yer gelmedi aklına. Eyvah! Temple Bar yüzlerce mil uzaktaydı ve Madam Defarge eve iyice yaklaşmıştı artık.

"Katedralin kapısında," dedi Miss Pross. "Beni iki kulenin arasındaki katedral kapısından alsanız yolu çok uzatmış olur muyuz?"

"Yok hayır hanımefendi," dedi Mr. Cruncher.

"O zaman doğru dürüst bir adam gibi," dedi Miss Pross, "doğruca mola yetine git ve atları değiştir."

Mr. Cruncher tereddütlü bir şekilde başını iki yana sallayıp, "Sizi burada yalnız bırakma konusunda emin değilim. Ya başınıza bir iş gelirse?"

"Orası Tanrı'ya kalmış artık," dedi Miss Pross, "korkmayın siz de. Beni saat üçte ya da işte üçe doğru katedralin oradan alın; kesinlikle buradan yola çıkmamızdan çok daha iyi olacak bu. Çok eminim bundan. Hadi bakalım! Tanrı yardımcınız olsun Mr. Cruncher! Siz beni değil, hayatları belki de bize bağlı olan o zavallıları düşünün!"

Bu sözler ve Miss Pross'un yalvarır gibi sıkıca ellerine sarılması Mr. Cruncher'ı ikna etmişti. Yüreklendirici bir şekilde bir-iki defa başını salladıktan sonra hazırlanmak üzere hemen dışarı çıktı ve Miss Pross'u, önerdiği gibi, yalnız bıraktı.

Böyle bir önlem almış olmaları ve bunu hemen uygulamaları Miss Pross'un içini çok rahatlatmıştı. Sokaklarda tanınmamak için görünüşünü değiştirmek ise başka bir rahatlama sebebiydi. Saatine baktı, ikiyi yirmi geçiyordu. Kaybedecek vakit yoktu, hemen hazırlanması gerekiyordu.

Miss Pross ıssız odalarda yalnız kalmanın ve her kapının ardından biri bakıyormuş hissinin verdiği tedirginlik ve korkuyla bir tas soğuk su alarak kızarmış ve şişmiş gözlerini yıkamaya koyuldu. O kadar telaşlı ve tedirgindi

ki suyun yüzüne çarptığı andaki görüş kaybından rahatsız oluyor, sürekli durarak, kimsenin onu izlemediğinden emin olmak için etrafına bakıyordu. Bu araların birinde irkilerek bir çığlık attı, çünkü odanın ortasında dikilmiş duran biri vardı.

Tas yere düşüp kırıldı ve sular Madam Defarge'ın ayaklarına doğru aktı. Bu ayaklar ne acımasız yollardan geçtikten ve ne çok kana bulandıktan sonra bu suyla buluşmuştu.

Madame Defarge soğuk bir ifadeyle Miss Pross'a bakıp, "Evremonde'un karısı nerede?" diye sordu.

Bir anda Miss Pross'un aklına bütün odaların kapılarının açık olduğu geldi ve bu da kaçmış olduklarını düşündürebilirdi. Miss Pross'un ilk işi bunları kapamak oldu. Odanın içindeki dört kapının hepsini kapattı. Sonra da Lucie'nin kaldığı odanın kapısının önünde durdu.

Madam Defarge'ın koyu renk gözleri bütün bu hareketi takip etti ve bittiğinde Miss Pross'un üzerine dikildi. Miss Pross'un güzel denebilecek hiçbir yanı yoktu; yıllar vahşiliğini evcilleştirememiş ya da görünüşündeki sertliği yumuşatamamıştı; ama kendi çapında azimli bir kadındı o da ve gözlerini dikip Madam Defarge'ı baştan aşağı süzdü.

"Şeytanın karısı olmalısın sen," dedi Miss Pross soluk soluğa. "Ama beni alt edemezsin. Ben bir İngilizim."

Madam Defarge küçümseyici bir şekilde baktı, ama aslında onu kendine denk gördüğü Miss Pross'un gözünden kaçmamıştı. Karşısındaki sıkı, sert ve sağlam kadın, Mr. Lorry'nin yıllar önce gördüğü, güçlü elleri olan kadındı. Madam Defarge Miss Pross'un ailenin sadık dostu olduğunu, Miss Pross da Madam Defarge'ın ailenin taş kalpli düşmanı olduğunu gayet iyi biliyordu.

Madam Defarge, "Sandalyemi tutup örgümü koydukları şu yere giderken," dedi elini hafifçe ölümcül alana doğru sallayarak, "Lucie'ye uğrayıp güzel dileklerimi ileteyim dedim. Onu görmek istiyorum."

"Senin ne kadar kötü niyetli olduğunu biliyorum," dedi Miss Pross, "ama unutma ki karşında ben varım."

Her ikisi de kendi dilinde konuşuyordu; ikisi de birbirini anlamıyordu; ikisi de tetikte, karşısındakinin ne dediğini bakışlarından ve tavırlarından çıkarmaya çalışıyordu.

"Şu noktada Lucie'nin benden saklanmasının bir faydası yok," dedi Madam Defarge. "İyi yurttaşlar bunun ne anlama geldiğini bilirler. Bırak da göreyim onu. Git de onu görmek istediğimi söyle ona. Beni duyuyor musun?"

"Eğer senin şu gözlerin bir vinç olsaydı," dedi Miss Pross, "ben de dört direkli bir İngiliz karyolası olurdum, gene de beni yerimden bir milim kıpırdatamazdın. Öyle kolay değil gavur karı. Beni alt edemezsin sen."

Madam Defarge onun bu laflarından pek bir şey anlamadıysa da önüne bir set çekildiğini algılayabilmişti.

Madam Defarge, "Sen ne ahmak, ne domuz bir karısın!" dedi kaşlarını çatarak. "Bana cevap verme. Lucie'yi görmek istiyorum. Ya onu görmek istediğimi ona söyle ya da önümden çekil de gidip bulayım onu!" Bunu söylerken sağ kolunu kızgın bir şekilde sallamıştı.

"Senin şu saçma sapan dilini bir gün anlamak isteyeceğim aklımdan geçmezdi, ama şu an, gerçeğin ne olduğundan ya da bunun bir kısmından şüphe edip etmediğini öğrenmek için şu üzerimdeki kıyafetler haricinde her şeyimi verirdim."

Bir an ikisi de gözlerini kırpmadan birbirlerine baktılar. Madam Defarge, o ana kadar Miss Pross'un onu ilk gördüğü noktada duruyordu, ama şimdi öne doğru bir adım atmıştı.

"Britanyalıyım ben," dedi Miss Pross. "Her şeyi göze alabilirim. Canımın kıymeti yoktur. Seni burada ne kadar uzun tutsam, yavru kuşum için o kadar iyi olur. Eğer bana elini sürecek olursan, o kara kafanda tek tel saç bırakmam haberin olsun."

Miss Pross, tüm bu seri cümlelerin arasında başını iki yana sallayıp çakmak çakmak bakıyordu Madam'a ve her bir cümle tek bir solukta çıkıyordu ağzından. Öte yandan, Miss Pross hayatı boyunca kimseye tek fiske dahi vurmuş değildi.

Ama cesareti duygusallığından kaynaklanıyordu ve birden gözlerinden yaşlar boşandı. Madam Defarge bu cesareti anlayamayıp gözyaşlarını bir zayıflık olarak gördü. "Ha ha ha!" diye güldü, "seni zavallı şey! Ne sandın kendini! Ben en iyisi Doktor'la konuşayım." Sonra yüksek sesle bağırdı, "Yurttaş Doktor! Evremonde'un karısı! Evremonde'un kızı! Şu konuştuğum sefil yaratığın haricinde kim varsa cevap versin Yurttaş Defarge'a!"

Belki bunu takip eden sessizlik, belki Miss Pross'un yüzündeki sırrı açığa vuran ifade, belki de ikisinden de bağımsız bir kuruntu Madam Defarge'ın kulağına onların gittiklerini fısıldamıştı. Hızla kapıların üçünü açıp içeri baktı.

"Bu odaların hepsi dağılmış, birileri hızlıca toparlanırmış sanki buralarda, yerlere bir dolu ıvır zıvır saçılmış. Arkandaki odada biri var herhalde! Bir bakayım."

"Asla!" dedi Miss Pross ve Madam Defarge bu cevabı Miss Pross'un kendisinin isteğini anladığı kadar iyi anlamıştı.

Madam Defarge kendi kendine, "Eğer odada değillerse gitmişlerdir, ama yakalanıp geri getirilebilirler tabii," dedi.

Miss Pross da, "O odada olup olmadıklarını bilmediğin sürece ne yapacağını bilmeyeceksin," dedi kendi kendine, "ve eğer ben sana fırsat vermezsem bunu öğrenemeyeceksin; dahası bunu öğrensen de öğrenemesen de buradan dışarı çıkartmayacağım seni."

"İlk günden beri sokaklardayım, daha hiçbir şey durduramadı beni, seni parçalara ayırır, gene çekerim o kapının önünden," dedi Madam Defarge.

"Issız bir avludaki şu koca evin tepesinde yalnızız seninle, kimse duyamaz bizİ, Tanrı bana güç versin de seni burada daha çok tutabileyim,

ne de olsa şurada geçirdiğin her dakika yavru kuşum için dünyalara bedel," dedi Miss Pross.

Madam Defarge kapıya doğru atıldı. Miss Pross ise içgüdüsel bir şekilde iki eliyle beline sarılarak sımsıkı tuttu onu. Madam Defarge debelenip vurmaya çalıştıysa da fayda etmedi; Miss Pross her zaman nefretten çok daha güçlü olan sevginin azmiyle onu sımsıkı kavradı, hatta boğuşma sırasında düştükleri yerden de kaldırdı. Madam Defarge iki eliyle birden Miss Pross'un suratına yumruklar atıp tırmalıyordu onu; ama Miss Pross başı önde, madamın beline sarılmaya devam edip boğulmakta olan bir kadını tutarmış gibi sımsıkı yapıştı ona.

Çok geçmeden Madam Defarge'n elleri boğuşmayı bırakarak, sarmalanmış olan beline uzandı. Miss Pross, boğuk bir sesle, "Kolumun altında," dedi, "çıkaramazsın. Çok şükür, senden güçlüyüm. İkimizden biri bayılana ya da ölene kadar böyle tutacağım seni!"

Madam Defarge'ın elleri koynuna gitti. Miss Pross başını kaldırıp baktı, ne olduğunu görünce eliyle vurdu ve vurmasıyla ani bir ışık çakması ve patlama oldu, ardından dumandan gözleri kamaşmış bir halde tek başına kaldı orada.

Hepsi bir anda olup bitmişti. Duman ardında korkunç bir sessizlik bırakarak dağılıp yerde cansız yatan öfkeli kadının ruhu gibi havaya karıştı.

Yaşadığı ilk korku ve dehşetin ardından Miss Pross cansız bedenin yanından uzaklaşabildiği kadar uzaklaşıp merdivenlerden aşağı inerek boş yere yardım çağırmaya gitti. Neyse ki sonra yaptıklarının sonuçlarını düşünüp kendine geldi ve geri döndü. Yeniden o kapıdan içeri girmek korkunç bir şeydi ama girdi, hatta başlığını ve diğer eşyalarını almak için onun yanına kadar gitti. Merdivenlerin orada bunları giydi ve kapıyı kapayıp kilitleyerek anahtarı aldı. Ardından, biraz soluklanmak ve ağlamak için basamaklarda oturduktan sonra kalkıp alelacele gitti.

Şansına, başlığının üzerinde bir tül vardı, yoksa o sokaklarda durdurulmadan yürümesi mümkün değildi. Şansına, görünüşünde öyle doğal bir tuhaflık vardı ki çirkinliği diğer kadınlarda olduğu gibi dikkat çekmiyordu. Her ikisi de yararınaydı, çünkü yüzünde derin tırnak izleri

vardı, saçı darmadağınıktı ve kıyafeti (titrek ellerle aceleyle düzeltilmiş olan) yüzlerce defa çekiştirilmiş gibiydi.

Köprüden geçerken kapının anahtarını nehre attı. Refakatçisinden birkaç dakika önce katedrale varıp orada beklerken aklı, ya anahtar bir ağa takıldıysa, ya bunun ne olduğunu anladılarsa, ya kapıyı açıp içeridekini görürlerse, ya çıkış kapısında durdurulup hapse gönderilirse ve cinayetle yargılanırsa gibi sorularla meşguldü! Miss Pross tüm bu tasalı düşüncelere dalmışken, refakatçisi belirdi ve onu alarak yoluna devam etti.

"Sokaklarda ses var mı?" diye sordu Miss Pross.

"Her zamanki sesler işte," dedi Mr. Cruncher; kadının hem haline hem de sorduğu soruya şaşırmış görünüyordu.

"Seni duymuyorum," dedi Miss Pross. "Ne dedin?"

Mr. Cruncher boş yere sözlerini tekrarladı; Miss Pross onu duyamıyordu. "O halde başımı sallayayım," diye düşündü Mr. Cruncher, hayret içinde, "bunu her halükârda görür." Gördü de.

Miss Pross az sonra, "Sokaklarda ses var mı şu anda?" diye sordu tekrar.

Mr. Cruncher tekrar başım öne doğru salladı.

"Duymuyorum."

"Bir saatte sağır mı oldu?" dedi Mr. Cruncher, aklı karışmış, rahatsız olmuştu; "ne oldu bu kadına böyle?"

"Sanki," dedi Miss Pross, "böyle bir ışık çakması ve patlama oldu ve o patlama duyduğum son şeydi."

"Ne kadar da tuhaflaşmış!" dedi Mr. Cruncher, iyice rahatsız olmuştu şimdi. "Cesaretini artırmak için bir şeyler mi içti acaba? Kulak verin! Ölüm arabaları geçiyor bir dolu! Duyuyor musunuz hanımefendi?"

Mr. Cruncher'ın kendisine bir şey söylediğini gören Miss Pross, "Hiçbir şey duyamıyorum," dedi, "Ah dostum, önce büyük bir patlama oldu, sonra

her yanı büyük bir sessizlik kapladı ve bu sessizliğin sonu gelmiyor bir türlü, değişmiyor hiç, hayatımın sonuna kadar bitmeyecek sanki."

"Eğer yolun sonuna gelmiş şu ölüm arabalarının sesini de duymuyorsa," dedi Mr. Cruncher, omzunun üzerinden bakarak, "bir daha ömrü billah bir şey duyamaz."

Gerçekten de Miss Pross bir daha duymadı hiç.

XV
Ayak Sesleri Sonsuza Dek Susar

Ölüm arabaları Paris caddeleri boyunca gıcırtılar ve gümbürtüler eşliğinde ilerliyor. Günün şaraplarını giyotine altı araba taşıyor. Akla hayale sığmaz bütün o açgözlü, her şeyi silip süpüren canavarlar sanki tek bir bedende toplanmış, giyotine dönüşmüştür. Fransa'nın o zengin topraklarında ve çeşitli ikliminde bile bu korkuyu yaratan şartlardan daha belirgin bir şekilde olgunlaşacak hiçbir çalı, yaprak, kök, filiz ya da biber tanesi yoktur. İnsanlığı, benzer şekilde, çekiçlerle ezecek olsan gene eski sıkıntılı haline döner. Aynı açgözlülük ve baskı tohumunu eksen belli ki yine aynı sonucu elde edersin.

Altı araba caddelerde ilerliyor. Güçlü büyücü, yani "zaman", bunları eskiye dönüştürecek olsa, mutlak hükümdarın arabaları, feodal soyluların malzemeleri, ışık saçan gösterişli kadınların süslenme odaları, Tanrı'nın evi olmaktan çok hırsızların yuvası olan kiliseler ve milyonlarca aç köylünün kulübeleri olarak görünürler! Ama hayır; Yaradan'ın belirlediği düzeni uygulayan müthiş büyücü dönüştürdüğü şeyleri asla eski haline çevirmiyor. Bilge Bin Bir Gece Masalları'nda, "Eğer Tanrı seni bu hale getirdiyse," der büyülenmişlere, "o zaman öyle kal! Ama geçici bir büyüyle bu hale geldiysen o zaman önceki haline dön!" Arabalar aynı şekilde, umutsuzca ilerliyor.

Altı arabanın kasvetli tekerlekleri döndükçe sokaklardaki kalabalığın arasında eğri büğrü bir saban izi oluşuyor. Yüzler bir o yana çevriliyor, bir diğer yana ve pulluk düzgün bir şekilde ilerliyor. Civardaki evlerde yaşayan insanlar bu görüntüye o kadar alışıktırlar ki pek çok pencerenin önü boş; bazıları da ellerindeki işe ara vermeksizin göz ucuyla arabanın içindekilere bakıyor sadece. Kimi evlerde sırf bunu izlemeye gelen misafirler var; sonra ev sahibi bir sergi düzenleyicisinin ya da yetkili bir şahsın kayıtsızlığıyla, birbiri ardına arabaları işaret ederek, dün ve ondan önceki gün içinde kimlerin olduğunu anlatıyor onlara.

Arabalardaki yolcuların bazıları etraftakileri ve son yolculuklarında olup biten her şeyi duygusuz gözlerle bazıları da uyuşuk bir ilgiyle izliyor. Kimisinin başı öne sarkmış, sessiz bir yeise gömülmüş; kimisi de bakışlarının öneminin farkında, tiyatroda ve resimlerde gördüklerini anımsatan tavırlarla bakıyorlar kalabalığa. Birkaçı gözlerini kapamış düşünüyor ya da dağılan kafasını toparlamaya çalışıyor. Sadece biri, o da çılgına dönmüş zavallı bir yaratık, korkunun etkisiyle öyle dağılmış ve sarhoş olmuş ki şarkı söyleyip dans etmeye çalışıyor. Onca insanın içinde ne bakışlarıyla ne de hareketleriyle insanlardan merhamet dilenen bir kişi bile yok.

Arabaların hemen yanında bir takım atlı muhafızlar var ve insanlar sık sık yüzlerini onlara çevirip bir şeyler soruyor. Sorulan soru aynı olacak ki, insanlar bunun ardından üçüncü arabaya akın ediyor hep. O arabanın yanındaki atlılar kılıçlarıyla sürekli içerideki bir adamı işaret ediyorlar. Herkes onun hangisi olduğunu merak ediyor; o ise arabanın arkasında, başı önüne eğik, arabanın yan tarafında oturan ve elini tutan gariban bir kızla konuşmak için ayakta duruyor. Kendisine bakılmasını ve yarattığı olayı umursamıyor hiç ve devamlı kızla konuşuyor. Uzun St. Honore Caddesi boyunca insanlar onun aleyhinde bağırıyorlar. O ise yüzüne düşen saçları geriye atmak için başını sallarken sessizce gülümsemek dışında bir tepki vermiyor. Kolları bağlı olduğundan yüzüne dokunamıyor.

Hapishane kuzusu Casus, bir kilisenin merdivenlerinde durmuş, arabaların gelmesini bekliyor. İlk arabaya bakıyor, yok. İkincisine bakıyor, yok. Tam "Acaba beni feda mı etti?" diye kendi kendine düşünürken üçüncü arabayı görüp ferahlıyor.

"Hangisi Evremonde?" diye soruyor arkasındaki adam.

"Şu. Arkada duran."

"Kızın elini tuttuğu adam mı?"

"Evet."

Adam, "Geber Evremonde! Bütün aristokratlar giyotine! Geber hadi Evremonde!"

"Şışşt, şışşt!" diyor Casus hemen, ürkekçe.

"Niye demeyelim yurttaş?"

"Yaptıklarının bedelini ödeyecek zaten, beş dakikası var. Şimdi rahat bırakalım onu."

Ama adam bağırmaya devam ediyor, "Geber Evremonde!" ve Evremonde yüzünü bir an ona doğru çeviriyor. Sonra Casus'u görüyor, dikkatle bakıyor ona ve kendi yolunda ilerliyor.

Saatler üçü gösteriyor ve kalabalığın arasında ilerleyen saban izi dönüp dolaşıp infaz yerinde son buluyor. Kenarlara dağılmış insanlar son pulluğun arkasına ufak gruplar halinde yanaşıyorlar, zira hepsi de Giyotin'in başına gidiyor. Bunun tam önünde, sandalyelerde, sanki parka eğlenceye gelmiş gibi oturmuş örgü ören bir dolu kadın var. İntikam, en öndeki sandalyelerden birinin üzerinde ayağa kalkmış, arkadaşına bakınıyor.

"Therese!" diye bağırıyor İntikam en cırtlak sesiyle. "Onu gören var mı? Therese Defarge!"

"Daha önce hiç kaçırdığı olmamıştı," diyor grupta örgü ören bir kadın.

"Yok; şimdi de kaçırmaz zaten," diye bağırıyor İntikam, aksi aksi. "Therese!"

"Daha yüksek sesle," diye akıl veriyor kadın.

Ya! Daha yüksek sesle İntikam, çok daha yüksek sesle bağır ama seni gene de zor duyar o. Daha yüksek sesle de bağırsan İntikam, hatta sonuna bir yemin de eklesen gelmez o artık. Bir yerlerde can çekişen o madamı aramak için diğer kadınları yolla istersen; bu kadınlar zamanında korkunç eylemler gerçekleştirmiş tipler olsalar da, onu bulmak için şanslarını ne kadar zorlarlar acaba?

"Şansa bak!" diye bağırıyor İntikam, sandalyenin üzerinde ayağını sertçe vurarak, "arabalar geldi işte! Evremonde'un sevkiyatı an meselesi, o ise yok

ortalarda! Örgüsü elimde, sandalyesi hazır. Sinirimden ve hayal kırıklığından ağlayacağım şimdi!"

İntikam bu maksatla sandalyenin tepesinden inerken arabalar da yüklerini boşaltmaya başlıyor. Azize Giyotin'in vekilleri cüppeleriyle hazır bekliyorlardır. Tak! –Bir kelle uçuyor ve kalabalığa gösteriliyor; örgü ören kadınlar daha bir dakika önce, o kellenin düşünüp konuşabildiği sırada ona bakmaya tenezzül etmemişken, sayıyorlar. Bir.

İkinci araba da yükünü boşaltıp gidiyor; sonra üçüncü geliyor. Tak! Örgü ören kadınlar, ellerindeki işe hiç ara vermeden ya da bocalamadan sayıyorlar gene. İki.

Sözde Evremonde aşağı iner, peşinden de terzi kız. Söz verdiği gibi kızın elini hiç bırakmamış, sabırlı elini aşağı inerken bile çekmemiştir. Kızın sırtını nazikçe, durmadan işleyen kesici mekanizmaya dayar ve o da yüzüne bakıp teşekkür eder Evremonde'a.

"Eğer siz olmasaydınız sevgili yabancı, ben ne bu kadar soğukkanlı olabilirdim –zira doğuştan bir zavallıyım ben ve kalbim de çok zayıf– ne de ölüme mahkûm edilmiş o kişiye bu düşüncelerimi açıp bugün burada hissettiğim şu umudu ve rahatlığı hissedebilirdim. Herhalde sizi bana Tanrı gönderdi."

"Ya da sizi bana," der Sydney Carton. "Gözlerini benim üzerimden ayırma yavrucuğum ve başka hiçbir şeyi umursama."

"Sizin elinizi tutarken hiçbir şey umurumda değil. Ellerinizi bıraktığımda bu işi çabuk bitirirlerse de umurumda olmaz."

"Çabuk bitecek. Korkma!"

Hızla azalan bir yığın kurbanın arasında dursalar da yalnızmış gibi konuşuyorlar. Toprak Ana'nın bu iki çocuğu, başka şartlar altında birbirinden çok farklı olsalar da, birbirlerine destek olmak ve analarının koynunda dinlenmek için bu karanlık yolda göz göze, el ele, kalp kalbe vermişlerdir.

"Cesur ve onurlu arkadaşım, size son bir soru sorabilir miyim? Ben çok cahilim ve bu da canımı sıkıyor biraz."

"Söyle bakalım."

"Benim çok sevdiğim bir kuzenim var, tek akrabam ve tıpkı benim gibi yetim o da. Benden beş yaş küçük ve güneydeki bir çiftlikte yaşıyor. Yoksulluktan ayrı düştük ve onun başıma gelenlerden haberi yok –yazmam yok ya– zaten yazabilseydim de nasıl söylenirdi ki bu! Böylesi daha iyi belki de."

"Evet evet; böylesi daha iyi."

"Yolda gelirken düşündüm de ve bana güç veren o nazik ve güçlü yüzünüze bakarken hâlâ düşünüyorum da, eğer Cumhuriyet sahiden yoksullara yardım ederse onların açlığını ve acılarını azaltırsa kuzenim uzun yaşayabilir, hatta yaşlanabilir."

"Ne önemi var ki güzel kardeşim?"

"Peki acaba," kızın yakarmayan uysal gözleri yaşlarla doluyor ve dudakları daha da aralanıp titremeye başlıyor, "ben onu gittiğim yerde beklerken –ki eminim merhametle korunacağız orada– bu süre bana uzun gelecek mi?"

"Gelmez yavrucuğum; orada Zaman yoktur, sıkıntı da yoktur."

"İçimi nasıl da rahatlatıyorsunuz! Ben çok cahilim. Sizi öpebilir miyim şimdi? Vakit geldi mi?"

"Evet."

Birbirlerini dudaklarından öpüp ağırbaşlı bir havayla kutsuyorlar. Kızın elini bıraktığında artık titremiyor. Sabırlı yüzünü tatlı, pırıl pırıl bir azim kaplamıştır. Bir sonraki kişi, hemen önünde gidecek kişi o; örgü ören kadınlar sayıyorlar. Yirmi iki.

"Ben yeniden Dirilişim, ben Hayatım, dedi Tanrı. Bana her kim inanıyorsa,.ölse bile, yaşar hâlâ ve her kim yaşıyor ve bana inanıyorsa asla

ölmez."

Mırıltılar yükseliyor, herkesin yüzü o yana dönüyor, kalabalığın kıyısında öyle bir itiş kakış oluyor ki, bütün o yığın koca bir dalga halinde öne doğru kabarıyor ve sonra kayboluyor. Yirmi üç.

O gece şehirde herkes, onunki kadar huzurlu bir yüz görmediklerini konuştu. Pek çok kişi onun ne kadar aşmış ve ulvi göründüğünü ekledi.

Aynı bıçağın kurbanlarının en dikkat çekicilerinden biri –bir kadın– aynı darağacının dibinde, infazından kısa bir süre önce, aklından geçen düşünceleri yazabilmek için izin istemişti. Eğer Carton'a da kendini ifade etme fırsatı verilseydi, şu ulvi sözleri sarf ederdi:

"Barsad'ın, Cly'ın, Defarge'ın, İntikam'ın, Jüri'nin, Yargıç'ın ve eski düzenin imhasıyla yükselen, sıra sıra dizili yeni zalimlerin, daha şimdiki kullanımı sona ermeden bu hain aletle can vereceklerini görüyorum. Güzel bir şehir ve bu çukurdan çıkan pırıl pırıl insanlar görüyorum ve uzun yıllar, gerçek anlamda özgür kalmak için verdikleri mücadelede, zaferlerinde, yenilgilerinde bu zamanların ve usul usul cezasını çekip tükenen öncesinin kötülüğünü görüyorum.

Uğruna hayatımı verdiğim yaşamların, bir daha asla görmeyeceğim o İngiltere'de,. huzurlu, faydalı, refah içinde ve mutlu olduklarını görüyorum. Onu kucağında, benim adımı taşıyan bir çocukla görüyorum. Babasını yaşlanmış ve çökmüş; öte yandan düzelmiş ve muayenehanesinde insanlara hizmet ederken görüyorum ve huzurlu. On yıl süresince onların hayatını zenginleştiren ve huzur içinde ödülüne kavuşan eski dostları iyi kalpli yaşlı adamı görüyorum.

Onların, torunlarının ve sonraki tüm nesillerinin kalplerinde kutsal bir yerim olacağını görüyorum. Onu, yaşlı bir kadın olarak, her yıl bugün ağlarken görüyorum. Onu ve kocasını, hayatları sona ermiş, bu fani dünyaya ait son yataklarında yan yana yatarken görüyorum ve ikisinin de bana yüreklerinde, tıpkı birbirlerine olduğu gibi, en şerefli ve kutsal yeri ayırdıklarım biliyorum.

Göğsüne yasladığı ve benim adımı taşıyan çocuğun bir zamanlar benim yürüdüğüm yolda yürüyüp hayatını kazandığını görüyorum. Yaptığı işte çok başarılı olduğunu, adımın onun ışığıyla parladığını görüyorum. Adımın üzerine sürdüğüm lekelerin temizlendiğini görüyorum. Vicdanlı yargıçların ve şerefli adamların en önde geleni olan bu adamın, gene benim adımı taşıyan ve aşina olduğum bir alın ile altın saçlara sahip oğlunu buraya getirdiğini görüyorum –tabii o zaman şu anın çirkin halinden eser olmayacak burada– ve oğluna, şefkatli ve tereddütlü bir sesle, benim hikâyemi anlattığını duyuyorum.

Bu şimdiye dek yaptığım en iyi, en doğru şey ve bu yolun sonu, şimdiye dek hiç bilmediğim kadar güzel, çok güzel bir uyku."

Dipnotlar

[1] Dickens burada 1775 senesini, romanın yazıldığı tarih olan 1859 ile karşılaştırıyor. XIX. yüzyılda Sanayi Devrimi'yle teknolojik ve bilimsel yönden büyük ilerleme kaydeden İngiltere, aynı zamanda hâlâ ruhların, medyumların ve ruhani güçlerin etkisindeydi. (ç.n.)

[2] İngiltere Kralı III. George, Fransa Kralı XVI. Louis. (y.h.n.)

[3] Yeni bir Hz. İsa doğuracağını ve kıyametin başlayacağını öne süren İngiliz sahte peygamber, dinî fanatik. (ç.n.)

[4] 1850'lerde madenî paraların arkasında yer alan, bir elinde kalkan diğerinde üç çatallı asa taşıyan kadın figürü, Britanya figürü. (ç.n.)

[5] Giyotin kastediliyor. (y.h.n.)

[6] (İng.) Nişancı, vurucu. O tepede çok sayıda silahlı soygun yapıldığı için bu ad verilmiş. (y.h.n.)

[7] Temple Bar, Londra'nın en batıdaki yeridir. Yaklaşık 1293'ten beri şehre giriş kapısı olarak kullanılmıştır. (ç.n.)

[8] Hareketlilikten kastedilen ortamın kaçakçılığa uygun hale gelmesidir. (y.h.n.)

[9] Yaşlıları gençleştiren değirmenci figürü, eski bir halk hikâyesinden alınmıştır. (ç.n.)

[10] "Denizde olmak" bir denizcilik teriminden türemiştir ve "karışık, çalkantılı ve düzensiz bir ortam" anlamında kullanılır. (y.h.n.)

[11] Günümüzde Etiyopya.

[12] Gana.

[13] Milattan Sonra anlamına gelen Latince kavram. (ç.n.)

[14] İtalyan tiyatrosunun en bilinen soytarısı ve Commedİo dell'Arte'nin komik karakteridir. Kıyafetleri genellikle aynı, çapraz büyük renkli karelerden oluşmaktadır. (ç.n.)

[15] Dickens burada eski günlerdeki Londra Royal Bethiehem Akıl Hasta hastaları izlemek için para ödeme geleneğinden bahsediyor. (y.h.n.)

[16] İngiltere'de adli yılın başlangıcı ve sonu. (y.h.n.)

[17] "Çakal, aslan için hayvan avlar, kendisi de aslanın araklarını yer" görüşünden kaynaklanarak İngilizcede bir başkası adına dürüst olmayan ya da aşağılayıcı işler yapan kişilere çakal deniyor. Kitapta da çakal terimi bu anlamda kullanılıyor. (y.h.n.)

[18] Kral II. Charles (y.h.n.)

[19] Orijinal cümle şöyledir: "Rab'bindir yeryüzü ve içindeki her şey..." Mezmurlar 24:1 (y.h.n.)

[20] Belli bir yerde vergi koyma ve toplama işinin verildiği görevli. (ç.n.)

[21] Vecde gelip kendinden geçenler. (ç.n.)

[22] Roma-Yunan mitolojisinde öç tanrıçaları. Yunan mitolojisinde adları Erinye'lerdir. (y.h.n.)

[23] Yunan mitolojisinde korkunç dişi yaratık. İçlerinde en ünlü (ve tek ölümlü) olan Medusa'ydı ve kendisine bakan herkesi taşa çevirme gücü vardı. (ç.n.)

[24] G.A. Bürger'in 1773'te yazdığı balad, Lenore'nin ölmüş sevgilisinin kimliğine bürünen hayalet bir atlının, dehşet verici bir gecede kızı alıp uğursuz bir yere götürmesini anlatan düşsel. bir aşk hikâyesidir. (y.h.n.)

[25] Burada Dante'ye gönderme yapılıyor. (ç.n.)

[26] Amatör balıkçılık konusunda klasik sayılan The Compleat Angler (Kusursuz Balıkçı) (1653) adlı kitabın yazarı. Ancak Dickens burada "balıkçılık" derken ceset hırsızlığına gönderme yapıyor. (y.h.n.)

[27] Bu taşlar gemileri manyetik olarak kendilerine çeker. Yazar bu bölümde Darnay'in Paris'e gitmesini böyle bir çekim gücü simgesiyle aktarıyor. (y.h.n.)

[28] Dickens burada Aisopos'un bir masalına gönderme yapıyor. (y.h.n.)

[29] Hıristiyan inanışında Şeytan'ın Cennet'ten kovulmadan önceki adı olarak kabul edilmiştir. (ç.n.)

[30] Efsanevi Asur Kralı. Lüks ve zevke aşırı düşkündü. (y.h.n.)

[31] Roma mitolojisinde aşk tanrısı. Yunan mitolojisindeki Eros'un karşılığıdır. (ç.n.)

[32] Burada, kralı idam eden celladın adı Samson olduğu için, İsrailoğullarının efsanevi gücüyle anınan savaşçı kahramanı Samson'a gönderme yapılıyor. (y.h.n.)

[33] Fransız Devrimi sırasında çok popüler olan bir şarkı ve dans. (y.h.n.)

[34] Paris'te Louvre Sarayı'nın bitişiğinde yer alan, Fransız Kraliyet Malikânesi. 10 Ağusots 1792'de gönüllü askerler ve şehirliler sarayı basarak kraliyet ailesini yakalamış ve Temple Kulesi'ne kapatmıştı. (ç.n.)

[35] Dickens orijinal metinde, ihbar etmek anlamına gelen denounce yerine, duyurmak, ilan etmek anlamına gelen onnounce kelimesini kullanmıştır. (ç.n.)